

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	82
<hr/>	
zeszyt	1

Warszawa 2014

RADA REDAKCYJNA

Jerzy Franke – przewodniczący (IINiSB UW), Mariola Antczak (KBiIN UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), Ewa Głowacka (IINiB UMK),
Elżbieta Gondek (IBIN UŚ), Artur Jazdon (BUAM), Maria Juda (IBiIN UMCS),
Dariusz Kuźmina (IINiSB UW), Krystyna Matusiak (University of Denver, USA),
Maria Próchnicka (IINiB UJ), Marta Skalska-Zlat (IINiB UW),
Barbara Sosińska-Kalata (IINiSB UW), Elżbieta Stefańczyk (SBP),
Jolanta Stępnia (Biblioteka PW), Katalin Varga (National Educational Library
and Museum, Hungary), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

Dofinansowano ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”
oraz w dostępnej w Internecie bibliografii „The Central European
Journal of Social Sciences and Humanities”*

Pełne teksty roczników 1927-2010 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.sbp.pl/archiwumcyfrowe oraz
w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej: www.bbc.uw.edu.pl/dlibra

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 82

2014

zeszyt 1

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- MAREK NAHOTKO: Współdziałanie metadanych w chmurze 3
VIOLETTA PERZYŃSKA: Biblioteki Akademii Wychowania Fizycznego w Polsce –
realia funkcjonowania 25

Z WARSZTATÓW BADAWCZYCH

- MAGDALENA WÓJCIK: Gaming w bibliotekach – klasyczne *Role-Playing Games*
a czytelnictwo 41

SPRAWOZDANIA

- „Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej. W setną rocznicę urodzin profesora Karola Głombiowskiego” Konferencja naukowa (Wrocław, 4-6 grudnia 2013 r.) (*Renata Aleksandrowicz, Halina Rusińska-Giertych*) 57

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

- Bibliotekarstwo*. Pod red. Anny Tokarskiej (*Dariusz Grygrowski*) 63
Sebastian Dawid Kotuła: *Komunikacja bibliologiczna wobec World Wide Web*. Lublin 2013 (*Jacek Wojciechowski*) 80
Alfred Toczek: *Lwowskie środowisko historyczne i jego wkład w kulturę książki i prasy (1860-1918)*. Kraków 2013 (*Adrian Uljasz*) 84
Tomasz Kruszewski: *Deliciae Thorunienses. Poszukiwania tożsamości miasta w literaturze podróżniczej*. Toruń 2013 (*Małgorzata Pietrzak*) 87
Ivona Kollárová: *Slobodný vydavateľ, mysliaci čitateľ. Typografické médium v jozefínskej dobe*. Budmerice 2013 (*Ewa Repucho*) 90
Przegląd piśmiennictwa krajowego (*Barbara Koryś*) 94
Z lektur zagranicznych (*Jacek Wojciechowski*) 98

- Z ŻYCIA SBP 111

- KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO (*Dorota Grabowska*) 121

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

- Aleksandra Wejman-Sowińska (*Hanna Tadeusiewicz*) 147

- WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW 151

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 82

2014

Number 1

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- MAREK NAHOTKO: Metadata Interoperability in the Cloud 3
VIOLETTA PERZYŃSKA: The Reality of the Libraries of Physical Education Academies in Poland. 25

RESEARCH REPORTS

- MAGDALENA WÓJCIK: Gaming in Libraries - Classic Role-Playing Games and Reading. 41

REPORTS

- „Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej. W setną rocznicę urodzin prof. Karola Głombiowskiego” Konferencja naukowa („Books and libraries in the process of social communication. On the hundredth anniversary of Professor Karol Głombiowski’s birth” - a scientific conference) (Wrocław, December 4-6, 2013) (*Renata Aleksandrowicz, Halina Rusińska-Giertych*). 57

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- Bibliotekarstwo* (Librarianship). Ed. Anna Tokarska (*Dariusz Grygowski*).... 63
Sebastian Dawid Kotuła: *Komunikacja bibliologiczna wobec World Wide Web* (Bibliological communication and World Wide Web). Lublin 2013 (*Jacek Wojciechowski*) 80
Alfred Toczek: *Lwowskie środowisko historyczne i jego wkład w kulturę książki i prasy (1860-1918)* (Lviv historical community and its impact on the book and press culture (1860-1918). Kraków 2013 (*Adrian Uljasz*) 84
Tomasz Kruszewski: *Deliciae Thorunienses. Poszukiwania tożsamości miasta w literaturze podróżniczej* (Deliciae Thorunienses. In search for the town identity in travel literature). Toruń 2013 (*Małgorzata Pietrzak*) 87
Ivona Kollarova: *Slobodný vydavateľ, mysliaci čitateľ. Typografické médium v jozefínskej dobe*, Budmerice 2013 (*Ewa Repucho*) 90
Polish literature survey (*Barbara Koryś*) 94
Foreign publications (*Jacek Wojciechowski*) 98

NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION)..... 111

- Chronicle of scholarly life (*Dorota Grabowska*) 121

OBITUARIES

- Aleksandra Wejman-Sowińska (*Hanna Tadeusiewicz*) 147

- GUIDELINES FOR AUTHORS 153

MAREK NAHOTKO
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: marek.nahotko@uj.edu.pl

WSPÓLDZIAŁANIE METADANYCH W CHMURZE

Dr hab. Marek Nahotko jest adiunktem w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Specjalizuje się w zagadnieniach metadanych dokumentów elektronicznych i wykorzystania Internetu w komunikacji naukowej i działalności informacyjnej. Jest autorem książek: *Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym* (Warszawa, 2010), *Naukowe czasopisma elektroniczne* (Warszawa, 2007), *Opis dokumentów elektronicznych. Teoretyczny model i możliwości jego aplikacji* (Kraków 2006), *Metadane: sposób na uporządkowanie Internetu* (Kraków, 2004) oraz licznych artykułów publikowanych m.in. na łamach „Przeglądu Bibliotecznego”, „Zagadnień Informacji Naukowej” oraz „Biuletynu EBIB”.

SŁOWA KLUCZOWE: Współdziałanie metadanych. Linked Data. Systemy biblioteczne nowej generacji.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – W artykule podjęto próbę przedstawienia najnowszych kierunków prac dla zapewnienia współdziałania metadanych bibliotecznych. **Metody badań** – Wykorzystano metodę analizy piśmiennictwa dotyczącego współdziałania systemów informatycznych oraz narzędzi służących zapewnieniu współdziałania metadanych. **Wyniki** – Prace służące standaryzacji w obszarze metadanych bibliotecznych, realizowane od XIX w., obecnie zmierzają w kierunku dostosowania rozwiązań do potrzeb i możliwości sieci rozległych. W tym środowisku szczególnego znaczenia nabiera możliwość współdziałania (ang. *interoperability*) metadanych. W artykule przedstawiono problemy współdziałania systemów informacyjnych oraz narzędzia zapewniające współdziałanie metadanych. Najnowsze prace w tym kierunku związane są z zastosowaniem idei Linked Data. Obecnie trwa przenoszenie słowników metadanych stosowanych w bibliotekarstwie do RDF, w celu udostępnienia ich jako zasobów Linked Data. Trwają również prace nad zastosowa-

niem Linked Data w zintegrowanych systemach bibliotecznych. **Wnioski** – Dostosowanie standardów używanych w bibliotekach do rozwiązań stosowanych powszechnie w sieciach rozległych daje nowe perspektywy w zakresie współdziałania metadanych, a pośrednio – funkcjonowania systemów informacyjno-wyszukiwawczych.

WSTĘP

Współczesne systemy informatyczne, w szczególności służące wyszukiwaniu informacji, także naukowej, bardzo rzadko funkcjonują w odosobnieniu, bez powiązań (przynajmniej organizacyjnych) z innymi systemami. Stwierdzenie to jest tym bardziej prawdziwe w odniesieniu do systemów w globalnej sieci – Internecie, który powstał po to, aby ułatwiać współpracę między ludźmi i komputerami. Współpraca ta odbywa się na wszystkich poziomach systemów informacyjnych, a niebagatelną rolę w tym zakresie odgrywają metadane i ich współdziałanie¹ (ang. *interoperability*). Jak ważne jest to zagadnienie, świadczy opinia Barbary Sosińskiej-Kalaty, która pisze, że metadane i ich współdziałanie są jednym z kilku zasadniczych pól badawczych współczesnej organizacji wiedzy (Sosińska-Kalata, 2013, s. 124). Decydują o tym techniczne uwarunkowania przetwarzania zasobów wiedzy i informacji utrwalonych w formie cyfrowej i udostępnianych w Internecie. Efektywna organizacja wiedzy w sieciach rozproszonych wymaga stosowania metadanych tworzonych tak, aby były czytelne dla programów komputerowych, o których istnieniu twórca metadanych czasem nawet nie wie i zgodne ze standardami zapewniającymi możliwie pełną przekładalność w globalnej sieci danych.

W artykule przedstawione zostaną sposoby uzyskiwania współdziałania metadanych w kontekście współdziałania systemów informacyjnych. Krótko wymienione zostaną narzędzia stosowane do zapewnienia współdziałania metadanych. Bardziej szczegółowo przedstawię prace nad jednym z nowszych standardów (a właściwie zestawem standardów), służącym zapewnieniu współdziałania metadanych w skali sieci globalnych, zwanym Linked Data oraz jego zastosowaniem w najnowszych aplikacjach bibliotecznych, funkcjonujących w tzw. chmurze.

WSPÓŁDZIAŁANIE SYSTEMÓW INFORMACYJNYCH I METADANYCH

Współdziałanie jest bardzo istotnym zagadnieniem związanym z funkcjonowaniem systemów informacyjnych. Dotyczy ono możliwości współpracy różnych systemów (oraz szerzej – organizacji użytkujących te systemy) na wszystkich płaszczyznach. Dążenie do współdziałania wymaga łącze-

¹ Współdziałanie często w literaturze informatycznej i informatologicznej nazywane bywa interoperacyjnością, co jest niezbyt szczęśliwą kalką terminu w języku angielskim. W artykule używam polskiego terminu współdziałanie, które nie tylko jest poprawne językowo, ale także właściwie oddaje istotę zagadnienia.

nia we wspólnym działaniu różnych standardów, dzięki czemu możliwa jest agregacja wielu zasobów danych, pozwalająca na tworzenie nowych, lepszych produktów i usług. Może być rozumiane bardzo różnie w zależności od poziomu, na którym rozpatrywana jest współpraca. Jedną z wielu definicji współdziałania została przedstawiona w polskiej ustawie o informatyzacji podmiotów publicznych. Interoperacyjność, bo taki termin jest tam stosowany, to „zdolność różnych podmiotów oraz używanych przez nie systemów teleinformatycznych i rejestrów publicznych do współdziałania na rzecz osiągnięcia wzajemnie korzystnych i uzgodnionych celów, z uwzględnieniem współdzielenia informacji i wiedzy przez wspierane przez nie procesy biznesowe realizowane za pomocą wymiany danych za pośrednictwem wykorzystywanych przez te podmioty systemów teleinformatycznych”. Ustawa ta wprowadza także Krajowe Ramy Interoperacyjności, czyli „zestaw wymagań semantycznych, organizacyjnych oraz technologicznych dotyczących interoperacyjności systemów teleinformatycznych i rejestrów publicznych” (*Ustawa...*, 2010, s. 3508).

Dla zapewnienia współdziałania systemów informacyjnych na wielu poziomach stosowane są metadane, chociaż są to zwykle struktury inne niż metadane opisowe, tworzone przez bibliotekarzy. W środowisku informatyków nazywane są metadanymi technicznymi lub administracyjnymi (Nahotko, 2004, s. 25). Na poziomie syntaktycznym zawierają one opis formatów danych, zasad kodowania, budowy struktur. Dotyczą danych związanych z funkcjonowaniem systemu, opisujących stan sieci oraz danych wejściowych i wyjściowych dla realizowanych procesów. Na poziomie semantycznym metadane te pozwalają na odszukanie i dostęp do słownictwa ujednolicającego znaczenie, zazwyczaj gromadzonego w ontologiach lub tezaurusach. Na przykład w systemie można przetwarzać dane o zakresie dokumentów uzyskiwane z różnych źródeł, w formie symboli klasyfikacji UKD i KDD. Dzięki temu, że w systemie umieszczono metadane opisujące syntaktykę i semantykę danych, istnieje możliwość wnioskowania o relacjach podobieństwa zakresów danych istniejących w zbiorze. Metadane techniczne mogą być także stosowane na poziomie pragmatycznym do odszukania interfejsów usług, co ułatwia ich właściwe wykorzystanie. Na przykład, jeżeli z zewnętrznego systemu przesyłane jest żądanie wykonania określonego zadania, to system musi posiadać metadane opisujące interfejs służący realizacji tego zadania. Metadane służą także do opisu stanu systemu i sieci po każdej zmianie tego stanu, co pozwala na określenie ich dynamiki. Według Manso-Callejo, Wachowicz i Bernabé-Poveda metadane wspomagające współdziałanie semantyczne służą również współdziałaniu dynamicznemu i organizacyjnemu (Manso-Callejo & Wachowicz & Bernabé-Poveda, 2009). Współdziałanie systemów oznacza więc m.in. współdziałanie metadanych, tworzonych i stosowanych w tych systemach.

Tak więc metadane w systemach informacyjnych stosowane są do wielu celów; opis danych i informacji przechowywanych w tych systemach, służący do ich identyfikacji i odszukania, jest tylko jednym z nich, ale ważnym z punktu widzenia funkcjonowania systemów informacyjnych. W praktyce tylko tego rodzaju metadane dostrzegane są przez użytkownika końcowego korzystającego z usług informacyjnych, na przykład przy okazji wyświetlania ich podczas prezentacji wyników wyszukiwania.

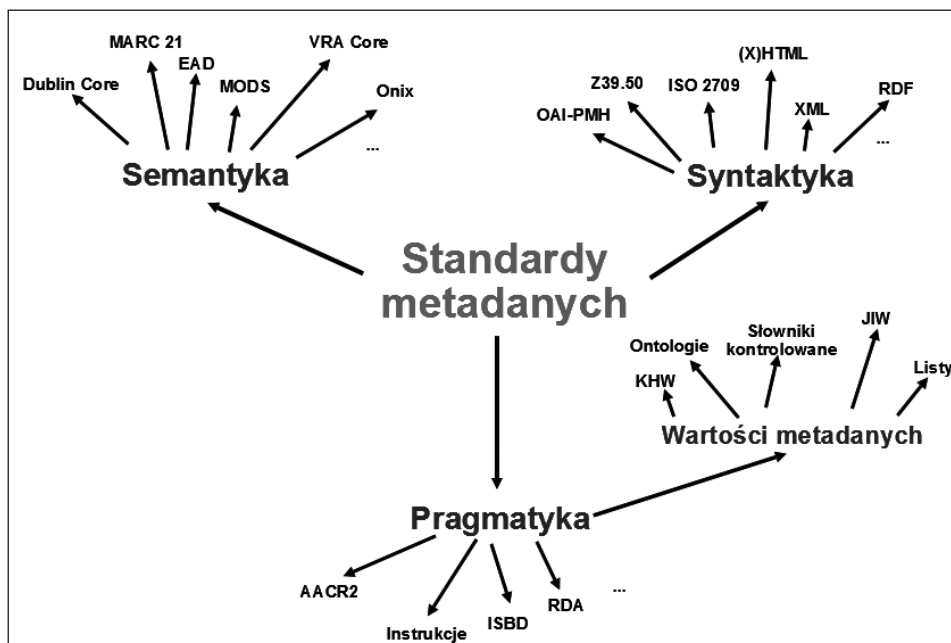
Współdziałanie metadanych oznacza możliwość ich wymiany pomiędzy systemami informacyjnymi bez utraty (lub z akceptowalnie niewielką stratą) ich funkcjonalności na poziomie syntaktycznym, semantycznym i/lub pragmatycznym (por. Nahotko, 2012, s. 364). Dzięki współdziałaniu metadane opisowe (dalej zajmę się tylko tego rodzaju metadanymi), pozyskane z jednego systemu mogą być scalane (łączone) z metadanymi w innym systemie, a zawartość rekordu bibliograficznego jest swobodnie mieszana z zawartością innych rekordów, zawierających komplementarne dane. W efekcie metadane opisujące określony obiekt mogą być pobierane, umieszczane i rozumiane przez różne systemy, co umożliwia ich agregację lub integrację z metadanymi z innych źródeł i/lub opisujących inne obiekty.

Syntaktyka metadanych dotyczy głównie problemów kodowania struktur metadanych i wystąpień elementów metadanych (poziom semantyczny i pragmatyczny) umożliwiającego zapis i odczyt do/z nośnika oraz „rozumienie” przez oprogramowanie podczas przetwarzania. Szczegółowe specyfikacje elementów, tworzone na poziomie semantycznym tutaj uzupełniane są o opis sposobu ich kodowania oraz tworzenia powiązań między elementami. Na tym poziomie wykorzystywane są takie standardy, jak języki kodowania danych (X) HTML, XML, RDF(S) oraz protokoły wymiany metadanych Z39.50 i OAI-PMH.

Semantyka dotyczy głównie definicji znaczeń i funkcjonalności elementów metadanych, a więc także – pośrednio – całego schematu. W efekcie definiowania znaczeń powstaje schemat metadanych, czyli zestaw elementów o precyzyjnie zdefiniowanej semantyce. Semantyka schematu jest definiowana przez znaczenie jego elementów. Na tym poziomie elementy schematu metadanych są nazywane przy pomocy etykiet i określane są sposoby znaczeniowego wiązania elementów metadanych, na przykład z zastosowaniem ontologii.

Praktyczne stosowanie metadanych o określonej semantyce wymaga skodyfikowania ich pragmatyki, czyli tzw. zasad performancji, warunków funkcjonowania metadanych w komunikacji pomiędzy ich użytkownikami. Dla każdego zdefiniowanego elementu metadanych ustalane są zasady tworzenia wartości elementu. Współdziałanie na wszystkich poziomach uzyskuje się m.in. dzięki standaryzacji metadanych (zob. rys. 1).

Współdziałanie metadanych może być zapewnione w bardzo różny sposób, na różnych etapach ich tworzenia i stosowania oraz z użyciem wielu narzędzi. Na rys. 2 przedstawione zostały różne narzędzia służące uzyski-

Rys. 1. Trzy poziomy współdziałania metadanych (por. Nahotko, 2012, s. 364).

Współdziałanie metadanych					
Przed utworzeniem rekordu			Po utworzeniu rekordu		
Ujednolicenie	Współdziałanie schematów		Współdziałanie rekordów		Współdziałanie repozytoriów
Wspólne standardy: Np. MARC, Dublin Core, MODS	Pochodne zestawy: MODS oparty na MARC, Rozszerzenie DC Tablice przejścia: Mapowanie elementów jednego schematu na elementy innego schematu Struktura nadrzędna: Np. ADN, OAIS	Profil aplikacyjny: DC-Library AP, DC-Government AP Schematy przełącznikowe: Mapowanie pomiędzy wieloma schematami jednocześnie Rejestry metadanych: Np. UKOLN, OMR, LOV	Konwersja: Np. z MARC do DC, z DC do MODS Podczas konwersji z bogatszego schematu do uboższego następuje utrata danych	Linked Data: Pozwala na wielokrotne stosowanie danych i zdecentralizowaną integrację Np. METS, RDF	Protokoły wymiany: Np. Z39.50, OAI-PMH Agregacja: Łączenie wielu zasobów dla wzbogacenia metadanych
<i>Niepraktyczne w środowisku heterogenicznym</i>	<i>Konwersja stralna sprowadzająca metadane do najniższego wspólnego mianownika. utrata semantyki danych zamiast jej wzbogacenia</i>		<i>Modułowe rozwiązania integrujące różne standardy w jedną strukturę: metadane w różnych standardach dla różnych zasobów mogą być ze sobą łączone</i>		

Rys. 2. Narzędzia uzyskiwania współdziałania metadanych.

Na podstawie: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Metadata-interoperability.png>.

waniu współdziałania metadanych przed (Chan & Zeng, 2006) i po utworzeniu rekordu metadanych (Zeng & Chan, 2006). Zaznaczono narzędzia Linked Data, które zostaną omówione w dalszej części artykułu.

Najprostszym, a przy tym najbardziej efektywnym sposobem zapewnienia współdziałania metadanych, jest stosowanie tego samego schema-

tu wraz z zasadami performancji przez wszystkie strony zainteresowane wymianą metadanych. Jeżeli we wszystkich współpracujących systemach (np. w katalogach bibliotecznych lub bibliotekach cyfrowych) stosowany jest ten sam schemat (w środowisku użytkowników MARC nazywany też formatem) metadanych, to używane słowniki i tworzone rekordy mogą być łatwo wymieniane, chociaż nawet w takim przypadku nie obywa się bez sytuacji kłopotliwych.

Bibliotekarze od dawna dobrze rozumieli zalety standaryzacji. W środowisku sieci globalnych trzeba było pogodzić się jednak z rzeczywistością, w której funkcjonuje wiele struktur metadanych opisowych tworzonych w różnych zastosowaniach, nie tylko przez bibliotekarzy. W takim przypadku współdziałanie metadanych możliwe jest na trzech poziomach: schematów metadanych, repozytoriów (bibliotek cyfrowych) oraz rekordów metadanych (por. Chan & Zeng, 2006; Zeng & Chan, 2006).

Współdziałanie na poziomie schematów metadanych musi być zapewnione jeszcze przed rozpoczęciem tworzenia rekordów i z natury rzeczy dotyczy współdziałania semantycznego. Prace te są najbardziej zróżnicowane metodologicznie. Jedną ze stosowanych metod jest tworzenie tzw. *zestawów pochodnych* (ang. *derivation*), czyli schematów metadanych budowanych na podstawie wcześniej istniejących, najczęściej bardziej rozbudowanych (np. takich jak MARC). Zestawy pochodne powstają w wyniku takich procesów, jak: adaptacja, modyfikacja, rozszerzenie, tłumaczenie. W ten sposób powstał MODS na podstawie formatu MARC oraz tłumaczenia na wiele języków oryginalnego schematu Dublin Core². *Profile aplikacyjne* zawierają elementy metadanych pobrane z jednego lub kilku schematów metadanych i połączonych w nowy schemat, bez zmiany ich znaczenia. W ten sposób powstały schematy AVEL³, DC-Lib⁴, NBII⁵ i inne. *Tablice przejścia* (ang. *crosswalks*) służą do mapowania elementów metadanych, ich semantyki oraz syntaktyki z jednego schematu metadanych na elementy innego schematu. Mapowanie odbywa się zwykle na podstawie tablic wskazujących odpowiedniość semantyczną elementów mapowanych formatów względem siebie. Dzięki temu możliwe jest jednoczesne przeszukiwanie kilku heterogenicznych zasobów. Mapowanie może powodować utratę części semantyki. Twórcy większości schematów metadanych zapewniają ich mapowanie do najpopularniejszych formatów, takich jak MARC i DC. Odmianą tablic przejścia są *schematy przelącznikowe*, zapewniające mapowanie pomiędzy wieloma schematami jednocześnie; przykładem może być Vocabulary Map-

² Zob. wykaz wykonanych tłumaczeń na stronie Web: <http://dublincore.org/resources/translations/>.

³ Australasian Virtual Engineering Library (AVEL) Metadata Set składa się z 19 elementów: 14 pochodzi z Dublin Core, po jednym z AGLS i EDNA i 3 elementów administracyjnych, utworzonych lokalnie.

⁴ DC Library Application Profile (DC-Lib) składa się głównie z elementów DC i MODS. Służy stosowaniu DCMES w bibliotekach i zastosowaniach podobnego rodzaju (Clayphan, Guenther, 2004).

⁵ National Biological Information Infrastructure (NBII) posiada Biological Data Profile, wzorowany na Content Standard for Digital Geospatial Metadata (CSDGM).

ping Framework⁶, w którym wiele schematów metadanych umieszczono w matrycy, co ułatwia mapowanie. *Struktury nadrzędne* (ang. *frameworks*) stanowią rodzaj schematu służącego integracji różnych obiektów w określonym celu. Schemat taki może być tworzony przed powstaniem schematów metadanych i systemów, które mają współdziałać lub po ich powstaniu. Przykładem jest OAIS⁷, stanowiący strukturę nadrzędną, zawierającą terminy i pojęcia mogące służyć standaryzacji w zakresie archiwizacji cyfrowej. Wreszcie *rejestry metadanych* służą gromadzeniu danych o schematach metadanych. Stanowią narzędzie do identyfikacji i wyszukiwania istniejących schematów i profili aplikacyjnych, co może być przydatne podczas stosowania wielu sposobów zapewnienia współdziałania metadanych (np. mapowania, profili aplikacyjnych, zestawów pochodnych). Przykładem może być rejestr SCHEMAS⁸, tworzony przez UKOLN (obecnie nieaktywny); rejestr elementów jednego schematu – Dublin Core (DCMI Registry⁹); OMR¹⁰ zawierający wykazy elementów, m.in.: RDA, ISBD, FRBR i MARC 21 w RDF; oraz najnowszy LOV¹¹.

Współdziałanie na poziomie repozytoriów (bibliotek cyfrowych) realizowane jest zazwyczaj w trakcie wyszukiwania, a więc po utworzeniu rekordów metadanych. Po przeszukaniu wielu zasobów za pomocą wyszukiwarki zazwyczaj otrzymujemy zestaw niespójnych metadanych w różnych formatach. Ich ujednoczenie to zadanie z zakresu współdziałania syntaktycznego. Dla rozwiązania tego problemu systemy z bazami metadanych, powstałymi w wyniku ich agregacji z różnych zasobów, stosują spójne i niezawodne narzędzia służące integracji metadanych. Wybór odpowiedniej metody działania zależy od tego, czy w scalonym zasobie metadane mają zachować oryginalny format, czy mają być skonwertowane. W pierwszym przypadku należy zapewnić możliwość wyszukiwania w zbiorze heterogenicznych metadanych. W drugim trzeba zapewnić poprawne działanie narzędzi konwersji i integracji metadanych w wybranym formacie. Współdziałanie na tym poziomie osiągane jest poprzez: *zbieranie* (ang. *harvesting*) metadanych (np. z użyciem protokołu OAI-PMH lub Z39.50), *stosowanie wielu formatów bez konwersji rekordów* (np. DLESE Collection System¹²), *agregację elementów* metadanych i ich wartości pobieranych z różnych źródeł, *tablice przejścia*, mapowanie wartości metadanych dla wyszukiwania w wielu kolekcjach (np. haseł przedmiotowych w MACS¹³)

⁶ Vocabulary Mapping Framework, <http://www.doi.org/VMF/>.

⁷ OAIS – Open Archival Information System.

⁸ SCHEMAS: Forum for Metadata Schema Implementers, <http://www.ukoln.ac.uk/metadata/schemas/>.

⁹ The Dublin Core Metadata Registry, <http://dublincore.org/dcregistry/>.

¹⁰ Open Metadata Registry, <http://metadataregistry.org>.

¹¹ Linked Open Vocabularies, <http://lov.oktn.org/dataset/lov>.

¹² Digital Library for Earth System Education (<http://www.dlese.org/>)

¹³ Multilingual Access to Subjects (http://www.nb.admin.ch/nb_professionnel/projektarbeit/00729/00733/index.html?lang=en).

i *mapowanie współwystępowania* wartości metadanych (mapowanie zawartości słowników na podstawie współwystępowania tych wyrażen jako wartości elementów w rekordach).

W wielu przypadkach potrzeba współdziałania metadanych pojawia się, gdy zasoby metadanych, tworzone z wykorzystaniem różnych schematów, już istnieją. Rekordy metadanych mogą więc stać się przedmiotem wymiany. Najczęściej wykorzystywaną metodą integracji istniejących zasobów rekordów metadanych jest ich konwersja. Zazwyczaj efektem jest zbiór skonwertowanych rekordów. Problemem jest utrata semantyki, przekłamania danych, szczególnie podczas konwersji danych opartych na rozbudowanym schemacie do prostszego zestawu elementów; problemy na poziomie pragmatyki stwarza konwersja wartości metadanych pobieranych z różnych słowników kontrolowanych. Inna metoda polega na wzbogacaniu rekordów poprzez ich agregację w wyniku stosowania mechanizmu służącego identyfikacji podobnych pojęć w różnych bazach danych (Linked Data). Elementy metadanych różnego rodzaju, pochodzące z różnych schematów, słowników i aplikacji mogą być łączone w sposób zapewniający współdziałanie, gdyż budowane są według wspólnego modelu RDF. Rekord RDF scala w nowy zestaw (poprzez odnośniki) elementy wielu rekordów, które mogły być tworzone w różnym czasie do różnych celów.

Nowym, i jak się wydaje, przyszłościowym sposobem zapewnienia współdziałania metadanych w heterogenicznym środowisku sieci globalnych jest rozwój narzędzi związanych z ideą, określaną jako dane powiązane (Linked Data). W dalszej części artykułu przedstawię tę koncepcję w kontekście jej zastosowania dla uzyskania współdziałania metadanych i możliwości jej implementacji w systemach informacyjnych.

LINKED (META)DATA

W ostatnich latach wśród bibliotekarzy coraz bardziej popularne stają się rozwiązania dotyczące zarządzania i zapewnienia współdziałania masowych metadanych związane z technologiami tzw. sieci semantycznej (Semantic Web). W szczególności chodzi o zastosowanie RDF i wyników prac dotyczących modelowania metadanych z jego wykorzystaniem (Dunsire et al., 2012, p. 4). Tendencja ta staje się szczególnie widoczna po uproszczeniu wielu technologii sieci semantycznej przez W3C¹⁴, co doprowadziło do powstania Linked Open Data (LOD), praktyki stosowania identyfikatorów używanych w Web, modelowania przepływu danych dla poszczególnych dyscyplin i zastosowań oraz ontologii do projektowania metadanych funkcjonujących na zasadzie grafu. Chociaż Linked Data dotyczy wszel-

¹⁴ WWW Consortium (W3C) to organizacja powołana do tworzenia standardów dla Web. <http://www.w3.org/>.

kiego rodzaju danych (nie tylko bibliograficznych) publikowanych w Web, to ożywienie w ostatnich latach obserwowane w tworzeniu nowych narzędzi, słowników i zasobów danych idea ta zawdzięcza szerokiemu i aktywnemu włączeniu się do prac osób ze środowiska bibliotekarskiego, które wniosły rozwiązania stosowane w zakresie (meta)danych bibliotecznych. To dla przedstawicieli tego środowiska w 2010 r., w ramach konsorcjum W3C, powstał projekt Library Linked Data Incubator Group. Ma on wspomagać rozwój współdziałania metadanych bibliotecznych w sieci (Roszkowski, 2010, s. 61).

Linked Data ma służyć tworzeniu danych dotyczących wszelkich obiektów, nie tylko bibliograficznych, ale także np.: ludzi, organizacji, procesów i pojęć. Zasady Linked Data w zastosowaniu do danych bibliograficznych przedstawił Marcin Roszkowski (Roszkowski, 2010, s. 53 i nast.). Są to dane utworzone i opublikowane w taki sposób, aby umożliwić tworzenie połączeń pomiędzy zestawami danych oraz słownikami. Te ostatnie rozumiane są szerzej niż to było dotąd przyjęte w bibliotekarstwie, gdyż nazwą tą obejmuje się zarówno słowniki stosowane na poziomie pragmatyki, zawierające wartości metadanych, zwane także słownikami kontrolowanymi (KHW, słowniki JIW, wykazy kodów nazw języków, nazw geograficznych itp.), jak również zestawy pojęć stosowane na poziomie semantycznym, dotąd nazywane formatami lub schematami (wykazy elementów metadanych, pól i podpól formatów metadanych). W ten sposób do chmury danych trafiają słowniki zarówno poziomu semantycznego, jak i pragmatycznego metadanych, kodowane przy użyciu języków kodowania, a więc dostępne do bezpośredniego przetwarzania komputerowego (rys. 3). Każdy element słownika jest jednoznacznie identyfikowany za pomocą identyfikatora; na ogół stosowany jest URI¹⁵ ze względu na jego otwartość (może być przydzielany oddolnie, przez użytkownika¹⁶, bez pośrednictwa żadnej organizacji). Dzięki identyfikacji zasoby mogą być swobodnie cytowane przez inne zasoby, przez co metadane są powszechniej dostępne. Relacje pomiędzy identyfikowanymi elementami (dla danych bibliograficznych: dzieła, osoby, instytucje, miejsca, elementy treści itp.) opisywane są za pomocą języków, takich jak RDF¹⁷ i OWL¹⁸, których wyrażenia mogą być przetwarzane bezpośrednio przez komputery. Relacje te pozwalają na nawigację pomiędzy danymi zawartymi w źródłach publikowanych w Web, co powoduje ich integrację ułatwiającą współdziałanie techniczne. Współdziałanie organizacyjne (prawne) uzyskiwane jest dzięki otwarciu danych – mogą być one

¹⁵ URI – Uniform Resource Identifier.

¹⁶ URI oczywiście mogą być i są zarządzane również przez instytucje. Bardzo ważną cechą URI jest jego stabilność, dlatego też użytkownicy są zachęceni do rozsądnego tworzenia własnych przestrzeni nazw dla swoich URI, które powinny być niepowtarzalne i niezmiennie. Te właśnie cechy są łatwiej osiągalne pod nadzorem instytucjonalnym.

¹⁷ RDF – Resource Description Framework.

¹⁸ OWL – Web Ontology Language.

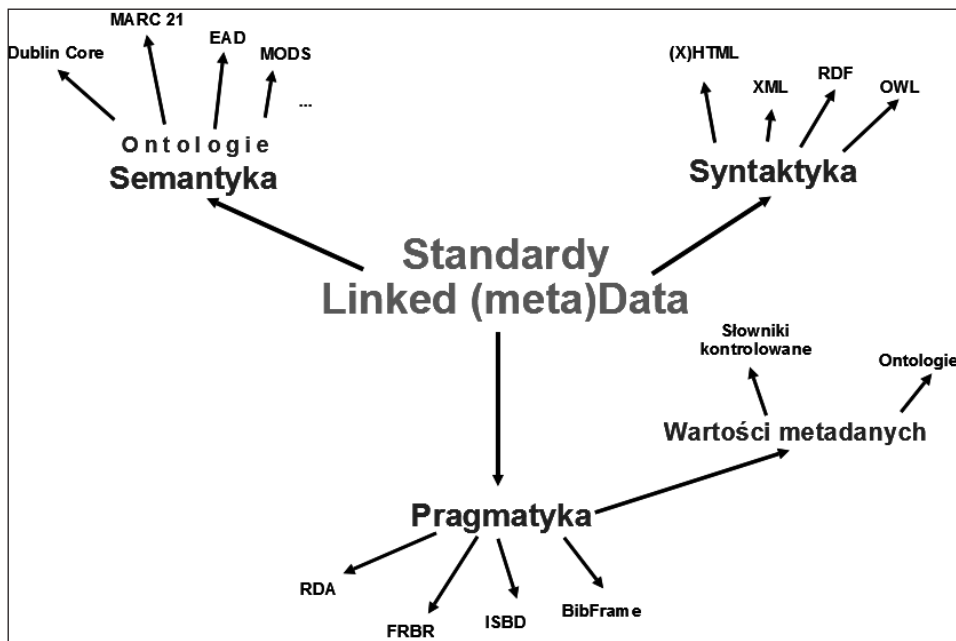
swobodnie stosowane i rozpowszechniane; stąd obok nazwy Linked Data pojawia się także określenie Linked Open Data (LOD). Otwartość danych nie jest niezbędna dla osiągnięcia współdziałania technicznego, ale umożliwia pełną efektywność stosowanych technologii.

Według Thomasa Bakera i grupy współpracowników (Baker et al., 2011) Linked Data ma wiele zalet w porównaniu z dotychczas stosowanymi i rozwijanymi od lat technologiami służącymi tworzeniu i rozpowszechnianiu metadanych bibliotecznych, gdyż stanowi ich rozwinięcie z myślą o zastosowaniu w sieciach globalnych. Dane powiązane są łatwe do rozpowszechniania, rozszerzalne i możliwe do wielokrotnego stosowania w wielu aplikacjach. Przynajmniej częściowo niezależne są od stosowanego języka naturalnego, gdyż URI zbudowany może być z dowolnych symboli, także liczbowych. Prace nad tworzeniem opisów zasobów mogą być realizowane na zasadzie współpracy bibliotek oraz innych instytucji, a także użytkowników. Ten rozproszony model danych pozwala „każdemu mówić cokolwiek o czymkolwiek”, co musi powodować zróżnicowanie opinii i brak zgodności co do znaczenia elementów (Allemang & Hendler, 2008, p. 7). Przypomina to sytuację raczej Wikipedii, niż katalogu bibliotecznego. Z drugiej strony dzięki gęstej sieci połączeń (linków) do danych komplementarnych, tworzonych przez wiarygodne źródła (biblioteki) wzrasta wartość danych ponad to, co oferować może prosta suma zasobów traktowanych indywidualnie (bez powiązań).

Twórcy metadanych w Linked Data mogą udostępniać je w małych porcjach, jako indywidualne stwierdzenia („wypowiedzi”). Wypowiedzi te przyjmują formę trójek RDF, składających się z podmiotu (opisywany zasób, np. dzieło: jego identyfikator), predykatu lub własności (relacja, np. „ma autora”) i obiektu (np. nazwa lub identyfikator autora)¹⁹ (Nahotko, 2006, s. 27). Zamiast wymiany całych rekordów, zawierających pełny opis, jak to ma miejsce obecnie, możliwe jest więc dostarczanie tylko pojedynczych stwierdzeń o zasobie (trójek RDF), a wszystkie stwierdzenia o zasobie, mogące pochodzić z wielu źródeł, są agregowane w globalnym grafie. Nowe systemy biblioteczne mogą funkcjonować w oparciu o stwierdzenia istniejące w chmurze, uzupełniane danymi przechowywanymi lokalnie.

Z punktu widzenia współdziałania metadanych tworzonych w tym środowisku ważne jest oddzielenie semantyki od syntaktyki metadanych. W Linked (meta)Data znaczenie metadanych (semantyka) jest oddzielone od ich syntaktyki, dzięki czemu zmiana struktur nie powoduje modyfikacji znaczenia (rys. 3). Tylko pozornie różnica w sytuacji przedstawionej na rysunkach 1 i 3 polega na zastąpieniu jednych standardów innymi. W rzeczywistości nowe standardy mają jedną, ale bardzo ważną nową cechę –

¹⁹ Elementy trójek RDF bywają także nazywane podmiotem-orzeczeniem-dopełnieniem lub obiektem-predykatem (relacja)-wartością cechy.

Rys. 3. Standardy metadanych związane ze stosowaniem Linked Data. Oprac. własne.

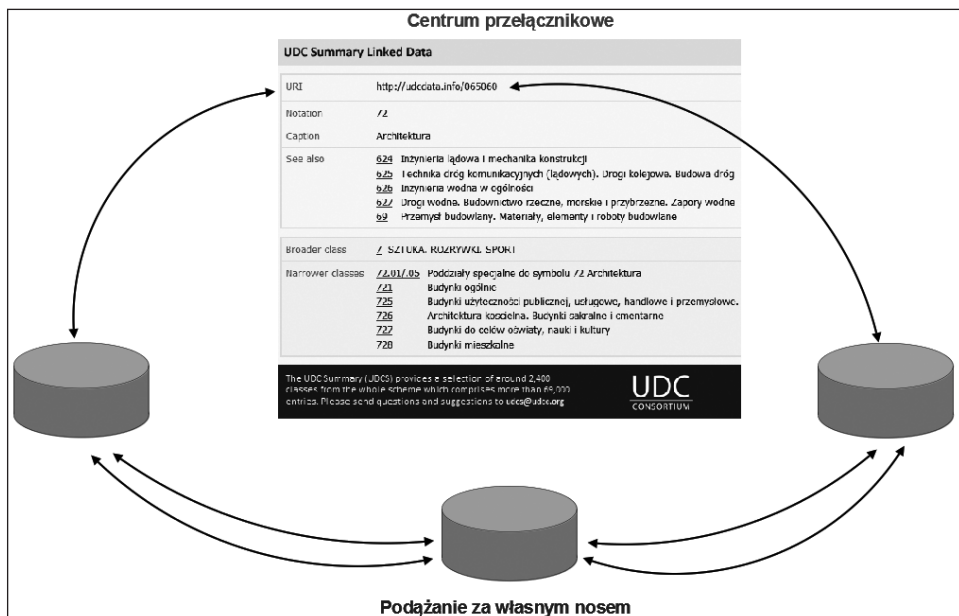
zarówno semantyka, jak i pragmatyka kodowane są za pomocą tej samej syntaktyki (głównie XML/RDF, choć istnieją inne serializacje), a co więcej, jest to syntaktyka, która umożliwia automatyczne przetwarzanie danych (dzięki jej „rozumieniu” przez komputery), bez udziału człowieka. Opasłe, drukowane tablice UKD przestają być potrzebne, powstaje ich wersja w Linked Data z użyciem SKOS²⁰ (na razie dostępne są tablice skrócone) (Hys, Kwiatkowska, 2013, s. 6). Dawne schematy metadanych nadal są używane (łącznie ze strukturą pól i podpól MARC 21), ale struktury te są kodowane w RDFS lub OWL (zmianie uległa syntaktyka), przez co mogą stać się ontologiami umieszczanymi w chmurze danych. Do każdego symbolu UKD i do każdej relacji wyrażonej strukturą MARC (a więc do etykiety każdego pola tego formatu) oraz między tymi symbolami i etykietami można wprowadzić kwalifikowany odnośnik, czyli taki, który nazywa relację występującą pomiędzy połączonymi elementami.

Tak zorganizowane środowisko metadanych umożliwia dwojakiego rodzaju współdziałanie metadanych. Pierwszy sposób na zapewnienie współdziałania związany jest z istnieniem słowników dwóch opisanych rodzajów, przydatnych szczególnie, gdy chcemy łączyć dane z różnych obszarów (dziedzin, zastosowań). Użytkownik Web może przeglądać jego zasoby

²⁰ SKOS – Simple Knowledge Organization System.

bez potrzeby znajomości technologii i wynikających z nich struktur, stanowiących podstawę działania sieci. Podczas przeglądania swobodnie przekraczane są granice między zasobami, bez względu na ich fizyczne oddalenie. Na tej samej zasadzie można w Linked Data przeglądać zbiory danych podążając za odnośnikami od jednego zasobu do innego, nawet gdy są fizycznie umieszczone w różnych miejscach i zapisane w różnych formatach (Bermes, 2011).

Zasobami danych tego rodzaju są także zawartości słowników obu wcześniej wymienionych rodzajów. Umożliwiają one współdziałanie dzięki temu, że działają jak centrum przełącznikowe, umieszczone w chmurze danych, łączące dane wyrażone zgodnie z różnymi semantykami danych. Takie centrum umożliwia w Linked Data nawigację od jednego zbioru metadanych do innego, przez podążanie za odnośnikami, czyli URI, nawet jeżeli dane podłączone do centrum są zróżnicowane. Wyobraźmy sobie na przykład, że istnieją dwa zasoby, w których znajdują się m.in. symbole UKD. Bez względu na to, w jakich miejscach różnych struktur metadanych (polach, elementach) umieszczone zostały te symbole, odsyłają one za pomocą URI do ontologii UKD, wykonanej w SKOS i dostępnej w Internecie (rys. 4). Dzięki temu, po pierwsze, następuje ujednoczenie znaczenia (semantyki) danych, po drugie, możliwe jest wyszukiwanie podobnych danych poprzez proste podążanie za odnośnikami URI. Sposób ten pozwala na unikanie niejednorodności dzięki porozumieniu ontologicznemu (Heath & Bizer, 2011, p. 24).

Rys. 4. Dwa modele współdziałania w Linked Data (na przykładzie UKD). Oprac. własne.

Co więcej, jako centrum przełącznikowe w Linked Data może funkcjonować dowolny zasób udostępniony dla użytkowników. Nie istnieje jedno, główne centrum, ale wiele takich centrów, połączonych ze sobą odnośnikami. Podążanie od centrum do centrum za odnośnikami łączącymi dane, które tam się znajdują, pozwala na odnajdywanie nowej informacji w sposób intuicyjny. Jest to druga metoda zapewnienia współdziałania metadanych, nazwana „podążaniem za własnym nosem”. Suma zasobów danych stosujących RDF i URI stanowi globalny graf informacyjny, który może być w sposób nieograniczony przeglądany przez użytkowników (ludzi) i automatyczne aplikacje podążające za odnośnikami URI. Do jednostki identyfikującej osobę można na przykład przyłączyć obiekty, miejsca, inne osoby itp. za pomocą relacji bycia autorem, pracownikiem, ojcem/matką, mieszkańcem, fanem i dowolnej innej. Taka forma aktywności bywa nazywana także „toURIs’m’em”. Odnośniki pomiędzy serwisami bibliotecznymi oraz innymi, takimi jak Wikipedia, GeoNames, MusicBrainz, BBC scalają lokalne zasoby w globalne uniwersum informacji w Web.

Twórcy danych w Linked Data powinni przede wszystkim sprawdzić, czy potrzebne im terminy nie zostały już zdefiniowane w jednym z istniejących słowników; w takim przypadku należy ich użyć do reprezentacji danych. Jeżeli odpowiednich terminów brak, to należy utworzyć własny słownik, którego terminy zostaną połączone z zasobami istniejących słowników. Gdyby w późniejszym czasie okazało się, że jakiś inny słownik zawiera te same terminy, które zostały umieszczone w naszym słowniku, należy utworzyć odnośnik RDF pomiędzy URI terminu w obu słownikach, ze wskazaniem na ekwiwalentność łączonych terminów za pomocą relacji przewidzianych w OWL, RDFS lub SKOS.

Już dostosowanie słowników używanych dotąd w bibliotekach do zasad Linked Data i udostępnienie ich do powszechnego stosowania umożliwi współdziałanie na podstawie tak powstałych centrów przełącznikowych od razu, bez żadnych dodatkowych prac. Według zasad stosowanych w Linked Data, jeżeli dwa zasoby danych, stosujących różne formaty, używają tego samego słownika wartości metadanych (jak w powyższym przykładzie – tablice UKD), to istnieje możliwość przechodzenia od jednego zbioru danych do innego poprzez odnośniki od tych zasobów do tego słownika. Jedynym wymogiem jest stosowanie identyfikatorów URI.

W bibliotekach zasada ta od dawna stosowana jest we wszystkich zintegrowanych systemach bibliotecznych, w których istnieją powiązania pomiędzy danymi bibliograficznymi i khw, często budowane przy użyciu kodów identyfikujących poszczególne wartości elementów khw (na wzór URI). Prace nad przystosowaniem funkcjonalności OPAC i zasad katalogowania do nowych modeli stosowanych na poziomie semantyki i pragmatyki metadanych, takich jak FRBR, FRAD, FRSAD i BIBFRAME oraz przepisów RDA implikują identyfikację większej ilości informacji, niż mogła być rozpo-

wszechniana pomiędzy rekordami OPAC za pomocą odnośników. Jednostki (ang. *entity*) wyróżnione w wymienionych modelach mogą być uważane za węzły dla odnośników łączących różne obiekty: dzieła, realizacje, materializacje, osoby, ciała zbiorowe, hasła przedmiotowe i inne. Stosowanie tych jednostek może być łatwiej rozpowszechniane w społecznościach poza bibliotekami, dzięki czemu dane biblioteczne znajdują nowe zastosowania.

Szczególnie interesującym modelem jest BIBFRAME, produkt Library of Congress, utworzony na podobnych zasadach co FRBR²¹ (oba modele reprezentują typ modeli ER), ale specjalnie z myślą o Linked Data (Miller et al., 2012, p. 9). Twórcy modelu wyszli naprzeciw postulatowi uproszczenia modeli stosowanych w środowisku bibliotecznym tak, aby były one zrozumiałe także poza tym środowiskiem, co również ułatwia współdziałanie. Dzięki jego prostocie osobom stosującym ten model nie trzeba tłumaczyć, czym różni się Dzieło od Realizacji lub co to jest Materializacja; model jest więc mniej hermetyczny dla osób spoza środowiska bibliotekarskiego niż FRBR. Zgodnie z zasadami Linked Data wszystkie jednostki, ich atrybuty i relacje między nimi są identyfikowane za pomocą URI (Roszkowski, 2013, s. 32). Model taki może ułatwić współdziałanie na poziomie semantyki metadanych (schematy metadanych) stanowiąc dla nich rodzaj centrum przełącznikowego. Jeżeli dwa elementy struktury różnych słowników Linked Data są łączone odnośnikami z elementem BIBFRAME, traktowanym jako struktura nadrzędna, to połączenie takie wskazuje na ich podobieństwo semantyczne.

Model BIBFRAME składa się z niewielu elementów. Są to:

1. Dzieło (*creative work*) – zasób odzwierciedlający treści konceptualne opisywanej pozycji.

2. Wystąpienie dzieła (egzemplarz – *instance*) – zasób odzwierciedlający indywidualne, materialne ucieleśnienie dzieła.

3. Hasło (*authority*) – zasób odzwierciedlający główną koncepcję pochodzenia informacji, która zdefiniowała relacje przedstawione w dziele i jego wystąpieniu. Przykładami haseł są nazwy osób, miejsc, przedmiotów (dzieł), organizacji itp.

4. Adnotacja (*annotation*) – zasób, który opisuje inny zasób BIBFRAME zawierając o nim dodatkowe informacje. Przykładami adnotacji są dane o znaku miejsca (sygnaturze) w bibliotece, wizerunek okładki, recenzja (Miller et al., 2012, p. 8).

Do zadań organizacji zarządzających standardami metadanych bibliotecznych należeć będzie tworzenie powiązań pomiędzy elementami modelu BIBFRAME i odpowiednich słowników, takich jak Dublin Core, FOAF, zasobów kodowanych w SKOS (tezaury, klasyfikacje) i słowników, które powstaną w przyszłości w celu obsługi różnych aspektów działalności bibliotecznej.

²¹ Por. też (Śnieżko, 2013, s. 7).

Implementacja modelu Linked Data stwarza oczywiście wiele problemów, dla których wciąż poszukuje się rozwiązań:

- Konieczność zmiany istniejącego modelu metadanych na reprezentację RDF, co stwarza problemy związane po części z trudnościami przedstawienia niektórych informacji w postaci trójek, a częściowo z nowymi możliwościami, jakie daje RDF w stosunku do używanych dotąd modeli. Stosunkowo łatwo można zastosować RDF w implementacji FRBR i BIBFRAME, z różnych powodów wciąż niezbyt często stosowanych w praktyce informacyjnej (nad tym ostatnim prace wciąż trwają).

- Poprawne zarządzanie URI; niezbędne jest przypisanie identyfikatora do każdego elementu danych przez organizację obsługującą standard. W przypadku braku takiego działania pojawiać się mogą nieautoryzowane URI, nadawane przez przypadkowe osoby, co powoduje, że temu samemu elementowi przypisano wiele URI. Dodatkowe problemy stwarza konieczność podejmowania decyzji, czy tworzyć jak najwięcej własnych URI, czy tam, gdzie to możliwe, korzystać z już istniejących. Konieczne decyzje mogą też dotyczyć sposobów zapewnienia długotrwałości identyfikatora oraz zasad tworzenia (np. czy ma być czytelny dla człowieka).

- Wiele problemów dotyczy także współdziałania słowników. Oprócz słowników zawierających wykazy elementów i zestawy wartości metadanych istnieją także zasady, np. tworzenia dat, jak również systemy organizacji wiedzy o obiektach świata materialnego, takich jak osoby. Dla opanowania tej sytuacji tworzone są specjalne struktury danych, takie jak VIAF²², gdzie informacja o osobie i o etykiecie traktowane są jak odrębne elementy.

- Poważnym problemem jest tworzenie odnośników pomiędzy elementami słowników. Oznacza to ich mapowanie względem siebie. Mapowanie symboli UKD do KDD, a tych do haseł LCSH nigdy nie było trywialnym zadaniem, ale też w zamkniętym środowisku bibliotek tradycyjnych miało ograniczone zastosowanie. W środowisku Linked Data wszystko ma być powiązane ze wszystkim i to za pomocą oznaczonych relacji. Powiązania mi tymi trzeba zarządzać, np. modyfikować wraz ze zmianami dokonywanymi w słownikach.

LINKED DATA W SYSTEMACH BIBLIOTECZNYCH

Opisane rozwiązania mogą stać się podstawą tworzenia przez dostawców oprogramowania bibliotecznego zintegrowanych systemów bibliotecznych nowej generacji (Wilson, 2012, p. 110). W tym celu realizowane są eksperymenty dla dostosowania do środowiska Linked Data tzw. Discovery Systems, systemów bibliotecznych nowej generacji, pozwalających

²² The Virtual International Authority File, <http://viaf.org/>.

na wyszukiwanie zintegrowane zasobów drukowanych i elektronicznych (Nahotko, 2011, s. 204). Zasadniczą częścią każdego z nich jest system przetwarzania metadanych w chmurze. Realizowanych jest kilka takich rozwiązań. Produkt firmy Ex Libris nazywa się Alma²³, SerialsSolution oferuje system Intota²⁴, OCLC – WorldShare Management Services²⁵. Swoją ofertę przedstawił także VTLS (system Open Skies)²⁶ oraz Kual Foundation (system open source OLE²⁷). Ich zasadniczą cechą jest integracja nie tylko rozumiana tak jak dotychczas (integracja modułów oprogramowania i procesów realizowanych w ramach systemu bibliotecznego), ale także jako integracja systemu bibliotecznego ze światem zewnętrznym. Według Marshalla Breedinga wkrótce systemy tego typu pozwolą na tworzenie większości metadanych jako LOD, przy czym każdy sukces osiągnięty w praktycznym zastosowaniu Linked Data będzie powodował dalszy postęp w rozwoju dostępu bibliotek i użytkowników do metadanych i zasobów przy jednoczesnej redukcji uzależnienia od rozwiązań komercyjnych (Breeding, 2012, p. 14).

Każdy z wymienionych systemów ma zastępować co najmniej kilka narzędzi bibliotecznych, takich jak zintegrowany system biblioteczny, system zarządzania zasobami elektronicznymi²⁸, baza wiedzy²⁹, resolver OpenURL, lista A-Z. Powoduje to konieczność stosowania zintegrowanego modelu danych. Dzięki temu użytkownik za pomocą jednego interfejsu może wykonywać w jednolity sposób wiele zadań w różnych miejscach systemu.

Większość wymienionych systemów funkcjonuje w modelu SaaS³⁰ lub PaaS³¹, co oznacza, że oprogramowanie to udostępniane jest w chmurze danych. Dostawcy oprogramowania oferują oprogramowanie i usługi w chmurze, udostępniając je użytkownikom poprzez interfejsy Webowe. Dzięki temu znikną także problemy z instalacją nowych wersji systemów: będą one aktualizowane bez żadnego udziału biblioteki i przerw w jej działaniu (tzw. *agile development technology*). Z drugiej strony biblioteka traci kontrolę nad swoim oprogramowaniem³².

Z punktu widzenia tworzenia i współdziałania metadanych interesujące rozwiązania oferują twórcy systemu Alma (Ex Libris). Jego integralną czę-

²³ Aleph Polska, <http://www.aleph.pl/produkty/alma/>.

²⁴ Serials Solutions, <http://www.serialsolutions.com/en/services/intota>.

²⁵ OCLC, <http://www.oclc.org/webscale/default.htm>.

²⁶ VTLS, <http://www.vtls.com/openskies>.

²⁷ Kual, <http://www.kuali.org/ole>.

²⁸ Ang. Electronic resource management system (ERMS).

²⁹ Baza wiedzy jest tu dość specyficznie rozumiana, jako połączenie danych o zasobach elektronicznych biblioteki i linków, za pomocą których uzyskuje się dostęp do tych zasobów z uwzględnieniem posiadanych licencji. Baza wiedzy służy też obsłudze procesów związanych z zasobami elektronicznymi.

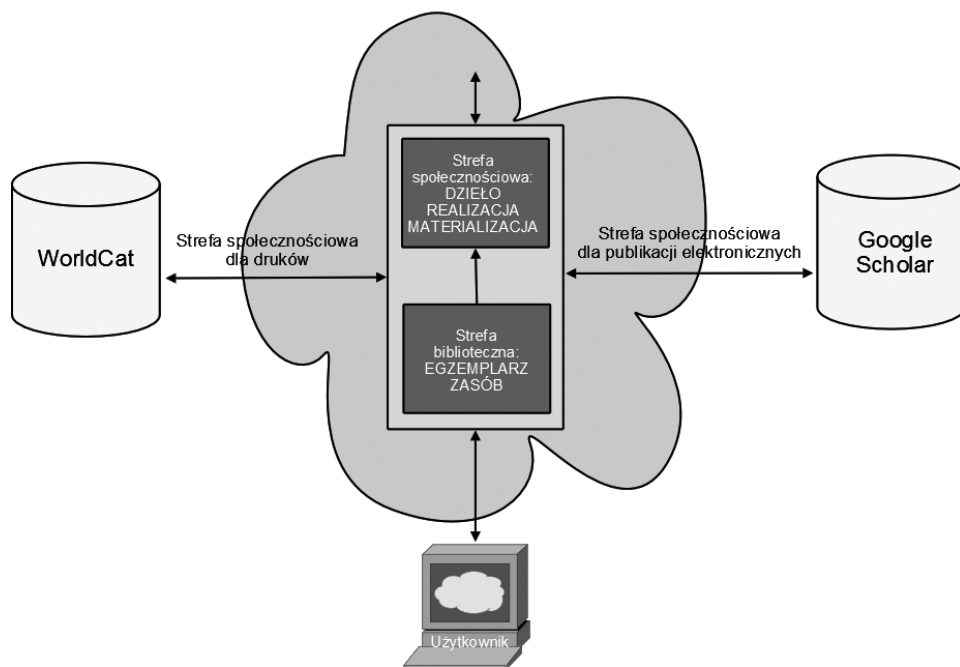
³⁰ SaaS – Software as a Service, oprogramowanie jako usługa (dostępna w Internecie).

³¹ PaaS – Platform as a Service, platforma jako usługa.

³² Przy okazji zmienia się rozumienie „własności” oprogramowania bibliotecznego: biblioteki raczej otrzymują do niego licencjonowany dostęp niż go kupują.

ścią jest Strefa Społecznościowa (ang. *Community Zone*), obejmująca społecznościowy katalog zawierający rekordy metadanych (*Metadata Management System*) wszystkich bibliotek, w których używana jest Alma oraz centralną bazę wiedzy (Wang & Dawes, 2012, p. 82). MMS obsługuje kilka formatów metadanych (MARC 21, Dublin Core, MODS) bez potrzeby dokonywania mapowania. Formaty te są częścią MMS. Katalog społecznościowy służy jako źródło metadanych opisowych, pozwalając bibliotekom na pracę bezpośrednio w środowisku wspólnego zarządzania metadanymi. Bibliotekarze mogą dodawać rekordy zasobu bezpośrednio do wspólnych rekordów metadanych, kopiować je do lokalnych katalogów lub edytować i modyfikować rekordy wspólne. Katalog społecznościowy Almy współdziała z innymi źródłami, dostarczonymi przez instytucje „trzeciej strony”, używanymi przez bibliotekę, takimi jak WorldCat lub krajowe katalogi centralne. Bibliotekarze zachęceni są do umieszczania metadanych w tym otwartym środowisku bez ograniczania warunków wykorzystania tych rekordów. Do wyszukiwania rekordów metadanych z zewnętrznych baz danych i kopiowania ich do własnego katalogu stosowane są protokoły Z39.50 lub SRU. Wygląda to na stosowanie Z39.50 do realizacji celów, do których stosowany jest raczej protokół OAI.

Alma obsługuje centralną bazę wiedzy, zarządzaną i aktualizowaną przez Ex Libris. Jest ona częścią Strefy Społecznościowej i zawiera informacje

Rys. 5. Zasoby metadanych w chmurze. Oprac. własne.

o pakietach bezpłatnych i licencjonowanych zasobów elektronicznych dostępnych u różnych dostawców. Jest udostępniana wszystkim członkom społeczności Alma.

Zasoby bibliograficzne przechowywane w chmurze w Strefach Społecznościowych, pozwalają na współzarządzanie metadanymi pochodzącymi z wielu źródeł. Strefy te tworzone są z myślą o bibliotekach współużytkujących to samo oprogramowanie komercyjne, lecz można sobie wyobrazić również Strefę znacznie szerszej, jako zasoby metadanych przydatnych użytkownikom bibliotek. Uwolni to biblioteki od potrzeby tworzenia własnych, zamkniętych zasobów metadanych. W takim przypadku Strefą Społecznościową dla metadanych o drukach mógłby być WorldCat, natomiast indeks Google Scholar mógłby służyć jako Strefa Społecznościowa dla dokumentów elektronicznych (zob. rys. 5).

http://lobid.org/resource/HT002948556	
Titel	With reference to reference
Autor	http://d-nb.info/gnd/135539897
Erscheinungsjahr	1983
Typ	< http://purl.org/ontology/bibo/Book >
Typ	< http://purl.org/vocab/frbr/core#Manifestation >
Sprache	http://id.loc.gov/vocabulary/iso639-2/eng
Erscheinungsort	Indianapolis u.a.
Verlag	Hackett
Format	print
Umfang	VIII, 200 S.
Schlagwort	Referenz <Linguistik>
Schlagwort	Semantik
ISBN-10	0915145529
ISBN-10	0915145537
ISBN-13	9780915145539
ISBN-13	9780915145522
Exemplar	http://lobid.org/item/HT002948556%3AAAE1772
Typ	< http://purl.org/vocab/frbr/core#Item >
Zugehöriger Titel	http://lobid.org/resource/HT002948556
Besitzer	Rheinisch-Westfälische TH, Hochschulbibliothek

Rys. 6. Biblioteczny opis bibliograficzny z zastosowaniem Linked Data w systemie lobid.org. Oprac. własne na podstawie <http://lobid.org>

Sposób funkcjonowania środowiska informacyjnego, przedstawiony na rys. 5 pozwala bibliotece na pełnienie funkcji interfejsu wyszukiwawczego do wszystkich zasobów niezbędnych jej użytkownikom. Bez względu na formę dokumentów i ich umiejscowienie użytkownik otrzyma o nich możliwie pełną metainformację, która także dostępna będzie w chmurze, jako powiązane wyrażenia Linked Data. Bibliotekarze, zamiast katalogować swoje zbiory w tradycyjny sposób, będą wykonywali czynności nazywane „katalinkowaniem” (Kaschte, 2013, p. 321). Przykładowy rekord metadanych, pochodzący z systemu lobid.org (Linking Open Bibliographic Data), z odnośnikami URI do słowników Linked Data przedstawiony jest na rys. 6. Spowoduje to udostępnienie zasobów bibliotek w Web na tych samych zasadach, co innych serwisów; metadane biblioteczne będą w pełni dostępne dla systemów zewnętrznych, ale, co równie istotne, biblioteki będą także pobierać elementy rekordów z zewnątrz. Rozwiązania w tym zakresie funkcjonują na razie w fazie eksperymentów.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione tu zagadnienia współdziałania metadanych obrazują ich rozwój, którego dotychczasowym zwieńczeniem jest Linked Data. Od XIX wieku rozwijane i doskonalone są standardy dotyczące zarówno semantyki, pragmatyki, jak i syntaktyki metadanych. Obecne rozwiązania zmierzają w kierunku dostosowania standardów do potrzeb środowiska Web. Dzięki stosowaniu RDF słowniki metadanych są łatwe do zdefiniowania oraz samoopisujące się, co ułatwia współdziałanie, a to z kolei pozwala na dokonywanie ich rekombinacji: do budowy opisu stosowane są elementy metadanych z wielu różnych słowników i zasobów. Tworzenie narzędzi dla Linked Data dało w środowisku bibliotekarskim silny impuls do tworzenia powiązań pomiędzy narzędziami (słownikami) dotychczas stosowanymi odrębnie, chociaż oczywiście prace służące współdziałaniu, takie jak mapowanie, realizowane były zawsze, jednak nie na taką skalę. Praca ta oczywiście nigdy się nie skończy; słowniki ulegają stałym modyfikacjom i powiązania między nimi także muszą być aktualizowane. Ostatycznym efektem może być większa standaryzacja słowników. Pozostaną tylko te, które będą stale rozwijane, inne zostaną wchłonięte lub porzucone.

Warto także wspomnieć, że Linked Data to nie jedyna inicjatywa mająca na celu zwiększenie semantyzacji procesów wyszukiwania informacji. Chodzi o takie, czasem bardzo różne inicjatywy, jak Knowledge Graph Google'a, Satori Microsoftu oraz Wolfram Alpha. Knowledge Graph (oraz mniej zaawansowany Satori) to nowa technologia służąca dostarczaniu danych (faktów) o ludziach, miejscach i rzeczach, wyświetlanych obok tradycyjnych wyników wyszukiwania przedstawianych przez wyszukiwarę. W ten sposób inżynierowie Google wskazują na nowe możliwo-

ści wyszukiwawcze, gdzie wynikiem nie są strony Web odpowiadające zapytaniu, w których trzeba szukać potrzebnej informacji, ale obiekty („jednostki”) opisywane terminami zawartymi w zapytaniu. W tym celu są gromadzone fakty dotyczące ludzi, miejsc i rzeczy materialnych oraz tworzone są relacje pomiędzy nimi na podstawie zachowań użytkowników wyszukiwarki. Dzięki temu, pytając o znaną osobę, użytkownik otrzyma na przykład informację o jej rodzinie, znajomych, dziełach i osobach zajmujących się pokrewną działalnością. Podobny efekt, ale w zupełnie inny sposób osiągnąć można stosując Wolfram Alpha³³. Wyszukiwarka ta w ogóle nie przeszukuje stron Web; odpowiada na zapytania przedstawiając fakty, ale nie wyszukuje ich w sieci, tylko w specjalnie przygotowanej (przez ludzi) i komputerowo przetwarzanej bazie wiedzy, zawierającej wyselekcjonowane w procesach intelektualnych dane, algorytmy, modele i metodologie. Tu również, pytając na przykład o znaną osobę otrzymamy jej wizerunek, daty i miejsca urodzin i śmierci oraz podstawowe informacje o działalności. Informacje te są przedstawiane w oparciu o relacje ontologiczne między pojęciami lub danymi gromadzonymi w bazie wiedzy Wolfram Alpha. Biorąc pod uwagę te przykłady oraz to, co wcześniej napisałem o Linked Data, można zauważyć stałą dychotomię rozwiązań służących wyszukiwaniu informacji: obok procesów intelektualnych wykonywanych przez ludzi realizowane są komputerowo procesy zalgorytmizowane.

W obliczu tych wszystkich zmian i wynalazków dużym modyfikacjom ulega profesja bibliotekarzy. Z jednej strony po raz kolejny okazało się, że w tym środowisku od wielu dziesięcioleci powstawały rozwiązania (w tym przypadku zasoby semantyki i zasady pragmatyki), obecnie gotowe do przeniesienia do nowych standardów i wzbogacenia w kierunku tworzenia z nich ontologii. Z drugiej strony bibliotekarze na rzecz społeczności sieciowej tracą kolejne funkcje, które od zawsze wydawały się immanentnie przypisane do tego zawodu: katalogowanie staje się „katalinkowaniem” dostępnym każdemu. Wszelkie zasoby biblioteczne, informacji, danych i metadanych przenoszone są do sieci, gdzie wiązane są relacjami tworząc zasoby globalnej biblioteki cyfrowej.

BIBLIOGRAFIA

- Allemang, Dean; Hendler, Jim (2008). *Semantic Web for working ontologist: effective modeling in RDFS and OWL*. Amsterdam: Morgan Kaufmann.
- Baker, Thomas [et al.] (2011). *Library Linked Data Incubator Group final report* [online]. Library Linked Data Incubator Group; [dostęp: 28.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.w3.org/2005/Incubator/lld/XGR-lld-20111025/>>.

³³ WolframAlpha, <http://wolframalpha.com/>.

- Bermes, Emmanuelle (2011). Convergence and interoperability: a Linked Data perspective. In: *World Library and Information Congress: 77th IFLA General Conference and Assembly* [online]. Puerto Rico, 13-18 August 2011. [dostęp: 28.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://conference.ifla.org/past/ifla77/149-bermes-en.pdf>>.
- Breeding, Marshall (2012). Current and future trends in information technologies for information units. *El profesional de la información*, vol. 21, no. 1, pp. 9-15.
- Chan, Lois; Zeng, Marcia (2006). Metadata interoperability and standardization – a study of methodology. Part I. Achieving interoperability at the schema level. *D-Lib Magazine* [online], vol. 12, no. 6 [dostęp: 1.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.dlib.org/dlib/june06/chan/06chan.html>>.
- Clayphan, Robina; Guenther, Rebecca (2004). *DC-Library Application Profile (DC-Lib)* [online]. Dublin Core Metadata Initiative; [dostęp: 25.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://dublincore.org/documents/library-application-profile/>>.
- Dunsire, Gordon [et al.] (2012). Linked Data vocabulary management: infrastructure support, data integration, and interoperability. *Information Standards Quarterly*, vol. 24, no. 2/3, pp. 4-13.
- Heath, Tom; Bizer, Christian (2011). *Linked Data. Evolving the Web into a Global Data Space*. San Rafael, CA: Morgan & Claypool Publ.
- Hys, Jolanta; Kwiatkowska, Joanna (2013). UDC Summary. *Bibliotekarz*, nr 4, s. 4-7.
- Kaschte, Axel (2013). Linked open data on its way into next generation library management and discovery solutions. *Italian Journal of Library and Information Science*, vol. 4, no. 1, pp. 313-323.
- Manso-Callejo, Miguel; Wachowicz, Monica; Bernabé-Poveda, Miguel (2009). Automatic metadata creation for supporting interoperability levels of spatial data infrastructures. In: *GSDI 11 World Conference Spatial Data Infrastructure Convergence* [online]. Rotterdam, 15-19 June 2009 [dostęp: 25.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.gsdi.org/gsdiconf/gsd11/papers/pdf/194.pdf>>.
- Miller, Eric [et al.] (2012). *Bibliographic Framework as a Web of data: Linked Data model and supporting services*. Washington: Library of Congress.
- Nahotko, Marek (2012). Struktury danych. W: *Biblioteki cyfrowe*. Red. M. Janiak, M. Krakowska, M. Próchnicka. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 362-371.
- Nahotko, Marek (2011). Integracja wyszukiwania w zasobach informacyjnych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 2, s. 192-210.
- Nahotko, Marek (2006). *Opis dokumentów elektronicznych. Teoretyczny model i możliwości jego aplikacji*. Kraków: Wydaw. UJ.
- Nahotko, Marek (2004). *Metadane. Sposób na uporządkowanie Internetu*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Roszkowski, Marcin (2013). Od MARC 21 do Semantic Web: reprezentacja metadanych bibliograficznych w środowisku sieciowym. W: *Bibliografi@ : źródła, standardy, zasoby*. Red. Jerzy Franke. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 13-37.
- Roszkowski, Marcin (2010). Linked Data – model danych powiązanych w Semantic Web. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 2, s. 52-68.
- Sosińska-Kalata, Barbara (2013). Ewolucja paradygmatu badań organizacji wiedzy. W: *Nauka o informacji w okresie zmian*. Red. Barbara Sosińska-Kalata, Ewa Chuchro. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 113-127.
- Śnieżko, Leszek (2013). Jak wam się podoba? Czyli pierwsza odsłona następcy MARC-a. *Tytuł Ujednolicony*, nr 9, s. 6-7.
- Ustawa z dn. 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne oraz niektórych innych ustaw (2010). *Dz. U.*, Nr 40, poz. 230, s. 3507-3519.
- Wang, Yongming; Dawes, Trevor (2012). The next generation integrated library system: a promise fulfilled? *Information Technology and Libraries*, vol. 31 no. 3, pp. 76-84.

- Wilson, Kristen (2012). Introducing the next generation of library management systems. *Serials Review*, vol. 38, no. 2, pp. 110-123.
- Zeng, Marcia; Chan, Lois (2006). Metadata interoperability and standardization – a study of methodology. Part II. Achieving interoperability at the record and repository levels. *D-Lib Magazine* [online], vol. 12, no. 6 [dostęp: 15.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.dlib.org/dlib/june06/zeng/06zeng.html>>.

MAREK NAHOTKO
Institute of Information and Library Studies
Jagiellonian University
e-mail: marek.nahotko@uj.edu.pl

METADATA INTEROPERABILITY IN THE CLOUD

KEYWORDS: Metadata interoperability. Linked Data. Next generation library systems.

ABSTRACT: **Objective** – The paper is an attempt to present the most recent trends for ensuring interoperability of library metadata. **Research methods** - The author uses the analysis of the literature concerning the interoperability of information systems and tools ensuring the interoperability of metadata. **Results** - Various standardization steps in the field of library metadata, implemented since the nineteenth century, currently are adjusted to the needs and capabilities of wide-area networks. In this environment the interoperability of metadata is particularly important. The paper presents problems of interoperability of information systems and tools ensuring metadata interoperability. Recent activities in this field are related to the concept of Linked Data. Metadata vocabularies used in the area of librarianship are being transferred to RDF in order to make them available as Linked Data. There is also an ongoing work on the implementation of Linked Data in integrated library systems. **Conclusions** - The adjustment of standards used in libraries to the solutions commonly used in wide-area networks offers a new perspective for the interoperability of metadata, and, indirectly, for the operation of information retrieval systems.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 12 lutego 2014 r.

VIOLETTA PERZYŃSKA
Biblioteka Główna
Akademii Wychowania Fizycznego
Józefa Piłsudskiego w Warszawie
e-mail: violetta.perzynska@awf.edu.pl

BIBLIOTEKI AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W POLSCE – REALIA FUNKCJONOWANIA

Violetta Perzyńska jest absolwentką Bibliotekoznawstwa i Informatyki na Uniwersytecie Warszawskim (1999). Od 2012 r. dyrektor w Bibliotece Głównej im. Jędrzeja Śniadeckiego Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Aktualnie realizuje projekt „Sport Polski – naukowa baza sportu polskiego”. Utworzenie bazy naukowej będzie efektem realizacji wniosku DUN zatwierdzonego przez MNiSW i przyczyni się do popularyzacji nauk o sporcie. Ważniejsze publikacje: Praca zespołu czy indywidualne postawy – co buduje zewnętrzny wizerunek nowoczesnej biblioteki. W: *Bibliotekarz: zawód czy powołanie* (Gdańsk, 2010, s. 131-149). Walka kustoszy Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej o odzyskanie prawa do dłuższego wymiaru urlopu (*Bibliotekarz*, 2011, nr 7-8). Ocena pracownika jako narzędzie unowocześniania organizacji i metod pracy w bibliotece akademickiej. W: *Unowocześnianie organizacji i metod pracy bibliotek w świetle zmieniających się potrzeb czytelników*. Edycja II (Opole, 2012, s. 321-334).

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka akademicka. Zarządzanie biblioteką. Badania jakościowe.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Artykuł omawia realia funkcjonowania bibliotek AWF, akcentując problemy, z którymi się one aktualnie borykają. Rys historyczny poprzedza omówienie warunków lokalowych, infrastruktury, finansowania, struktury zatrudnienia, zasobów edukacyjnych, otoczenia prawnego. Podjęto także próbę wytyczenia ewentualnych obszarów współpracy. **Metoda badań** – analiza dostępnego piśmiennictwa na dany temat, zestawienie informacji zebranych na stronach WWW i wywiady z pracownikami wszystkich bibliotek AWF w Polsce. **Wnioski** – Biblioteki AWF koncentrują się, głównie, na zadaniach bezpośrednio związanych z obsługą użytkowników we własnym środowisku. Nie są zorientowane na współpracę. Taka sytuacja nie sprzyja budowaniu marki bibliotek AWF, ani nie stanowi o ich konkurencyjności w stosunku do innych bibliotek akademickich.

WSTĘP

Pierwsze polskie biblioteki przy Akademiach Wychowania Fizycznego zaczęto organizować na przełomie XIX i XX wieku. Do najstarszych należy biblioteka utworzona w 1893 r. przy Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie. Początkowo uczelnia ta funkcjonowała jako Studium Wychowania Fizycznego UJ, w latach 1950-1972 jako Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego. Od 1972 r. nosi nazwę Akademia Wychowania Fizycznego. (BIB AWF Kraków, 2013).

Obecnie w Polsce działa sześć bibliotek głównych Akademii Wychowania Fizycznego: Biblioteka Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, AWF w Katowicach, AWF w Krakowie, AWF w Poznaniu, AWF w Warszawie, AWF we Wrocławiu; oraz dwie Biblioteki Wydziałowe AWF: Biblioteka Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim, a także Biblioteka Wydziału Wychowania Fizycznego i Sportu Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z siedzibą w Białej Podlaskiej.

W XX w. nastąpił rozwój AWF i powstałych przy nich bibliotek. Akademie Wychowania Fizycznego powstawały w Polsce, w następującej kolejności:

– W roku 1919: Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Początkowo (1919) była to Katedra Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego – Studium Wychowania Fizycznego. W latach 1950-1973 funkcjonowała jako Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, od 1973 r. – Akademia Wychowania Fizycznego (BIB AWF Poznań, 2013).

– W roku 1929: Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Do 1938 r. był to Centralny Instytut Wychowania Fizycznego, od 1938 r. Akademia Wychowania Fizycznego. (BIB AWF Warszawa, 2013)

– W roku 1946: Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Początkowo działała jako Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Wrocławskiego i Politechniki, w latach 1950-1972 – Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, od 1972 r. Akademia Wychowania Fizycznego (AWF Wrocław, 2013).

– W roku 1952: Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. W 1957 r. funkcjonowała jako Studium Nauczycielskie Wychowania Fizycznego, w latach 1970-1979 – Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, od 1979 r. – Akademia Wychowania Fizycznego (BIB AWF Katowice, 2013).

– W roku 1969: Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Początkowo znana pod nazwą Studium Nauczycielskie Wychowania Fizycznego, w latach 1969-1981 – Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, od 1981 r. Akademia Wychowania Fizycznego (BIB AWF Gdańsk, 2013).

Wydziały:

– W roku 1969: Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej. Od 1969 r. funkcjonował jako Wyższe Studium Nauczycielskie filia UMCS w Lublinie, od 1970 r. – filia AWF w Warszawie. W 2001 r. przekształcony został w Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej AWF w Warszawie (WWFIS Biała Podlaska, 2013).

– W roku 1971: Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim. W 1971 r. działał jako filia AWF w Poznaniu. w latach 1984-1993 – Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej, w latach 1993-2003 – Instytut Wydziału Wychowania Fizycznego. Od 2003 r. jest to Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej AWF w Poznaniu (IWF, 2013).

WARUNKI LOKALOWE BIBLIOTEK AWF

Sytuacja lokalowa bibliotek AWF jest bardzo zróżnicowana. Część z nich mieści się w zabytkowych budynkach, większość zyskała nową przestrzeń. Biblioteki AWF, które pozostały w gmachach głównych uczelni, zwłaszcza w tych zabytkowych, nie są w stanie dostosować ich do nowoczesnych standardów. Nie tylko brak funduszy jest tu przeszkodą. Brak zgody konserwatora zabytków staje się poważnym problemem, chociażby w przypadku przystosowania podjazdów do potrzeb użytkowników mających problem z pokonaniem stromych schodów.

Uczelnie, które z roku na rok są coraz skromniej finansowane przez MNiSW, z trudem ponoszą koszty utrzymania obiektów. Oszczędzanie stało się koniecznością. Niestety, najchętniej oszczędza się na bibliotece, która jako instytucja non profit jest postrzegana wyłącznie jako generująca koszty, a nie jako miejsce, w którym wspomagana jest edukacja. Biblioteki, których uczelnie pozyskały środki zewnętrzne pod budowę nowoczesnych gmachów, dziś borykają się z kosztami ich utrzymania.

Użytkownicy nie zawsze w pełni korzystają z nowoczesnie wyposażonych przestrzeni. Zwłaszcza jeśli mieszczą się one poza kampusem. Nie zaobserwowano gwałtownego wzrostu czytelnictwa w bibliotekach spełniających europejskie standardy pod niemal każdym względem. Okazało się, że w dobie kryzysu nie jest problemem pozyskanie funduszy na budowę gmachów, ale ich utrzymanie jest dużym obciążeniem dla uczelni.

ZBIORY

Zakres tematyczny gromadzonych zbiorów wyznaczają dyscypliny naukowe i badawcze reprezentowane w AWF. Należą do nich przede wszystkim: wychowanie fizyczne, sport, rehabilitacja, rekreacja ruchowa, turystyka i rekreacja, nauki przyrodnicze, humanistyczne i społeczne w kontekście kultury fizycznej.

Wielkość zbiorów jest we wszystkich bibliotekach AWF porównywalna i kształtuje się w granicach ok. 100 tys. woluminów książek. Z roku na rok obserwuje się znaczne cięcia wydatków na zakup książek, czasopism oraz naukowych baz danych. Staje się koniecznością pozyskiwanie darczyńców, zwiększenie aktywności w zakresie wymiany międzybibliotecznej, szukanie funduszy zewnętrznych oraz negocjowanie z wydawcami z pozycji członków konsorcjów.

BAZY NAUKOWE BIBLIOTEK AWF

Biblioteki Akademii Wychowania Fizycznego, podobnie jak wszystkie biblioteki uczelniane i naukowe, korzystają z dostępu do naukowych baz danych w ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki. Od 2010 r. MNiSW w całości finansuje w ramach tzw. licencji krajowej dostęp do baz: ScienceDirect, SpringerLink (wraz z książkami), Web of Knowledge, czasopism Science i Nature oraz bazy EBSCO (WBN, 2013). Pozostałe bazy WBN są częściowo finansowane przez MNiSW w ramach licencji konsorcyjnych.

Zainteresowane instytucje, które decydują się na zakup dostępu do wybranych przez siebie baz w ramach licencji konsorcyjnych, ponoszą z tego tytułu 50 lub 75% kosztów. Biblioteki AWF w 2013 r. skorzystały z możliwości dołączenia do Konsorcjum czasopism wydawnictwa Lippincott Williams & Wilkins/LWW, którego zasoby są powiązane z profilem nauczania AWF.

BAZY WŁASNE BIBLIOTEK AWF

W ośrodkach informacji naukowej wszystkich bibliotek Akademii Wychowania Fizycznego są tworzone i rozwijane bazy własne. Najważniejszą z nich jest *Baza publikacji pracowników naukowych*.

W wielu bibliotekach AWF rozwijana jest także *Bibliografia zawartości wybranych wydawnictw* (w tym czasopism) z zakresu kultury fizycznej, sportu, nauk biomedycznych, nauk humanistycznych i zagadnień z nimi związanych.

Tak jak we wszystkich bibliotekach uczelnianych, tak i w bibliotekach AWF rozwijane są bazy bibliograficzne: prac doktorskich i habilitacyjnych, magisterskich, prac dyplomowych i licencjackich.

Biblioteki AWF w różnym stopniu są zaangażowane w rozwój baz własnych. Na szczególną uwagę zasługuje *Baza Komputerowa SPORT*. Jest to bibliografia zawartości polskich czasopism gromadzonych w BG AWF w Poznaniu. Baza powstała w 1990 r. i jest na bieżąco aktualizowana. Tematyka dotyczy sportu: teorii sportu, dyscyplin sportowych, kultury fizycznej, wychowania fizycznego, fizjologii sportu, antropologii, anatomii, motoryczności, sprawności fizycznej, treningu, nauczania, psychologii sportu, biomechaniki, medycyny sportu, rehabilitacji, turystyki, rekreacji (BIB AWF Poznań, 2013).

Równie zasobna jest baza *Proweb*, którą prowadzi Biblioteka AWF w Katowicach. Jest to także bibliografia zawartości czasopism. Tematyka jest zgodna z profilem kształcenia uczelni.

Biblioteka AWF we Wrocławiu także może poszczycić się *Bibliografią zawartości czasopism polskich i zagranicznych od 1991 r.* Jej tematyka to: wychowanie fizyczne i sport, rekreacja ruchowa, turystyka i fizjoterapia, także anatomia, antropologia, biochemia, biologia, ekologia, filozofia, fizjologia, higiena i promocja zdrowia, medycyna, pedagogika, psychologia, rehabilitacja i socjologia (BIB AWF Wrocław, 2013). Wszystkie bazy biblioteczne AWF-ów są ogólnodostępne.

Wszystkie biblioteki AWF w Polsce utrzymują i rozwijają bibliograficzne bazy zawartości czasopism. Dublują pracę, którą można prowadzić wspólnie. Z ekonomicznego punktu widzenia korzystne byłoby, gdyby każda z bibliotek AWF opracowywała i wprowadzała dane z wybranych przez siebie dyscyplin sportowych oraz nauk o sporcie. Wskazane jest dokonanie podziału pomiędzy biblioteki AWF dokumentowanych tytułów czasopism tak, aby bibliotekarze nie powielali pracy. Wystarczy w przyszłości połączyć bazy w jedną, posadowioną na wspólnej platformie. Warto także rozważyć podjęcie inicjatywy scalenia lokalnych tezaurusów, które biblioteki AWF rozwijają na potrzeby opracowania bibliograficznych baz czasopism naukowych. Są one na różnym poziomie zaawansowania. Brakuje jednak kompleksowo opracowanego tezaurusu.

SYSTEMY BIBLIOTECZNE

Systemy biblioteczne w bibliotekach AWF kształtowane są odmiennie, a każda z nich dysponuje innym zintegrowanym systemem.

Biblioteka AWF i S w Gdańsku zakupiła nowoczesny system biblioteczny już w 1995 r., kiedy to powstał Trójmiejski Zespół Biblioteczny, działający jako komisja Rady Użytkowników TASK – dla współpracy bibliotek wdrażających i użytkujących system VTLS. W 1998 r. dokonała zakupu licencji programu VTLS (AWF Gdańsk). W 2002 r. przystąpiła do współtworzenia Narodowego Uniwersalnego Katalogu centralnego – NUKAT. W 2006 r. uzyskała dostęp do Online Computer Library Center (OCLC). Pracując w prężnym otoczeniu, Biblioteka AWF w Gdańsku skorzystała z okazji i szybko się rozwinęła (BIB AWF Gdańsk, 2013).

Biblioteka AWF w Katowicach, rozpoczęła komputeryzację w 1993 r. Zdecydowano się na wdrożenie Zintegrowanego Systemu Zarządzania Biblioteką PROLIB.

Biblioteka AWF im. Bronisława Czecha w Krakowie, podobnie jak Biblioteka AWF w Gdańsku, wdrożyła system biblioteczny VTLS, dzięki czemu rozwinęła także współpracę z NUKAT.

Biblioteka AWF w Poznaniu, stosuje system biblioteczny Horizon. Tak jak większość bibliotek uczelnianych usytuowanych w Poznaniu, należy do WebPAC – Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych.

Biblioteka AWF we Wrocławiu w ramach konsorcjum, do którego należą biblioteki wrocławskie, stosuje system biblioteczny ALEPH.

Biblioteka AWF w Warszawie, Biblioteka ZWKF w Gorzowie Wielkopolskim oraz **Biblioteka Wydziału WFiS AWF w Warszawie z siedzibą w Białej Podlaskiej** wykorzystują system SOWA¹. Stosowany w tych bibliotekach system biblioteczny jest przestarzały i nie spełnia standardów zarówno w zakresie katalogowania, udostępniania, jak i informowania o zasobach. Liczne problemy występujące w procesie, m.in. wyszukiwania informacji, opracowywania dokumentów czy przygotowywania statystyk, pochłaniają dużo czasu użytkowników oraz pracowników biblioteki. Istotną wadą jest brak możliwości uzyskania pełnej informacji o zasobach zarejestrowanych w systemie.

BIBLIOTEKA CYFROWA

Biblioteki AWF prowadzą digitalizację swoich zbiorów i włączają się do projektów bibliotek cyfrowych prowadzonych na ich obszarze działania.

W **Bibliotece AWF w Gdańsku** już w 2008 r. zostało podpisane porozumienie członków Zespołu Bibliotek Naukowych Województwa Pomorskiego (ZBNWP) w sprawie digitalizacji zbiorów. Od 2009 r. biblioteka realizuje projekt Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej. PBC tworzona jest przez instytucje naukowe i kulturalne Pomorza wykorzystujące oprogramowanie dLibra (BIB AWF Gdańsk, 2013).

Biblioteka AWF w Katowicach wprowadza obiekty do Śląskiej Biblioteki Cyfrowej.

Biblioteka AWF we Wrocławiu uczestniczy w tworzeniu Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej.

Biblioteka AWF w Poznaniu od 2001 r. wprowadza obiekty do Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej.

Biblioteka Główna im. Jędrzeja Śniadeckiego AWF Józefa Piłsudskiego w Warszawie wykorzystuje System „Baza i Platforma” do udostępniania własnych zasobów, starając się realizować założenia Biblioteki Cyfrowej. Od 2013 r. udostępnia zeskanowane czasopisma i książki. Są to głównie zbiory XIX-wieczne.

W **Bibliotece Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim** oraz w **Bibliotece Wydziału Wychowania Fizycznego i Sportu Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z siedzibą w Białej Podlaskiej** oraz **Bibliotece AWF w Krakowie** nie utworzono bibliotek cyfrowych.

¹ Mowa o pierwszej wersji systemu bibliotecznego SOWA.

GODZINY FUNKCJONOWANIA BIBLIOTEK AWF

Biblioteka jako instytucja usługowa powinna dostosować swoje godziny funkcjonowania do potrzeb użytkowników. Decyzja o wydłużeniu czasu pracy oraz otwarciu bibliotek w soboty i niedziele zapadła w większości bibliotek uczelnianych ok. 2005 r. Trudno dziś obiektywnie ocenić, czy była to potrzeba, czy raczej moda na wydłużenie czasu pracy. Liczne biblioteki podejmowały decyzję o wprowadzeniu dyżurów wieczornych, niektóre biblioteki uczelniane decydowały się na wprowadzenie dyżurów nocnych. Bardzo zyskali na tym użytkownicy. Szybko przyzwyczaili się, że do biblioteki można przyjść wtedy, gdy jest to dla nich wygodne. Dobrze oceniali bibliotekę jako przyjazną i otwartą na ich potrzeby. Czy wydłużenie czasu pracy biblioteki wpłynęło na zwiększenie liczby wypożyczeń? Z całą pewnością część bibliotek uczelnianych jest w stanie wykazać taką tendencję. Zwłaszcza w okresie poprzedzającym sesje egzaminacyjne. Natomiast w okresie przerw semestralnych można było obserwować tendencję niżkową.

Do 2012 r. we wszystkich bibliotekach AWF były pełnione dyżury weekendowe. Czas pracy bibliotek był wydłużony. Wyraźne zmiany nastąpiły w 2013 r. i wtedy zaczęły się uwidaczniać tendencje do skracania czasu pracy lub takiego przesuwania godzin pracy, aby nie przekraczały one ośmiu godzin w ciągu dnia. Zaczęto także rezygnować z dyżurów niedzielnych i (w jednym przypadku) z sobotnich. Decyzja o ograniczeniu godzin funkcjonowania biblioteki była trudna. Została podjęta nie tyle przez dyrektorów bibliotek AWF, ile najczęściej przez władze uczelni. Była podyktowana potrzebą szukania oszczędności. Dyżury popołudniowe były (są) dodatkowo płatne.

Użytkownicy bibliotek musieli dostosować się do niekorzystnych dla nich zmian. Obecnie najdłużej otwarta dla użytkowników jest Biblioteka AWF w Poznaniu. To jedyna biblioteka z omawianej grupy, która jest czynna od 8:00 do 20:00. Najkrócej otwarta jest Biblioteka Główna im. Jędrzeja Śniadeckiego AWF Józefa Piłsudskiego w Warszawie – od 8:00 do 15:45. Tylko jednego dnia czas pracy jest wydłużony do 17:45. Jako jedyna nie jest otwarta dla użytkowników w soboty. Wszystkie biblioteki AWF zdecydowały się na likwidację dyżurów niedzielnych.

Wychodzenie naprzeciw potrzebom studentów nie oznacza, iż zechcą oni z tego przywileju skorzystać. Jednak z całą pewnością ograniczenia w tym zakresie trudno nazwać zachęcającymi do korzystania z usług bibliotecznych. Zarówno uczelnia, jak i biblioteka powinny być elastyczne także w tym zakresie. Ważne jest szukanie oszczędności, ale nie kosztem najważniejszych klientów uczelni – studentów. Bez nich ani biblioteka AWF, ani uczelnia nie będzie istnieć.

RESTRUKTURYZACJA

W związku z poszukiwaniem oszczędności, w 2013 r. zredukowano wiele etatów w bibliotekach AWF. Najbardziej redukcja dotknęła bibliotekę AWFis w Gdańsku: z 20 etatów zachowało się jedynie 10. Biblioteka Główna im. Jędrzeja Śniadeckiego AWF Józefa Piłsudskiego w Warszawie, jako jedyna utrzymała 19 z 20 etatów (w tym 1 etat jest blokowany, ponieważ pracownik przebywa na urlopie wychowawczym). Z bibliotek wydziałowych najmniej liczebna jest Biblioteka Instytutu Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wielkopolskim. Zachowała 5 i 1/2 etatu. Z uzyskanych informacji wynika, że tak niska liczba zatrudnionych zasadniczo wpłynęła na poziom świadczonych usług. Nacisk kładzie się głównie na obsługę użytkowników.

W pozostałych Bibliotekach AWF także znacząco zmniejszyła się obsada stanowisk. Stan zatrudnienia w poszczególnych bibliotekach AWF ilustruje tabela:

Stan zatrudnienia po restrukturyzacji w AWF w 2013 roku

Tabela 1

MIEJSCOWOŚĆ	LICZBA ZACHOWANYCH ETATÓW
Gdańsk	10
Katowice	15
Kraków	14
Poznań	15
Warszawa	19 (w tym 1 pracownik na urlopie wychowawczym)
Wrocław	13
Biała Podlaska	9
Gorzów Wielkopolski	5 ½ (w tym 1 pracownik na urlopie wychowawczym)

Decyzja o restrukturyzacji, polegająca na likwidacji stanowiska, a tym samym wskazaniu pracownika do zwolnienia, to dla kadry zarządzającej biblioteką najtrudniejsza decyzja. Wiąże się ona z wieloma dylematami. Jest oczywiste, że obowiązki, które dotychczas wykonywał zwolniony pracownik, trzeba przenieść i podzielić odpowiednio pomiędzy innych pracowników. Zazwyczaj pracownicy ci są już mocno dociążeni pracami,

które wcześniej wykonywały inne osoby, a które przeszły w poprzednich latach na emeryturę.

Odpowiedzialność za bibliotekę często wymusza inne działania niż odpowiedzialność za los pracowników. Zwalnając osobę, uważaną za najmocniejsze ogniwo – biblioteka traci inwestowany w pracownika kapitał, tym samym działa na szkodę instytucji. Zwolnienie najslabiej wykształconego lub mało zaradnego pracownika jest także mocno obciążające dla osób zarządzających biblioteką, wiąże się ze świadomością, iż może on nie znaleźć przez dłuższy czas zatrudnienia.

Restrukturyzacja i związane z nią ryzyko utraty pracy wyraźnie zwiększa stres wśród pracowników. Emocje mogą być i często są czynnikiem konfliktogennym. Polityka jawności najlepiej sprawdza się w warunkach stabilizacji. Poziom zaufania do kadry zarządzającej znacznie zmniejsza się wśród pracowników wraz z ryzykiem utraty pracy. Przy niskiej obsadzie stanowisk trudno także utrzymać dotychczas sprawdzający się podział biblioteki na oddziały (gromadzenia, opracowania, informowania, udostępniania), specjalizujące się w obsłudze podstawowych zadań biblioteki.

W minionych latach w bibliotekach AWF podejmowano decyzje o restrukturyzacji polegającej na łączeniu oddziałów. Jednak nigdy nie była ona prowadzona na taką skalę. Z uwagi na niedobory kadrowe wszyscy pracownicy są angażowani w prace związane z udostępnianiem, opracowaniem i informowaniem o zasobach. W miarę możliwości dzielą się wszystkimi zadaniami, aby móc prawidłowo realizować funkcje i zadania biblioteki. Dostosowanie kwalifikacji oraz kompetencji pracowników do powierzonych im zadań powinno odbywać się po dokładnej analizie rzeczywistych możliwości, przy obecnej strukturze zatrudnienia.

W tak trudnych jak obecnie realiach konieczne jest, aby położyć szczególny nacisk na:

- a) wstępną analizę rzeczywistego obciążenia pracowników biblioteki powierzonymi im zadaniami biorąc pod uwagę ich czasochłonność, częstotliwość wykonywania oraz posiadane przez pracowników kompetencje,
- b) analizę pracy bibliotecznej pod kątem eliminacji powielania wykonywanych czynności,
- c) przetestowanie i wprowadzenie w życie nowego modelu pracy bibliotekarzy, polegającego na doborze pracowników z różnych oddziałów i łączeniu ich w zespoły zadaniowe.

Należy także zastanowić się, czy nie jest to chwila, kiedy biblioteki AWF powinny zacząć aktywniej współpracować w zakresie wspólnego pisania wniosków projektowych i pozyskiwania funduszy. Warto rozważyć, jak lepiej dzielić się kosztami utrzymania naukowych baz danych i systemów bibliotecznych. Może trzeba także zastanowić się nad centralnym zakupem książek i czasopism w ramach konsorcjum?

WPLYW REGULACJI PRAWNYCH NA POLITYKĘ ZATRUDNIENIA W BIBLIOTEKACH AWF A PLANOWANIE INDYWIDUALNYCH ŚCIEŻEK AWANSU PRACOWNIKÓW

Dyrektorzy bibliotek AWF zawsze dobrze postrzegali doskonalenie wiedzy i umiejętności przez personel. Pracownicy zazwyczaj decydowali się na podnoszenie kwalifikacji, pomimo iż ukończenie studiów wyższych nie zawsze wiązało się z wyższą pensją czy natychmiastowym awansem. Prawie nigdy nie oznaczało dużej zmiany w zakresie obowiązków. Korzyścią był krótszy wymiar czasu pracy. Nie było zwyczaju planowania indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego pracowników. Stałe podnoszenie kwalifikacji leżało w interesie samych pracowników.

Awans na wyższe stanowisko do 17 grudnia 2013 r. regulowało rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego *w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej z dnia 5 października 2011 r.* (Dz.U. Nr 243, poz. 1447). Załącznik 4. omawianego rozporządzenia, stanowił wykaz stanowisk, wymagań kwalifikacyjnych na każdym z opisanych stanowisk (w tym wykształcenie, liczba lat pracy i wymagana praktyka) oraz kategorii minimalnego zaszeregowania. Zgodnie z tym rozporządzeniem, jeśli pracownik osiągnął odpowiedni staż pracy i spełnił wymogi w zakresie wykształcenia oraz odbył wymaganą praktykę – spełniał kryteria do tego, aby go awansować.

W dniu 17 grudnia 2013 r. zostało ogłoszone w Dzienniku Ustaw (Dz. U. poz. 1571) rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 11 grudnia 2013 r. *w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej*, które weszło w życie z dniem 18 grudnia 2013 r. (Rozporządzenie, 2013). W omawianym rozporządzeniu został zniesiony obowiązek odbywania stażu (tzw. praktyka zawodowa w bibliotece naukowej innej niż ta, w której jest się zatrudnionym) przy ubieganiu się o awans na stanowisko starszego bibliotekarza i kustosa. Nie wprowadzono także obowiązku uzupełnienia wykształcenia o bibliotekarskie dla żadnego stanowiska. Największym zaskoczeniem jest to, że nie ma wymogu uzupełnienia wykształcenia o studia podyplomowe dla osób, które mają wykształcenie inne niż bibliotekarskie. Przy małej mobilności pracowników bibliotecznych i przy coraz skromniejszych funduszach na udział pracowników bibliotek AWF w płatnych konferencjach i warsztatach naukowych, wykreślenie z rozporządzenia obowiązku odbycia obowiązkowego stażu w innej bibliotece, w dużym stopniu pozbawi pracowników możliwości zdobycia i wymiany doświadczeń. Regulacje prawne dotyczące bibliotek uczelnianych z każdą nowelizacją utrudniają zarządzającym biblioteką utrzymywanie wysokich standardów, także w obszarze zatrudnienia pracowników.

WYTYCZENIE OBSZARÓW WSPÓŁPRACY BIBLIOTEK AWF W POLSCE

Profile nauczania w Akademiiach Wychowania Fizycznego wymuszają na Bibliotekach AWF dostosowanie usług do potrzeb grupy użytkowników, których celem jest w większym stopniu zdobycie kompetencji zawodowych oraz osiągnięcia sportowe i trenerskie niż osiągnięcie celów naukowych. Pod tym względem biblioteki AWF są do siebie podobne. Na podobnym profilu użytkownika oraz specyfice doboru zasobów edukacyjnych podobieństwa się kończą. Warunki lokalowe, systemy biblioteczne, godziny funkcjonowania bibliotek, a także możliwości macierzystych uczelni w zakresie finansowania bibliotek zasadniczo różnią się od siebie.

Dotychczas nie zaobserwowano ścisłej współpracy pomiędzy bibliotekami AWF w Polsce. Jednak nigdy wcześniej nie było aż takiej potrzeby, by współpracę zacieśnić. Wytyczenie obszarów do zagospodarowania i wprowadzenie nowych rozwiązań może usprawniać ich funkcjonowanie, ewolucyjnie wprowadzać zmiany oparte na wnioskach wypływających z przeprowadzonych w przyszłości badań jakościowych. „Potrzeby danej zbiorowości wymagają ciągłej analizy i weryfikacji oraz dostosowania oferty do faktycznych potrzeb klientów-użytkowników. Wydaje się, że ciągle niedoceniana jest sfera usług bibliotecznych, które rzutują na ogólny obraz biblioteki w oczach decydentów i użytkowników, chociaż w ostatnich latach problematyce jakości usług bibliotecznych poświęca się coraz więcej uwagi” (Sidor, 2013).

Badania prowadzone w bibliotece na potrzeby zapewnienia jakości kształcenia, ani dążenie do innowacyjnego rozwoju w obszarze nauki i kultury, nie mogą być celem samym w sobie. Ważne jest, aby nowatorskie cele były spójne z wymogami Krajowych Ram Kwalifikacji, standardami Unii Europejskiej oraz planowane w oparciu o realne możliwości uczelni. Czy biblioteki AWF-ów są na to przygotowane? Świadczenie nowoczesnych usług biblioteczno-informacyjnych o najwyższych standardach jakości dla środowiska akademickiego i pozaakademickiego w zakresie gromadzenia, opracowania, dokumentowania, informowania i udostępniania wiedzy oraz udział w rozwoju naukowym akademii zgodny z polityką uczelni nie są niczym nowym. Nowe są natomiast realia, w jakich przyszło funkcjonować bibliotekom uczelnianym, zwłaszcza bibliotekom AWF, których studenci nie są nastawieni na realizację celów naukowych, ale na treningi oraz osiąganie jak najlepszych wyników w sporcie.

Parametryzacja uczelni wyraźnie wpływa na możliwości pozyskiwania funduszy na rozwój każdej uczelni wyższej, tym samym na biblioteki uczelniane. Uczelnie medyczne stanowią poważną konkurencję dla AWF-ów, ze względu na to, iż podlegają tej samej punktacji. To połączenie jest wysoce niekorzystne dla tych drugich. Nie są one w stanie konkurować z uczelniami medycznymi w zakresie badań naukowych oraz grantów.

AWF z tego powodu są gorzej finansowane, co ma wpływ również na poziom finansowania bibliotek. W obliczu tych problemów, aby przetrwać i skutecznie się rozwijać dla dobra swoich użytkowników, ale także w interesie własnym bibliotek AWF, jest poprawa komunikacji oraz wypracowanie nowych modeli współpracy. Dobre praktyki w tym zakresie miały miejsce w latach 1964-1966, wtedy biblioteki przystąpiły do ogólnokrajowej akcji – tworzenia Centralnego Katalogu Wychowania Fizycznego i Sportu; współpracowano także przy tworzeniu kartoteki bibliograficznej „Nauki o kulturze fizycznej i sporcie”.

W 2013 r. biblioteki AWF podjęły próbę utworzenia konsorcjum Sports Package oraz dołączyły do istniejącego konsorcjum Wydawnictwa Lippincott Williams & Wilkins, w celu wynegocjowania korzystniejszych warunków zakupu dostępu do czasopism naukowych.

Tak dobrze zapowiadająca się współpraca może w przyszłości rozszerzyć się na inne obszary – chociażby ujednoczenie pomiaru jakości usług w bibliotekach AWF. Pomiar jakości kształcenia są prowadzone w uczelniach jako wymóg Krajowych Ram Kwalifikacji. Jest to narzędzie, które w przyszłości pozwoli osobom zarządzającym biblioteką na większą skuteczność w pozyskiwaniu funduszy uczelnianych na rozwój biblioteki. Na brak współpracy w zakresie badań jakościowych zwraca uwagę m.in. Maria Sidor: „Z uwagi na fakt, że nie wypracowano jednej, uniwersalnej metody, która pozwalałaby na badanie potrzeb i oczekiwań klientów-użytkowników oraz monitorowanie jakości świadczonych przez bibliotekę usług, podejmowane są próby wypracowania własnych standardów, które pomogą w ocenie jakości i efektywności, jednak nie powinny być określane w odwraniu od systemu edukacyjnego w którym funkcjonują” (Sidor, 2013).

Kolejnym obszarem współpracy może być utworzenie wspólnej bazy naukowej. „Sport Polski – naukowa baza sportu polskiego” to baza, której utworzenie będzie efektem realizacji wniosku DUN zatwierdzonego przez MNiSW. Będzie ona istotna z naukowego punktu widzenia. Przyczyni się do popularyzacji nauk o sporcie w szerszych kręgach. Dzięki niej informacje o publikacjach dotyczących sportu – głównie naukowych – będą gromadzone w jednym miejscu. Podawane będą w przystępny sposób poprzez odpowiednią prezentację – w powiązaniu z biogramami uczonych i działaczy sportowych oraz dyscyplinami. Bezpośrednie linkowanie do pełnych tekstów ułatwi użytkownikom dotarcie do istotnych informacji o sporcie.

System „Baza i Platforma” może być kluczowy dla rozwoju współpracy bibliotek AWF (Chruszczewski, 2012). System już istnieje, jest elastyczny. Można na jego bazie zorganizować repozytorium uczelni AWF. (Największe koszty tworzenia repozytorium – zakup serwera i konfiguracja programu – już zostały poniesione, więc należy to wykorzystać zamiast tworzyć repozytorium od nowa.) Ze względu na sposób finansowania – w ramach projektu – jest on nieodpłatnie udostępniany użytkownikom (Chruszczew-

ski, 2012). Podstawową obsługę systemu (wprowadzanie danych) bibliotekarze mogą zapewnić od zaraz. Biblioteka powinna wyręczać pracowników naukowych w pracach, które jest w stanie realizować, aby ci mogli przeznaczać czas na budowanie dobrej marki swoich uczelni.

PODSUMOWANIE

Biblioteki AWF, podobnie jak inne biblioteki uczelniane, będą dążyć do stałego rozwoju i doskonalenia poziomu funkcjonowania. Ponieważ tworzą one ważne ogniwo w dydaktyce, powinny przyciągać użytkowników ze względu na zgromadzone zasoby. Są miejscem szczególnym, o rozpoznawalnej architekturze, często otoczonej terenem zielonym. Jednak z uwagi na fakt, iż uczelnie AWF znajdują się obecnie na bardzo trudnym etapie, utworzone przy nich biblioteki borykają się z wieloma problemami. Zmiany są głównie ukierunkowane na restrukturyzację oraz oszczędności w odniesieniu do zasobów i mediów. W takich realiach biblioteki AWF powinny zastanowić się nad dostosowaniem dotychczasowych modeli pracy do nowych warunków funkcjonowania.

Powodzenie dążeń do zachowania wysokich standardów w zakresie obsługi użytkowników jest możliwe w oparciu o analizę zarówno potrzeb środowiska, jak i wymogów ministerialnych stawianych szkołom wyższym w Polsce. Wyznaczenie obszarów współpracy wszystkich bibliotek AWF powinno stać się ich nadrzędnym zadaniem. Podjęcie wspólnych inicjatyw sprzyja pozyskiwaniu środków zewnętrznych zarówno na funkcjonowanie, jak i na dalszy rozwój bibliotek. Opracowanie, a następnie rzetelna analiza wyników badań jakościowych powinny być podstawą do zdiagnozowania słabych i mocnych stron bibliotek.

Każda biblioteka z osobna może osiągnąć sukces, ale pozycja biblioteki może być silniejsza, jeśli będzie występować w ramach konsorcjum. Znacznie trudniej bowiem bibliotekom AWF samodzielnie pozyskać zewnętrzne środki finansowe z MNiSW. Sytuacja bibliotek AWF jest także w tym zakresie dużo trudniejsza niż np. bibliotek medycznych, które lepiej wypadają w punktacji ministerialnej, z uwagi na to, iż prowadzą działalność naukową na dużą skalę.

BIBLIOGRAFIA

- AWF Wrocław (2013). AWF we Wrocławiu [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://awf.wroc.pl/>>.
- BIB AWF Gdańsk (2013). Biblioteka AWFIS w Gdańsku [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bib.awf.gda.pl/index.php/strona-glowna.html>>.
- BIB AWF Katowice (2013). Biblioteka AWF w Katowicach [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.biblioteka.awf.katowice.pl/>>.

- BIB AWF Kraków (2013). Biblioteka AWF w Krakowie [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://biblioteka.awf.krakow.pl/>>.
- BIB AWF Poznań (2013). Biblioteka AWF w Poznaniu [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://biblioteka.awf.poznan.pl/>>.
- BIB AWF Warszawa (2013). Biblioteka Główna im. Jędrzeja Śniadeckiego AWF Józefa Piłsudskiego w Warszawie [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.awf.edu.pl/page3_1.html>.
- BIB AWF Wrocław (2013). Biblioteka AWF we Wrocławiu [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://bg.awf.wroc.pl>>.
- Chruszczewski, Zbigniew (2012). System wspierający prowadzenie prac badawczo-naukowych oraz współdzielenie i publikację wyników prac [online]. Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://ci.awf.edu.pl/pliki/Awf_folder_system_wppbnowipwp.pdf>.
- IWF (2013). Instytut Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wielkopolskim [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.awf-gorzow.edu.pl>>.
- Rozporządzenie (2013). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej [online]. Dz.U. 2013 poz. 1571 [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20130001571>>.
- Sidor, Maria (2013) SERVQUAL w badaniach jakości usług bibliotecznych [online]. EBIB 8/2000 (16). [dostęp: 31.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib16/sidor.html>>.
- WBN (2013). Wirtualna Biblioteka Nauki [online]. [dostęp: 31.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://wbn.edu.pl/>>.
- WWFIS Biała Podlaska (2013). Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z siedzibą w Białej Podlaskiej [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.awf-bp.edu.pl>>.

VIOLETTA PERZYŃSKA

Main Library

of Józef Pilsudski Academy of Physical Education in Warsaw

e-mail: violetta.perzynska@awf.edu.pl

THE REALITY OF THE LIBRARIES OF PHYSICAL EDUCATION ACADEMIES IN POLAND

KEYWORDS: Academic library. Library management. Qualitative research.

ABSTRACT: **Objective** – The paper discusses the reality of libraries of physical education academies in Poland, putting emphasis on the problems they are currently facing. The historical outline precedes the overview of library facilities, infrastructure, budget, structure of employment, education resources and legal environment. The attempt is also made to outline possible areas of cooperation. **Research method** – The author analyzes available literature, compares information acquired from the library websites and interviews the employees of all libraries in question. **Conclusions** – Libraries of physical education academies in Poland primarily focus on tasks directly related to user services within their own environment. They are not cooperation-oriented. Such a situation neither favors the brand establishment in these libraries nor increases their competitiveness in comparison to other university libraries.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 10 lutego 2014 r.

MAGDALENA WÓJCIK
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

GAMING W BIBLIOTEKACH – KLASYCZNE ROLE-PLAYING GAMES A CZYTELNICTWO

Magdalena Wójcik – asystent w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują problematykę nowych form komunikacji w Internecie, w tym szczególnie mediów społecznościowych i ich związków z działalnością instytucji książki. Najważniejsze publikacje to: Promocja literatury w Internecie. *Przeгляд Biblioteczny* 2010, z. 4, s. 460-475, Użytkownicy serwisów społecznościowych poświęconych literaturze. *Przeгляд Biblioteczny* 2012, z. 2, s. 222-240 oraz *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki* (2013). Kraków: WUJ.

SŁOWA KLUCZOWE: Gaming. Gry fabularne. RPG. Biblioteki publiczne. Czytelnictwo.

ABSTRAKT: **Teza/cel** – Głównym celem przeprowadzonych badań było określenie możliwości wykorzystania atrakcyjności klasycznych RPG (*Role-Playing Games*) w promocji działalności bibliotek i propagowaniu czytelnictwa. **Metoda** – Przeprowadzono badania ankietowe w środowisku osób grających w klasyczne gry typu RPG. **Wyniki** – Badania pokazały, że granie w RPG może – w subiektywnej ocenie respondentów – stymulować rozwój wybranych cech i umiejętności, takich jak: zdolności narracyjne, kreatywność, zdolność logicznego myślenia czy umiejętność pracy w grupie oraz pobudzać do twórczej aktywności, skłaniając do opracowywania utworów literackich, muzycznych czy plastycznych. Przeprowadzone badania pokazały również, że choć granie w określoną grę stosunkowo rzadko prowadzi do sięgnięcia po dzieło literackie, na podstawie którego została stworzona, to jednak często granie skłania do sięgania po książki osadzone w klimacie lub gatunku podobnym do gry. Badania pokazały również, że nieco ponad 40% respondentów chciałoby mieć możliwość organizowania w bibliotece sesji RPG. Możliwość grania w RPG mogła-

by również – przynajmniej dla części badanych – stać się argumentem skłaniającym ich do częstszych wizyt w bibliotece. **Wnioski** – Granie w tradycyjne gry fabularne może w pewnym zakresie korzystnie wpływać na rozwój zainteresowań czytelniczych i być interesującym elementem promocji książki.

WSTĘP

Termin *gaming* jest w literaturze przedmiotu używany w szerokim znaczeniu na określenie ogółu działań związanych z czynnością grania – może zatem dotyczyć korzystania z gier komputerowych, planszowych i miejskich, uczestniczenia w rywalizacji sportowej czy rozwiązywania zagadek. W wąskim ujęciu terminem *gaming* określa się również niekiedy zachowania związane wyłącznie z użytkowaniem gier wideo (Hjort, 2011; Galloway, 2006). Gra jest w tym kontekście rozumiana jako wytwór kultury, na który składają się elementy zabawy, reguł i rywalizacji. Choć gry różnią się między sobą znacznie tematem przewodnim, zasadami czy liczbą uczestników, to celem każdej gry jest sprostanie określonego wyzwaniu (Mitchell, 2012, p. 1). W ostatnich latach często podejmowanym tematem badawczym stał się proces gamifikacji (z ang. *gamifying*, *gamification*) kultury, biznesu i edukacji, polegający na włączaniu w realizację zróżnicowanych obszarów działalności człowieka elementów typowych dla systemów gier. Realizacja zachowań charakterystycznych dla graczy, takich jak: rozwiązywanie zagadek, zdobywanie kolejnych punktów i poziomów osiągnięć czy rozwój własnego profilu umiejętności, przestaje być czynnością zarezerwowaną dla wąskiego grona odbiorców, a staje się popularnym sposobem motywowania uczniów, pracowników czy klientów do podjęcia określonych działań (Huotari & Hamari, 2012).

Współczesne biblioteki, wychodząc naprzeciw potrzebom i przyzwyczajeniom swoich użytkowników, uzupełniają ofertę o nowe elementy, wykraczając przy tym często poza obszar związany ściśle z promocją książki i czytelnictwa (Johnson, 2010; Aabø & Audunson, 2012). Do kanonu oferowanych przez biblioteki ofert spędzania czasu wolnego należą – obok popularnych kursów komputerowych czy językowych – także warsztaty *decoupage*, zajęcia plastyczne, muzyczne czy teatralne. Dodanie *gamingu* do oferty bibliotecznej może zatem być postrzegane jako kolejny element poszerzania oferty kulturalnej bibliotek, sposób na dotarcie do młodych użytkowników, narzędzie prowadzenia działań integracyjnych i edukacyjnych oraz interesujący przejaw realizacji koncepcji biblioteki jako „trzeciego miejsca” (Neiburger, 2007; Calvert, 2011). Przedmiotem rozważań w tym artykule jest włączanie w obszar oferty bibliotecznej możliwości uczestniczenia w specyficznym rodzaju gier fabularnych określanym mianem *Role-Playing Games* (RPG).

ROLE-PLAYING GAMES – SPECYFIKA I POTENCJAŁ DLA BIBLIOTEK

RPG (*Role-Playing Games*) są w literaturze przedmiotu definiowane jako gry oparte na wyobraźni, bliskie konwencji teatru improwizacji (Mackay, 2001). Uczestnicy gry, wcielając się w role fikcyjnych bohaterów, dążą do osiągnięcia umownie przyjętych celów. W klasycznych – nie komputerowych – grach typu RPG rozgrywka toczy się w oparciu o narrację słowną, wspomagana niekiedy planszą, kartami postaci, bądź innymi rekwizytami. Osoba prowadząca rozgrywkę, tzw. Mistrz Gry, tworzy scenariusz spotkania, prowadzi narrację oraz dba o zachowanie zasad specyficznych dla poszczególnych konwencji i systemów gry (Cover, 2010). Specyfika takich gier sprawia, że uczestniczenie w nich wymaga od graczy rozwiniętej wyobraźni, kreatywności, zdolności logicznego myślenia i tworzenia strategii, umiejętności narracyjnych i aktorskich, a także kompetencji związanych z pracą w zespole (Bowman, 2010). Sesje RPG organizowane w bibliotekach mogłyby się stać nie tylko narzędziem promocji instytucji książki, ale również wartościowym elementem ich oferty kulturalnej i edukacyjnej, wspierającym kształtowanie istotnych kompetencji personalnych i społecznych użytkowników.

Rozważenia wymaga kwestia związku pomiędzy graniem w *Role-Playing Games* a aktywnością czytelnictwa. RPG nawiązują do różnych konwencji literackich, takich jak: science fiction, fantasy, horrory czy powieści historyczne, nierzadko bazują także na konkretnych dziełach literackich, takich jak *Władca pierścieni* Johna Ronalda Reuela Tolkiena, czy *Wiedźmin* Andrzeja Sapkowskiego. Tworzenie scenariuszy przebiegu gry wymaga od graczy zapoznania się z obszernymi podręcznikami opisującymi specyfikę świata, w którym rozgrywa się akcja, wymaga także stałego poszukiwania inspiracji do nowych rozgrywek. Popularne gry RPG nierzadko same skłaniają zarówno amatorów, jak i profesjonalnych autorów do tworzenia dzieł literackich bazujących na uniwersum gry. Zasadne wydaje się zatem pytanie, czy RPG mogą w jakimkolwiek zakresie stymulować aktywność czytelnictwa oraz czy prowadzenie w bibliotekach sesji gier tego rodzaju może być postrzegane jako sposób promocji książki i czytelnictwa.

STAN BADAŃ

Analiza stanu badań, przeprowadzona w oparciu o wyszukiwanie w bazach ScienceDirect, SpringerLink i Elsevier oraz w Polskiej Bibliografii Bibliologicznej, pozwala sądzić, że problematyka włączenia gier do oferty bibliotek była w latach 2000-2012 tematem stosunkowo często poruszonym w literaturze przedmiotu z zakresu bibliotekoznawstwa i innych dyscyplin, m.in. psychologii, pedagogiki i informatyki. Do najczęściej podejmowanych tematów można zaliczyć: pozytywne i negatywne konsekwencje popularności gier wśród dzieci i młodzieży, w tym ich wpływ na kształtowanie nawyków czytelniczych

(Cole, 2001; Chen, 2002; Sweeney, 2005; Mokhtari & Reichard & Gardner, 2009), wykorzystanie gier edukacyjnych w kształtowaniu kompetencji informacyjnych (*Information Literacy*), a także wspieranie procesu dydaktycznego (Leach & Sugarman, 2005; Doshi, 2006; Harris & Rice, 2008; Markey, 2009; Mashriqi, 2011) oraz dobre praktyki w zakresie włączania gier w zakres oferty kulturalnej bibliotek (Levine, 2007; Gallaway, 2009; Czarnecki, 2010; Harris & Kirk, 2011). Analiza stanu badań pokazała przy tym, że duża część prac została opublikowana na łamach czasopism fachowych, ma charakter poradnikowy i jest skierowana do praktyków zawodu. Brakuje – szczególnie w polskiej literaturze przedmiotu – prac referujących oryginalne wyniki badań nad włączaniem gier do oferty bibliotek oraz opracowań o charakterze teoretycznym.

CEL I PRZEDMIOT BADAŃ

Przedmiotem niniejszego artykułu są klasyczne RPG, a więc realizowane w oparciu o narrację słowną. Głównym celem badań było określenie możliwości wykorzystania atrakcyjności gier fabularnych w promocji działalności bibliotek i propagowaniu czytelnictwa. Wśród szczegółowych celów badania można wymienić:

- określenie, w jakim zakresie granie w klasyczne gry RPG może wspierać rozwój zainteresowań czytelniczych młodzieży,
- określenie, w jakim zakresie granie w klasyczne gry RPG może korzystnie wpływać na rozwój kompetencji personalnych i społecznych graczy (w tym rozwój zdolności werbalnych, kreatywności, wyobraźni, umiejętności pracy w zespole itp.),
- wskazanie potencjalnych korzyści dla bibliotek płynących z włączenia w zakres ich oferty organizacji sesji klasycznych gier typu RPG.

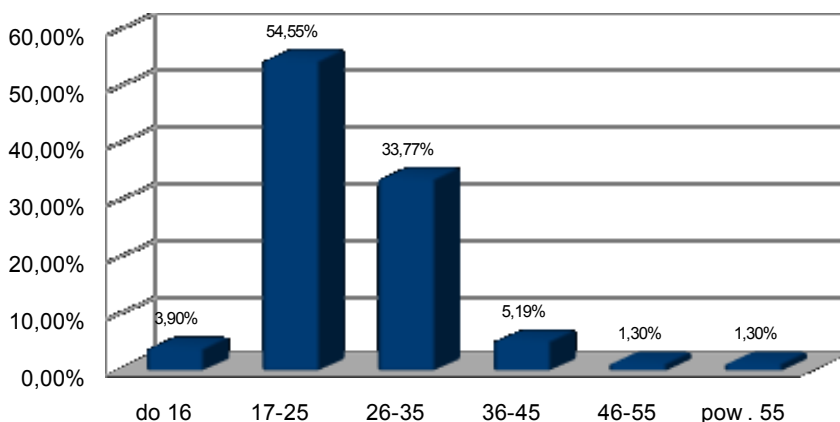
METODA BADAŃ

Przeprowadzono badania ankietowe w środowisku osób grających w klasyczne gry RPG. Kwestionariusz ankiety opracowano w dwóch wersjach: tradycyjnej, którą rozdano wśród klientów trzech krakowskich sklepów z grami (Zgrami.pl, Bard i Dragonus) oraz elektronicznej, umieszczonej na internetowych forach dla graczy (fora portali eRPG.pl, TawernaRPG.pl oraz Lastinn.info). Sklepy i fora internetowe, za pośrednictwem których dostarczono kwestionariusze ankiety, wybrano w oparciu o ich pozycję na liście wyników wyszukiwania Google oraz w oparciu o dane dotyczące popularności tych stron (mierzone dzienną liczbą odwiedzin na stronie), ustalone za pomocą narzędzia www.alexa.com. Kwestionariusz składał się z 9 pytań zamkniętych oraz metryczki. Pytania podzielone zostały na 3 grupy odpowiadające szczegółowym celom badania. W pierwszej części ankiety użytkowników pytano o relacje między graniem a czytaniem, w drugiej proszono o subiektywną ocenę

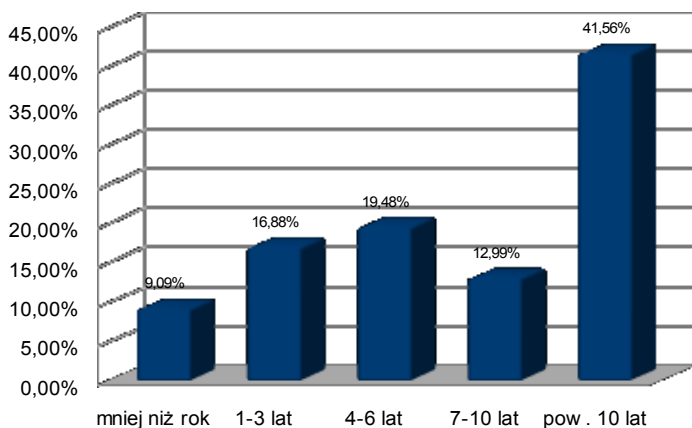
korzyści płynących z grania w RPG, w trzeciej pytano o opinię na temat możliwości organizowania sesji RPG w bibliotece. Respondentów pytano również o: wiek, płeć, częstotliwość korzystania z gier typu RPG oraz proszono o określenie, od jak dawna w nie grają. W pytaniach dotyczących częstotliwości działań podejmowanych przez respondentów zdecydowano się na zastosowanie „miękkiej” skali odpowiedzi obejmującej określenia takie jak: „często” czy „czasem”. Decyzja ta wynikała z przyjęcia następujących założeń: użytkownicy mogą mieć problemy z precyzyjnym określeniem częstotliwości podejmowanych działań, zachowania użytkowników mogą być bardzo zróżnicowane, co wymagałoby opracowania obszernej skali odpowiedzi (od kilka razy dziennie do raz na kilka lat) zniechęcającej do wypełniania ankiety. Dla celów badania określenie subiektywnych odczuć respondentów, co do częstotliwości podejmowanych działań, było wystarczające.

ORGANIZACJA I PRZEBIEG BADANIA

Na początku czerwca 2013 r. przeprowadzono w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego badanie pilotażowe na grupie 3 studentów zainteresowanych RPG. Wyniki badania pozwoliły lepiej dostosować sposób formułowania pytań – przede wszystkim w zakresie używanej terminologii – do przyzwyczajzeń graczy. 1 lipca 2013 r. w każdym z wytypowanych sklepów specjalizujących się w sprzedaży gier pozostawiono 25 egzemplarzy kwestionariusza. W tym samym dniu elektroniczną wersję ankiety umieszczono na forach wytypowanych serwisów internetowych. Na wyniki czekano ponad 3 tygodnie, uzyskując ostatecznie 77 wypełnionych kwestionariuszy. Ankiety wypełniali najczęściej młodzi mężczyźni z przedziałów wiekowych 17-25 i 26-35 lat (wykres 1), grający w tradycyjne RPG od ponad 10 lat (wykres 2).

Wykres 1. Wiek respondentów
Źródło: badania własne.

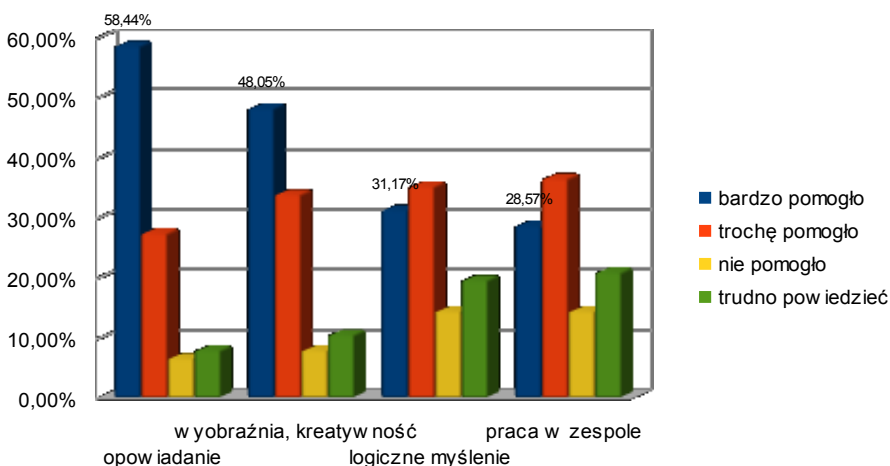

Wykres 2. Staż grania respondentów w tradycyjne RPG
Źródło: badania własne.

ROLE PLAYING GAMES A ROZWÓJ KOMPETENCJI PERSONALNYCH I SPOŁECZNYCH

Respondenci korzystnie oceniali wpływ grania w RPG na stopień rozwoju wybranych cech i umiejętności, takich jak: zdolności narracyjne, wyobraźnia, kreatywność, zdolność logicznego myślenia, czy umiejętność pracy w zespole (wykres 3).

Ponad połowa respondentów (ok. 58%) zadeklarowała, że gry w dużym stopniu pomogły im udoskonalić umiejętności narracyjne, ok. 48%

Wykres 3. Gry RPG a rozwój kompetencji personalnych i społecznych – subiektywna ocena respondentów
Źródło: badania własne.

badanych stwierdziło z kolei, że granie bardzo pomogło im w rozwinięciu wyobraźni, zdolności twórczego myślenia i kreatywności. Prawie 1/3 badanych potwierdziła również znaczny wpływ RPG na zdolność logicznego myślenia, a ok. 29% zauważyło duży wpływ grania na rozwój umiejętności pracy w zespole.

Przeprowadzone badania pokazały również, że granie w RPG może inspirować graczy i stymulować ich aktywność twórczą. Około 45% badanych zadeklarowało, że pod wpływem grania w gry RPG stworzyło przynajmniej raz w życiu utwór literacki, muzyczny lub plastyczny.

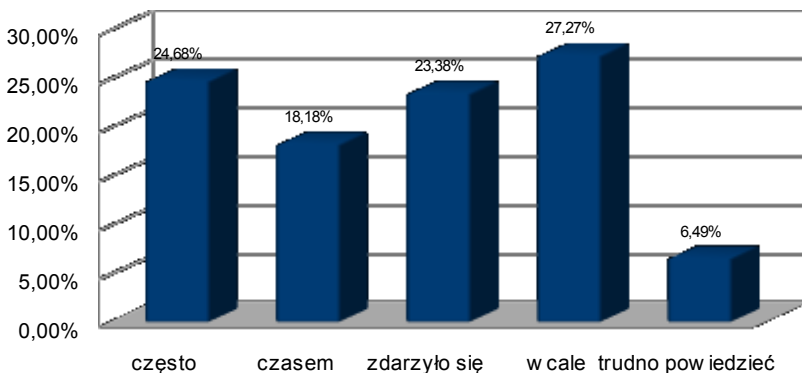
Rozpiętość form artystycznych deklarowanych przez respondentów była duża i obejmowała m.in. opowiadania, powieści, wiersze, komiksy, piosenki, scenariusze, rekwizyty i rysunki. Przeprowadzone badania, choć oparte na subiektywnej ocenie użytkowników, mogą świadczyć o tym, że granie w tradycyjne RPG korzystnie wpływa na rozwój wybranych cech i kompetencji graczy oraz zachęca ich do aktywności twórczej. Tezę tę mogą potwierdzać wyniki badań przeprowadzonych przez Macieja Karwowskiego i Marcina Soszynskiego. Autorzy sprawdzili w praktyce założenia koncepcji Role Play Training in Creativity (RPTC), metody rozwoju kreatywności bazującej na mechanizmach wykorzystywanych w RPG. Przeprowadzone badania pokazały, że udział w treningu spowodował u uczestników znaczny wzrost umiejętności kreatywnego rozwiązywania problemów, co mierzono posługując się narzędziami Urban & Jellen Test of Creative Thinking oraz Kujawski Test of Creative Imagination (Karwowski & Soszynski, 2008). Podobne wnioski wynikają z badań Izabeli Nawary i Krystiana Kwarciaka, którzy testowali skuteczność metod szkoleniowych opartych na mechanizmach podobnych do tych stosowanych w grach typu RPG. Autorzy zauważyli, że włączanie elementów odgrywania zróżnicowanych ról w proces szkolenia pracowników dodatkowo wpływa na ich kreatywność i zdolność rozwiązywania problemów (Nawara & Kwarciak 2001). Badania przeprowadzone przez Maurício Rosa i Marcusa Viniciusa Maltempi pokazały z kolei, że granie w RPG może korzystnie wpływać na proces rozumienia niektórych zagadnień matematycznych (Rosa & Maltempi 2010). Przytoczone przykłady badań mogą potwierdzać subiektywne odczucia respondentów, którzy pozytywnie oceniali wpływ grania na rozwój wybranych cech i umiejętności oraz stymulowanie aktywności twórczej.

GRY RPG A CZYTELNICTWO

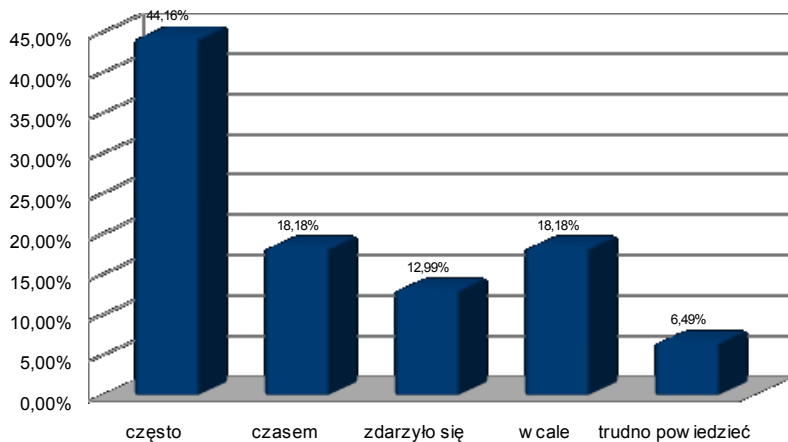
Przeprowadzone badania nie wykazały bezpośredniego związku między korzystaniem z gier RPG a czytaniem książek, na podstawie których powstały. Tylko ok. 24% respondentów przyznało, że taka sytuacja miała miejsce często. Około 18% badanych czasem czytało książki, na

podstawie których powstały gry, ok. 23% sięgnęło po taką książkę przynajmniej kilka razy, ok. 27% wcale, a ok. 6% badanych nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie.

Badania pokazały natomiast, że respondenci pod wpływem grania często sięgali po książki zbliżone tematyką do ulubionych gier lub reprezentujące podobny gatunek, np. granie w RPG osadzone w stylistyce fantasy zachęcało do czytania powieści z tego gatunku.

Wykres 4. Częstość sięgania po książki, na podstawie których powstały gry RPG
Źródło: badania własne.

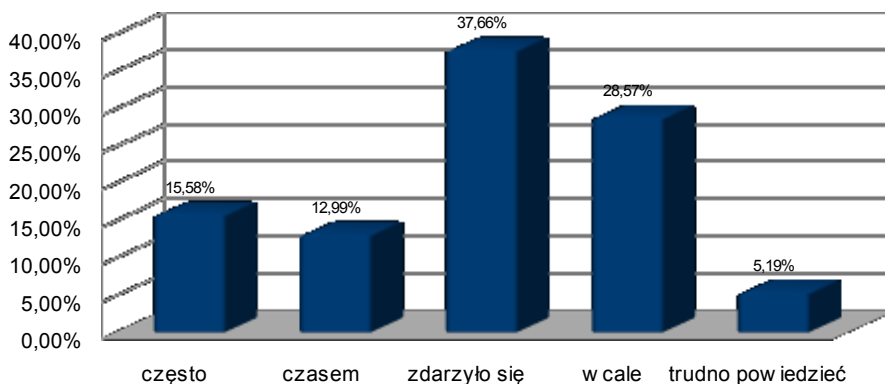

Wykres 5. Częstość sięgania po książki podobne do gier RPG
Źródło: badania własne.

Częste sięganie po książki reprezentujące podobny gatunek lub temat, jak ulubione gry RPG, zadeklarowało ok. 45% badanych, ok. 18% respondentów przyznało, że taka sytuacja miała czasem miejsce, a ok. 13% przynajmniej kilka razy czytało książki podobne do ulubionych gier. Przeprowadzone

badania pokazują zatem, że granie może – przynajmniej w pewnym zakresie – korzystnie wpływać na rozwój zainteresowań czytelniczych graczy, zachęcając ich do sięgania po książki nawiązujące w mniejszym lub większym stopniu do ulubionych gier.

Wielu badanych w komentarzach do ankiety zwracało również uwagę na odwrotną zależność, podkreślając, że dobra książka często zachęca ich do zainteresowania się grą stworzoną na jej podstawie (wykres 6).

Wykres 6. Częstotliwość sięgania po gry bazujące na utworach literackich
Źródło: badania własne.

W ankiecie pytano użytkowników, jak często zdarza się im korzystać z gier stworzonych w oparciu o książkę. Około 38% badanych zadeklarowało, że przynajmniej kilka razy grało w grę RPG bazującą na jakimś utworze literackim, choć tylko ok. 16% robiło to często. W pytaniu kierowanym do respondentów nie sprecyzowano jednak, czy korzystanie z gry opartej na utworze literackim było wynikiem świadomej decyzji, czy przypadkowym wyborem, gdyż kwestie wpływu czytania na granie wykraczają poza przyjęty zakres tematyczny artykułu i wymagają przeprowadzenia odrębnych badań.

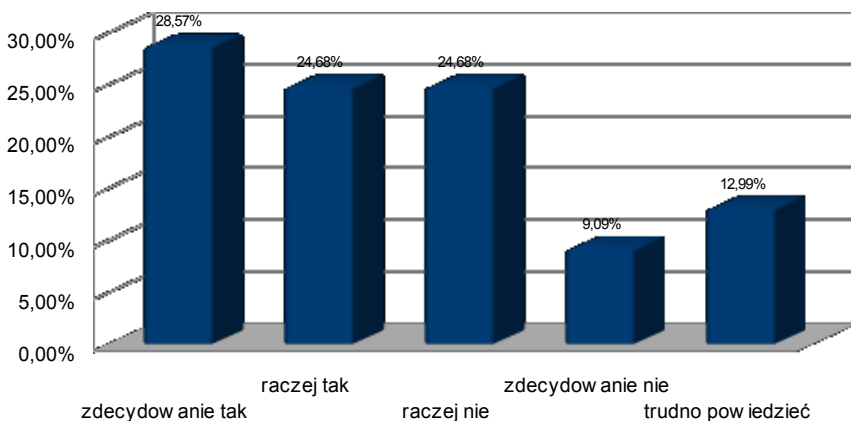
RPG W BIBLIOTECE

Przeprowadzone badania pokazały, że ok. 44% respondentów chciałoby mieć możliwość grania w gry typu RPG w bibliotece (wykres 9), ok. 29% graczy było jednak przeciwnych takiemu pomysłowi. Warto zwrócić uwagę na fakt, że duża grupa badanych (ok. 27%) nie potrafiła sprecyzować swojego zdania na ten temat.

Respondentów, którzy nie popierali pomysłu organizowania w bibliotekach sesji RPG, pytano o powody takiej decyzji. Wyniki badania pokazały, że wizerunek biblioteki w oczach części graczy jest wciąż bardzo tradycyj-

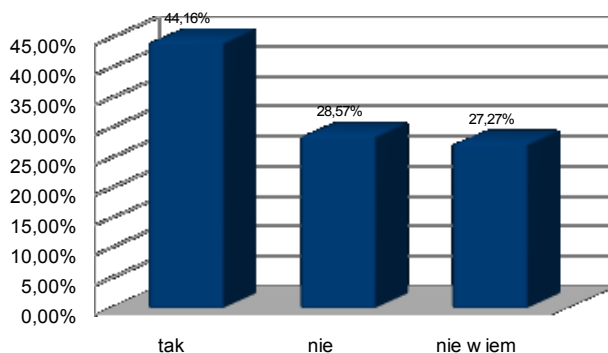
ny. Respondenci postrzegali biblioteki jako miejsca cichej nauki, sprzyjające koncentracji i wymagające stosownego zachowania. Badani obawiali się, że sesje RPG mogłyby zakłócać pracę biblioteki i przeszkadzać innym użytkownikom. Pewna grupa badanych nie uważała również bibliotek za miejsca stwarzające odpowiednią atmosferę dla prowadzenia rozgrywek. Co ciekawe, duża część badanych nie miałaby jednak nic przeciwko uczestnictwu bibliotekarza w sesjach RPG (ok. 34%) lub też miała do tego zagadnienia stosunek neutralny (30%). Jedynie 8% badanych zdecydowanie sprzeciwiało się temu pomysłowi (wykres 10). Jest to istotna kwestia, ponieważ wspólne granie mogłoby sprzyjać integracji pracowników bibliotek i ich użytkowników oraz przyczynić się do poprawy wizerunku bibliotekarza, szczególnie w oczach młodszych czytelników. Tezę tę potwierdzają opisy przypadków wdrożenia sesji RPG w bibliotekach różnego typu. Doświadczenia Texas State Library and Archives Commission, jednej z organizacji wspierających działania bibliotek w USA, pokazują, że aranżowanie w bibliotekach sesji RPG może „spełniać potrzebę pozytywnych społecznych interakcji” [tłumaczenie własne] (Perkins, 2011) między nastoletnimi graczami a pracownikami bibliotek i wolontariuszami zaangażowanymi w organizację sesji, wpływając korzystnie na procesy socjalizacji. Podobne wnioski wynikają z doświadczeń ponad 20 bibliotek publicznych biorących udział w projekcie The Escapist-Terra Libris: The Library RPG Project (The Escapist).

Badanych pytano również, czy możliwość grania w RPG mogłaby skłonić ich do częstszych wizyt w bibliotece. Część badanych (ok. 28%) zadeklarowała, że zdecydowanie mogłoby to być argument zachęcający ich do częstszego odwiedzania biblioteki, dla 1/4 ankietowanych nie miałoby to jednak wpływu na częstotliwość wizyt (wykres 11).

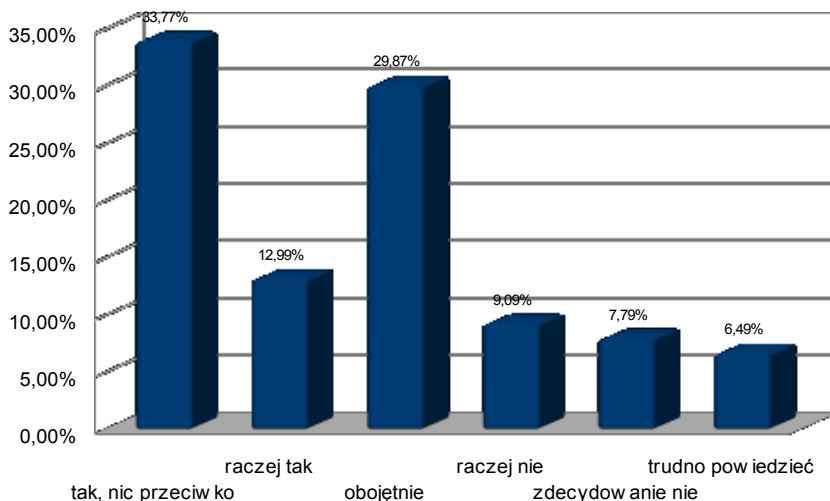

Wykres 9. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy możliwość grania skłania Cię lub mogłaby Cię skłonić do częstszych wizyt w bibliotece?”

Źródło: badania własne.

Wykres 7. Chęć grania w gry RPG w bibliotece
Źródło: badania własne.

Wykres 8. Stosunek respondentów do uczestnictwa bibliotekarzy w sesjach RPG
Źródło: badania własne.

Przeprowadzone badania pokazały zatem, że kwestia wprowadzenia do bibliotek na szerszą skalę możliwości grania w RPG wymaga przemyślenia. Dla części użytkowników mógłby to być argument przemawiający za częstszymi wizytami w bibliotece, dla sporej grupy jednak nie byłyby to wystarczająca zachęta.

OGRANICZENIA BADANIA

Przeprowadzone badanie miało przede wszystkim charakter eksploracyjny, jego celem było wstępne zbadanie potencjału przyjętego obszaru badań, stąd też przeprowadzone zostało na stosunkowo małej próbie. Część

przedstawionych w artykule wniosków jest wynikiem analizy subiektywnych opinii i ocen badanych, które skonfrontowane zostały jednak z wynikami badań innych autorów. W badaniu skupiono się na analizie relacji między graniem a aktywnością czytelnicy zakładając, że klasyczne gry typu RPG mogą w pewnym stopniu zachęcać do sięgania po książkę. Nie analizowano natomiast wpływu czytania na granie, wychodząc z założenia, że jest to problem wymagający przeprowadzenia odrębnych badań.

WNIOSKI

Przeprowadzone badanie pokazało, że granie w gry typu RPG może – w subiektywnej ocenie respondentów – stymulować rozwój wybranych cech i umiejętności, takich jak zdolności narracyjne, kreatywność, zdolność logicznego myślenia czy umiejętność pracy w grupie. Granie może także pobudzać do twórczej aktywności, skłaniając do opracowywania utworów literackich, muzycznych czy plastycznych. Z tego punktu widzenia organizowanie sesji RPG w bibliotekach wydaje się pomysłem wartym podjęcia. Biblioteki, jako instytucje realizujące funkcje kulturalne i edukacyjne mogą wykorzystywać gry fabularne w charakterze narzędzi sprzyjających rozwojowi społecznie pożądanym kompetencji i umiejętności oraz stymulujących zainteresowanie zróżnicowanymi formami artystycznego wyrazu. Przykładem takiego wykorzystania potencjału RPG są zorganizowane przez Bibliotekę Pedagogiczną w Piotrkowie Trybunalskim warsztaty RPG pod hasłem „Gry fabularne w służbie kreatywności” (Warsztaty RPG). Podobne przedsięwzięcie zrealizowała również Biblioteka Pedagogiczna w Opolu, reklamując cykl spotkań poświęconych problematyce gier fabularnych hasłem „Wyobraźnia to klucz. Pozwól wskazać sobie drzwi” (Miłośnicy gier).

Badanie pokazało również, że choć granie w określoną grę stosunkowo rzadko prowadzi do sięgnięcia po dzieło literackie, na podstawie którego została stworzona, to jednak często skłania do czytania książek reprezentujących gatunek lub tematykę podobną do gry. W tym ujęciu wydaje się, że granie w tradycyjne RPG może w pewnym zakresie korzystnie wpływać na rozwój zainteresowań czytelnicy i być interesującym elementem promocji książki. Badania pokazały również, że nieco ponad 40% respondentów chciałoby mieć możliwość organizowania w bibliotece sesji RPG, w tym także takich, w których brałoby udział bibliotekarze. Możliwość grania w gry typu RPG mogłaby również, przynajmniej dla części badanych, stać się argumentem skłaniającym ich do częstszych wizyt w bibliotece. Potencjał RPG jako narzędzi sprzyjających promocji czytelnictwa dostrzegają już niektóre polskie biblioteki publiczne i pedagogiczne organizując – choć nadal z rzadka – warsztaty i turnieje RPG (Sesja RPG) (RPG).

Podsumowując wyniki przeprowadzonego badania można stwierdzić, że wprowadzenie sesji RPG do bibliotek mogłoby poszerzyć ich ofertę kul-

turalną, pomóc w zacieśnieniu więzów między pracownikami bibliotek a użytkownikami, przyczynić się do zmiany wizerunku biblioteki i bibliotekarzy w oczach młodszych czytelników oraz stać się ciekawym elementem promocji książki i czytelnictwa. Zaznaczenia wymaga jednak fakt, że organizowanie sesji RPG wymaga od bibliotek posiadania odpowiednich warunków lokalowych i kadrowych oraz – co ważniejsze – szeroko zakrojonej promocji tej inicjatywy w środowisku graczy.

BIBLIOGRAFIA

- Aabø, Svanhild; Audunson, Ragnar (2012). Use of library space and the library as place. *Library & Information Science Research*, vol. 34, iss. 2, pp. 138-149.
- Bowman, Sarah Lynne (2010). *The Functions of Role-Playing Games: How Participants Create Community, Solve Problems and Explore Identity*. Jefferson, N.C.: McFarland.
- Calvert, Philip (2011). Everyone Plays at the Library: Creating Great Gaming Experiences for All Ages. *The Electronic Library*, vol. 29, iss. 3, pp. 415-416.
- Chen, Zhi-Hong, et al. (2002). An approach to cultivating reading habits for children with pet-raising games. *The 6th Global Chinese Conference on Computers in Education*, Beijing.
- Cole, Renee Adams (2001). *The Relationship Between Time Spent Playing Video Games and the Recreational Reading Habits of Sixth Grade Students at a Rural Middle School*. PhD Thesis. State University of West Georgia (manuscript).
- Cover, Jennifer Grouling (2010). *The Creation of Narrative in Tabletop Role-Playing Games*. Jefferson: McFarland & Co., Publishers.
- Czarnecki, Kelly Nicole (2010). *Gaming in libraries*. New York: Neal-Schuman Publishers.
- Doshi, Ameet (2006). How Gaming Could Improve Information Literacy. *Computers in Libraries*, vol. 26, no. 5, pp. 14-17.
- The Escapist – Terra Libris: The Library RPG Project [online] [dostęp: 1.08.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.theescapist.com/library/>>.
- Galloway, Alexander R. (2006). *Gaming: Essays on Algorithmic Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Galloway, Beth (2009). *Game On! Gaming at the Library*. New York: Neal-Schuman Publishers.
- Harris, Amy; Rice, Scott E. (2008). *Gaming in academic libraries: collections, marketing, and information literacy*. Chicago: Association of College and Research Libraries.
- Harris, Christopher; Kirk, Terri (2011). It's All Fun and Games in the Library. *Knowledge Quest*, vol. 40, no. 1, pp. 8-9.
- Hjorth, Larissa (2011). *Games and Gaming : An Introduction to New Media*. Oxford; New York: Berg.
- Huotari, Kai; Hamari, Juho (2012). Defining Gamification – A Service Marketing Perspective". *Proceedings of the 16th International Academic MindTrek Conference 2012, Tampere, Finland, October 3-5* [online]. [dostęp: 1.02.2014]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.hiit.fi/u/hamari/Defining_Gamification-A_Service_Marketing_Perspective.pdf>.
- Johnson, Catherine A. (2010). Do public libraries contribute to social capital?: A preliminary investigation into the relationship. *Library & Information Science Research*, vol. 32, iss. 2, pp. 147-155.
- Karwowski, Maciej; Soszynski, Marcin (2008). How to develop creative imagination?: Assumptions, aims and effectiveness of Role Play Training in Creativity (RPTC). *Thinking Skills and Creativity*, vol. 3, iss. 2, pp. 163-171.
- Leach, Guy J.; Sugarman, Tammy S. (2005). Play to win! Using games in library instruction to enhance student learning. *Research Strategies*, vol. 20, iss. 3, pp. 191-203.

- Levine, Jenny (2007). Gaming and Libraries [online]. [dostęp: 1.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.theshiftedlibrarian.com/presentations/2007/20070920KLA.pdf>>.
- Mackay, Daniel (2001). The fantasy role-playing game: a new performing art. Jefferson, N.C.: McFarland & Co.
- Markey, Karen (2009). Will Undergraduate Students Play Games to Learn How to Conduct Library Research? *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 35, iss. 4, pp. 303-313.
- Mashriqi, Khalida (2011). Implementing Technology and Gaming Lessons in a School Library. *Knowledge Quest*, vol. 40, no. 1, pp. 24-28.
- Miłośnicy gier RPG [online]. [dostęp: 1.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.pedagogiczna.pl/index.php/file/brzeg/348-milosnicy-gier-rpg>>.
- Mitchell, Briar Lee (2012). Game Design Essentials. Indianapolis: John Wiley&Sons.
- Mokhtari, Kouider; Reichard, Carla A.; Gardner, Anne (2009). The Impact of Internet and Television Use on the Reading Habits and Practices of College Students. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, vol. 52, iss. 7, pp. 609-619.
- Nawara, Izabela; Kwarciak, Krystian (2001). Role Playing Games jako metoda doskonalenia kadr. Zastosowanie praktyczne. *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, nr 900, s. 83-94.
- Neiburger, Eli (2007). Gamers in the library?! : the why, what, and how of videogame tournaments for all ages. Chicago: American Library Association.
- Perkins, Kandra (2011). Texas Teens Read! 2008 RPG Quest: Role-Playing Games [online]. [dostęp: 1.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.tsl.state.tx.us/ld/projects/ttr/2008/manual/rpg_games.html>.
- RPG – z czym to się je? [online]. [dostęp: 1.02.2014]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ciechocinek.pl/upload/file/zdroj/2013/5_2013/22.pdf> .
- Rosa, Maurício; Maltempi, Marcus, Vinicius (2010). Electronic and Online RPG in the Mathematics Education Context. *International Journal for Studies in Mathematics Education*, vol 2. iss. 1, pp. 111-137.
- Sesja RPG w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Koninie [online]. [dostęp: 2.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.biblioteki.org/pl/galeria/pokaz/769>> .
- Sweeney, Richard T. (2005). Reinventing Library Buildings and Services for the Millennial Generation. *Library Leadership and Management*, vol. 19, no. 4, pp. 165-175.
- Warsztaty RPG w Bibliotece Pedagogicznej w Piotrkowie [online]. [dostęp: 2.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://piotrkowtrybunalski.naszemiasto.pl/artukul/184-6835,warsztaty-rpg-w-bibliotece-pedagogicznej-w-piotrkowie,id,t.html>>.

MAGDALENA WÓJCIK
Institute of Information and Library Studies
Jagiellonian University
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

GAMING IN LIBRARIES – CLASSIC ROLE-PLAYING GAMES AND READING

KEYWORDS: Gaming. Role-playing games (RPGs). Public libraries. Readership.

ABSTRACT: **Objective** – The main objective of the study was to determine the possibility of using the attractiveness of classic role-playing games to promote libraries and reading. **Research method** – Surveys were conducted among people playing the classic role-playing games. **Results** – Studies have shown that playing RPGs may – according to the subjective assessment of respondents – encourage the development of selected features and skills, such as narrative ability, creativity, logical thinking and teamwork skills, as well as stimulate creative activity, prompting the creation of literature, music and art pieces. The study also showed that while playing a specific game rarely encouraged the player to reach for the book which the RPG had been based on, it often encouraged him to reach for the book with the background resembling the game settings. The study also showed that just over 40% of respondents would like to be able to organize the library RPG session. The possibility of playing RPGs could also – at least for some gamers – become an argument encouraging them to visit the library more frequently. **Conclusions** – Playing traditional RPGs can – to some extent – positively influence the development of readers' habits and be an interesting element of book promotion.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 12 lutego 2014 r.

**KSIĄŻKA I BIBLIOTEKA
W PROCESIE KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ.
W SETNĄ ROCZNICĘ URODZIN
PROFESORA KAROLA GŁOMBIOWSKIEGO**

Konferencja naukowa

(Wrocław, 4-6 grudnia 2013 r.)

W dniach 4-6 grudnia 2013 r. we Wrocławiu odbyła się konferencja naukowa zorganizowana przez Zakład Bibliotekoznawstwa Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, której temat brzmiał „Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej. W setną rocznicę urodzin prof. Karola Głombiowskiego”. Celem konferencji było podjęcie dyskusji nad tym, czy książka nadal jest jednym z podstawowych narzędzi wymiany myśli ludzkiej, czy drzemie w niej jeszcze potencjał komunikacyjny, czy też zastąpiły ją już nowe środki przekazu. Miała również umożliwić refleksję nad rolą bibliotek jako miejsc rozwijania kultury czytelniczej, medialnej i informacyjnej oraz nad sposobami kształtowania się w nich modeli komunikacyjnych (na przestrzeni wieków i współcześnie). W skład Rady Programowej weszli: prof. dr hab. Irena Socha (Uniwersytet Śląski), prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), prof. dr hab. Maria Kocójowa (Kraków), prof. dr hab. Dariusz Kuźmina (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. Anna Migoniowa (Uniwersytet Wrocławski), prof. dr hab. Bożena Koredczuk (Uniwersytet Wrocławski) oraz dr hab. Małgorzata Derkacz (Uniwersytet Wrocławski). Organizatorzy reprezentowali Zakład Bibliotekoznawstwa, kierowany przez prof. dr hab. Bogumiłę Staniów.

Konferencję otworzył dziekan Wydziału Filologicznego prof. dr hab. Igor Borkowski, a po jego wypowiedzi głos zabrała dyrektor Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa prof. dr hab. Bożena Koredczuk. Następnie otwierający obrady dokonali uroczystego odsłonięcia tablicy nad jedną z sal wykładowych, której nadano imię Karola Głombiowskiego.

Referaty wygłoszone podczas konferencji ujęte zostały w następujące grupy tematyczne:

- sesja specjalna poświęcona prof. Karolowi Głombiowskiemu,
- sesja I: Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej – aspekty historyczne,
- sesja II: Społeczne konteksty funkcjonowania książki,
- sesja III: Książka w systemie komunikacji narodowej i regionalnej,
- sesja IV: Reklama i promocja książki,
- sesja V: Meandry współczesnej bibliologii,
- sesja VI: Współczesna biblioteka w procesie komunikacji społecznej,
- sesja VII: Przemiany funkcji i usług bibliotecznych,
- sesja VIII: Formy i narzędzia komunikacji bibliotecznej. Promocja bibliotek.

Profesorowi Karolowi Głombiowskiemu, jego sylwetce i dorobkowi naukowemu poświęcona była sesja specjalna, mająca charakter uroczystej wieczornicy. W tym dniu obrady prowadziła Anna Żbikowska-Migoń, a referat otwierający *Karol Głombiowski o książce i nauce o książce* wygłosił Krzysztof Migoń. Było to wystąpienie poświęcone zarówno teorii i praktyce nauki o książce wedle koncepcji Karola Głombiowskiego, jak i potencjałowi poznawczemu bibliologii, jej miejscu wśród innych nauk oraz w uniwersyteckim kształceniu pracowników książki. Prelegent omówił też recepcję myśli teoretycznej Karola Głombiowskiego w kraju i za granicą. Istotnym dopełnieniem i rozwinięciem wskazanych wyżej rozważań było wystąpienie Bożeny Koredczuk *Karol Głombiowski – twórca wrocławskiej szkoły bibliologicznej*, stanowiące próbę odpowiedzi na pytanie: jak współcześnie, z perspektywy czasu, wygląda stan i ocena dokonań naukowych Profesora oraz, czy kolejne pokolenie uczonych nadal rozwija te teorie. Z kolei Irena Socha w wystąpieniu *Specyfika badań nad dziejami czytelnictwa – bibliologiczny punkt widzenia wobec stanowiska historycznoliterackiego* odniosła się do koncepcji bibliologicznej K. Głombiowskiego, analizując samoświadomość poznawczą bibliologii w odniesieniu do historii czytelnictwa i kierunek, w jakim podążają badania literaturoznawcze. Prelegentka zwróciła uwagę m.in. na specyfikę i wartości bibliologicznych badań nad historią lektury oraz potrzeby badawcze tej dyscypliny w zakresie prac historycznych. Podkreśliła też, że bibliologia w największym stopniu syntetyzuje wiedzę pozostałych nauk podejmujących badania praktyk lekturowych. Z kolei perspektywę zza południowej granicy zaprezentowała Gabriela Žibritova, w wystąpieniu *Karol Głombiowski w oczach Słowaków*. Referentka opisała współpracę polskich, czechosłowackich i węgierskich instytutów bibliotekoznawstwa i ich pracowników w latach 60. XX w. oraz znajomość i próby zastosowania postulatów teoretycznych prof. Głombiowskiego w słowackim środowisku naukowym.

Bibliometryczne spojrzenie na dorobek prof. Głombiowskiego zaprezentowały dwa dopełniające się referaty Danuty Wańki i Kariny Nabałczyk. Pierwsza w wystąpieniu *Prace Karola Głombiowskiego w artykułach opublikowanych w latach 1987-2012 na łamach wybranych polskich czasopism naukowych – analiza cytowań* przedstawiła m.in. rozkład liczby cytowań prac prof. Głombiowskiego w poszczególnych latach, wykaz nazwisk autorów cytujących Jego prace wraz z liczbą cytowań, wykaz uniwersytetów i innych instytucji zatrudniających autorów cytujących te prace. Natomiast Karina Nabałczyk w tekście *Stać na ramionach olbrzymów – bibliometryczne studium przypadku wybranych prac Karola Głombiowskiego* dokonała analizy wybranych prac i autorów, pod których wpływem pozostawał uczony. Autorka nawiązała do róż-

nych klasyfikacji strategii cytowań i podjęła próbę określenia intencji autora przy cytowaniu konkretnych dokumentów.

Uroczystą sesję zamknęła część wspomnieniowa z udziałem kolegów, współpracowników i studentów prof. Głombiowskiego, którzy dzielili się refleksjami i anegdotami z życia i działalności zawodowej ich Mistrza. Swoje wspomnienia przekazali m.in. Krzysztof Migoń, Marta Skalska-Złat, Aleksandra Chwastek, Elżbieta Piotrowska, Anna Aleksiewicz, Małgorzata Komza.

Drugi dzień obrad rozpoczął się od sesji plenarnej *Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej – aspekty historyczne*. Prowadziła ją Maria Juda, która jako pierwszą zaprosiła do wygłoszenia referatu Annę Gruce. Wystąpienie *Książka dla ludu przełomu XIX i XX wieku w opinii środowisk katolickich* dotyczyło wypowiedzi różnych środowisk na temat tej literatury, zwłaszcza tych, które stawiały sobie za cel walkę z analfabetyzmem, propagowanie książki i czytania wśród ludności wiejskiej. Gremia katolickie interesowały się żywo losem tej grupy czytelników, stąd też wynikało – zdaniem prelegentki – ich duże zaangażowanie się w śledzenie oferty wydawniczej dla ludu i jej wartościowanie. Druga referentka, Ewa Andrysiak, wypowiedziała się na temat: *Książka i prasa na łamach Kalendarza Informatora na Województwo Łódzkie jako element systemu komunikacji społecznej okresu międzywojennego*, wskazując na bogatą treść literatury kalendarzowej i jej udział w procesach komunikacji społecznej. Ryszard Nowicki zaś, w wystąpieniu *Rola zbiornic księgozbiorów zabezpieczonych w powojennej ochronie zbiorów bibliotecznych w Polsce* przywrócił pamięć o działaniach stanowiących podstawę odbudowy bibliotek i o roli, jaką odegrały w tym procesie zbiornice księgozbiorów zabezpieczonych.

Dalsze obrady toczyły się w dwóch równoległych sekcjach. Sesja II pod przewodnictwem Ewy Andrysiak zajmowała się *Spółecznymi kontekstami funkcjonowania książki*. Uczestnicy mieli okazję usłyszeć tu wystąpienie Agnieszki Chamery-Nowak *Rola Rady Czytelnictwa i Książki w upowszechnianiu czytelnictwa w l. 50. XX wieku w Polsce* nawiązujące do zadań i działalności Rady Czytelnictwa i Książki, a zwłaszcza jej oddziałów terenowych, przygotowane na podstawie dokumentów Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Małgorzata Czerwińska przedstawiła referat *Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w świecie książek i bibliotek – między rehabilitacją a inkluzją*, uwrażliwiając przy tej okazji biblioteki na specyfikę czytania osób z niepełnosprawnością intelektualną (w stopniu lekkim i głębszym), na rozwiązania w zakresie specjalnych materiałów czytelniczych oraz na istotę i rehabilitacyjne znaczenie „książki łatwej w czytaniu”. Agnieszka Maroń natomiast poświęciła swoje wystąpienie edukacyjnej książce obrazkowej jako narzędziu w procesie nauczania, zwracając uwagę na niezwykle bogaty obecnie rynek książki dla dzieci i młodzieży. Porównała przy tej okazji dwa wydawnictwa zaopatrujące młodego czytelnika w książkę edukacyjną i wskazała możliwość wykorzystania tego typu literatury w procesie dydaktycznym.

Sesja III, prowadzona przez Irenę Sochę, dotyczyła problematyki *Książki w systemie komunikacji narodowej i regionalnej*. Uczestnicy wysłuchali trzech referatów, z których pierwszy – Izabeli Lis Wielgosz *Biblioteki bez książek – książki bez bibliotek. Mapa staroserbkiego piśmiennictwa czasu panowania tureckiego* – przekonywał, że na południowosłowiańskiej mapie piśmienniczej księga traktowana była jako specyficzny nośnik idei i wartości, czynnik integrujący wspólnotę, przede wszystkim zaś jako element stabilizujący średniowieczny system literacki, kulturowy i społeczny.

Anna Cisło w wystąpieniu *Książka irlandzka w komunikacji społecznej – na przykładzie dwudziestowiecznych wydawnictw w języku irlandzkim* przedstawiła ofertę realizowanego w XX w. w Irlandii, przede wszystkim przez agencję wydawniczą An Gúm, programu tłumaczeniowego polegającego na drukowaniu publikacji w języku irlandzkim. Prelegentka zauważyła, że miało to złe i dobre strony. Książka irlandzka ze względu na język (większość Irlandczyków posługiwała się angielskim) nie była dla wszystkich dostępna, z drugiej strony, była ważnym elementem odradzającej się tam kultury oraz wykładnikiem polityki rządowej Irlandii w stosunku do języka narodowego. Ostatni referat, *Waldenburgiana jako element popularyzacji wiedzy o regionie*, wygłosił Zbigniew Gruszka, który na podstawie publikacji poświęconych Wałbrzychowi, przedstawił rolę oraz znaczenie wydawnictw regionalnych dla lokalnej społeczności.

Obrazy sesji IV, którym przewodniczyła Anna Gruca, poświęcone były reklamie i promocji książki. Grzegorz Nieć omówił antykwaryczne katalogi aukcyjne w Polsce po 1989 r. i na ich bazie, a także na tle tendencji światowych w tym zakresie, nakreślił kierunki przemian współczesnego katalogu aukcyjnego. Dariusz Kardela w referacie *Reklama książki – na granicy informacji i perswazji. Na przykładzie reklamy czasopism Wydawnictwa SBP* przedstawił perswazyjne zabiegi językowe używane w reklamie książek, a następnie w celu ustalenia zachowań marketingowych tegoż wydawnictwa, zagadnienia te zestawiał z reklamami zamieszczanymi w czasopismach SBP. Wypowiedź Eveliny Kristanowej dotyczyła form promocji książki we współczesnej komunikacji społecznej na przykładzie wybranych periodyków i stron internetowych. Szczególną uwagę uczestników przykuło wystąpienie Anny Pilińskiej *Czego autor nie miał na myśli: okładki Lolity Vladimira Nabokova*. Autorka przeanalizowała okładki poszczególnych wydań powieści, omówiła, w jaki sposób wykorzystanie i graficzne ukazanie kontrowersyjnych treści utworu utrwala jednoznaczna, powierzchowna i zarazem najpopularniejszą interpretację powieści i jej postaci.

Myślą przewodnią sesji V, prowadzonej przez Małgorzatę Góralską, były *Mean-dry współczesnej bibliologii*. Ostatecznie w sesji tej zabrało głos zaledwie dwoje referentów. Jacek Ladorucki wypowiedział się na temat antropologicznych wątków bibliologii Janusza Dunina, wskazując na ślady jego badań w zakresie różnorodności przejawów kultury książki i poszukiwań ich odniesień do ludzkich zachowań, podkreślił jednocześnie, że zarys antropologicznej teorii książki proponowany przez Dunina stanowi ciekawy przykład poszukiwania granic współczesnych badań księgoznawczych i istotny głos w dyskusji o tożsamości nauk bibliologicznych. Renata Osiewała w wystąpieniu na temat *Historyczne uwarunkowania miejsca książki i biblioteki w społeczeństwie wiedzy i informacji XXI wieku* skupiła się na transformacji roli książki i jej miejscu w społeczeństwie informacyjnym.

W ostatnim dniu konferencji obrady rozpoczęły się od sesji VI (plenarnej) – prowadzonej przez Krzysztofa Walczaka i poświęcone były zagadnieniom współczesnej biblioteki w procesie komunikacji społecznej. Problemem odpowiedzialności społecznej organizacji w działalności bibliotecznej zajęła się Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska, która starała się odpowiedzieć na pytanie, czy biblioteki powinny budować wizerunek instytucji odpowiedzialnej i zaangażowanej społecznie w oparciu o koncepcję społecznej odpowiedzialności biznesu (Corporate Social Responsibility) i także w ten sposób polepszać reputację i upubliczniać swoje działania.

Z kolei Tomasz Kruszewski w wystąpieniu *Design instytucji kultury i jego atrybuty w procesie zadomowienia* zwrócił uwagę na fakt, że wśród elementów nowoczesnej kultury organizacyjnej znajduje się również zagospodarowanie przestrzeni w taki sposób, by „komunikowała” ona nie tylko transparentność działań, lecz i otwartość na jej użytkowników. Kolejne wystąpienia poświęcone były nowoczesnym formom komunikowania się biblioteki z jej użytkownikami. Koncepcje marketingu relacji w badaniach bibliotekoznawczych przedstawiła Maja Wojciechowska. Wystąpienie Grażyny Piotrowicz poświęcone było kształtowaniu się modeli komunikacyjnych we współczesnych bibliotekach akademickich. Autorka omówiła przemiany dokonujące się na przestrzeni ostatnich dekad w zakresie funkcjonowania bibliotek i świadczenia przez nie usług. Wskazała m.in. na model Biblioteki 2.0, kształtowanie się tzw. information commons i pojawienie się zjawiska globalnej biblioteki (wirtualnej/cyfrowej/sieciowej). Pierwszy z wymienionych aspektów poruszył również w swoim referacie *Biblioteka 2.0; zamknięty rozdział* Michał Zajac.

Konferencję kończyły obrady w dwóch równoległych sekcjach. Sesji VII, poświęconej przemianom funkcji i usług bibliotecznych, przewodniczyła Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska. Zagadnienia współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów, a zwłaszcza problem wymiany jako źródło wpływu materiałów bibliotecznych omówiła w swym wystąpieniu Anna Jabłońska. Autorka wskazała na wymianę krajową i zagraniczną, odgrywającą ważną rolę w planowej i celowej budowie kolekcji, do której włączane są materiały zgodne z profilem i specjalizacją instytucji. Z kolei Monika Theus zaprezentowała nowatorskie usługi w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu w przestrzeni wirtualnej. Autorka podkreśliła rolę nowych elektronicznych usług bibliotecznych w kształtowaniu pozytywnego wizerunku instytucji, która postrzegana jest dzięki temu jako przyjazna dla użytkownika, świadcząca usługi zgodne z oczekiwaniami społeczności oraz istniejąca i komunikująca się w środowisku internetowym. Problemami związanymi z rolą biblioteki w obliczu zmian demograficznych zachodzących w społeczeństwie zajęła się Wanda Matras-Mastalerz, w referacie *Biblioteka jako miejsce dialogu międzypokoleniowego* opisała doświadczenia w zakresie realizacji projektów adresowanych do seniorów a realizowanych przez biblioteki różnych typów, domy kultury, szkoły wyższe i inne instytucje kultury.

Sesja VIII, prowadzona przez Małgorzatę Derkacz, toczyła się wokół problematyki form i narzędzi komunikacji bibliotecznej oraz promocji bibliotek. Uczestnicy konferencji mieli okazję wysłuchać trzech referatów. Jako pierwsza wystąpiła Justyna Jerzyk-Wojtecka, która wygłosiła referat *Biblioteka XXI wieku – zakładcenia w komunikacji pomiędzy bibliotekarzem i użytkownikiem: jak je rozumieć?* Omówiła ona nowe kanały komunikacyjne, z których korzystają obecnie bibliotekarze kontaktując się ze swymi czytelnikami i wskazała na ich ograniczenia. Kolejna prelegentka – Katarzyna Domańska – próbowała odpowiedzieć na pytanie, czy biblioteka szkolna odgrywa istotną rolę w komunikacji społecznej? Zaprezentowała w tym celu badania, przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego, dzięki którym poznała potrzeby użytkowników kilku bydgoskich szkół. Ostatnie wystąpienie *Od facebooka do lipduba. Wybrane formy współczesnej promocji bibliotek* należało do Magdaleny Józefy Cyrklaff. Referentka wskazała na udział największych i najbardziej wpływowych mediów społecznościowych w promocji czytelnictwa, wymieniła niektóre serwisy społecznościowe, np. facebook, G+, Foursquare, Twitter, a następnie

zwróciła uwagę na ich możliwości wpływania na rozwój czytelnictwa. Podkreśliła ponadto potrzebę stosowania przez biblioteki działań promocyjno-marketingowych oraz wykorzystywania w docieraniu do czytelników lipduba, flashmoba, happeningu, programu lojalnościowego, prowokacyjnej kampanii społecznej, czy wreszcie fan page'a na portalu społecznościowym facebook.

Cennym uzupełnieniem konferencji okazały się okolicznościowe wystawy i prezentacja multimedialna poświęcona życiu i działalności prof. Karola Głombiowskiego.

Dość rozległa tematyka konferencji, podejmująca problemy książki i biblioteki w różnych aspektach (teoretycznych, praktycznych, współczesnych i historycznych), wpłynęła na stosunkowo duże zainteresowanie tym naukowym wydarzeniem. Formalny udział w konferencji zgłosiło blisko 50 osób, w obradach uczestniczyli też zaproszeni goście, pracownicy Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UW r oraz liczni studenci. Uczestnicy reprezentowali rozmaite ośrodki akademickie i biblioteki.

Renata Aleksandrowicz, Halina Rusińska-Giertych
IINiB UW r

Tekst wpłynął do Redakcji 31 stycznia 2014 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2014 z. 1
PL ISSN 0033-202X

Bibliotekarstwo. Pod red. Anny Tokarskiej. Warszawa: Wydaw. SBP, 2013, 728 s. (Nauka. Dydaktyka. Praktyka, 144), ISBN 978-83-61464-95-2.

W pierwszych dniach stycznia 2014 r. ukazała się nakładem Wydaw. SBP książka *Bibliotekarstwo* pod red. Anny Tokarskiej. To ważne wydarzenie, które z pewnością zostanie odnotowane w wielu recenzjach publikowanych w tradycyjnych i elektronicznych periodykach bibliologicznych. Poniżej jedna z nich.

Ocenę dzieła zaczniemy od jego cech zewnętrznych. *Bibliotekarstwo* ukazało się jako 144 tom w najbardziej znanej serii wydawniczej SBP pu-

ublikowanej wspólnie z IINiSB UW zatytułowanej „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” i jest trzecim tomem w tej serii pod takim tytułem. Książka ma 728 s. objętości i jest największą objętościowo publikacją w historii wydawnictwa SBP. Jest też prawdopodobnie najdroższą pozycją w ofercie SBP. Jej cena została umieszczona tuż przy numerze ISBN na czwartej stronie okładki (co nie zawsze się zdarzało) i wynosi 99 zł. Poprzednia rekordzistka oficyny SBP pod względem ceny i objętości, książka z 2011 r. *Podręczny słownik bibliotekarza*, wydana również w serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” miała 612 s. objętości i kosztowała 92 zł. Uwzględniając stosunek ceny do objętości nowa publikacja nie jest więc przesadnie droga (choć droga), co budzi nadzieję, że na jej zakup stać będzie nie tylko biblioteki, ale też ważnych jej adresatów – studentów. Jako jedna z nielicznych książek w tej serii ma twardą oprawę, co jednak przy tej objętości jest oczywiste. Okładka pokryta jest folią zwaną Soft Touch, dającą w dotyku wrażenie aksamitu, zaś elementy tytułatury umieszczone są na fragmentach lakierowanych. Taka kombinacja przydaje książce pewnego szlachetnego charakteru.

Książka jest czymś pośrednim między podręcznikiem dla osób studiujących bibliotekoznawstwo a poradnikiem dla osób praktykujących bibliotekarstwo. Jako podręcznik książka będzie na pewno przydatna dla osób uprawiających naukowo i studiujących bibliotekoznawstwo, i trafi na listy lektur obowiązkowych. Sprawdzi się też jako poradnik, gdyż jest to książka ucząca zawodu i dostarczająca praktykującym bibliotekarzom podpowiedzi, rozwiązań, przykładów przydatnych w codziennej pracy. Na miano zawodowego poradnika książka zasługuje

szczególnie w rozdziałach dotyczących kwestii opracowania formalnego i rzeczowego zbiorów bibliotecznych. Nie ma więc znaczenia, czy adresatem są studiujący, czy praktykujący. Usatysfakcjonowani powinni być i jedni, i drudzy. Zatem uwagę Zbigniewa Żmigrodzkiego, który we wstępie do wydania z 1998 r. pisał: *Trudno (...) uznać za „wadę” pominięcie „konkretnego adresu odbiorczego” tej książki. Poza jej redaktorem i autorami, w tym właśnie wiele osób upatruje jej zaletę: „Bibliotekarstwo” może występować zarówno w funkcji podręcznika, jak też pełnić rolę poradnika w poszczególnych przypadkach wątpliwości zawodowych¹*, należy odnieść również do *Bibliotekarstwa* 2013.

Zbigniew Żmigrodzki we wstępie do obu wydań *Bibliotekarstwa*, których był redaktorem, szukając w przeszłości książek z tej dziedziny o podobnym, kompendialnym charakterze, i chcąc podkreślić, że odstęp czasowy między „Jego” *Bibliotekarstwem* a książkami o podobnym charakterze wydanymi wcześniej był dość duży, wskazywał głównie dwie: Józefa Grycza *Bibliotekarstwo praktyczne w zarysie* z 1951 r. i książkę pod redakcją Adama Łysakowskiego *Bibliotekarstwo naukowe z uwzględnieniem dokumentacji naukowo-technicznej* z 1956 r. Na książkę pod red. Łysakowskiego powołała się we wstępie do *Bibliotekarstwa* AD 2013 także obecna redaktor. Tę informację warto jednak uzupełnić. Mniej zorientowany czytelnik mógłby bowiem sądzić, że przed książką J. Grycza i książką pod redakcją A. Łysakowskiego z lat 50. XX w., nie było w Polsce prac, które na miano bibliotekarskiego podręcznika zasługiwałyby. Tymczasem tradycje tego rodzaju opracowań sięgają w Polsce jeszcze pierwszej połowy XIX w., więc autorzy *Bibliotekarstwa* 2013 mają pełne prawo przypisać sobie rolę kontynuatorów dzieła nie tylko J. Grycza i A. Łysakowskiego, ale może w pierwszej kolejności Joachima Lelewela, który w 1823 r. tę historię zapoczątkował, a rozdział jego *Bibliograficznych ksiąg dwojga – Bibliotekarstwo czyli księżnictwo* można uważać za pierwszy polski podręcznik z tego zakresu².

Określenie *praca zbiorowa* pasuje do książki doskonale. Tuż po spisie treści podane zostały aż 34 nazwiska osób partycypujących w przygotowaniu dzieła. Zdecydowaną większość na liście (21 osób) stanowią pracownicy IBiIN UŚ. Wychodzi więc na to, że aż 2/3 pracowników katowickiego Instytutu Bibliotekoznawstwa wzięło udział w przygotowaniu książki. W czasach, gdy tak dużą wagę przywiązuje się do kwestii integracji zespołu pracowniczego, IBiIN UŚ może tu świecić przykładem. Warto przy tym dodać, że z 14 osób wymienionych jako współautorzy w edycji 1998 (w serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” tom 29) przy edycji 2013 pracowało 7 osób: Renata Frączek, Zdzisław Gębołyś, Jolanta Gwioździk, Diana Pietruch-Reizes, Jerzy Reizes-Dzieduszycki, Grażyna Tetela i Anna Tokarska., zaś przy edycji z 1994 r. (w serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” tom 10) obok A. Tokarskiej, która dziś jest głównym redaktorem (w edycji sprzed 20 lat była jednym ze współredaktorów), pracowali z obecnego zespołu jeszcze Z. Gębołyś, J. Gwioździk i G. Tetela.

Właściwie określenie „edycja 2013” jest niepoprawne. O ile bowiem *Bibliotekarstwo* z 1998 r. było względem *Bibliotekarstwa* z 1994 faktycznie wydaniem II uzupeł-

¹ *Bibliotekarstwo*. Wydanie drugie, uzupełnione i rozszerzone. Pod red. Zbigniewa Żmigrodzkiego. Warszawa 1998, s. 10.

² I. Treichel: *Pierwszy polski podręcznik bibliotekarski*. Wrocław, Łódź 1957.

nionym i rozszerzonym, o tyle *Bibliotekarstwo* z 2013 nie jest tu wydaniem III. Jest nową książką, choć z ewidentnymi tradycjami i korzeniami³.

Domyślamy się, że autorzy książki chcieliby przede wszystkim odpowiadać za swoją pracę, a więc na pewno życzyliby sobie, żeby recenzent skupił się na ocenie książki z 2013 r. Jednak nie da się uniknąć porównania *Bibliotekarstwa* z 2013 z jego poprzednikami, a wynika to nie tylko z identycznego tytułu, ale przede wszystkim z ciągłości prac tego samego środowiska nad tym samym zagadnieniem. Poza tym, zestawienie najnowszego *Bibliotekarstwa* z jego poprzednikami z lat 90. wychodzi temu pierwszemu raczej na korzyść, więc niech autorzy *Bibliotekarstwa* 2013 łaskawie darują podpisanemu niżej recenzentowi ciągle porównania z wydania lat 1994 i 1998. Porównania pokazują też kontekst, a to jest kształtujące. Piętnaście lat, jakie dzieli *Bibliotekarstwo* 2013 od książki z 1998 r., nie jest na tyle długim czasem, żeby dostrzec istotne różnice w rozdziałach wstępnych, podających definicje, mówiących o rodzajach bibliotek, zasadach gromadzenia, opracowania, przechowywania, a już w szczególności we fragmentach dotyczących historii bibliotek i zawodu bibliotekarza. Piętnastolecie jest natomiast wystarczającym czasem, żeby dostrzec istotne różnice w opisie zagadnień technologicznych i to porównanie jest pouczające. Kto by np. w 1998 r. przypuszczał, że o systemie MAK, który w czasie powstawania *Bibliotekarstwa* AD 1998 był niezagrożonym hegemonem na polskim rynku oprogramowania bibliotecznego, w roku 2013 będziemy coraz częściej mówić używając czasu przeszłego? *Bibliotekarstwo* z 1998 r. powstało w czasach, gdy Internet nie miał jeszcze swojej numeracji. Nie mówiono więc o Web 1.0, skoro idea Web 2.0 miała się dopiero narodzić. Podobnie nie mówiono o Bibliotece 2.0, a relacje między młodym jeszcze Internetem⁴ a bibliotekami opisywano bez numeracji. Zatem porównanie tych fragmentów *Bibliotekarstwa*, które dotyczą technologii informacyjnej, automatyzacji bibliotek, sposobów udostępniania informacji i tzw. nowych mediów świadczy o tym, że czas na nowe *Bibliotekarstwo* był najwyższy.

Materiał w książce został uporządkowany w sześciu głównych częściach zwanych modułami. Gdyby przyłożyć do tego podziału klasyczną i najkrótszą definicję bibliotekarstwa mówiącą, że biblioteka gromadzi, opracowuje, przechowuje i udostępnia dokumenty (materiały biblioteczne), to w poszczególnych modułach znajdujemy odzwierciedlenie tego podziału. Każdy moduł, niezależnie od zbiorczego spisu treści dla całego dzieła, ma także swój odrębny, bardziej szczegółowy spis treści na wstępie do modułu. W modułach znajdują się rozdziały autorstwa poszczególnych uczestników pracy zbiorowej, w większości kończące się bibliografią rozdziału, w których przypisy mają własną, od nowa zaczynaną numerację. Warto podkreślić, że szczególnie obszerne są bibliografie załączone do dwóch rozdziałów na temat opisu bibliograficznego przygotowanych przez Jolantę Szulc. W związku z tym nie ma w pracy jednej zbiorczej bibliografii załącznikowej, co nie jest mankamentem, bo taka zbiorcza bibliografia byłaby w sumie dublowaniem informacji i tylko niepotrzebnie zwiększyłaby i tak już dużą objętość dzieła. W materiałach uzupełniających tekst główny znajdujemy co prawda część zatytułowaną *Bibliografia*

³ Dostrzegając ten oczywisty fakt, zdecydowałem się jednak w dalszej części recenzji posługiwać formami *Bibliotekarstwo* z 1994 i 1998 r. oraz *Bibliotekarstwo* 2013, co nie powinno Szanownym Czytelnikom sugerować, że mamy do czynienia z wydaniem tej samej książki.

⁴ Mowa tu o pierwszych latach Internetu „cywilnego”, a więc dostępnego dla zwykłego odbiorcy w postaci graficznych stron WWW od 1993 r.

(s. 691-697), ale jest to spis wyłącznie wydawnictw zwartych (w tym wydawnictw leksykograficznych), wybranych jako ogólna bibliografia przedmiotu. Nazwiska autorów prac uwzględnianych w bibliografiach załącznikowych poszczególnych rozdziałów można jednak odnaleźć przez indeks osobowy.

Po tej części recenzji, która odnosi się do cech formalnych dzieła, przejdźmy do części merytorycznej. Prawem i wręcz obowiązkiem recenzenta jest wskazanie w recenzowanej publikacji pewnych niedoskonałości, a nawet błędów. Taka krytyka jest szczególnie wskazana w sytuacji, gdy książka ma dużą szansę ukazywać się w postaci kolejnych wydań. Wówczas skromne uwagi recenzenta mogą być wykorzystane w przygotowaniu wyd. II uzupełnionego i poprawionego⁵. Przystępując zatem do tej części recenzji, w której wskazane będą pewne niedoskonałości, czynię powyższe zastrzeżenie, chcąc być właściwie zrozumianym co do intencji i uniknąć losu recenzenta *Bibliotekarstwa* z 1998 r.⁶

Zacznijmy omówienie nietypowo, bo od środka książki. Powód jest następujący. W środkowej części dzieła znajduje się jeden z jego sześciu głównych filarów – moduł III – z rozdziałami dotyczącymi zagadnień opracowania formalnego i rzeczowego dokumentów. Należy stwierdzić, że kwestie te są omówione na odpowiednim poziomie i w tym zakresie *Bibliotekarstwo* 2013 odróżnia się na duży plus w porównaniu z wydaniem z lat 1994 i 1998. W pierwszym wydaniu *Bibliotekarstwa* z 1994 r. znalazł się rozdział *Rzeczowe opracowanie zbiorów*, w którym skupiono się głównie na omówieniu klasyfikacji jako narzędzi stosowanych w opracowaniu rzeczowym (dużo mniej miejsca poświęcając językom hasel przedmiotowych) i rodzajów katalogów rzeczowych. W indeksie rzeczowym *Bibliotekarstwa* 1994 nie znajdziemy ani hasła *słowo kluczowe*, ani tym bardziej *język słów kluczowych*, ani *tezaurus* (choć akurat występuje w tekście), a termin *deskryptor* występował w indeksie tylko raz, odsyłając zresztą do zdania, w którym to słowo zostało użyte w sposób budzący poważne wątpliwości. W zdaniu tym była mowa o tym, że osoba zajmująca się opracowaniem rzeczowym ma m.in. *sporządzić wykaz deskryptorów, tj. hasel przedmiotowych w różnych językach, według których będzie się czynić poszukiwania (hasła te można określić korzystając z klasyfikacji, jakiej używa się w danej bibliotece, np. z UKD, albo tezaurusa bądź słownika katalogu przedmiotowego)*⁷. Innymi słowy ze zdania tego wynikało, że deskryptor to hasło przedmiotowe zbudowane z użyciem klasyfikacji...! Nic zatem dziwnego, że *Bibliotekarstwo* z 1994 spotkała krytyka m.in. właśnie za niepełne, nieproporcjonalne, a momentami błędne przedstawienie zagadnienia opracowania rzeczowego⁸. Po tym doświadczeniu autorzy *Bibliotekarstwa* z 1998 r. podjęli próbę rehabilitacji tytułu. Zagadnienie opracowania rzeczowego zbiorów zostało w II poprawionym wydaniu omówione dużo dokładniej. Obok rozdziału *Rzeczowe opracowanie zbiorów* (właściwie nie obok, bo kilkadziesiąt stron dalej) pojawił się rozdział *Języki informacyjno-wyszukiwawcze w systemach zautomatyzowanych*.

⁵ Przy II wyd. poprawionym warto się zastanowić, czy zaborczym, a omylnym edytorom tekstu nie zakazać autokorekty, skoro prawidłowy termin askryptor zamieniają na termin skryptor wzięty z innego kontekstu (s. 298-299).

⁶ Z. Żmigrodzki: *Ku patologii recenzji*. „Bibliotekarz” 1999, nr 7/8, s. 31-32.

⁷ *Bibliotekarstwo*. Praca zbior. pod red. Zbigniewa Żmigrodzkiego przy udziale Jerzego Ratajewskiego oraz Anny Tokarskiej. Warszawa 1994, s. 200.

⁸ Zob. M. Radwańska (rec): *Bibliotekarstwo*. Praca zbior. pod red. Zbigniewa Żmigrodzkiego przy udziale Jerzego Ratajewskiego oraz Anny Tokarskiej. „Roczniki Biblioteczne” 1996, s. 170-176.

Hasło „język informacyjno-wyszukiwawczy” pojawiło się zatem także w indeksie. Nie zabrakło też w indeksie haseł „języki deskryptorowe, słownik języka informacyjnego, tezaursus” itp. (choć nadal można było mieć uwagi, co do zawartości indeksu). Mimo podjętych starań, aby poprawić prezentację zagadnień związanych z opracowaniem rzeczowym, autorów *Bibliotekarstwa* z 1998 ponownie spotkała krytyka. W recenzji z 1998 r. zatytułowanej „Języki informacyjno-wyszukiwawcze w *Bibliotekarstwie*” prof. Bożenna Bojar wskazała na niewłaściwe zaprezentowanie tej problematyki w wydaniu z 1998 r., złe jej uporządkowanie i niedostateczne zindeksowanie⁹. Była to recenzja rzetelna, ciekawa, doskonała jako materiał dla osób studiujących te kwestie i w pewnym sensie osobiwa. Oto bowiem, zanim autorka przystąpiła do właściwej recenzji, w obszernym wstępie (11 akapitów) wyłożyła kwestię funkcji aparatu informacyjnego biblioteki, znaczenia opisu rzeczowego i roli języków informacyjno-wyszukiwawczych w bibliotekarstwie (z małej litery), a zdanie z recenzji, iż *Rozdział 'Rzeczowe opracowanie zbiorów' tak naprawdę nie traktuje o rzeczowym opracowaniu zbiorów (...)* było tej recenzji kwintesencją i zawierało, niestety, wiele prawdy. Bojar zarzucała np. *Bibliotekarstwu* z 1998, że we fragmentach dotyczących języków klasyfikacyjnych nie ma przykładów charakterystyk rzeczowych w postaci symboli klasyfikacyjnych. Bo też faktycznie w wydaniu z 1998 r. w rozdziale dotyczącym opracowania rzeczowego zbiorów zabrakło egzemplifikacji i kiedy we fragmencie dotyczącym UKD jest mowa o symbolach rozwiniętych czy poddziałach wspólnych, powinny się pojawić odpowiednie przykłady takich symboli. Tymczasem owszem, pojawiły się one wówczas nielicznie w rozdziale *Języki informacyjno-wyszukiwawcze w systemach zautomatyzowanych*, omawiającym m.in. typologię JIW, ale oddalonym znacznie od rozdziału omawiającego opracowanie rzeczowe.

Po tak złych doświadczeniach i dwóch nie do końca udanych podejściach do problematyki opracowania rzeczowego swoich poprzedników, redaktorka *Bibliotekarstwa* 2013 postanowiła tę kwestię rozwiązać w sposób najprostszy. Zaproponowała napisanie rozdziałów dotyczących opracowania rzeczowego i języków informacyjno-wyszukiwawczych absolutnym autorytetem w tej dziedzinie z prof. Jadwigą Woźniak-Kaspepek i prof. Barbarą Sosińską-Kalątą na czele. Po takim zabiegu *Bibliotekarstwu* 2013 nie powinna już grozić żadna niekorzystna recenzja odnośnie prezentacji problematyki opracowania rzeczowego. To posunięcie utrudnia także ewentualną polemikę takim osobom, o których Z. Żmigrodzki pisał w 1998 r., iż mają książkę za złe ograniczoną liczbę znanych nazwisk wśród autorów¹⁰.

Bibliotekarstwo 2013 nie popełnia zatem błędów wydań z lat 1994 i 1998 przy omawianiu kwestii opracowania rzeczowego. Uniknięto rozproszenia tej problematyki, zaprezentowano ją w sposób logiczny, nie skąpiąc szczegółów i dostarczając wielu przeanalizowanych przykładów.

Zagadnienia opracowania rzeczowego zbiorów i wykorzystania języków informacyjno-wyszukiwawczych w bibliografii i porządkowaniu zbiorów bibliotecznych znalazły swoje miejsce wraz z zagadnieniami opracowania formalnego w module III zatytułowanym *Organizowanie informacji w bibliotece*. O wadze tych

⁹ B. Bojar: *Języki informacyjno-wyszukiwawcze w 'Bibliotekarstwie'*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1998, nr 2, s. 106-112.

¹⁰ *Bibliotekarstwo*. Wyd. II, uzupełnione i rozszerzone. Pod red. Zbigniewa Żmigrodzkiego. Warszawa 1998, s. 10.

rozważań świadczy fakt, że wśród sześciu głównych części książki jest to moduł o największej objętości.

Pierwsza z dwóch zasadniczych części tego modułu dotyczy opisu bibliograficznego. Autorki trzech rozdziałów na ten temat (Jolanta Szulc, Teresa Dębicka) zapoznają w niej czytelnika z terminologią dotyczącą opracowania formalnego dokumentów, historią katalogowania i rozwoju katalogów bibliotecznych, standardami opisu bibliograficznego (w tym także standardem najnowszym – RDA), polskimi normami w tej dziedzinie, schematami formatów MARC 21 i Dublin Core, funkcjami i regułami konstruowania kartotek haseł wzorcowych. Nie zabrakło przykładów opisu bibliograficznego różnych typów dokumentów, które można co prawda znaleźć także w wielu innych publikacjach, ale dobrze, że czytelnicy *Bibliotekarstwa AD 2013* (a w tym kontekście raczej użytkownicy), nie są tego pozbawieni. Przez tę mnogość przykładów opisów bibliograficznych dwa rozdziały J. Szulc są szczególnie obszernie w porównaniu z pozostałymi częściami książki. Druga część modułu III, która dotyczy opracowania rzeczowego, rozpoczyna się od krótkiego rozdziału wprowadzającego do teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych i proponującego ich typologię (Wiesław Babik). Podrozdziały dotyczące klasyfikacji w ogólności i konkretnie UKD (B. Sosińska-Kalata) oraz języków haseł przedmiotowych (A. Tokarska) mogą być z punktu widzenia studentów świetnymi gotowcami przydatnymi przed egzaminem (ewentualnie w trakcie), które w odpowiednich proporcjach dotyczą historii opisywanych zagadnień, podają najważniejsze nazwiska, wyjaśniają terminy, przedstawiają podstawy teoretyczne. Podrozdział dotyczący języka haseł przedmiotowych (Jadwiga Sadowska) jest – oprócz tego, że dostarcza szczegółowych informacji o historii tego narzędzia – zaopatrzony w taką liczbę przykładów, że powinien być brany pod uwagę również przez adeptów opracowania przedmiotowego, jako poradnik w tej dziedzinie. Podobną funkcję może pełnić rozdział dotyczący JHP KABA (Przemysław Ćwikowski), w którym autor opisał historię, korzenie i teorię tegoż języka. I choć nie zabrakło przykładów haseł przedmiotowych sporządzonych z użyciem tego narzędzia, to w porównaniu z rozdziałem poświęconym JHP BN autor bardziej się skupił na opisie rozwoju i pragmatyki języka niż na prezentacji przykładów haseł. Całość w module III kończy, i niejako spina, rozdział podejmujący problem przyszłości klasycznych języków informacyjno-wyszukiwawczych w środowisku sieciowym i w konkurencji z narzędziami służącymi do porządkowania zasobów Internetu (J. Woźniak-Kasperek). Można zatem stwierdzić, że to, co wywołało krytyczne opinie osób recenzujących *Bibliotekarstwo* z lat 1994 i 1998, czyli brak porządku i kompletności w omówieniu kwestii opracowania rzeczowego, w obecnym wydaniu zostało naprawione. Wróćmy zatem do właściwego porządku omówienia książki, a więc do początku.

Moduł I – *Podstawy wiedzy o bibliotece* otwiera rozdział *Biblioteka w przestrzeni informacyjnej* autorstwa A. Tokarskiej, mający za zadanie wyjaśnić definicję biblioteki, różne jej koncepcje, modele i funkcje. Zostało to omówione w sposób lapidarny, ale na tyle wystarczający, że studenci i inne osoby potrzebujące krótkich stwierdzeń o bibliotecznych generaliach, będą mogły się na *Bibliotekarstwo 2013* powoływać. Można mieć tylko jedną uwagę do zdania zamykającego wstępny rozdział, że w wyliczeniu polskich miast będących siedzibą ośrodków kształcenia biblioteczno-znawczego zabrakło przynajmniej Bydgoszczy (katedra), tym bardziej, że wymienione zostały Białystok i Olsztyn, będące siedzibą – *pleno titulo* – tylko zakładów.

W kolejnym rozdziale zgodnie z tytułem *Podstawy prawne funkcjonowania bibliotek i działalności informacyjnej* (D. Pietruch-Reizes) omówione są najważniejsze akty prawne regulujące działalność bibliotek w Polsce dawniej i obecnie. Bardzo dobrze, że nie jest to tylko chłodne wyliczenie aktów i ich najważniejszych zapisów. Znalazło się też miejsce na komentarz i cytaty z wypowiedzi krytycznych wobec zapisów prawa bibliotecznego. *Bibliotekarstwo* miało ten problem, że książka powstawała w „gorącym” dla bibliotek okresie legislacyjnym (zmiany w ustawie o bibliotekach z powodu nowelizacji ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, deregulacja itp.) i tak się złożyło, że niektóre z nowych przepisów zostały uwzględnione w książce, a inne nie zdążyły. W załączonym wykazie obowiązujących aktów prawnych znalazło się zastrzeżenie, iż prezentuje on stan prawny na kwiecień 2012 r.

Kolejny w module I rozdział nosi tytuł *Typologia i misja bibliotek w kontekście historycznym* (A. Tokarska). Zgodnie zatem z tytułem, rozdział omawia różne typy bibliotek, dobrze że nie tylko te uwzględnione w ustawie o bibliotekach. Drobną jednak wątpliwość jest taka, czy nie zostały nieco zachwiane proporcje, skoro omówienie bibliotek szkolnych zajęło mniej miejsca niż bibliotek teatralnych. Jeszcze jedna drobna uwaga dotyczy polskich szkół rangi uniwersytetu, które zostały wymienione w nawiązaniu do bibliotek szkół wyższych. Przez niedopatrzenie został tu dwukrotnie wymieniony Uniwersytet Opolski (s. 69). W to miejsce należałoby to wyliczenie uzupełnić o Uniwersytet Gdański, Szczeciński, Rzeszowski, drugi Warszawski, w Bydgoszczy i w Kielcach.

Wspomniany w tytule rozdziału kontekst historyczny oczywiście się tu pojawia, ale chociaż redaktor tomu zastrzegła w nocie *Od Redaktora*, że praca nie rości *sobie prawa do kompletności, zwłaszcza w zakresie kontekstu historycznego* (s. 17), to mimo tego zastrzeżenia można czuć w tej kwestii pewien niedosyt.

Kolejny rozdział w Module I nosi tytuł *Biblioteka w systemie kultury* (Teresa Wilkoń). Gdy tak wiele, czasem przesadnie, mówi się o informacyjnych funkcjach biblioteki, autorka zwraca uwagę, że biblioteki obok muzeów, archiwów, galerii, filharmonii są uczestnikami systemu kultury i często swoimi zbiorami i swoją działalnością te instytucje uzupełniają. Innymi słowy, biblioteki to nie tylko miejsca, gdzie korzysta się z książek w celach rozrywkowych lub edukacyjnych. To także instytucje mające niekiedy cenne zbiory archiwalne, wartościowe zbiory sztuki, interesujące muzykalia. To także instytucje wydawnicze, miejsca wystaw, konferencji, odczytów. Polimedialność bibliotek i otwarcie na różne formy działalności sprawia więc, że są one ważnym i równorzędnym partnerem w łańcuchu instytucji z obszaru kultury.

Moduł I książki wymaga dwa rozdziały autorstwa Elżbiety Gondek traktujące o nazwach dyscyplin odnoszących się do badań nad książką i biblioteką oraz o metodach stosowanych w badaniach bibliotekoznawczych. Rozdział *Bibliotekarstwo a bibliotekoznawstwo, bibliologia i informatologia* stanie się zapewne stałym punktem w spisach lektur różnych uniwersyteckich sylabusów, bo powinien być lekturą obowiązkową dla wszystkich adeptów naszej dziedziny na pierwszych latach studiów bibliologiczno-informatologicznych. Widzimy tu pewne nawiązanie do rozdziału autorstwa Jerzego Ratajewskiego *Biblioteki, bibliotekarstwo, bibliotekoznawstwo* umieszczonego w wydaniach *Bibliotekarstwa* z lat 1994 i 1998. Tekst E. Gondek ma jednak tę przewagę, że wskazuje istotny dla bibliologów problem

skomplikowanej zależności pomiędzy terminami opisującymi dyscypliny, dla których biblioteka, książka, dokument i informacja są pojęciami centralnymi. To nie jest oczywiście pierwsza próba¹¹ ustalenia relacji pomiędzy terminami używanymi w opisie naszej dyscypliny, ale tych prób nigdy za dużo, skoro wciąż trwają spory o to, czy bibliotekoznawstwo jest częścią bibliologii, czy może informatologii i co się w czym zawiera. Autorka nie rozstrzyga o właściwych relacjach między wymienionymi terminami, ale wystarczy, że prezentuje różne koncepcje ustalenia tych relacji w toczonych od lat dyskusjach.

Druga zasadnicza część książki – moduł II – nosi tytuł *Organizacja i zarządzanie zasobami*. Należało się spodziewać, że po module wstępnym znajdzie się moduł, który dotyczyć będzie tego zakresu czynności, które odpowiadają pierwszemu członowi z klasycznej definicji biblioteki – gromadzeniu. Tak też się stało, moduł II otwiera rozdział zatytułowany *Polityka gromadzenia i selekcja zbiorów* (G. Tetela), w którym omówione zostały źródła wpływu materiałów do biblioteki. Pojawiły się tu także podstawowe informacje o instytucji egzemplarza obowiązkowego, wyjaśnione zostały pojęcia selekcja i skontrum.

Kolejny fragment w tym module dotyczy zbiorów specjalnych (wśród nich tzw. dokumentów nieksiążkowych). Autor (Maciej Matwijów) scharakteryzował rodzaje tych zbiorów, słusznie zaczynając od rozróżnienia terminologicznego pomiędzy terminami zbiory specjalne i cimelia.

Dwa kolejne rozdziały z modułu II autorstwa Remigiusza Lisa dotyczą digitalizacji zbiorów bibliotecznych i bibliotek cyfrowych. W pierwszym podane są podstawowe informacje na temat celów, metod i korzyści z digitalizacji. Nie zostały pominięte kwestie techniczne i został pokrótce omówiony sprzęt do digitalizacji, formaty zapisu danych cyfrowych w bibliotekach i nośniki tych danych, ale w objętości umiarkowanej i stosownej do wymagań ogólnego bibliotekarskiego podręcznika. W pierwszej części drugiego rozdziału ten sam autor wspomniał o najważniejszych projektach digitalizacyjnych na świecie i w Polsce prowadzących do powstawania bibliotek cyfrowych i konsorcjów tychże. W drugiej części przedstawiony został model biblioteki cyfrowej – jego poszczególne elementy i zasady postępowania w procesie tworzenia repozytorium.

Kolejny rozdział nosi tytuł *Ochrona i konserwacja zbiorów*, należy jednak zaznaczyć, że zanim rozpoczną się właściwe rozważania na temat konserwacji, autorka (Agnieszka Bakalarz) przedstawia krótki rys historyczny kolejnych epok w rozwoju książki – od starożytności, przez książkę rękopiśmienną, wynalazek druku do książki współczesnej, w tym elektronicznej. Po tym następują satysfakcjonujące objętościowo informacje na temat biologiczno-fizyko-chemicznych przyczyn niszczenia zbiorów bibliotecznych i sposobów zapobiegania tym zagrożeniom i usuwania ich skutków.

Ostatni rozdział w module II w sposób naturalny wynika z rozdziału traktującego o konserwacji, dotyczy bowiem ochrony szczególnie cennych zbiorów bibliotecznych opisanych przepisami o narodowym zasobie bibliotecznym (Leonard Ogierman). *Bibliotekarstwo* – o czym już była mowa – powstawało w okresie zmian w przepisach dotyczących bibliotek w ogóle i narodowego zasobu bibliotecznego w szczególności, stąd zapewne nie wszystkie zgodne z aktualnym stanem praw-

¹¹ Zob. np. B. Sordylowa: *Wzajemne relacje między dyscyplinami: informacja naukowa, bibliologia, bibliotekoznawstwo*. „Przeгляд Biblioteczny” 1989, z. 4, s. 309-315.

nym informacje znalazły się w książce. Jest tu np. zdanie, w którym czytamy, że Rada ds. Narodowego Zasobu Bibliotecznego, w przeciwieństwie do Krajowej Rady Bibliotecznej, nie ma umocowania prawnego w ustawie o bibliotekach z 1997 r. (s. 213), co nie jest prawdą. Tak było rzeczywiście w pierwotnym tekście ustawy, ale w sierpniu 2011 r. sejm przyjął ustawę o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw, która wprowadziła zmiany także w ustawie o bibliotekach, w tym w art. 6 dotyczącym narodowego zasobu bibliotecznego, gdzie Rada do Spraw Narodowego Zasobu Bibliotecznego znalazła umocowanie prawne jako ciało doradcze ministra kultury¹². Umieszczenie na wstępie rozdziału wykazu 56 bibliotek zaliczonych do NZB było być może zasadne. Należało jedynie uściślić, że jest to wykaz bibliotek, które nie tyle są, ile były zaliczone do NZB, ponieważ rozporządzenia z listopada 1998 r. i lutego 2009 r., które stworzyły tę listę, zostały uchylone (o czym zresztą wspomina się w zakończeniu rozdziału), a nowe rozporządzenie ministra KiDN z 4 lipca 2012 r. zawiera załącznik, w którym jedynie dwie biblioteki są włączone do NZB – Biblioteka Narodowa i Biblioteka Jagiellońska.

Moduł IV nosi tytuł *Organizowanie dostępu do informacji* i nawiązuje do tej części modułu II, która dotyczyła digitalizacji i bibliotek cyfrowych, jest bowiem generalnie o tym, jak technologia, komputery i Internet zmieniają oblicze biblioteki. Zgodnie z koncepcją całej książki poszczególne moduły otwierają rozdziały będące ogólnym wprowadzeniem i niejako tłem dla szczegółowych rozważań w dalszej części modułu. W module IV zadanie naszkicowania tła przypadło w udziale J. Reizes-Dzieduszyckiemu, który w rozdziale *Technologie informacyjne w bibliotece* przedstawił krótki zarys historii informatyki, genezę narodzin i etapy rozwoju Internetu, wyjaśnił podstawowe terminy dotyczące hardware'u i software'u.

W momencie ukazania się *Bibliotekarstwa* i w chwili powstawania niniejszej recenzji na stronie WWW SBP wciąż był dostępny tekst A. Tokarskiej będący zapowiedzią wstępu przyszłej publikacji i planowanego spisu treści. Porównanie tego tekstu z tym, co faktycznie znalazło się w książce, pokazuje, że w Module IV znalazł się rozdział Agnieszki Koszowskiej, zatytułowany *Nowe media w bibliotece*, planowany wcześniej jako część Modułu II. Ta rozterka, gdzie umieścić tekst A. Koszowskiej, czy w II, czy w IV module, jest zrozumiała. Gdyby bowiem obecność nowych mediów w bibliotece rozumieć tak, jak rozumiał to niżej podpisany, orędując niegdyś na rzecz otwarcia bibliotek na tzw. dokumenty nieksiążkowe, to wówczas rzeczywiście tekst taki powinien się znaleźć w Module II w okolicach rozdziału M. Matwijowa. Autorka pisze bowiem krótko o dokumentach elektronicznych na nośnikach fizycznych i ich gromadzeniu przez biblioteki. Zasadniczo jednak rozdział zdominowało nowe rozumienie otwarcia na nowe media, a w zasadzie na jedno medium – Internet, z jego społecznościowym charakterem, a więc w pełnej zgodzie z ideą Biblioteki 2.0. Cóż, niewykluczone, że za 10-15 lat, kiedy pracownicy IBiIN UŚ przygotują kolejne *Bibliotekarstwo*, okaże się być może, że w rozdziale na temat relacji pomiędzy biblioteką a nowymi mediami, będzie mowa o czymś na razie jeszcze nie znanym. Wszak każde pokolenie ma jakieś swoje „nowe media”.

¹² Warto zauważyć, że D. Pietruch-Reizes, która w rozdziale 2 modułu I pisała o podstawach prawnych funkcjonowania bibliotek, uwzględniła zmiany w ustawie o bibliotekach wynikające właśnie z przyjęcia w sierpniu 2011 r. ustawy o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw.

Rozdział *Systemy biblioteczne – w kierunku integracji dostępu do informacji* (Izabela Swoboda) powinien w zasadzie znaleźć się tuż po rozdziale J. Reizes-Dzieduszyckiego. O ile bowiem tam znalazły się ogólne informacje na temat oprogramowania komputerowego, systemów operacyjnych, aplikacji różnych typów – czyli tło, o tyle w tekście I. Swobody są istotne dla książki szczegóły, czyli omówienie programów stosowanych w automatyzacji bibliotek. Są tu krótko omówione najważniejsze programy spotykane w polskich bibliotekach, zarówno autorstwa polskich informatyków, jak i pochodzące z zagranicy. Znalazł się też krótki akapit na wzmiankę o programach mniej ważnych i mniej znanych, choć niektóre nawet na ten akapit nie zasługiwały, bo są raczej mało istotnym epizodem w dziejach automatyzacji bibliotek. Można mieć drobną uwagę do fragmentu poświęconego jednemu z najważniejszych dla polskiego bibliotekarstwa systemów bibliotecznych – systemowi MAK. Czytamy mianowicie, że rozwój systemu jest ograniczony i jego przyszłość jest niepewna (s. 436). Tymczasem powszechnie wiadomo, że system po prostu nie ma przyszłości i nie jest rozwijany. Cóż, w zaskakująco krótkiej bibliografii tego rozdziału (w porównaniu z innymi rozdziałami) zabrakło głośnego artykułu Jerzego Franke *Requiem dla MAK-a*. Choć należy mieć świadomość, że informacje podawane w rozdziale mają skłonność do szybkiej dezaktualizacji, to generalnie rozdział zawiera wiele cennych uwag, szczególnie przydatnych studentom na zajęciach dotyczących oprogramowania bibliotecznego, m.in. znalazła się tu ogólna charakterystyka katalogu bibliotecznego nowego typu znanego jako OPAC 2.0.

Rozdział *Wyszukiwanie informacji w Internecie* zaczyna się w oryginalny sposób. Autor (Arkadiusz Pulikowski) umieścił tu bowiem kod QR, który po zeskanowaniu smartfonem, tabletem lub tym podobnym urządzeniem mobilnym odsyła do prezentacji autora, będącej internetowym rozszerzeniem rozdziału w *Bibliotekarstwie*. W ten sposób *Bibliotekarstwo*, a przynajmniej rozdział A. Pulikowskiego, staje się książką hybrydową, pomostem między książką Gutenberga a e-bookiem. Kiedy się więc mówi o konwergencji mediów (również w *Bibliotekarstwie*, zob. s. 505), to pomysł A. Pulikowskiego jest tego doskonałym przykładem. Wychodzi właściwie na to, że w takiej sytuacji efektywne, w pełni wartościowe czytanie książki jest możliwe pod warunkiem, że w jednej ręce trzymamy ową książkę, a w drugiej jakieś urządzenie mobilne potrafiące odczytywać kody QR, co właściwie już jest w tych urządzeniach standardem. Pomysł interesujący, choć zapewne nie przypadnie do gustu zwolennikom klasycznego obcowania z publikacją drukowaną.

Sam rozdział nie jest stricte biblioteczarski, bo zgodnie z tytułem wyjaśnia podstawowe kwestie związane z wyszukiwaniem informacji w Internecie. Jest więc mowa o katalogach stron WWW, wyszukiwarkach, rankingach stron, nieco o semantycznym webie, trochę o ukrytym Internecie. Czy wobec tego, bez takiego elementarza Internetu *Bibliotekarstwo* mogłoby się obyć? Być może tak, choć oczywiście łatwo obronić tezę, że w pracy współczesnego bibliotekarza nie chodzi tylko o opracowanie i udostępnianie informacji, ale w nie mniejszym stopniu także jej wyszukiwanie – również w zasobach Internetu. A skoro tak, to podstawowe informacje na temat narzędzi wyszukiwawczych w Internecie powinny jednak w kompendium wiedzy biblioteczarskiej się znaleźć.

Moduł IV zamyka rozdział już bezpośrednio dotyczący bibliotek. Nosi on tytuł *Współpraca w zakresie tworzenia i udostępniania źródeł informacji* (R. Frączek, I. Swobo-

da) i pokrótce omawia najważniejsze przykłady współpracy bibliotek w zakresie tworzenia bibliograficznych i pełnotekstowych baz dziedzinowych, katalogów centralnych i rozproszonych, lokalnych i ponadlokalnych konsorcjów bibliotecznych.

Moduł V – *Usługi biblioteczne i użytkownicy bibliotek* – otwiera rozdział Agnieszki Łakomy *Działalność usługowa bibliotek*. Rozdział ma wyraźnie podręcznikowy charakter. Wyliczenie pełnionych przez biblioteki funkcji i rodzajów świadczonych przez nie usług jest w książce takiej, jak *Bibliotekarstwo* jak najbardziej oczywiste, ale jednocześnie trudne. Autorka, w celu uwypuklenia najistotniejszych elementów w zaprezentowanym wyliczeniu (czy może nawet typologii), zastosowała nie tylko metodę pogrubienia podstawowych pojęć, ale także niestosowaną w innych rozdziałach książki metodę podkreślania terminów porządkujących informacje zawarte w rozdziale. Mimo tej eksplikacyjnej staranności, można mieć wątpliwość, czy studenci – zapewne adresaci tego zabiegu – byłiby w stanie oddać myśl autorki i w sposób uporządkowany (również hierarchicznie) wyliczyć rodzaje działalności usługowej bibliotek. Po lekturze tego rozdziału nie jest bowiem jasne, czy usługi dzielą się zasadniczo na pośrednie i finalne (s. 483), a te na kolejnych stopniach podziału bardziej szczegółowo, czy też ta typologia wyglądałaby inaczej. Można mieć także wątpliwość, czy jako odrębny typ usługi należało wymienić usługi komercyjne (s. 489), czy takie kryterium powinno być w ogóle zastosowane. Do tego fakt, że za jakąś usługę jest pobierana opłata, jeszcze nie świadczy o jej komercyjnym charakterze, a poza tym dana usługa w jednej bibliotece może być odpłatna, a w innej nie.

Jolanta Gwioździk, autorka rozdziału *Działalność wydawnicza bibliotek*, była również autorką rozdziałów pod tym samym tytułem zamieszczonych w wydaniach *Bibliotekarstwa* z 1994 i 1998 r. Porównanie *Bibliotekarstwa* 2013 z tamtymi wydaniem w tym zakresie pokazuje dokładnie, że nie mamy obecnie do czynienia z kolejnym wydaniem książki. To jest zupełnie nowy tekst, ma inną konstrukcję, dostarcza wielu nowych, aktualnych informacji. Rozdział w pewnym sensie nawiązuje do rozdziału T. Wilkoń z modułu I przekonując, jak biblioteka przez prowadzenie działalności wydawniczej uczestniczy w systemie kultury i jej upowszechnianiu. Autorka pokazuje, jak bogata może być ta działalność, dostarcza wielu przykładów publikacji bibliotecznych: od zestawień bibliograficznych, przez katalogi zbiorów, faksymile najciekawszych pozycji z kolekcji do wszelakich monografii publikowanych pojedynczo i w seriach. Nie zabrakło też informacji o bibliotekarskich periodykach – nie tylko pochodzących z BN i większych bibliotek naukowych, ale także z bibliotek publicznych – również niższych szczebli.

Obecność w module V rozdziału *Jakość w działalności bibliotek* (Beata Żołędowska-Król) potwierdza zainteresowanie tą problematyką w ostatnich kilkunastu latach, nie było bowiem takiego rozdziału w II wydaniu *Bibliotekarstwa* z 1998 r. Autorka dokonała analizy piśmiennictwa na temat potrzeby badania jakości bibliotek i stosowanych w tym celu narzędzi, ze szczególnym uwzględnieniem często cytowanych w kontekście tej problematyki autorów polskich: E. Głowackiej, M.W. Sidor, E.B. Zybert i R. Sapy. Czytelnik znajdzie w tym rozdziale wyjaśnienie obcych terminów najczęściej spotykanych w opisie badań jakości bibliotek – total quality management, benchmarking, servqual, performance indicators.

Redaktor całego tomu jest też autorką kolejnego rozdziału *Udostępnianie zbiorów*. To już czwarty rozdział autorstwa A. Tokarskiej w książce, a fakt ten jest dobrym przykładem dla innych redaktorów, pokazując, że kierujący całością może być czasem także

głównym autorem. Omówienie form udostępnień zbiorów bibliotecznych jak wypożyczanie, udostępnianie prezencyjne, wolny dostęp, wypożyczanie międzybiblioteczne itd., zostało wsparte przykładami polskich i zagranicznych bibliotek stosujących określone rozwiązania. Umieszczenie w tym rozdziale zamykającego go podrozdziału traktującego o bibliotecznych regulaminach udostępnień było oczywiście uzasadnione, ale pewne szczegóły można było pominąć (np. ceny wypożyczeń międzybibliotecznych w BN), zwłaszcza że niektóre z regulaminowych zapisów mogą się szybko zdezaktualizować, a *Bibliotekarstwo* ma przecież służyć jako podstawowe kompendium wiedzy bibliotekarskiej przynajmniej przez co najmniej następną dekadę.

Rozdział Małgorzaty Gwadery *Czytelnictwo i jego badania* otwiera część teoretyczną, w której autorka przywołuje definicje i wyjaśnia znaczenie takich pojęć jak czytelnik i czytelnictwo, mówi o zakresie badań czytelniczych i ich problematyce. Po części teoretycznej następuje praktyka, pojawiają się więc informacje o badaniach czytelniczych prowadzonych przez IKiCz BN wraz z komentarzem do ich wyników. W zakończeniu rozdziału autorka prezentuje możliwości promowania czytelnictwa poprzez różne w tym celu organizowane akcje – o zasięgu ogólnokrajowym i lokalnym.

Moduł V zamykają dwa rozdziały, które ściśle wiążą się z rozdziałem na temat badań czytelnictwa. Hanna Langer część historyczną swojego rozdziału *Pedagogika biblioteczna* oparła w dużym stopniu na rozdziale pod tym samym tytułem, zamieszczonym w *Bibliotekarstwie* z 1998 r., którego autorką była wówczas Irena Socha. W dalszej części jednak uzupełniła rozważania o analizę tekstów powstałych także po 1998 r. Przypomniała więc główne koncepcje bibliopedagogiczne i ich autorów, wskazała stosowane przez bibliotekarzy formy pracy z użytkownikami i omówiła przykłady kilku międzynarodowych programów wspierających biblioteki w różnych krajach w ich działalności oświatowej i propagatorskiej. Z kolei M. Gwadera i Katarzyna Tałuc w rozdziale *Edukacja medialna i informacyjna* wyjaśniły znaczenie pojęcia edukacji medialnej, przypomniały teoretyków tego zagadnienia, opisały rolę i możliwości wykorzystania poszczególnych mediów w rozwijaniu kompetencji informacyjnych, a także określili zadania, jakie w dziedzinie edukacji medialnej wykonuje się w poszczególnych typach bibliotek.

Ostatni, szósty moduł tematyczny *Bibliotekarstwa* zawiera 7 rozdziałów tworzących kilkudziesięciostronicowy podręcznik bibliotecznego menedżera, nosi bowiem tytuł *Zarządzanie biblioteką i jej wizerunkiem*. We wstępnym rozdziale *Zarządzanie strategiczne biblioteką* Joanna Kamińska opisuje, jak doszło do sformułowania koncepcji zarządzania strategicznego, która z obszaru teorii organizacji została przeszczepiona na grunt bibliotekarstwa, a następnie omawia kolejne etapy w procesie strategicznego zarządzania biblioteką, w szczególności analizowanie jej funkcjonowania i wpływu otoczenia, formułowanie celów strategicznych i planowanie dalszego rozwoju. Wiele miejsca zostało poświęcone na opis metody znanej jako analiza SWOT (koncepcja ogólna i przykład zastosowania).

Artur Jazdon i Maria Wojcińska są autorami rozdziału *Zarządzanie finansami i pozyskiwanie funduszy*. We wstępie mowa jest o zasadach gospodarki finansowej w różnych typach bibliotek w powiązaniu z najważniejszymi dla tej kwestii aktami prawnymi. Następnie zostały omówione możliwości i źródła finansowania bibliotek ze środków europejskich i poszczególne programy operacyjne, w których o dotacje mogą występować także biblioteki i ich organizatorzy. W zakończeniu rozdziału autorzy zamieścili generalne uwagi na temat sponsoringu i fundraisingu bibliotecznego. Można mieć

w tym miejscu drobną uwagę, że termin *fundraising* wprowadzie został w tej samej postaci użyty w indeksie przedmiotowym i słowniku angielsko-polskim na końcu książki, ale w wersji angielskiej spisu treści widnieje ów termin z pisownią rozłączną. Nie jest to rzecz jasna błąd, bo obie wersje są stosowane (choć w zapisie łącznym zdecydowanie częściej), chodziłoby tylko o ujednoczenie form w obrębie jednej publikacji.

Rozdział *Zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece* – kolejny rozdział J. Kamińskiej w tym module i jeden z najobszerniejszych w całej książce – traktuje o pozyskiwaniu personelu, organizacji pracy biblioteki w podziale na stanowiska i ustalaniu wymagań dla tych stanowisk, a także motywowaniu pracowników i kulturze organizacyjnej biblioteki. Uwagi zawarte w rozdziale są na tyle uniwersalne, że gdyby zastąpić słowo *biblioteka* słowem *muzeum* lub *wydawnictwo*, zachowałyby sens. Jednakże duże w ostatnich latach zainteresowanie problematyką kultury organizacyjnej instytucji i zarządzania jej personelem widoczne w piśmiennictwie bibliotekoznawczym sprawia, że umieszczenie tych uniwersalnych treści w *Bibliotekarstwie* należy uznać za zasadne.

W rozdziale *Marketing biblioteczny* Beaty Żołędowskiej-Król czytelnik *Bibliotekarstwa* znajdzie uzasadnienie dla działań marketingowych biblioteki, dowie się, co w zakresie promocji, reklamy i public relations pracownicy biblioteki mogą robić i jakimi narzędziami się posługiwać, aby przyciągnąć i utrzymać użytkowników oraz utrwalić pozytywny wizerunek biblioteki.

W *Bibliotekarstwie* z 1998 r. autorem rozdziału dotyczącego zawodu bibliotekarza i kształcenia bibliotekarzy był Z. Gębołyś. Tym razem opracował inny rozdział w tym module (o czym poniżej), natomiast autorką rozdziału *Zawód i ramy kształcenia bibliotekarzy. Nowe role bibliotekarza* jest w *Bibliotekarstwie* 2013 G. Tetela. W wydaniach *Bibliotekarstwa* z 1994 i 1998 r. problemy kształcenia bibliotekarzy (przede wszystkim na poziomie akademickim) przedstawione zostały dość szczegółowo, z informacją o placówkach kształcących w tym zakresie, rodzajach studiów, treściach kształcenia i specjalizacjach. W nowym *Bibliotekarstwie* kwestie te zostały omówione na wysokim stopniu ogólności. Autorka być może uznała (nie bez racji), że podawanie szczegółowych informacji o ośrodkach kształcenia bibliotekoznawczego i organizacji prowadzonych przez nie studiów jest zbędne, bo dość szybko te informacje się dezaktualizują. Faktycznie, wszyscy którzy zajmujemy się kształceniem bibliotekarzy, dobrze wiemy, że zmiany w programach studiów, zmiany w ofercie specjalizacji, ścieżek magisterskich i studiów podyplomowych są częste. Jednak odnosi się wrażenie, że temat został potraktowany zbyt ogólnie.

Zawód bibliotekarza, stanowiska zajmowane przez osoby zatrudnione w bibliotekach i tytuły, jakie te osoby posiadają, zostały omówione z powołaniem się na niektóre zapisy ustawowe i rozporządzenia ministerialne. Dlatego uwagi, jakie w niniejszej recenzji odnoszą się do kwestii legislacyjnych omówionych w rozdziale z modułu II *Narodowy zasób biblioteczny*, w pewnym stopniu mogą się odnosić także do rozdziału G. Teteli, ponieważ część owych przepisów, na które powołuje się autorka, uległa zmianie, więc w tym zakresie *Bibliotekarstwo* 2013 podaje już nieaktualne informacje. Zmienił się bowiem przez znaczne skrócenie i dyskusyjne uproszczenie fundamentalny zapis o zawodzie bibliotekarza zawarty w ustawie o bibliotekach. Przez zmiany w ustawie prawo o szkolnictwie wyższym zmieniły się też regulacje dotyczące bibliotekarzy dyplomowanych. Nowe, przesadnie liberalne zapisy w sprawie wymagań kwalifikacyjnych uprawniających do zajmowania w bibliotekach stanowisk bi-

bliotekarskich wprowadziło rozporządzenie ministra KiDN z grudnia 2012 r., które jednak już po 6 miesiącach zostało uchylone przez ustawę z czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów. Zaszły więc istotne zmiany. Autorka, w okresie powstawania książki, zdawała sobie sprawę z wyjątkowej aktywności legislacyjnej rządu dotyczącej bibliotekarzy, pisząc w zakończeniu rozdziału, że *w momencie publikacji część zawartych w nim treści może mieć już wyłącznie charakter informacji historycznej* (s. 661), co też stało się faktem. Niewykluczone, że było kwestią tygodni, by współautorzy *Bibliotekarstwa* zdążyli jeszcze przed zakończeniem prac nad książką i oddaniem jej do druku uwzględnić zmiany w prawie. Zabrakło niewiele.

Problemy etyki zawodowej bibliotekarzy są od dawna istotnym polem badawczym w kręgu zainteresowań Z. Gębołyśia i redaktora dwóch wydań *Bibliotekarstwa* z lat 90., Z. Żmigrodzkiego, o czym świadczy bibliografia załącznikowa rozdziału, w której 1/3 z kilkudziesięciu wykazanych tam prac jest właśnie autorstwa tu wymienionych. W *Bibliotekarstwie* z 1998 r. Z. Żmigrodzki wspominał we wstępie o potrzebie *dyskusowania w polskim bibliotekarstwie nad problemami etyki zawodowej* (s. 11), jednakże w obu wydaniach z lat 90. o etyce zawodowej traktowały jedynie krótkie podrozdziały w rozdziałach dotyczących zawodu i kształcenia bibliotekarzy. Tym razem *Bibliotekarstwo* 2013 proponuje dla tego tematu odrębny rozdział, a Z. Gębołyś jako współautor *Kodeksu etyki bibliotekarza i pracownika informacji* był spośród pracowników śląskiego Instytutu najlepszym kandydatem do roli autora. Pomijając wstęp do rozdziału, w którym znajdziemy wyjaśnienie znaczenia i etymologii podstawowych pojęć związanych z etyką, istotą rozdziału jest omówienie standardów, jakich powinien przestrzegać bibliotekarz i wartości, jakich w związku z wykonywanym zawodem powinien bronić. Mowa jest więc m.in. o potrzebie zachowania poufności, o sprzeciwie wobec cenzury, o usuwaniu barier w dostępie do informacji, o potrzebie obrony wolności intelektualnej i ochronie prawa autorskiego. Interesujące jest w dalszej części rozdziału odwrócenie perspektywy i spojrzenie na poszczególne pola aktywności bibliotekarskiej (gromadzenie dokumentów, ich opracowanie, udostępnianie i zarządzanie biblioteką) z punktu widzenia etyki zachowań. Rozdział zamykają rozważania na temat zjawiska kodyfikowania zasad etyki zawodowej bibliotekarzy i pracowników informacji.

W obu wydaniach *Bibliotekarstwa* z lat 90. rozdziały dotyczące budownictwa, pomieszczeń i wyposażenia bibliotek znajdowały się na początku książki (w 1994 r. – rozdz. 2, w 1998 – rozdz. 3). Tymczasem w *Bibliotekarstwie* 2013 rozdział autorstwa Anny Walczak *Projektowanie bibliotek* zamyka całą książkę. Wbrew pozorom nie jest to jednak zepchnięcie tej problematyki na margines, mimo że na koniec. Jeśli spojrzeć na ten rozdział nie jak na zamknięcie, ale jak na spojrzenie w przyszłość, to takie zakończenie jest w jakimś sensie optymistyczną zapowiedzią ciągu dalszego.

Czas, w którym ukazywało się *Bibliotekarstwo* AD 1998, był czasem dyskusji o przyszłości biblioteki, o niepokojących szczególnie bibliotekarzy kierunkach rozwoju i przeistaczaniu się bibliotek do postaci hybrydowej, wirtualnej, cyfrowej, a nawet do postaci bez postaci – biblioteki „bez ścian”. Czas pokazał, że tamte dyskusje i towarzyszące temu obawy były wyolbrzymione. Autorka pisze więc o renesansie budownictwa bibliotecznego, wymienia przykłady ciekawych rozwiązań architektonicznych (choć akurat umieszczenie tu jedynej w całej książce mało wyrazistej fotografii nie było konieczne), wylicza cechy, jakimi powinna się charakteryzować przestrzeń biblioteczna uznana za funkcjonalną i przyjazną. Widzimy zatem, że biblioteki nie przeniosły się jeszcze do świata wirtualnego, że są wciąż miejscami

rzeczywistymi (dla niektórych tzw. *trzecim miejscem*), wciąż potrzebującymi funkcjonalnie i estetycznie zaprojektowanych budynków, w których odpowiednio zaaranżowane przestrzenie sprawiają, że *ludzie chętnie przebywają razem, uczą się, studiują, wymieniają idee, odpoczywają* (s. 681).

Zawartość książki uzupełnia zestaw dodatków i indeksów. Po wspomnianej wcześniej bibliografii ogólnobibliotekarskich wydawnictw zwartych znajduje się wykaz wydawnictw ciągłych (głównie czasopism) tworzonych dla bibliotekarzy i przez bibliotekarzy. Niektóre z uwzględnionych tu tytułów wspomniała w module V.2 J. Gwóźdźnik, ale dobrze się stało, że zestawienie przygotowane przez Marlenę Gęborską znalazło się w aneksie do *Bibliotekarstwa*, bo w sposób zbiorczy, przejrzysty i uporządkowany podaje ważne informacje, a przede wszystkim dlatego, że są tu podane ważne tytuły, które nie są wydawnictwami bibliotek, więc informacje o nich nie pojawiły się w rozdziale J. Gwóźdźnik. Bardzo dobrze, że M. Gęborska postanowiła w nim uwzględnić (oczywiście z zaznaczeniem tego faktu) także tytuły zamknięte, do których mimo tego wciąż warto sięgać. Listę tę otwiera pamiętny „APID”, a zamyka nie mniej ważny rocznik ZNiO „Ze Skarbcza Kultury”. Może warto było uwzględnić w tej części zestawienia również zasłużone wrocławskie „Studia o Książce”. Zestawienie zawiera także tytuły periodyków powstających w akademickich ośrodkach bibliotekoznawczych – np. „Toruńskie Studia Bibliologiczne” albo „Nowa Biblioteka”. W takim razie patriotyzm lokalny recenzenta każe się w tym miejscu upomnieć także o rocznik IINiSB UW „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”¹³.

O czasopismach z zakresu bibliotekoznawstwa i informatologii jest m.in. mowa także w kolejnym materiale uzupełniającym *Bibliotekarstwo* – pogrupowanym tematycznie wykazie przydatnych stron i serwisów internetowych, przygotowanym przez redaktorkę książki. Jest to całkiem obszerny spis przydatnych bibliotekarzom miejsc w sieci. Część dotycząca czasopism nosi tytuł *Czasopisma elektroniczne*, co może być mylące, bo w tym wykazie są podane adresy internetowe zarówno czasopism elektronicznych sensu stricto (np. „Biuletyn EBIB”, „Biuletyn UKD” albo „Podkarpackie Studia Biblioteczne”), jak też adresy repozytoriów, w których dostępne są zdigitalizowane numery czasopism jak najbardziej konwencjonalnych (np. „Bibliotekarz”, „Guliwer”, „Przegląd Biblioteczny”). Szkoda też, że A. Pulikowski wzorem rozdziału IV.4 nie wstawił tu także kodu QR. Akurat ta część książki była szczególnie predestynowana do nadania jej charakteru hybrydowego.

Kolejnym elementem z aparatu naukowego książki jest słownik angielsko-polski autorstwa Jacka Tomaszczyka. Należy się domyślać – bo nie jest to podane ani na wstępie do słownika, ani we wstępie do książki – że jest to słownik kluczowych wyrażań użytych w tekście w obu wersjach językowych. Autorzy *Bibliotekarstwa* dostali zapewne zalecenie, żeby kluczowe terminy (czasem zapisane pogrubioną czcionką) podawać również w wersji angielskiej, ponieważ w wielu rozdziałach *Bibliotekarstwa* ten zabieg jest bardzo widoczny. To czasem jest uzasadnione, ale bywa, że jest nadużywane i czasem niekonsekwentne. Dotyczy to zresztą nie tylko *Bibliotekar-*

¹³ Przy opisach tytułów periodyków została zastosowana, zgodna z opisem katalogowym, konwencja podawania miejsc powstania wydawnictwa. Konwencja jest jak najbardziej prawidłowa i w zdecydowanej większości przypadków nie budzi wątpliwości. Jednak w przypadku „Przeglądu Bibliotecznego” może się pojawić niewłaściwa interpretacja zapisu mówiącego, że kwartalnik ukazuje się od 1927 r. w Krakowie. Przypomnijmy zatem, że od prawie ćwierćwiecza miejscem publikowania „Przeglądu Bibliotecznego” jest Warszawa.

stwa 2013. Staje się pewną manierą w piśmiennictwie naukowym w ogóle. Redaktorka temu z pewnością kontrolowała to zjawisko, zresztą zastrzegła we wstępie, że w takich przypadkach będzie się pomijać dodatkowy skrót „ang.” przy tłumaczeniu na angielski. Mimo wszystko można mieć wrażenie, że ogólnie ta metoda eksplikacji jest nadużywana. Zrozumiałe jest np., gdy przy terminie polskim umieszcza się w nawiasie termin angielski, bo w polskim piśmiennictwie występują one prawie równolegle (np. *kompetencje informacyjne* – ang. *information literacy*), albo gdy wielozłonowe wyrażenie polskie jest ewidentnym tłumaczeniem z angielskiego (np. *zarządzanie zasobami ludzkimi* – ang. *human resource management*), ale pisanie w stylu „książka (book) i jej czytelnik (reader)” świadczy o nadużywaniu tego zabiegu i wygląda na eksplikacyjną hiperpoprawność.

Z dwóch zamykających dzieło indeksów (oprac. M. Gęborska) w naturalny sposób większą uwagę przyciąga indeks przedmiotowy. Odwzorowanie w indeksie do książki kluczowych wyrażen z tekstu nie odbyło się bez strat. Osoba tworząca indeks oddaje w nim oczywiście to, co znalazła w tekście. Brak w indeksie pewnych nazw i terminów, wydawałoby się istotnych dla problematyki książki, może więc być spowodowany również tym, że nie występują w tekście. Problem leży więc gdzieś pośrodku. W dziele o cechach bibliotekarskiego kompendium, mającym prawo pretendować do tytułu wydarzenia wydawniczego w polskim bibliotekoznawstwie ostatnich lat, nie ma w indeksie przedmiotowym np. hasła *Biblioteka Załuskich!* W tekście jest o niej mowa na przykład na s. 34, s. 68, s. 229, tylko nie znalazło to odzwierciedlenia w indeksie przedmiotowym. Biblioteka Jagiellońska pojawia się w indeksie tylko raz i tylko w kontekście wydawniczym. Indeks odsyła więc do s. 499, gdzie jest wzmianka o działalności wydawniczej BJ, ale nazwa *Biblioteka Jagiellońska* pojawia się też na przykład na s. 68, s. 225. Biblioteka Kongresu w Waszyngtonie wymieniona jest w indeksie tylko raz z odesłaniem do s. 155, gdzie faktycznie znalazła się o niej istotna informacja. Ale dość istotna informacja o LoC jako największej bibliotece świata znalazła się również na s. 68, a także s. 29. Jednak indeks do nich nie odsyła. Nie ma w indeksie innej ważnej polskiej księżnicy – Biblioteki ZNiO (również w wersji Biblioteka Ossolineum). Jest natomiast Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, co od razu przykuło uwagę recenzenta, bo w czasach studenckich za użycie tej niepoprawnej nazwy otrzymał nie przynoszącą chwały ocenę. Mając na uwadze, że szczególnie częstymi użytkownikami *Bibliotekarstwa* będą studenci, należy zdecydowanie unikać utrwalania niewłaściwych nazw, tytułów itp.

Innym przykładem niepełnego odzwierciedlenia w indeksie zawartości książki może być nieobecność w nim nazw niektórych programów stosowanych w automatyzacji bibliotek. Indeks uwzględnia np. system Primo, który dopiero zaczyna odgrywać większą rolę, natomiast nie wymienia systemów, które w automatyzacji odegrały lub wciąż odgrywają rolę istotną, jak Innopac, Horizon, VTLS, Virtua czy Koha, chociaż w tekście jest o nich mowa.

W uzupełnieniu oceny aparatu naukowego książki można jeszcze kilka uwag zgłosić pod adresem znajdującego się na początku (s. 11-16) wykazu ważniejszych skrótów i akronimów. Na przykład tłumaczenie akronimu ACRL (Association of College and Research Libraries) jako Stowarzyszenie Szkół Wyższych i Bibliotek Naukowych jest nieporozumieniem. Zdecydowanie lepiej znaczenie tego akronimu oddaje tłumaczenie, jakie można znaleźć w niektórych polskich źródłach w postaci Stowarzyszenie Bibliotek Akademickich i Naukowych. Dyskusyjne jest też tłumaczenie akronimu ACM

jako Stowarzyszenie Dla Maszyn Liczących. To prawda, że takie tłumaczenie znajduje się w Wikipedii, ale zdecydowanie lepiej brzmiałoby tłumaczenie Stowarzyszenie na rzecz Komputeryzacji ewentualnie Międzynarodowe Stowarzyszenie Informatyków. Zapewne również Wikipedią posłużono się w rozwinięciu akronimu IBM PC do postaci Personal Computer. Niby wszystko się zgadza, bo nazwa IBM PC jest znanym w całym świecie określeniem standardu komputera osobistego. Jeśli jednak rzeczony wykaz akronimów miałby ściśle pełnić swoją rolę, to należałoby pamiętać, że nazwa firmy IBM też jest akronimem i w takim razie to też należałoby rozwinąć.

Można się też zastanawiać, czy w wykazie akronimów powinien znaleźć się FIDKAR, zwłaszcza z rozwinięciem w postaci *Katalog Rozproszony Bibliotek FIDES*, bo to może być mylące. Owszem, FIDKAR powstał na zamówienie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES i stał się narzędziem służącym do tworzenia katalogu rozproszonego bibliotek FIDES, jednak potem program się „zeświecczył” i zaczął służyć jako multiwyszukiwarka także innym bibliotekom, z Biblioteką Narodową na czele. O czym zresztą można przeczytać w książce na s. 472.

Skoro w recenzji wróciliśmy do początku dzieła, to zauważmy, że Wydawnictwo SBP dba o właściwe uporządkowanie elementów kompozycji książki, a na odwrocie strony tytułowej, obok niezbędnych elementów tytułatury, znajduje się także opis CIP książki, o czym Wydawnictwo SBP stale pamięta i w ten sposób świeci przykładem wśród polskich wydawców. Opis w CIP sporządzony został zgodnie z normą PN-01152, gdzie hasłem opisu jest tytuł – Bibliotekarstwo. Ta uwaga ma istotne znaczenie. Chodzi mianowicie o sposób przyszłego cytowania tej książki i sporządzania przypisów bibliograficznych. Książka jest absolutnie „skazana na sukces”. W tym znaczeniu, że jako kompendium z dziedziny BIN będzie często cytowana w pracach licencjackich, magisterskich i innych opracowaniach, tak jak miało to miejsce w przypadku edycji z 1994 i 1998 r. Problem jest taki, że niżej podpisany, jako nauczyciel, promotor, recenzent styka się regularnie z dysertacjami, ale też opracowaniami bardziej doświadczonych autorów, w których widnieje nieprawidłowy opis bibliograficzny o postaci *Z. Żmigrodzki: Bibliotekarstwo. Warszawa 1998*. Najnowsze *Bibliotekarstwo* czeka to samo. Studenci będą o tej książce z całą pewnością mówić „Bibliotekarstwo Tokarskiej”. Tyle, że dla recenzenta i dla wielu innych będzie to tylko skrót myślowy, ale, niestety, u części studentów będzie to wyraz przekonania, że autorką książki jest Anna Tokarska. Trudno z tym walczyć. Po prostu w niektórych bibliografiach załącznikowych opis książki znajdzie się nie pod B, a pod T. Ale nawet, jeśli niepoprawnie, to w jakimś sensie sprawiedliwie. Wszak Anna Tokarska, jak zostało wcześniej stwierdzone, wniosła do książki najwięcej, jest jedną z 4 osób, które w *Bibliotekarstwie* z lat 1994, 1998 i 2013 zamieściły swoje teksty, a dodatkowo jeszcze przy każdym z tych tomów wykonywała prace redakcyjne – szczególnie przy ostatnim. Zatem na ręce Anny Tokarskiej złożone być powinny podziękowania od tych pracowników naukowych, studentów i praktyków, którzy uznają, że w postaci *Bibliotekarstwa 2013* otrzymali przydatne źródło informacji i inspiracji.

Dariusz Grygowski
IINiSB UW

SEBASTIAN DAWID KOTUŁA: *Komunikacja bibliologiczna wobec World Wide Web*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2013, 170 s., ISBN 978-83-7784-443-4.

Tak w polskim, jak i w zagranicznym piśmiennictwie naukowym i zawodowym z zakresu dyscyplin naszych oraz pokrewnych, od dawna komunikacja digitalna jest tematem głównym, jeśli nie jedynym. Można wręcz odnieść wrażenie, że inne formy komunikacji odeszły w niebyt już dawno, lub jeszcze dawniej niż dawno. Zainteresowanie piśmiennictwem stało się niszowe i nawet znakomity oksfordzki słownik komunikacji¹

poświęca mu tylko minimum uwagi, a to wszak ta firma wyznacza obowiązujące trendy naukowe w Europie oraz poza nią.

Ostatnio zauważyłem jednak kilka publikacji bibliologicznych, przynajmniej częściowo odnoszących się do współczesności², chociaż nie dam głowy, że to jest już rzeczywiście jakiś przełom. Dlatego tym bardziej godna uwagi jest ciekawa książka Sebastiana Kotuły z UMCS, zmierzająca w sposób produktywny do uporządkowania i odświeżenia wizerunku książki, w kontekście komunikacji digitalnej. Uważam, że zamiar się powiodł.

Autor dokonał mianowicie udanej charakterystyki narzędzi komunikowania się przez książkę, zarówno w wariancie drukowanym, jak też w środowisku cyfrowym – a więc w komunikacyjnych obszarach obecnie dominujących – w odniesieniu do całości posługując się pojęciem *k o m u n i k a c j i b i b l i o l o g i c z n e j*. Pojęcie nie jest nowe, ale bywa rzadko stosowane i nie ma charakteru standardowego. Jednak uzasadnia się całkiem dobrze, zwłaszcza że w szerokim obiegu funkcjonują terminy *e-book*, *audiobook* i inne, przenoszące wyobrażenie książki do świata elektronicznego.

Może to trywialne, lecz takie ujęcie ma (moim zdaniem) dodatkowo sens również propagandowy. Mianowicie obecnie byle kto określa komunikację elektroniczną jako *n o w o c z e s n ą* – pozwalając sobie tym samym na zlekceważenie całego dorobku ludzkiej myśli, zarejestrowanego i nadal utrwalanego piśmienniczo. No bo to, co nie jest nowoczesne, musi być spetryfikowane, zapyziałe, śmieciowe, wyzute z wartości: do takiego sformułowania trzeba niebawem beczelności oraz ptasiego rozumku. Otóż zachowanie choćby samej nazwy książki w kontekście bieżącym, tonuje nieco te barbarzyńskie praktyki.

Oczywiście, każdy już na oko odróżni książkę drukowaną, w postaci kodeksu, od e-booka oraz od innych form publikacji digitalnych. Ale na oko to Ziemia jest płaska. Zresztą już przy książce wirtualnej wzrok może okazać się zawodny.

¹ D. Chandler, R. Munday: *A dictionary of media and communication*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

² *Defining digital humanities. A reader*. Farnham: Ashgate Publishing Ltd, 2013; *Sowremennyj czitatel: wzgląd specjalistów kniżnej kultury*. Sankt Pietierburg: Rossijskaja Nacionalnaja Biblioteka, 2011; *The book. A global history*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Rzecz w tym, że nic nie spadło nieoczekiwanie z nieba: mamy do czynienia z ewolucją i przekształceniami. Otóż pomiędzy tymi narzędziami komunikacji nie brakuje wprawdzie wielu różnic, to jednak z kolei liczne są podobieństwa i wzajemne implikacje (to wszystko wszak **teraz** istnieje równolegle), które autor skrętnie wylicza i racjonalnie komentuje. To zresztą za słabo powiedziane: wyliczanka jest drobiazgową, staranną, misternie uporządkowaną oraz – co szczególnie ważne – trafiająca do przekonania.

Nie jest to zresztą li tylko samo uporządkowanie zaśmieconego wizerunku zjawisk i pokruszonej aparatury pojęciowej. Kotuła, w finale swoich rozważań, proponuje wmontowanie pojęcia oraz narzędzia książki w trzy obszary obiegu: drukowanego – cyfrowego – oraz sieciowego. Nie rozstrzygając (i słusznie) jak to wszystko będzie funkcjonowało nadal, natomiast sygnalizując, widoczne obecnie zbieżności i odmienności. I wprawdzie pada pytanie, czy oto z czasem nie powtórzy się sytuacja, kiedy to druk wyekspulsował książkę rękopiśmienną, tyle że teraz sam mógłby wypaść z obiegu. Ale (też słusznie) odpowiedzi nie ma. Tym bardziej, że zakładanie cykliczności, więc powtarzalności zdarzeń, ma charakter mitu.

Co ważne: referencja jest w tej książce pogłębiona, ciekawa i zachęca do autorefleksji, a to zdarza się nieczęsto. Zwykle bowiem mamy do czynienia z beznadziejnym chórem, który nad książką odprawia egzekwie. Albo (z drugiej strony) pojawiają się górnolotne, lecz puste slogany o nieprzemijalności książki. Tak oto Umberto Eco rzucił błyskotliwą uwagę, że książka jest jak łyżka, zatem nie wymaga ulepszeń, ani nie zniknie³ – jednak sformułowanie, choć frapujące, nie ma najmniejszego uzasadnienia. Dlaczego nie jak kapelusz, but, albo nocnik? Zresztą łyżkę akurat zmienili i ulepszyli Anglicy, wprowadzając wariant z dwoma dziobkami. Zatem, z wielu powodów, racjonalna analiza sytuacji książki jest obecnie szczególnie potrzebna – zwłaszcza dla środowiska bibliotekarskiego, które ma z nią wiele wspólnego.

Oczywiście, nie da się w jednej książce objaśnić i scharakteryzować wszystkiego. Kotuła opisał, zestawił i porównał n a r z ę d z i a komunikacji (żeby przy tej nazwie pozostać) bibliologicznej, w różnych przestrzeniach komunikacyjnych. Dla samej charakterystyki akcesoriów oraz sytuacji, to znacznie więcej niż trzeba. Natomiast jednak za mało dla objaśnienia wszystkich okoliczności zjawiska.

W porządku, ale wobec tego tytuł tej książki powinien brzmieć nieco inaczej, mianowicie *Narzędzia komunikacji bibliologicznej wobec World Wide Web*. A to dlatego, że autorskie ujęcie ma charakter statyczny: przedstawia składniki (jak elementy silnika). Tymczasem każda komunikacja to proces – ma charakter dynamiczny (jak silnik, kiedy pracuje) – zatem jej opis musi być inny i objaśniać coś innego, mianowicie f u n k c j o n o w a n i e. Taki sposób charakterystyki *łańcuchowej* proponuje się na przykład dla omówień procesów informacyjnych⁴. W tym zresztą tkwi zauważalny autorski kłopot i dla eksplikacji odwołam się do przedstawionych w książce modeli.

Jest ich tam zresztą niemało. O czym myślę z niejakim sentymentem, bo w czasach mojej młodości, w rozprawach naukowych modele były nieomal obligato-

³ J.-C. Carriere, U. Eco: *Nie myśl, że książki znikną*. Warszawa: Wydaw. WAB, 2010.

⁴ D. Bawden, L. Robinson: *Introduction to information science*. London: Facet Publishing, 2012, s. 8.

ryjne. Z czasem jednak porozrastały się do niebywałych rozmiarów i zamiast objaśniać zjawiska, same zaczęły wymagać objaśnień; wtedy zaczął się ich regres. W tej książce, na szczęście, prezentacje ideograficzne są już to w pełni klarowne, lub czytelne dostatecznie, natomiast nie zawsze wzajemnie kompatybilne, bo tu i ówdzie bez *dynamizacji* nie udało się objaśnień wystarczająco pogłębić.

Oto podstawowy model Kotuły, właśnie będący prezentacją statyczną.

Autor > dzieło > książka > odbiorca. Zostały tu wskazane składniki komunikacji przez książkę. Strzałki mają wprawdzie charakter wektoralny, ale bez objaśnień są nieczytelne i opisu nie dynamizują. Oczywiście: tak to może być i dla podstawowej koncepcji rozprawy wystarczy.

Ale, siłą rzeczy, rozwijając argumentację, autor musiał wtargnąć w obszar procesualny, dynamiczny – powtórzę: mowa wszak o komunikacji – i w innych modelach pojawiły się dodatkowe składniki, z pozoru nie wiadomo skąd. W rzeczywistości wiadomo. Z komunikacji właśnie, z funkcjonowania (jest zresztą w tekście wzmianka o książce funkcjonalnej), bo dopiero wtedy ujawniają się dalsze zbieżności oraz różnice wewnątrz komunikacji bibliologicznej.

Żeby wprowadzić opis funkcjonalny, komunikacyjny – ale powtórzę: intencje autorskie najwyraźniej takie nie były i to jego prawo – potrzebny byłby trochę inny model, dynamiczny, z rozszerzoną formułą. Można go wyprowadzić z dawnych, ogólnokomunikacyjnych ideogramów Harolda Lasswella, Bernarda Berelsona, Romana Jakobsona, oraz z późniejszego: Janusza Lalewicza. Powiedzmy, że taki oto.

Autorska kreacja > dzieło > produkcja > książka > dystrybucja > kreacja odbiorcza. Dopiero w takim ujęciu można zasygnalizować, gdzie występują i jakie są różnice w funkcjonowaniu książki w jej wszystkich wariantach – no bo ostatecznie o to przecież chodzi. Ale żeby do tego dojść, trzeba najpierw scharakteryzować akcesoria składowe i Kotuła skupił się na tym właśnie. Dalszy krok jest do zrobienia ewentualnie w przyszłości, bo funkcjonalnych porównań międzykomunikacyjnych wyraźnie brakuje. Z tych nielicznych, które są i mają jakies odniesienia do książek, tylko incydentalnie zdarzają się głosy rzeczywiście rozumne i kreatywne⁵; częściej serwuje się nam banialuki⁶.

Wspomnianych akcesoriów, tak jak i zbieżności oraz odmierności, jest zresztą zatrzęsienie. Samych wariantów książki zdigitalizowanej autor wyliczył i scharakteryzował piętnaście, dodając do tego zsyntetyzowane konkluzje. Wymagało to nie tylko starannego prześledzenia obiektów opisu, ale także zapoznania się z niebywale obfitą literaturą przedmiotu i w tym zakresie liczba oraz rozległość przywołań, polskich i obcych, są imponujące.

Z drugiej strony należało odwołać się również do publikacji księgoznawczych. Także ta praca (mnóstwo cytowań) została przez autora wykonana starannie i racjonalnie. Na co warto rzucić okiem, już choćby dla samych zalet przeglądowych.

Natomiast pojawił się szczególnie paradoks. Mianowicie polska nauka o książce wyróżniała się w panoramie Europy i przeżywała hossę, ale mniej więcej pół wieku temu. Z czasem wielu świetnych nazwisk (prof. prof. Karol Głombowski, Radosław Cybulski) zabrakło pośród żyjących, inni zaś pisywali mniej lub wcale. Teksty zagraniczne (jak już sygnalizowałem) też pojawiały się tylko okazjonalnie.

⁵ Np. N. Carr: *The shallows*. New York: W.W. Norton & Company, 2010.

⁶ Np. D. Tapscott: *Cyfrowa dorosłość*. Warszawa: Wydaw. Akademickie i Profesjonalne, 2010.

Tymczasem lawina mądrych i niemądrych publikacji na temat komunikacji cyfrowej prawie całkowicie przesłoniła nieliczne już wystąpienia okołobibliologiczne. No i właśnie z tym musiał zmierzyć się Sebastian Kotuła.

Mianowicie trzeba było zestawić współczesne opracowania, dotyczące komunikacji elektronicznej, z dawnymi wypowiedziami na temat funkcjonowania książki. Bagatela: pół wieku różnicy. Przecież wtedy komunikacja cyfrowa dopiero raczkowała. Zatem takie zestawienie, samo z siebie, nie mogło być kompatybilne. I właśnie ważnym dokonaniem autora jest kreatywne, racjonalne i użyteczne porównanie tych wszystkich, tak przecież różnych, opinii, które udało się wkomponować w jedną, spójną panoramę zjawiska. Dzisiaj o wiele rozleglejszego i znacznie bardziej zróżnicowanego, niż można było kiedyś przypuszczać.

Ta książka jest wydawniczą wersją doktorskiej rozprawy autora. Przy takich okazjach wymaga się zwykle historycznych odniesień do analizowanej problematyki, no i tym razem nie było inaczej. W retrospektywie – fragmentarycznej zresztą i bardzo dobrze – odniósł się Kotuła do przeszłości oraz do samych zaczątków, zarówno komunikacji cyfrowej, jak i hipertekstu, a także w ogóle: świata komputerów.

To dla głównego wywodu ma znaczenie drugorzędne: jest bardziej zdobnicze niż referencjalne. Ale skoro już wprowadza się nawiązania do przeszłości oraz z imienia i nazwiska przypomina kreatorów, to koniecznie należy wspomnieć jeszcze (oprócz wymienionych w książce) Alana Turinga – wszak o komputerze mówi się niekiedy *maszyna Turinga* – oraz pramatrycę współczesnych języków cyfrowych, którą stworzył George Boole w swojej koncepcji algebry (po dzisiejszemu: logiki matematycznej). Bez tego nie byłoby żadnej cyfryzacji komunikowania.

Dobrze oceniając książkę Sebastiana Kotuły, chcę do opinii dodać szczyptę dziegciu. Na początek drobiazg: otóż widać bez okularów, że autor nieumiarkowanie serwuje wielokrotnie – bo zapewne lubi – sformułowanie *w tym miejscu*. Jest tego więcej, niż dziur w szwajcarskim serze. Nie od rzeczy byłby zamiennik: *tutaj*.

Gorzej natomiast, że zainfekowała tekst, niestety, koszmarna maniera pisania o sobie bezosobowo (napisano, zrobiono), która jak trąd rozpleniła się w naszych (tylko) dyscyplinach. Z tego powodu śmieją się z nas wszyscy, którzy mają o języku polskim jakie takie pojęcie. Nawiasem mówiąc: skoro napisano, czyli że zrobił to ktoś inny – to za co doktorat? Dlatego ja doradzono, żeby autor już tak nie pisano, a wszystkich promotorów i redaktorów poproszono, żeby bito po łapach każdego, kto tak się wyrażono. Pierwsza osoba i zaimek **ja**, to nie są sformułowania nieprzyzwoite!

Poza tym zaś nie uchodzi, żeby wydawnictwo, w końcu uniwersyteckie, bezpodstawnie przypisywało profesurę wszystkim recenzentkom – w tym przypadku obu, lecz jednej niezgodnie z rzeczywistością. Nominacje profesorskie nadal wszak pozostają w gestii Prezydenta RP, a nie: edytorskich oficyn.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 5 lutego 2014 r.

ALFRED TOCZEK: *Lwowskie środowisko historyczne i jego wkład w kulturę książki i prasy (1860-1918)*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Pedagogicznego 2013, 465 s. (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; Prace Monograficzne; 638) ISBN 978-83-7271-770-2.

Monografia autorstwa Alfreda Toczka to opracowanie imponujące ze względu na objętość, cechujące się zajmującą treścią.

Badacz wzbogacił wartość poznawczą pracy włączając do środowiska historycznego nie tylko badaczy dziejów ojczystych i powszechnych, ale również historyków literatury, specjalistów w zakresie historii sztuki, histo-

ryków filozofii oraz archeologów. Szczególnie istotne z bibliologicznego punktu widzenia jest uwzględnienie dorobku lwowskich uczonych w zakresie badań nad dziejami literatury i historią sztuki, ponieważ do podstawowych zadań bibliotek, obok popularyzacji nauki, należy upowszechnianie wiedzy o kulturze i uczestnictwie w kulturze.

Trzeba wnieść zastrzeżenie do struktury publikacji. Autor podzielił ją na dwie części, każda z nich składa się z kilku rozdziałów. Pierwsza część zawiera informacje o różnych sferach aktywności naukowej, zawodowej i organizacyjnej lwowskich historyków, a druga dotyczy kierunków zainteresowań twórczych. Z punktu widzenia tematu opracowania lepiej byłoby wprowadzić podział zebranego materiału na część poświęconą wkładowi historyków do kultury książki oraz drugą, dotyczącą wpływu środowiska historycznego Lwowa – na rozwój prasy. Taka struktura byłaby bardziej przejrzysta niż układ treści przyjęty przez autora, nie odbierający jednak książce wartości naukowej.

Słusznym zabiegiem było poprzedzenie rozważań, stanowiących główny przedmiot monografii, podaniem informacji o strukturze socjologiczno-statystycznej badanej grupy. Dzięki temu czytelnik poznaje środowisko, z którego dorobkiem kulturotwórczym zapoznaje się w dalszych częściach tekstu. Autor wykazał zrozumienie dla szczególnej potrzeby podania wiadomości o składzie narodowościowym analizowanego kręgu. Bez uprzedzeń pisze o Polakach, Ukraińcach, Austriakach i Żydach. Zasadnie traktuje reprezentantów mniejszości narodowych i Polaków o mniejszościowym, w tym żydowskim, pochodzeniu, jako dwie odrębne grupy. Pojęcia narodowości żydowskiej i żydowskiego pochodzenia nie zawsze są rozróżniane przez historyków, mówiących czasem o wyznawcach judaizmu jako o osobach „żydowskiego pochodzenia”. Za interesujące można uznać informacje o wykształceniu lwowskich historyków. Z badań Toczka wynika, że niekoniecznie byli oni absolwentami historii sensu stricto, ponieważ znajdowały się wśród nich także osoby o wykształceniu filologicznym, prawniczym, teologicznym czy matematyczno-przyrodniczym. Duże znaczenie dla badaczy historii nauki mają dane o uczelniach, na których lwowscy historycy otrzymali doktryaty i stopień doktora habilitowanego w latach 1860-1918 oraz dyscyplinach, w jakich się doktoryzowali, względnie habilitowali. Zdarzali się między nimi doktorzy i doktorzy habilitowani w zakresie takich nauk, jak: historia, prawo, teologia, historia sztuki, ekonomia, medycyna, archeologia, historia kościoła, pedagogika.

Badacz skupia się na problemie działalności dydaktycznej prowadzonej przez historyków na uczelniach (s. 71-121), będącej niezbędnym uzupełnieniem aktywności naukowo-badawczej, jako sfera działania pozwalająca na kształcenie kolejnych pokoleń uczonych, a także historyków archiwistów i muzealników (s. 134-151). Autor powinien był bardziej rozbudować rozdział o historykach-bibliotekarzach, zajmujący strony 121-133, znacznie mniej, niż tekst o historykach-wykładowcach na uniwersytecie i w szkołach typu wyższego. Dydaktycy akademicy wpływali na rozwój czytelnictwa studentów oraz drukowali prace naukowe i popularyzatorskie w postaci książkowej i w czasopiśmie, ale bardziej bezpośredni wkład do kultury książki wnieśli bibliotekarze zatrudnieni w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich, Bibliotece Uniwersyteckiej, Bibliotece Baworowskich, Bibliotece im. Jana Gwalberta Pawlikowskiego oraz księżnicach Gminy Wyznaniowej Żydowskiego Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki. Rozwinięcie wątku historyków-bibliotekarzy wzmocniłoby bibliologiczny aspekt pracy. Nieco obszerniej należało przedstawić osiągnięcia twórcy *Bibliografii historii polskiej* Ludwika Finkla. Autor docenił pracę popularyzatorską prowadzoną przez badaczy, stanowiącą ważne uzupełnienie ich dorobku naukowego i dydaktycznego.

Stosunkowo niewielki fragment ma za temat przedstawicieli lwowskiego środowiska historycznego zaangażowanych w rozwój prasy i zatrudnionych w redakcjach czasopism (s. 176-202), jednak autor rozwija powyższy wątek, wymieniając niektóre publikacje z czasopism naukowych przy okazji charakterystyki kierunków badawczych. Dużo uwagi poświęcił osobom redagującym czasopisma. Przypomniął o wielkim znaczeniu publikacji historycznych dla dokumentowania ojczyźnej tradycji i jej rozwoju. Dobrze się stało, że skupił się na treści periodyków, ale czytelnik odczuwa brak wiadomości o formach wypowiedzi. Historycy oprócz rozpraw i artykułów publikowali przeglądy bibliograficzne i recenzje, czyli rodzaje prac niezwykle istotne w popularyzacji wiedzy i upowszechnianiu czytelnictwa, niestety pominięte przez badacza. Autor nie objął studiami sprawy szaty graficznej oraz technicznej czasopism i książek ani kwestii stylu wypowiedzi autorów. Nie zainteresował się też metodami promocji publikacji. Brak zasygnalizowanego wątku jest słabością w przypadku opracowania z dziedziny bibliologii i prasoznawstwa, tytuł nie sugeruje podobnego ograniczenia zakresu rozważań. Nie oznacza to, że książka nie ma dużego znaczenia dla rozwoju polskiej bibliologii historycznej i historii prasy.

Część uwag odnosząca się do kierunków rozważań twórczych będzie dużą pomocą dla historyków w poszukiwaniu literatury o różnych epokach historycznych i z rozmaitych dyscyplin historii. A. Toczek udokumentował zainteresowanie lwowskich badaczy historią starożytną, średniowieczną, nowożytną, dziejami XIX w., a także historią Polski i Ukrainy, powszechną i regionalną. Podkreślił, że historycy lwowscy badali przede wszystkim przeszłość Polski i Ukrainy. Przewaga badań o tej tematyce wynikała ze znaczącej roli nauki historycznej w podtrzymywaniu i kształtowaniu tożsamości narodowej. Autor stwierdza celnie, iż w okresie autonomii miał miejsce duży postęp w studiach prowadzonych przez historyków z ośrodka lwowskiego w zakresie dziedzin wyspecjalizowanych, do których należały archeologia, historia literatury, dzieje filozofii, historiozofia, historia literatury, jak również dziedzin warsztatowych (nauki pomocnicze historii, historia historiografii, metodologia historii, edytorstwo źródeł, bibliografia historyczna, archiwistyka, dydaktyka historii). Największy odsetek historyków związanych ze Lwowem zajmował się historią polityczną (23,4% badaczy).

A. Toczek analizując dorobek publikacyjny nadał swoim rozważaniom przejrzysty układ pisząc o opracowaniach dotyczących poszczególnych dziedzin historii oraz kolejnych epok. W ramach epok wyróżnił podrozdziały o badaniach, m.in. nad historią polityczną, społeczno-gospodarczą, prawnoustrojową, historią Kościoła, wojen i wojskowości. Dostyc dużo miejsca poświęcił edytorstwu źródeł, czyli działalności mającej dużą tradycję w Galicji, a współcześnie w dużym stopniu zaniedbywanej. Dzięki klarownej strukturze tekstu odbiorca łatwo znajdzie potrzebne wiadomości. O obiektywizmie autora dobrze świadczy fakt, że omawiając dorobek historyków w badaniach nad historią wyznań pamiętał nie tylko o dziejach Kościoła rzymskokatolickiego, ale też o studiach nad prawosławiem, grekokatolicyzmem i protestantyzmem. Wysoko ocenia historyków żydowskich, szczególnie Mojżesza Schorra.

Dobrym pomysłem było uzupełnienie monografii wykazem historyków lwowskich objętych badaniami. W alfabetycznym spisie 329 osób podano nazwisko i imię oraz lata życia. Spis pomaga czytelnikom w poszukiwaniu wiadomości o konkretnych badaczach. W książce nie zabrakło wykazu skrótów, spisu tabel, jak też indeksów osób i tytułów prasowych.

Duży błąd w dokumentowaniu źródeł informacji to zdarzające się czasem niepodanie przez autora przypisu do wymagającego tego fragmentu tekstu. Jako przykład można przywołać uwagi na temat Zygmunta Samolewicza oraz podręczników do dziejów powszechnych dla szkół średnich (s. 381).

Studium Toczka ma bogatą bazę źródłową. Autor wykorzystał i udokumentował w przypisach oraz bibliografii załącznikowej źródła archiwalne z zasobów, m.in. archiwów Lwowa, Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie i Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. W bibliografii błędnie wymienił źródła archiwalne i rękopisy ze zbiorów bibliotecznych w jednym dziale zatytułowanym *Źródła rękopiśmienne*. Poprawny układ to wyodrębnienie źródeł archiwalnych i rękopisów ze zbiorów bibliotecznych jako dwóch pierwszych działów spisu bibliograficznego dołączanego do dysertacji czy książki. W opisach akt należało podawać nie tylko sygnatury teczek, ale też numery zespołów archiwalnych. Autor wykorzystał stosunkowo niewiele źródeł drukowanych. *Wspomnienia ossolińskie* Stanisława Łempickiego (Wrocław 1948) niewłaściwie uznał za opracowanie zamiast za źródło drukowane. Ważna część spisu opracowań to artykuły autorstwa Alfreda Toczka, będące przyczynkami do studium o wpływie lwowskich historyków na kulturę książki i prasy. Niedociągnięciem jest niewymienienie w bibliografii wszystkich opracowań wykazanych w przypisach, uwzględnienie w niej jedynie publikacji określonych przez autora jako „ważniejsze”. Niektóre pozycje pominięte w bibliografii załącznikowej są cytowane w tekście więcej niż jeden raz. W związku z faktem niewłączenia ich do spisu bibliograficznego trudno znaleźć pełny opis w tekście książki liczącym kilkaset stron. W zestawieniu niepotrzebnie są cytowane jako odrębne pozycje prace zbiorowe. Cytowana publikacja, która powinna trafić do bibliografii, to artykuł czy rozdział wydrukowany w książce zbiorowej. Chodzi o niepotrzebne wymienienie w zestawieniu bibliograficznym w jednym opisie jedenastu tomów studiów *Kraków-Lwów*.

W monografii należało wykorzystać i syntetycznie omówić oraz zacytować w przypisach wybrane przykłady publikacji wymienianych historyków. Autor przywołuje i omawia czasem krótko treść, ale głównie za opracowaniami. Prace można było cytować w przypisach także nie omawiając zawartości, ale podając opis bibliograficzny zanotowany przy okazji zapoznawania się przez autora z ich treścią. Wykaz wyko-

rzystanych książek i artykułów lwowskich historyków stanowiłby duży dział spisu źródeł drukowanych. Zasygnalizowana słabość opracowania jest w pewnym stopniu równoważona pracą badawczą wykonaną przez Toczka przy studiach nad źródłami archiwalnymi, choć w przypisach nad źródłami różnych rodzajów zdecydowanie przeważają opracowania. Autora w pewnej mierze tłumaczy świadome dążenie do zsyntetyzowania obszernego materiału badawczego oraz ukazania całokształtu osiągnięć lwowskich historyków, a nie charakterystyki treści ich publikacji.

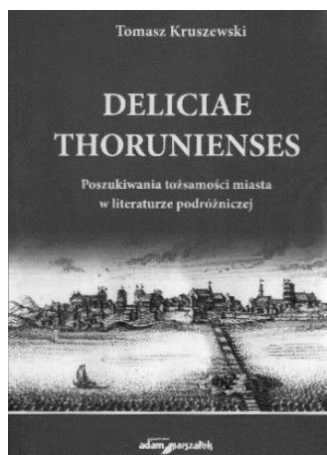
W książce można znaleźć błędy korektorskie, np. na str. 241 omyłkowo napisano o „pierwszej dekadzie XXI wieku” zamiast o wieku XX, a na s. 432 autor nie podał numeru rocznika w jednym z opisów bibliograficznych stanowiących część bibliografii załącznikowej (artykuł W. Pedycza i W. Telwaka z „Rocznika Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” z 2010 r., był to rocznik 55). Na stronie 433 wymienia zakres stron jednego artykułu A. Redzika z pracy zbiorowej, choć nie czyni tak w przypadku innych opisów zamieszczonych w zestawieniu. Błędne gramatycznie i niezgodne z zasadami poprawnego stylu jest zaczynanie zdań od spójników „także” czy „również” (m.in. s. 239). Zdarzają się błędy interpunkcyjne.

Opracowanie autorstwa A. Toczka ma dobrą szatę graficzną, co przejawia się w interesującej okładce, zaprojektowanej przez Janusza Schneidera.

Praca będzie cennym nabytkiem do zbiorów bibliotek naukowych.

Adrian Uljasz
Zakład Kulturoznawstwa
Uniwersytet Rzeszowski

Tekst wpłynął do Redakcji 22 listopada 2013 r.

TOMASZ KRUSZEWSKI: *Deliciae Thorunienses. Poszukiwania tożsamości miasta w literaturze podróżniczej*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 2013, 321 s., ISBN 978-83-7780-608-1.

Podstawą książki Tomasza Kruszewskiego *Deliciae Thorunienses. Poszukiwania tożsamości miasta w literaturze podróżniczej* jest wyjątkowo bardzo dobrze i wnikliwie udokumentowana analiza materiału historyczno-bibliograficznego obejmującego nie tylko kontekst historyczno-kulturowy tematu, ale i kontekst antropologiczny, socjologiczny, księgoznawczy i historyczno-czytelniczy.

Autor we *Wprowadzeniu* do książki pisze, że wiele starych publikacji zawierających opisy podróży łączy fikcję z innymi formami wypowiedzi, tym samym nabierając charakteru i cech literatury pięknej. Wszak w cytowanym hasle „podróże i podróżowanie” z *Encyklopedii* Samuela Orgelbranda wyraźnie

zwraca się uwagę na to, że ta literatura ma jedynie za zadanie przedstawić to, co podróżujący przeżyli, widzieli i zbadali, a badacz, czyli historyk, musi być wolny od namiętności. *Wprowadzenie* nie tylko określa cele badawcze i materię przedstawianego tematu, ale zapoznaje czytelników z historią rozważań nad rozwojem piśmiennictwa podróżniczego od Stanisława Burkota, po rolę i znaczenie we współczesnej turystyce nowych typów publikacji (także tych w formie elektronicznej), jak przewodniki, informatory turystyczne, dzienniki podróży, czasopisma turystyczno-krajoznawcze, pocztówki, albumy, foldery.

W rozdziale pierwszym noszącym tytuł *Początki – toruńskie delikcje, opisy podróży i monografie krajoznawcze* ukazane oraz omówione zostały dokumenty i publikacje zawierające najstarsze opisy Torunia, których nie zachowało się wiele (np. mowa Geoga Ioachima Rhetica z 1540 r., relacja podróżnika Fynesa Morysona czy opis podróży praktycznej Martona Csombora) oraz te nieco późniejsze, już bogatsze, obszerniejsze, wnikliwsze, mające charakter monografii krajoznawczych (np. Szymona Starowolskiego, Martina Zeillera, Andreasa Cellariusza). Ponieważ samo miasto nie wyróżnia się jeszcze w tym czasie niczym ważnym na tle innych miast europejskich, także i literatura podróżniczo-krajoznawcza nie jest bogata. Rozdział *W stronę lżejszej formy* ukazuje zaś zainteresowanie miastem i podróżami po nim. Opisywany na łamach czasopism od ostatnich dekad XVIII po połowę XIX w. Toruń przedstawiany był w tym czasie poprzez zamieszczane na łamach czasopism opisy podróży. Często historia miasta opowiedziana była także poprzez szczegółowe historie i opisy powstałych w nim budowli (m.in. kościołów, fary, ewangelickiego domu modlitwy, Ratusza Staromiejskiego, wieżeczek, budynku Gimnazjum Akademickiego). Przymiotniki określające w czasopiśmie samo miasto podnoszą także jego status. Toruń jest już nie tylko miastem, ale nosi miano miasta „doskonałego” choć „staromodnego” w dobrym tego słowa znaczeniu. Opisywane są także wystroje wnętrz i wyroby rzemiosła (meble) oraz sztuki (portrety królów polskich, chrzcielnice, ołtarze, popiersia). Opisy podróży po Toruniu to także relacje z wrażeń i doznań kulinarnych wyniesionych z miejscowych przybytków sztuki kulinarnej. Mamy więc opisy pochwalne toruńskich smażonych kiełbasek, miejscowych pierników oraz mocnego miodu pitnego, który był podawany, o czym wzmiankowano także, przez „zgrabne dziewczęta”. Opisy Torunia są przedmiotem publicznych odczytów, które później były przedrukowywane (np. odczyt Samuela Gottlieba Walda, profesora uniwersytetu w Królewcu) na łamach niemieckojęzycznych czasopism. Autor podkreśla również, jak ważną rolę w tamtych czasach odgrywały opisy podróży w komunikacji pomiędzy pismami podróżniczymi a czytelnikami.

Rozdział *W pogoni za wrażeniami – początki turystyki i duch patriotyczny* przynosi analizę procesu ścierania się form pisarstwa podróżniczego w XIX w. Zmienia się bowiem samo miasto, zmieniają się jego badacze i odwiedzający je podróżni. Autorem jednej z pierwszych i najlepszych na ówczesne czasy monografii krajoznawczych był Tomasz Święcicki. Prace krajoznawcze z tego okresu nie mają już tylko charakteru poznawczego, nabierają także wydźwięku patriotycznego. Wiele podróży ma charakter pielgrzymek patriotycznych, które stają się wręcz instytucjami kulturowymi i narodowymi, czego przykładem jest sama ich inicjatorka czyli Klementyna z Tańskich Hoffmanowa. Autorkami opisów podróży stają się także kobiety, a wiele opisów drukowanych jest w odcinkach na łamach czasopism, nie tylko lokalnych. Wraz ze wzbogaconą zawartością treściową publikacji, wzbogacona zostaje także sama edytorska strona wydawnictwa.

Toruń wyjęty z szuflady przywołuje historię i opisy Torunia niejako „z drugiej ręki”, czyli pamiętniki zawierające wspomnienia z podróży. Także i one stały się źródłem badań naukowych, a te podstawą opracowań polskich i niemieckich przewodników turystycznych w XIX i XX wieku.

W rozdziale *Pierwsze przewodniki turystyczne* T. Kruszewski ukazuje Toruń z perspektywy pierwszych monograficznych przewodników miejskich, zwracając także uwagę, jak wraz ze zmianą charakteru i zawartości przewodników zmieniał się ich czytelnik. Romantyzm i pogoń za podróżami wywołuje powszechne zainteresowanie turystem. To spowodowało, że wielu badaczy dziejów Torunia przygotowuje popularne prace, przeznaczone także dla turystów. Zmienia się więc i treść, i sama forma przewodników turystycznych. Na okładkach pojawiają się elementy mające czytelnikowi-turystę kojarzyć się z Toruniem (np. herb miasta, sygnet toruńskiego drukarza, litografie). Autor ukazuje także, jak wykrystalizowały się na przełomie wieków struktury informacji o Toruniu oraz jakie to miało znaczenie dla celów i sposobów wydawania publikacji książkowych i czasopiśmienniczych oraz samego zjawiska turystyki.

Temat *Przewodnikopisarstwo w okresie międzywojnia* obrazuje rozwój polskojęzycznych toruńskich przewodników turystycznych, informatorów oraz druków okolicznościowych. Wszystko to powoduje, iż zwiększa się zainteresowanie turystów i czytelników polskich Toruniem i publikacjami o nim w języku polskim. Pierwszy z tego okresu polski przewodnik w języku polskim *Toruń w jednym dniu* z 1921 r., chociaż z wieloma błędami i pomyłkami, stał się zacznym innych publikacji, w których znajdują się już opisy tras wycieczkowych, a nie pojedyncze zabytki oraz przedstawione zostają zbiory wielu instytucji, w tym towarzystw i bibliotek, związane z tym tematem, które włączone zostają w orbitę zainteresowań turystów. Przewodniki zaczęto bogato ilustrować, plany miasta drukowane są w kolorach, okładki nierzadko ozdabiano litografiami znanych artystów. Toruń znajduje także swoje miejsce w przewodnikach po kraju.

Kolejny rozdział, to omówienie *Turystyki jako narzędzia propagandy w czasach II wojny światowej* oraz obrazuje znaczenie publikacji polskojęzycznych wydawanych na obczyźnie, które nie tylko ukazywały młodzieży ich wolny kraj, którego nigdy nie widziała, ale były także źródłem świadomości historycznej i narodowej. W rozdziale *Złote półwiecze toruńskich przewodników* autor publikacji dokonuje oceny najlepszego okresu toruńskich przewodników w latach 1948-1989 oraz rozwoju całego nurtu badawczego związanego zarówno z historią ruchu turystycznego, jak i z samym Toruniem. Wskazuje także na wyjątkowe znaczenie i wkład dla badanego przez siebie tematu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz badaczy i autorów z nim związanych.

Rozdział *Wolny rynek i koniec dominacji ery druku* przedstawia przemiany jakościowe i formalne przewodników, folderów i informatorów, jakie dokonały się w okresie po 1989 r. oraz dominacji wolnego rynku i mediów elektronicznych, a które to zmiany w sposób istotny miały wpływ nie tylko na ich formę graficzną i przedstawiane w przewodnikach treści (nie zawsze zachowujące wysoki poziom merytoryczny), ale ukazały nowe możliwości ich prezentacji, publikacji i sposoby dotarcia do wszystkich zainteresowanych.

Rozdział *Tożsamość miasta w ujęciu socjologicznym* jest próbą pokazania współczesnej tożsamości miasta za pomocą narzędzi socjologicznych oraz wpływu na jej odbiór, nie zawsze korzystnego dla przedmiotu wykorzystania nowoczesnych narzędzi komunikacyjnych, jakimi są telefon komórkowy, komputer, Internet.

Autor tej bardzo dobrej i potrzebnej nie tylko badaczom literatury przewodnikowo-podróżniczej publikacji jest, podobnie jak jego ojciec i dziadek, związany z Toruniem od urodzenia. Zainteresowanie historią miasta rozpoczęło się dla Tomasza Kruszewskiego od książki, którą otrzymał na urodziny jako chłopiec – było to *250 zagadek o Toruniu* Jerzego Marchewki. Późniejszy – naukowy krąg zainteresowań autora poszerzony został o książki, gazety, dokumenty, opowieści i pamiątki o Toruniu, o jego dziejach, ludziach i tożsamości. Pasją, jaką jest zainteresowanie nie tylko historią, ale wynikającą z niej tożsamością rodzinnego miasta, została wzbogacona o doświadczenia z okresu studiów autora, kiedy pracował jako przewodnik po Toruniu. Historia to przecież także opowieści „zapisane” w formie map i planów miasta. Publikacje o mieście to nie wszystko, to również stosunek ich autorów do przedstawianego i opisywanego przedmiotu, czyli do Torunia.

Publikacja składa się z dziesięciu rozdziałów, poprzedzonych *Wprowadzeniem*. Na końcu publikacji zamieszczono *Bibliografię*, *Indeks osobowy* oraz *Streszczenie* w j. niemieckim. Książkę zilustrowano starymi sztychami, grafikami, reprodukcjami. Wydawcą książki jest toruńskie Wydawnictwo Adam Marszałek.

Książka jest nie tylko wnikliwym naukowym studium analitycznym, ale opowieścią o mieście, jego historii, ludziach i magii, która może stać się nie tylko pasją naukową i polem badań, ale i sensem życia. Warto nie tylko przeczytać książkę *Deliciae Thorunienses*, ale i rozsmakować się na dłuższej jej zawartością.

Małgorzata Pietrzak
IINiSB UW

Tekst wpłynął do Redakcji 7 stycznia 2014 r.

IVONA KOLLÁROVÁ: *Slobodný vydavateľ, mysliači čitateľ. Typografické médium v jozefínskej dobe*. Budmerice: Vydavateľstvo RAK, 2013.

Publikowanie, które zazwyczaj uważa się za proces wartościowy i społecznie pożądany, w rzeczywistości jest działalnością niedemokratyczną i budzącą liczne kontrowersje. To mit, że służy ludziom. Jest wręcz przeciwnie – zazwyczaj to autorzy i czytelnicy służą przemysłowi wydawniczemu – przekonuje Ivona Kollárová w swojej najnowszej książce. Słowacka autorka ostrzega, że bez względu na czytelników pewne kwestie w publikacjach są marginalizowane, a inne nadmiernie faworyzowane. Kultura druku realizuje się bowiem w selektywnym otoczeniu umysłów autorów, wydawców, księgarzy i czytelników.

Powyższe wnioski nie są, jak by się mogło wydawać, wynikiem badań współczesnej kultury druku, lecz epoki oświecenia i zostały opublikowane w książce *Wolny*

wydawca, myślący czytelnik. Media drukowane w epoce józefińskiej (Slobodný vydavateľ, mysliači čitateľ. Typografické médium v jozefínskej dobe). Ukazała się ona w 2013 r. nakładem wydawnictwa RAK. Ivona Kollárová, pracownica Biblioteki Głównej Słowackiej Akademii Nauk (Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied), specjalizuje się w badaniach z zakresu historii książki oraz historii mediów, a omawiana monografia jest kontynuacją poprzedniej publikacji autorki o cenzurze na rynku wydawniczym za panowania cesarzowej Marii Teresy („Cenzúra kníh v tereziánskej epoche”, 1999). Autorka analizując sytuację na rynku książki w XVIII w., kreśląc jego żywy obraz, obala mity i dochodzi do szerszych, ponadczasowych wniosków. Zauważa zjawiska analogiczne do procesów zachodzących na współczesnym rynku i opisuje je, opierając się na rzetelnym materiale źródłowym.

Epoka józefińska, a więc okres po śmierci cesarzowej Marii Teresy, kiedy na tron wstąpił jej syn Józef II, przyniosła wiele istotnych zmian w monarchii. Jedną z nich było uwolnienie przez cesarza rynku książki spod silnej presji cenzury i wprowadzenie własnego systemu cenzurowania, co uczynił w 1781 r., podając do publicznej wiadomości dokument „Grund-Regeln zur Bestimmung einer ordentlichen künftigen Bücherzensur”. Powodem uwolnienia rynku wydawniczego były nie tylko oświeceniowe ideały wolności słowa, lecz także kwestie ekonomiczne. Wydawanie książek miało stać się wolną działalnością gospodarczą i wpłynąć na poprawę sytuacji w Monarchii. Niemalże znaczenie miały także cele propagandowe. Zgodnie z założeniami oświecenia książka powinna spełniać funkcje edukacyjne, cesarz postanowił wykorzystać drukowane media do informowania i edukowania poddanych w kwestii m.in. wprowadzanych reform.

Reforma Józefa II przyniosła zmiany nieoczekiwane. Przede wszystkim wyzwoliła liczne reakcje wydawców, zwłaszcza w zakresie wydawania taniej książki – na rynku wydawniczym w postępie geometrycznym zaczęła wzrastać liczba broszur. Spontaniczną, niespodziewaną działalność wydawców trzeba uznać dziś za fenomen, a broszury za symbol józefińskiej reformy wydawniczej. Pojawiło się bardzo wiele dzieł anonimowych autorów, w tym teksty polemiczne, będące odpowiedzią na wcześniejsze publikacje. Był to czas formowania opinii publicznej przed pojawieniem się prasy politycznej. Mimo że opisane zjawiska występowały także w poprzednich epokach, w takim natężeniu pojawiły się dopiero w józefinizmie.

Najwięcej edycji ukazało się w Wiedniu, lecz wydawano je również w innych częściach monarchii, także w badanych przez autorkę Królestwach Węgier i Czech. Przede wszystkim zwracają uwagę liczne publikacje, najprawdopodobniej inicjowane przez dwór cesarski, propagujące pomysły Józefa II dotyczące reformy Kościoła. Ponadto można wyróżnić spontaniczne teksty, tzw. projekty poświęcone realizacji reform gospodarczych oraz akty prawne. Interesującym zjawiskiem była euforia wydawnicza, jaka ogarnęła środowisko protestanckich intelektualistów. Wydawano liczne modlitewniki, zbiory pieśni religijnych, teksty do medytacji, katechizmy itp. Poza tym pojawiało się sporo przedruków i książek religijnych tłumaczonych z języka niemieckiego. Działalność ta nie do końca się jednak powiodła. Popyt na tego typu edycje był stosunkowo niewielki, a nakłady mocno zawyżone, oparte na nierealnych założeniach co do możliwości sprzedaży.

Cechą charakterystyczną ówczesnego rynku wydawniczego były przedruki i przekłady. Wydawcy przede wszystkim tłumaczyli lub przedrukowywali dzieła ukazujące się w centrum monarchii, w drugiej zaś kolejności realizowano własne, lokalne

projekty. Wszystkie dokonania z dziedziny nauki i literatury, które dziś uważa się za istotne i ważne, powstawały więc w cieniu masowej produkcji.

Motorem napędzającym drukarstwo nie były bowiem ideały oświecenia, lecz sukces ekonomiczny. Osiągały go te drukarnie, które realizowały kontrakty państwowe, a także odpowiadały na niezbyt wygórowane oczekiwania czytelników. Przedrukowywano więc popularne tytuły, rosła liczba powieści, książek i gazet przeznaczonych do czytania w wolnym czasie. Trend ten szczególnie widoczny był w krajach niemieckojęzycznych. Kollárová zwróciła także szczególną uwagę na zmianę nawyków czytania – w epoce józefinizmu dokonało się stopniowe przejście, zwłaszcza klasy średniej, mieszkającej w miastach, od czytania intensywnego do ekstensywnego.

Autorka podjęła próbę zbadania ówczesnego czytelnictwa, preferencji i nawyków czytelników oraz ich socjologicznych i kulturowych uwarunkowań. Analizowała nieudane przedsięwzięcia wydawnicze, a także spisy wypożyczeń pochodzące z czterech wypożyczalni działających w Bratysławie. Analiza tych ostatnich pokazała, że czytelnicy najchętniej sięgali po powieści czytane dla rozrywki. Chętnie czytano także tytuły zakazane: pornografię i wydawnictwa antyklerykalne. Preferencje te potwierdziła również analiza dokumentów cenzorskich. Czytelnicy z ochotą sięgali po to, co było uznane przez cenzurę za niepożądane. Wypożyczalnie były więc w niełasce cenzorów. Samo czytanie uważano za czynność pożyteczną, ale w tym przypadku uznawano je za powierzchowną, niezdrową i niebezpieczną społecznie aktywność. Co więcej, czytanie ekstensywne nie miało zbyt wiele wspólnego z oświeceniowymi ideałami edukacyjnymi, ale ukształtowało się jako kultura konsumpcyjna średnich klas.

Chociaż Józef II definiował rynek wydawniczy jako wolny, była to wolność jedynie pozorna. W miejsce dawnej cenzury cesarz stworzył własny scentralizowany, hierarchiczny systemem cenzorów ze ściśle określonymi kompetencjami i procedurami działania. Myli się jednak ten, kto sądzi, że w ten sposób cesarzowi udało się kontrolować rynek. Jak zauważyła Kollárová, analizując zachowane zapisy cenzorskie, istotniejszy wpływ na działalność systemu cenzury mieli sami urzędnicy niż cesarz. Poza opracowanym systemem kompetencji, zasad i procedur postępowania wprowadzenie koncepcji cesarza w zasadzie się nie powiodło. Na przykład węgierscy cenzorzy, zazwyczaj z jezuicką przeszłością, nie byli w stanie zaakceptować zasad nowego systemu. Wszelkie niejasno zdefiniowane granice między tym, co zabronione a tym, co dopuszczone traktowali jako przestrzeń do walki z ideologią niepożądaną i zagrażającą *status quo*. Autorka, analizując teksty i sprawozdania cenzorów, zauważyła, że bardzo często zawierały błędną interpretację słów autora. Tak więc idea tolerancji emanująca z centrum Monarchii w prowincjach, w obszarze, gdzie działali lokalni cenzorzy, została wypaczona.

Działania cenzorów wpływały na zachowania zarówno wydawców, jak i autorów. Rozwinęło się tzw. pisanie na życzenie. Wytworzyła się grupa ludzi zarabiająca w ten sposób na życie, choć w Królestwie Węgier nie było to tak bardzo widoczne, jak w centrum Monarchii. Pisarzy nazwano skrybami, nie zawsze ustosunkowując się do ich działalności przychylnie. Pisanie przestało być tylko kwestią prestiżu. Autorzy zaczęli wymagać nie tylko uznania, lecz także godziwego wynagrodzenia za swoją pracę. Wielu z nich weszło w konflikt ze zwolennikami józefińskiej wolności. Ich prace nie były akceptowane lub znalazły się na indeksie. Drukowane media zamiast bronić uniwersalności i powszechnego dostępu do publikacji, marginalizo-

wały działalność niewygodnych autorów. Poza tym wydawcy mieli swoje sposoby ochrony przed interwencją polityczną. Jednym z nich było podawanie fałszywych danych wydawniczych (roku i miejsca wydania) oraz pomijanie nazwiska wydawcy lub autora. Rynek wydawniczy żył więc alternatywnym życiem, dalekim od ideałów oświecenia i ukrytym przed oczami cenzury. Stopniowe ujawnianie prawdziwego oblicza rynku jest dziś niemałym wyzwaniem.

Podsumowując, autorka podkreśla, że cesarz, wprowadzając nowy system cenzury, pragnął, aby był on wsparciem dla reform, służył monarchii i szerzeniu oświecenia. W praktyce stało się inaczej. Mnożyły się tanie broszury, nieustanne przedruki i tłumaczenia, które w każdej kolejnej wersji stawały się bardziej uproszczone, niekiedy gubiąc pierwotną myśl. Jednocześnie setki manuskryptów nie doczekały się opublikowania, chociaż ich zawartość była zgodna z zamiarami Józefa II. Od ponad 200 lat leżą nietknięte w archiwach, choć stanowiłyby wartościową i pożądaną lekturę. Fakt ten dowodzi, że proces reprodukcji zawsze jest związany z selekcją. Co więcej, nie zawsze działa ona zgodnie z regułami stworzonymi przez społeczeństwo. Tematy szkodliwe i niemoralne, m.in. pornografia, nie istniałyby bez mediów. To media zapewniają im wieczną popularność.

Dla polskiego czytelnika interesujące w książce Kollárovej jest także to, że kilkakrotnie pojawiają się nazwiska Jana Tomasza Trattnera, Józefa Kurzböcka oraz Józefa Hraszańskiego, trzech wiedeńskich wydawców, którzy w latach 1782-1797 wydawali także literaturę w języku polskim. Analiza piśmiennictwa wydawanego w Wiedniu dla mieszkańców Galicji potwierdza, że trendy panujące w całej Monarchii docierały także do nas. W uprzywilejowanej drukarni Trattnera ukazał się np. w 1784 r. w języku polskim przekład głośnie w całej Europie, ostrej i zjadliwej antyklerykalnej satyry *Dzieła Jana Naturalisty* Ignacego Borna, napisanej najprawdopodobniej z rozkazu Józefa II, z fikcyjnym adresem wydawniczym w Augszpurgu, w której autor na fali józefinizmu dowodził, iż mnich to „zwierz człekoczworny, kapturzysty, złopiący (...) łakomy, śmierdzący, nieczysty i opity”, który łatwiej znosi głód aniżeli pracę¹. Z kolei w drukarni Józefa Kurzböcka ukazały się dwie antyklerykalne józefińskie broszury *Co jest Papież* oraz *Po cóż Pius VI przyjeżdża do Wiednia*, których autorem, zdaniem W. Smoleńskiego², był Joseph Valentin Eybel, działający pod pseudonimem Reiner Meisel, natomiast w książce Kollárovej w przypadku drugiej publikacji zamiast Eybla pojawiło się nazwisko Johanna Rautenstraucha zarówno w wersji niemieckiej, jak i w przedrukach węgierskich. Kollárová nie wymienia polskich wydań, ponieważ jej praca ogranicza się do terenu Królestwa Węgier i Królestwa Czech. Warto jednak o tym wspomnieć, skoro autorka porusza istotny dla nas temat ośrodka wydawniczego w Wiedniu.

Biorąc do ręki książkę Kollárovej, nie sposób także nie zauważyć pięknej szaty graficznej. Edycję rozpoczyna nietypowo umieszczony po stronie przedtytułowej zbiór oryginalnych grafik, wydrukowanych na spad na kolejnych, następujących po sobie rozkładówkach. Przedstawiają one wybrane narzędzia zecerskie stosowane w druku typograficznym, fragmenty wzornika pism drukarskich oraz zecerów i drukarzy przy pracy, a także korzystających z ksiąg w bibliotece czytelników. Ilustracje stano-

¹ [Born, Ignacy] (1784). *Dzieła Jana Naturalisty zamykające w sobie mnichopismo, oskarżenie obronę naturalisty z anatomią mnicha. Zebrane i powiększone przez O. Alojzego Marca. W Augszpurgu kosztem Ojca Marca*. [Wiedeń]: Kosztem Ojca Marca.

² W. Smoleński (1979). *Przewrót umysłowy w Polsce w wieku XVIII*. Warszawa: PIW.

wią więc graficzną zapowiedź zawartych w książce treści, ukazując XVIII-wieczną książkę w procesie wytwarzania, powielania i percepcji. Uwagę zwraca także szlachetny, klasyczny układ typograficzny całej książki, który z jednej strony stanowi dopełnienie zawartych w niej treści, z drugiej zachęca zaś do lektury dzięki czytelności i funkcjonalności zastosowanych środków typograficznych.

Ewa Repucho
IINiB UWŕ

Tekst wpłynął do Redakcji 10 stycznia 2014 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Tematem rozważań autora rozprawy habilitacyjnej *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji* (Kruszewski, 2012) stał się, tworzący bibliotekę, obok zasobu materialno-organizacyjnego – zasób symboliczny. W pracy zastosowano interdyscyplinarne podejście i zróżnicowane metody badawcze. „Autor uznał, że to «duch» – kultura symboliczna biblioteki, kreuje jej codzienną rzeczywistość, doceniając jednocześnie rolę organizacji materialnej umożliwiającej funkcjonowanie biblioteki. Za podstawę rozważań należy przyjąć tezę, że aby biblioteka działała, potrzebna jest narastająca w czasie warstwa symboliczno-kulturowa” (s.[7]). Poszukiwania owego zasobu, czy też warstwy symboliczno-kulturowej, autor dokonywał badając budynek i relacje, np. odległości i zależności. Książka składa się z trzech części nazwanych przez autora kręgami (nawiązanie do „kręgów wtajemniczenia”). W pierwszym – *Ogólny widok* – autor opisuje bibliotekę w wymiarze symbolicznym, w przestrzeni fizycznej, w otoczeniu społecznym. Krąg drugi, *W bibliotece*, poświęcony jest znaczeniom związanym z budynkiem biblioteki, a trzeci, *Czytelnik – zadomowiony profesjonalista* – takim zjawiskom, jak systemy metainformacji, wielowymiarowa przestrzeń, znaki i sygnały kultury organizacyjnej. Egzemplifikacją badań są liczne obiekty architektoniczne, historyczne i współczesne.

Nakładem Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej ukazał się tom artykułów badaczy i bibliotekarzy z kilkunastu uczelni i bibliotek naukowych Polski i Ukrainy zatytułowany *Biblioteka, książka, informacja, Internet 2012* (Osiński, Malesa, red. 2013). Inicjatywę „przeglądu badań naukowych w zakresie informatologii oraz dobrych praktyk w zakresie funkcjonowania bibliotek, rozwoju książek, a także innych form udostępniania informacji, zwłaszcza takich praktyk i form, których szybki rozwój opiera się na wykorzystaniu Internetu” (s. [7]), środowisko lubelskie podjęło po raz drugi (w 2010 r. ukazał się tom *Biblioteka, książka, informacja i Internet 2010*). W części pierwszej publikacji, *Zasoby, usługi i modele komunikacji w sieci*, autorzy zajmowali się m.in. modelami Open Acces i ich realizacją w Polsce (Teresa Święćkowska), otwartymi zasobami edukacyjnymi w języku polskim

(Zbigniew Osiński), czy elektronicznym warsztatem historyka książki (Wanda A. Ciszewska). W części drugiej – *Książka, biblioteka, bibliotekarze* – blogiem o bazach danych prowadzonym przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (Grzegorz Budny) i dystrybucją książek elektronicznych dostępnych zdalnie w bibliotekach publicznych (Agnieszka Łakomy). Część trzecia, *Wyzwania pedagogiczne w świecie cyfrowej informacji*, zawiera m.in. artykuł Agnieszki Pawelec *Szkolne strony WWW – niewykorzystanym sposobem na promowanie czytelnictwa wśród uczniów gimnazjum (na przykładzie analizy szkolnych stron internetowych wybranych lubelskich gimnazjów)*.

We wstępie do książki *Piśmienność i rewolucja cyfrowa* (Górska, 2012) autorka jako główny cel publikacji wymienia „...spojrzenie na globalne zjawisko informatyzacji piśmienności, rozumiane jako rewolucja medialna, ze wszystkimi konsekwencjami tego zabiegu” (s. 8). W części pierwszej, *Piśmienność, piśmiennictwo i formy jego istnienia wyznaczone przez kolejne rewolucje medialne*, została przedstawiona definicja rewolucji medialnej, piśmienności, a także opisane wcześniejsze od rewolucji cyfrowej rewolucje medialne. W części drugiej, *Rewolucja cyfrowa jako rewolucja medialna*, autorka zarysowała przebieg rewolucji cyfrowej rozumianej jako rewolucja medialna. Ta część pracy, będąca zarazem retrospektywnym przeglądem konkretnych zdarzeń związanych z kształtowaniem się rewolucji cyfrowej, zawiera m.in. prezentację wczesnych koncepcji wykorzystania komputera jako nowego środka medialnego, a także historię odtwarzania w środowisku cyfrowym niektórych obszarów charakterystycznych dla piśmiennictwa tradycyjnego (encyklopedie, biblioteki, literatura piękna). W ostatniej części publikacji autorka prezentuje kierunki rozwoju piśmienności, wyrażone w takich pojęciach jak: technicyzacja, multiplikacja, dywersyfikacja i demokratyzacja.

W publikacji *Uniwersytet Jagielloński – Biblioteka Jagiellońska – Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa* (Sanetra, red. 2013) zostały omówione prace i problemy związane z budową Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej, projektem dofinansowanym ze środków Unii Europejskiej. Zbudowana na modelu instytucjonalnym, tzn. tworzona przez jedną instytucję, Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa tworzy i udostępnia obiekty cyfrowe pochodzące z bogatych i niejednokrotnie unikatowych zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej. W części pierwszej przedstawiono artykuły dotyczące zarządzania projektem, w części drugiej pokazano powiązania między tworzeniem biblioteki cyfrowej a konserwacją i ochroną zbiorów. Kolejne części publikacji zostały poświęcone opracowaniu i udostępnianiu obiektów cyfrowych, archiwizacji oryginałów i kopii dzieł oraz promocji projektu. Wyszukiwanie kopii cyfrowych jest możliwe za pośrednictwem metadanych w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej oraz za pomocą odnośników umieszczonych w polu 856 w rekordach bibliograficznych w NUKAT i Katalogu Komputerowym Zbiorów Bibliotek UJ. Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa dołączyła także do rozproszonych bibliotek cyfrowych i repozytoriów widocznych w serwisie Federacja Bibliotek Cyfrowych.

Trzeci tom serii *Cyfrowe Spotkania z Zabytkami* zatytułowany *Dobra Kultury w Sieci* (Herden et al., 2012) poświęcony został możliwościom wypracowania założeń metodologicznych, standardów metadanych, narzędzi słownikowych wspólnych bibliotekom, archiwom i muzeom. Brak ujednocień w metodach opisu i dokumentowania obiektów dóbr kultury utrudnia bowiem efektywne i przyjazne użytkownikowi wyszukiwanie w sieci, także dla celów badawczych. Rozdział *Wymiana i udostępnianie informacji – wprowadzenie do problematyki* zawiera artykuły Małgorzaty Wyrzykowskiej

o problemach definiowania pojęć związanych z dziedzictwem kulturowym w wybranych językach europejskich oraz Grażyny Piotrowicz o cyfrowej konwergencji bibliotek, archiwów i muzeów w erze informacji. Wśród tekstów rozdziału *Struktura informacji* znalazł się artykuł Agnieszki Seidel-Grzesińskiej: *CIDOC Conceptual Reference Model – wreszcie uniwersalna norma opisu dziedzictwa kulturowego* i Pawła Rygiela *Opis rzeczowy dokumentów ikonograficznych. Narzędzia indeksowania i ich zastosowanie w katalogach bibliotecznych i bibliotekach cyfrowych*. Rozdział *Metody i technologie* reprezentuje między innymi tekst Cezarego Mazurka, Tomasza Parkoły i Marcina Werli *Rozwój oprogramowania do budowy muzeów cyfrowych dMuseion* oraz Agaty Zysiak *Historia 2.0 – użytkownicy i historycy w cyfrowym archiwum*. W ostatnim rozdziale zaprezentowano projekty i kolekcje udostępniane online (m.in. artykuł Doroty Sidorowicz-Mulak *Ossolińskie stare druki w Sieci. Opracowanie i udostępnianie*). Na dołączonej do książki płycie CD zostały zamieszczone ilustracje i tabele uzupełniające treść artykułów.

Kolejny tom serii realizowanej przez Zespół Historyczno-Pamiętnikarski Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich *Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych* nie przywołuje tym razem wspomnień o bibliotekarzach działających w Polsce, lecz o polskich bibliotekarzach działających poza granicami Polski na rzecz polskiej kultury, nauki, książki. Publikacja *Kustosze księgozbiorów polskich za granicą* (Łaskarzewska, red. 2013) zawiera biogramy, noty i wspomnienia o dwudziestu dwóch osobach pracujących w bibliotekach Paryża, Chicago, Londynu, Montrealu, Lwowa i innych miast Europy i Ameryki. Większość postaci przedstawionych w publikacji to osoby, które odgrywały znaczącą rolę poza Polską, natomiast w kraju są mało znane.

W serii „Dzieje Harcerskich Wydawnictw Polonijnych i Emigracyjnych” ukazała się książka *Wydawnictwa Związku Harcerstwa Polskiego na Wschodzie 1941-1947* (Kukla, Miszczuk, 2013) poświęcona działalności wydawniczej jednostek Związku Harcerstwa Polskiego na Wschodzie w latach 1941-1947. Publikacja zawiera dwa rozdziały. W pierwszym przedstawiono genezę i zarys historii ZHP na Wschodzie oraz omówiono dokonania wydawnicze ruchu harcerskiego na obszarach objętych określeniem „na Wschodzie”, obejmujących początkowo Bliski i Środkowy Wschód a następnie inne tereny Afryki, Azji, a także Europy. Opisy kolejnych etapów działalności wydawniczej i kolportażowej ZHP na Wschodzie zostały uzupełnione bibliografiami czasopism, wydawnictw zwartych i innych dokumentów. W rozdziale drugim autorzy zamieścili kilka tekstów z omawianych wydawnictw autorstwa wybitnych instruktorów okresu międzywojennego, którzy w latach 1941-1947 organizowali polskie harcerstwo na opisywanych terenach.

Historię i dokonania „Wiadomości Sądeckich” przedstawił Sławomir Jerzy Tabkowski w książce *„Wiadomości Sądeckie”. Studium Historyczno-Prasoznawcze* (Tabkowski, 2013). Mimo krótkiego okresu istnienia pisma (lata 1954-1957, w tym od roku 1956 od numeru 35 pod tytułem „Wiadomości Sądecko-Limanowskie”), odegrało ono ważną rolę w kształtowaniu się zmian politycznych i społecznych na Sądeczyźnie. Momentem przełomowym dla linii programowej pisma był tekst z numeru 25 czasopisma z 1956 r. zatytułowany *Nowy Sącz budzi się*. W pracy zostały opisane okoliczności powstania tytułu, jego parametry wydawnicze, zasięg oddziaływania, dystrybucja, krąg czytelników. W oparciu o analizę zawartości treści autor scharakteryzował m.in. język i tematykę pisma oraz realizowane w nim gatunki dziennikar-

skie i fotograficzne. Jeden z rozdziałów został poświęcony środowisku redakcyjnemu i autorskiemu czasopisma.

Książka *Przodownicy prasy* (Wietoszek, red. 2013) to efekt pracy grupy studentów z Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, którzy w ramach projektu badawczego *Historia krakowskiego medioznawstwa* przeprowadzili rozmowy z osobami związanymi z Ośrodkiem Badań Prasoznawczych w Krakowie, zebrali i opracowali materiały dotyczące ośrodka. Młodym autorom udało się przedstawić specyfikę Ośrodka Badań Prasoznawczych – w latach 1956-1990 resortowego instytutu przeznaczonego do badań zespołowych, a zarazem miejsca gromadzącego wybitne indywidualności, które podejmowały i prowadziły pionierskie badania. Prezentujący swoje opinie badacze ośrodka, przedstawili także obawy, czy dzisiejsza formuła ośrodka – niewielkiej katedry w ramach Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej UJ – może być kontynuatorem działalności dawnej placówki, obejmującej szeroko zakrojone badania medioznawcze, prace wydawnicze i naukowe, także w skali międzynarodowej.

W rozprawie *Per medium auctionis. Aukcje książek w Rzeczypospolitej (XVII-XVIII w.)* (Imańska, 2013) Iwona Imańska przyjrzała się aukcjom książek, które odbywały się w Polsce w XVII i XVIII wieku, poczynając od pierwszej udokumentowanej aukcji księgozbioru pastora Jakuba Zetzke w Gdańsku w 1672 r. Oparte na analizie katalogów aukcyjnych oraz szerokiej kwerendzie archiwalnej i bibliotecznej w Polsce i za granicą badania pokazują ważną rolę aukcji w rozwoju rynku książki w dawnej Rzeczypospolitej. Autorka przedstawiła w zarysie tę formę handlu książkami w Europie, najwcześniej i najintensywniej rozwijające się w Polsce aukcje w Prusach Królewskich, a następnie w innych polskich miastach. W kolejnych rozdziałach opisała przebieg licytacji książkowych, scharakteryzowała ofertę aukcyjną, system informacji oraz środowisko uczestników aukcji.

Kolejna biblioteka zaprezentowała swoje najcenniejsze i najciekawsze zbiory w formie albumu. W publikacji *Ścieżkami przeszłości. Najstarsze zbiory Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie* (Sokołowska-Gogut, red.) zostały zaprezentowane kolejno: druki najstarsze, w których przeważają polskie zbiory praw; książki i czasopisma ekonomiczne, w tym pierwsze oryginalne prace wydane w języku polskim i pierwsze polskie czasopisma ekonomiczne; serie wydawnicze ilustrujące dokonania towarzystw naukowych. W dziale *Varia* pokazano między innymi oryginalne przewodniki turystyczne Karla Baedekera a w dziale *Cracoviana* – wybór wydawnictw otrzymanych od Urzędu Miasta Krakowa, odnoszących się do współczesnych problemów Krakowa. Część przedstawionych w albumie dzieł dostępna jest w całości w zbiorach cyfrowych biblioteki, co zostało odnotowane na końcu opisu danego dzieła.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

Górska, Małgorzata (2012). *Piśmiennosc i rewolucja cyfrowa*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 319 s. Acta Universitatis Wratislaviensis; nr 3454. ISBN 978-83-229-3343-5.

Herden, Elżbieta; Seidel-Grzebińska, Agnieszka; Stanicka-Brzezicka, Ksenia, red. (2012). *Dobra kultury w Sieci*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 250 s.+ 1 dysk optyczny (CD-ROM). Cyfrowe Spotkania z Zabytkami; 3. Acta Universitatis Wratislaviensis; nr 3385. ISBN 978-83-229-3276-6.

- Imańska, Iwona (2013). *Per medium auctionis. Aukcje książek w Rzeczypospolitej (XVII-XVIII w.)*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 463 s., il. ISBN 978-83-231-2999-8.
- Kruszewski, Tomasz (2012). *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 525 s., il. ISBN 978-83-231-2944-8.
- Kukła, Wiesław; Miszczuk, Marian (2013). *Wydawnictwa Związku Harcerstwa Polskiego na Wschodzie 1941-1947. Materiały i źródła*. Warszawa: Wydaw. Tomiko, 200 s., il. ISBN 978-83-932707-1-2.
- Łaskarzewska, Hanna, red. (2013). *Kustosze księgozbiorów polskich za granicą*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 276 s., il. Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych; 13. ISBN 978-83-64203-07-7.
- Osiński, Zbigniew; Malesa, Renata, red. (2013). *Biblioteka, książka, informacja i Internet*. Praca zbior. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 300 s., il. ISBN 978-83-7784-374-1.
- Sanetra, Krystyna, oprac. i red. (2013). *Uniwersytet Jagielloński – Biblioteka Jagiellońska – Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska, 300 s., il. ISBN 978-83-934926-2-6.
- Sokołowska-Gogut, Anna, red.; Domalewska, Danuta [et. al.] [aut.] (2013). *Ścieżkami przeszłości. Najstarsze zbiory Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Ekonomicznego, 264 s., il. ISBN 978-83-233-3585-6.
- Tabkowski, Sławomir Jerzy (2013). „*Wiadomości Sądeckie*”. *Studium historyczno-prasoznawcze*. Nowy Sącz: Prezydent Miasta Nowego Sącza; Polskie Towarzystwo Historyczne. Oddział, 125 s., il. ISBN 978-83-933269-2-1.
- Wietoszko, Rafał, red.; Marchwiana, Małgorzata [et al.], aut. i współpr. (2012). *Przodownicy prasy*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 177 s., il. ISBN 978-83-233-3585-6.

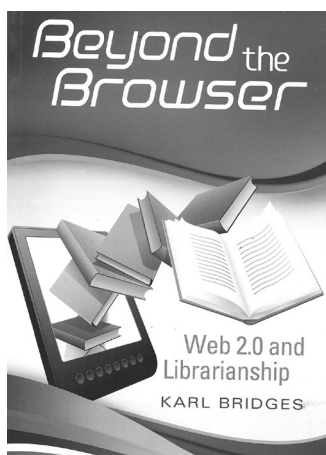
Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 15 lutego 2014 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Tym razem cechą szczególną prezentacji jest wzmożony rozrzut. Przede wszystkim tematyczny – i nic w tym dziwnego. Trudno bowiem bibliotekarstwo i komunikację informacyjną traktować jako obszar jednolitych i spójnych treści do zreferowania. A przecież zjawiska, o których mowa, pozostają jeszcze w rozległych uwikłaniach zewnętrznych, co także wymaga bliższego spojrzenia, od czasu do czasu.

Ale poza tym istnieją też znaczne rozbieżności jakościowe sygnalizowanych tekstów, bo także to jest piśmiennictwo. Staram się wprowadzić omawiać tu publikacje najciekawsze, ale nie da się całkowicie zignorować wypowiedzi miałkich. Jest ich bowiem mnóstwo i również stanowią świadectwo naszej wielodyscyplinarnej – profesjonalnej i naukowej – myśli bieżącej.

NIE TYLKO DWA ZERO [****]

Karl Bridges (2012): *Beyond the browser. Web 2.0 and librarianship*. Santa Barbara: Libraries Unlimited, 89 s., ISBN 978-1-59158-816-0

To jest publikacja frapująca, a byłaby jeszcze bardziej, gdyby nie autorska skłonność do rozdętego gadulstwa i przemożna chęć pisania o wszystkim. Nie udało się autorowi (to bibliotekarz akademicki z Burlington w USA) zwłaszcza przegląd – nadmiernie uproszczony, a przy tym rozwlekły – historyczny komunikacji techniczno-wanej, doprowadzony do wariantu digitalnego, ale nie wiem, czy potrzebnie. Natomiast z przyjemnością

powitałem odejście od tematu tytułowego na rzecz refleksji związanej z teraźniejszością oraz z przyszłością bibliotekarstwa. Jest ciekawa.

Sygnalizując i akceptując ekspansję Internetu w bibliotecznej praktyce, Bridges zwraca jednak uwagę, że wprawdzie za sprawą sieci następuje ogromne usprawnienie archiwizacji oraz dostawy informacji (też ma tu miejsce pomylenie pojęć: informacji oraz treści), a także jej przetwarzania, natomiast nie zachodzi generowanie od zera. Jest to zatem wysoce użyteczne narzędzie obsługi, ale jednak bez wytwarzania, co bywa nagminnie mylone.

Obok wielu zalet Internet serwuje też niebezpieczeństwa, w szczególności deprywatyizacji, zintensyfikowanej dodatkowo w społecznych platformach i w tzw. *chmurach*. Autor uważa, że biblioteki powinny lepiej niż dotychczas dbać o prywatność swojej klienteli i mogą to zrobić, poprawiając w ten sposób radykalnie wizerunek własny w oczach publiczności.

Różne, bieżące kłopoty komunikacyjne mają charakter ambiwalentny. Informacji jest w sumie za dużo, muszą więc być selekcjonowane, a w dodatku sporo kosztują. Biblioteki oferują je za darmo i dokonują selekcji, ale same muszą płacić za wszystko – na dodatek konkurując z tymi, którzy informacje z sieci kradną. Żeby więc racjonalnie wydawać ograniczone środki, najlepiej odwołać się do formuły 2.0 (stąd tytuł) i sukcesywnie odpytywać publiczność, co jest potrzebne, a co nie. Własna publiczność bowiem to nie jest magma, ani nieświadomy tłum. Potrafi skutecznie pomóc.

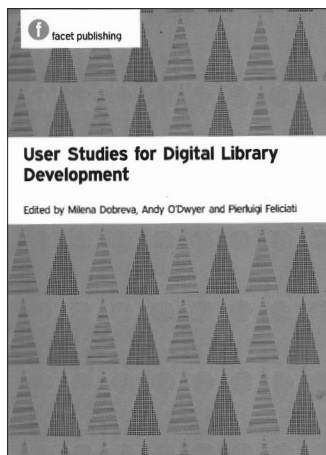
To jest zresztą, jak sugeruje Bridges, przejaw sytuacji ogólnej. W komunikacji bowiem skończył się czas namysłu i spokojnej kontemplacji, a nastąpiła epoka wymiany opinii. Otóż zgoda co do wymiany, ale zalecałbym większą ostrożność w diagnozowaniu. Gdyby bowiem rzeczywiście nastąpił kres kontemplacji oraz namysłu, to należałoby wracać do jaskiń. To nie jest to, o czym marzę.

Autor ma rację sugerując, że z wkroczeniem Internetu prawie całkiem straciły sens mikrofilmy (czy ktoś jeszcze pamięta, że kilkadziesiąt lat temu zmuszano nas do mikrofilmowania wszystkiego?), natomiast chyba zbyt radykalnie przenosi tę opinię na czasopiśmiennictwo drukowane. Bo zagładę drukowanym periodykom oznajmia się już stanowczo co roku, a one wciąż sobie żyją i mają się nieźle. Na złość? Nie warto zatem popadać w skrajności.

Za to wobec książki drukowanej, w szczególności literackiej, ale nie tylko, Bridges nie przewiduje zasadniczych zagrożeń. Trzeba jednak, żeby z komunikacją elektroniczną ułożyła sobie dobre stosunki. Na razie z obserwacji wynika, że (przykładowo) e-booki w roli podręczników sprawdzają się gorzej niż publikacje drukowane – ewentualnie znośnie wykorzystywane w naukach ścisłych oraz w medycynie. Co jednak nie znaczy, żeby należało z e-booków zrezygnować w ogóle.

W każdym razie przyszłość bibliotek trzeba oprzeć na równouprawnieniu w mediacji różnych form komunikacji. A poza tym? Bridges doradza o wiele staranniejsze reagowanie na życzenia publiczności oraz wyższą sprawność w realizacji usług, bo użytkownicy nie lubią czekać. To jednak wymaga radykalnej technicyzacji procesów bibliotecznych, tego zaś (twierdzi autor) bibliotekarze obawiają się wyraźnie. No i poza tym technologia kosztuje.

Natomiast istnieje fundamentalne (jego zdaniem) zagrożenie, mianowicie pokoleniowa wymiana kadry bibliotecznej. W USA do końca dekady odejdzie z pracy 45% bibliotekarzy, dobrze wykształconych i wdrożonych w bieżącą praktykę. Na ich miejsce brakuje chętnych, bo pensje są kiepskie a warunki pracy marne. No więc rzeczywiście nie wygląda to dobrze. Obawiam się, że nie tylko w USA.

O UŻYTKOWNIKACH [***]

User studies for digital library development (2012). Red. Milena Dobreva, Andy O'Dwyer, Pierluigi Feliciati. London: Facet Publishing, 272 s., ISBN 978-1-85604-765-4.

Jest prawdą, że w refleksjach na temat współczesnego bibliotekarstwa, zwłaszcza digitalnego, wizerunek publiczności jest zamazany, bądź nie ma go wcale. Dlatego pomysł tomu, który ukłoni się użytkownikom, wyglądał na uzasadniony. Twórcy wyszli z założenia, że empirycznych badań jest mało i często bywają ułomne, a w ogóle dominuje zainteresowanie samą transmisją treści, natomiast odbiorcy są traktowani schematycznie, jak jednakowe automaty. W takim ujęciu zaś każda biblioteka wygląda jak digitalny McDonald.

Ale pomysł na publikację to jedno, a wykonanie – to drugie. Pozbierano bowiem razem opinie z różnych miejsc na świecie, trochę na temat metodologii badań, a trochę o sytuacji i zachowaniach użytkowników (mieszanka jest mało spójna), niepotrzebnie aż w takim rozrzucie tematycznym i geograficznym. Jest w tomie kilka tekstów ciekawych i te zamierzam zasygnalizować, ale są też takie, których opublikowanie było nieporozumieniem. Wśród innych, do wypowiedzi został zaproszony wielce zasłużony profesor Derek Law, ale jego tekst jest pusty; ktoś tu wyrządził niedźwiedzią przysługę.

Nieraz zastanawiałem się jak to jest ze współautorstwem, a tym bardziej ze współredagowaniem monografii, kiedy kooperantów dzieli znaczne odległości. Ze jest sieć?

To nie to samo, co współpraca bezpośrednia – no i to właśnie widać. Milena Dobrova wykłada na Malcie, Pierluigi Feliciati we Włoszech, zaś Andy O'Dwyer pracuje w Anglii (w BBC). Skutek jest taki, że tom sprawia wrażenie ogólnego rozchwiania.

Wśród omówień metodologicznych dobrze prezentuje się model zachowań odbiorców informacji, jaki zaproponowała Elaine Toms (Uniw. w Sheffield), stanowiący rekapitulację rozmaitych pomysłów w tym zakresie. A wynika z niego także schemat postępowania rozpoznawczego: co i jak badać, w jakiej kolejności i w jakim kontekście.

Autorka sugeruje podział reakcji odbiorczych na trzy kolejne stadia, co nie budzi wątpliwości, jakkolwiek jest w eksplikacji niejaki chaos i przydałoby się lepsze uporządkowanie. No więc odbiór inauguruje rozpoznanie początkowe: uświadomienie celu i zasad doboru informacji, przejrzenie oferty, wstępna ocena przydatności. Kolejne stadium wypełnia przejście treści: wybór, interpretacja oraz porównanie z wiedzą już posiadaną. Finalizacją zaś jest przyswojenie: odpowiedzi na pytania własne, analiza wyników, zrozumienie oraz refleksje końcowe.

Claus-Peter Klas (Uniw. w Hagen, Niemcy) podpowiada, co należałoby analizować w systemie podaży informacji, żeby uświadomić sobie, jak tę podaż oceniają odbiorcy. Według niego, dla użytkowników najważniejsza jest zrozumiałość stosowanej terminologii, klarowność reguł nawigacji oraz ogólna łatwość korzystania. I to warto weryfikować.

Z kolei David Nicholas i David Clark sygnalizują możliwość wydobywania wiadomości o korzystaniu z informacji w sieci poprzez analizy – *deep log* – trwałych śladów użytkowania urządzeń odbiorczych. Łatwe to nie jest, ale za to obiektywne, wolne od subiektywności relacji ewentualnie przepytanych użytkowników informacji.

O skomplikowanej panoramie językowej transmisji treści w sieci globalnej pisze Paul Clough (Uniw. w Sheffield). Otóż są tam materiały w 479 językach narodowych, przy czym 27% (tylko!) internautów używa angielskiego, 23% chińskiego, zaś 8% hiszpańskiego. Nie namawiając do przejścia na chiński, chętnie jednak ostudziłbym wobec tego zapędy do amerykanizacji całej nauki, kosztem języków innych. To wręcz barbarzyństwo, które być może niebawem okaże się zbędne.

Bo oto istnieją już w Internecie systemy wielojęzycznej translacji komunikatów naukowych, powiązane z różnymi wariantami wspierania odbioru. To Multilingual Information Retrieval (MLIR), Cross-Language Information Retrieval (CLIR), oraz europejski Multi Match. Etap wdrożenia jest na razie wstępny, a koszty implementacji są znaczne, ale na przyszłość to niewątpliwie rokuje dobrze.

Wykorzystaniem w obiegu informacji urządzeń mobilnych, racjonalnie i bez opowiadania bajek, zajęła się Lina Petrakieva (Uniw. w Glasgow), dystansując się od bezkrytycznych i egzaltowanych opinii. W konkluzji zaleca aplikacyjną ostrożność, ponieważ narzędzia mobilne, nawet smartfony, to jednak nie całkiem to samo, co komputery stacjonarne. Mogą przechowywać niewiele danych, a małe ekrany ograniczają objętość i konteksty komunikatów. W dodatku klawiatura, zarówno dotykowa jak i (siłą rzeczy) przyciskowa, zmniejsza powierzchnię komunikacyjną jeszcze o 1/3 obszaru. Są to zatem urządzenia stosowne dla krótkiej sygnalizacji treści, informacji instant, ale do pogłębionego i poszerzonego odbioru najwyraźniej już nie.

Nicola Osborne (Uniw. w Edynburgu) ocenia związki ogólnodostępnego Internetu z edukacją, trzymając się opinii, że podstawę stanowi kształcenie bezpo-

średnie, zaś e-edukacja to forma wspomagająca i równoległa. W sieci dominują programy i oferty instytucjonalne, przeważnie związane z edukacją bezpośrednią, więc z przeznaczeniem dla studentów i uczniów, ale także innym osobom stwarzające możliwość zapoznania się, wyboru i ewentualnego wykorzystania. Oraz, co nie bez znaczenia, Internet umożliwi zainteresowanym odbiorcom kontaktowanie się między sobą. Funkcjonują poza tym oferty niezależne, improwizowane, jak choćby różne kursy e-learningowe, ale trudne do zweryfikowania i zawierające ryzyko niekompetencji. Pejzaż ogólny jest więc mało klarowny.

Na temat obiegu i przechowywania zasobów audiowizualnych bardzo interesująco wypowiada się Andy O'Dwyer z BBC. Ale jego opinia jest minorowa.

Dostępność tych materiałów w sieci okazuje się ograniczona, ze względu na wysokie koszty archiwizacji. Której tym bardziej nie ułatwia różnorodność urządzeń odbiorczych – na razie każdy producent (więc i dystrybutor) dostosowuje się prawie wyłącznie do aparatury, przez siebie wykreowanej. W efekcie niemała część tego, co już wytworzono, przepadnie bezpowrotnie. Już samo to wskazuje na piramidę kłopotów, piętrzących się przed bibliotekami (z tym, że autor bibliotek nie wymienia), na co nakłada się jeszcze utrudnione katalogowanie, więc opis, porządkowanie oraz promocja. O'Dwyer podpowiada, że rozwiązaniem może być wspólne tagowanie z publicznością – i teoretycznie ma rację. Ale to trzeba jeszcze wdrożyć praktycznie. Otóż kto sam tego nie próbował, ten nie wie o czym mówi.

Rzadko pisze się natomiast o *s z t u c e* digitalnej, w końcu też obecnej w sieci. I otóż zajął się nią Leo Konstantelos (Uniw. w Portsmouth). Już na wstępie stwierdzając, że samo pojęcie jest mało klarowne, toteż zredukował swoje rozważania do sztuk wizualnych, pomijając inne, w tym Liternet. Rzeczywiście istnieje taki obszar wytworów sztuki, od początku kreowanych (nie chodzi o reprodukowanie) digitalnie, z przeznaczeniem dla sieci, więc z szansą na rozległy obieg, ale nie cieszy się popularnością wśród twórców, ani wzięciem wśród publiczności.

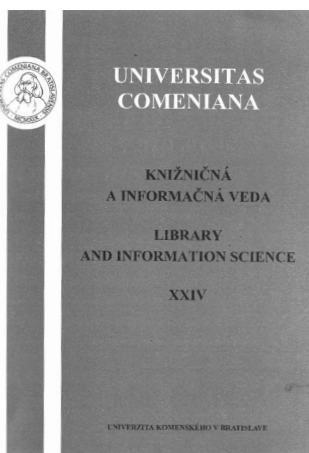
Próba ustalenia przyczyn były badania jednych i drugich, ale rezultaty zostały beznadziejnie zreferowane, nic z tego nie wiadomo. Wygląda na to, że obok zdawkowej akceptacji samej formuły, pozgłaszano szereg zastrzeżeń głównie wobec informacji o wytworach NetArtu, obecnych w sieci, podnosząc niską użyteczność stosowanych obecnie w indeksach metadanych. Ale to jednak nikłego rezonansu tej sztuki w obiegu potocznym bynajmniej nie tłumaczy.

OBOK BIBLIOTEK [****]

Knižnična a informačna veda. T.XXIV (2013). Red. Jela Steinerova. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavie, 172 s., ISBN 978-80-223-3381-8.

Dwudziesty czwarty rocznik bibliotekoznawczo-informatologiczny, sygnowany przez Wydział Filozoficzny Uniwersytetu w Bratysławie, został oddany do dyspozycji tamtejszym doktorantom obu tych dyscyplin. To niezły pomysł, chociaż jak zawsze w tomach składankowych, obok tekstów interesujących (których jest więcej), są także marne, niczego dobrego nie rokujące.

Ale widać też prawidłowość ogólną, która wykracza poza słowacką tylko specyfikę. Otóż opracowania odnoszą się głównie do komunikacji jako takiej i do Interne-

tu, natomiast o bibliotekarstwie właściwie nie ma tam nic. Identyczne nastawienia dostrzegam w kształceniu przyszłej kadry teoretyków bibliologii (??) wszędzie i to jest konstatacja ponura. No bo kto będzie kształtował myśl biblioteczną jutro i pojutrze? Bo przecież – wbrew temu, co wyobrażają sobie instytucje inb – bibliotekarstwo jeszcze nie umarło.

Bardziej w odniesieniu do praktyk komercyjnych, aniżeli bibliotecznych, analizy funkcjonowania internetowej promocji oraz reklamy, dokonała Katarina Buzova. Badanie efektów dowodzi, że jest skuteczna wówczas, kiedy towarzyszą jej dogodne warunki realizacyjne: szybka dostawa i rozsądna cena, ma więc miejsce konfrontacja z praktyką oferty – wykorzystanie doświadczeń uprzednich. Dopowiem, że

akurat w handlu książką z internetowym pośrednictwem, te właśnie warunki są często kiepskie. Skuteczność promocji wzmacnia też dobra renoma producenta albo dostawcy, natomiast czynnikiem zniechęcającym (i na to oferent nie ma wpływu) bywa zmęczenie oraz ogólna frustracja odbiorców, niekoniecznie związana z podażą.

W niejakim podobieństwie, Julia Spačková przeanalizowała w sieci rozmaite strony WWW, także biblioteczne, skupiając się na łatwości ich używania (*easy to use*). No więc, oczywiście, jest wyższa przy zdecydowanym nastawieniu na publiczność, czyli dostosowaniu do użytkowniczych umiejętności oraz możliwie przyjaznej, przejrzystej formie.

Prawidłowość jest taka, że przy odbiorze tekstów z ekranu, oko skanuje zapisy, a skupia się (tu pojawia się przywołanie Jakoba Nielsena, którego teksty sygnalizowałem w PB) na górnej części oraz na lewym segmencie strony, odbierając przede wszystkim tytuły, a zwłaszcza ich początkowe człony. To jest wskazówka, jak te strony konstruować.

Informacje transmitują się głównie z pisma, natomiast z ikon w nikłym wymiarze, zaś nadmierna kolorystyka dodatkowo jeszcze rozprasza uwagę. Autorka powołuje się też na opinię, że jednorazowo można przejść do pamięci roboczej 5-9 sygnałów, na czas nie dłuższy niż 15-20 sekund (w rzeczywistości doniesienia z różnych badań nie są aż tak jednoznaczne) i wyprowadza z tego sugestię, żeby główne menu, decydujące o dalszym posługiwaniu się stroną, składało się najwyżej z 7-hasłowych segmentów.

Ciekawego przeglądu badań w różnych krajach nad osobami wykluczonymi z komunikacji publicznej, dokonała Silvia Horakova, skupiając się na wybranych przez siebie kategoriach. To zdecydowanie najlepszy tekst w całym tomie.

Oto imigranci, obcy w obcym kraju. Jak ustalili badacze, te osoby w pierwszym okresie za wszelką cenę szukają porad, jak przetrwać, ale niezajomość języka bardzo w tym przeszkadza i o sukcesie trudno. Dopiero po wstępnej adaptacji (jeśli taka ma miejsce) zaczynają wyłuskiwać wiadomości, jak egzystować lepiej i bardziej stabilnie. Jeżeli zaś taka stabilizacja nastąpi (ale jakże często nie następuje), wtedy mogą pojawiać się sygnały zainteresowań kulturalnych i politycznych. Wówczas bywa nawet, że tu i ówdzie powstają w sieci specjalne platformy, skupiające grupy imigranckie niektórych narodowości. Do tego jednak dochodzi rzadko i po długim czasie, a cały ten okres jest szczególnie trudny dla imigranckich dzieci.

Z kolei więźniowie, wbrew sielankowym doniesieniom medialnym, na ogół obywają się bez oficjalnych informacji, a z więziennych bibliotek korzystają nieliczni, bo większość skazanych nie potrafi biegle czytać. Informacjom oficjalnym nie ufają też narkomani, tyle że głównie ze świadomego wyboru, bo są dla nich (jak twierdzą) zbytnio dydaktyczne i w praktyce bezużyteczne. Siłą rzeczy, żadnych kontaktów medialnych nie mają bezdomni, zdani wyłącznie na wzajemne relacje osobiste. W podobnym położeniu, chociaż z innego powodu, znajdują się też osoby, uwikłane w seksbiznes; nawet niezbędne informacje prozdrowotne omijają szerokim łukiem, ograniczając się do wewnątrzgrupowej wymiany opinii.

Wszyscy funkcjonują w izolowanych enklawach, w swoich małych światach, już to w następstwie okoliczności, albo przez świadomy wybór własny, wykluczeni z powszechnego (zatem nie całkiem powszechnego) obiegu informacji i zdani wyłącznie na siebie. W sumie nie jest ich tak mało.

Tekst Jany Šuchovej jest w tomie jedynym, który faktycznie odnosi się do bibliotekarstwa. Sygnalizuje mianowicie przejawy obecności na Facebooku słowackich, czeskich i angielskich bibliotek akademickich. To, czego tam spodziewa się od nich publiczność, to informacje o profilu bibliotecznych ofert, o zakresach usług, oraz o bazach pełnotekstowych. Z przeglądu internautowych opinii wynika, że takie powiadomienia istotnie tam są. Więcej trudno oczekiwać. W rezultacie oceny bibliotek przez zagadniętych fejsbukowiczów wypadają dobrze – 80% ma o nich zdanie korzystne. Lecz jak to się ma do poglądów szerokiej publiczności – nie wiadomo.

Poza tym znalazło się w tomie historiograficzne wypracowanie Petroneli Bulkovej na temat działalności Antona Lowe, wydawcy i księgarza, który osiadł w Bratysławie pod koniec XVIII wieku, a w Europie miał rozległe koneksje. Jest to jednak opis, zestawienie faktów, staranne, ale nic z niego właściwie nie wynika. Rzecz w tym, że podobnych produktów doktoranckich jest pełno w całej Europie Wschodniej, także w Polsce. Trudno zgadnąć, czemu mają służyć.

Przesłanką postępowania jest żmudne wyluskiwanie z przeszłości drobnych detali, z których można utworzyć przymglony obrazek, na ogół fragmentaryczny i do niezwłocznego zapomnienia. To nie jest żadne przygotowanie do roztrząsania problemów naukowych, a i wiedza o przeszłości nie ulega w ten sposób wzbogaceniu. Trudno oprzeć się wrażeniu, że ma to miejsce z braku lepszego pomysłu.

SLOGANOTWÓRSTWO [*]

Swietłana Gołowko [2012]: *Kreatyw-technologii w bibliotecznoj sfierie*. Moskwa: Paszkow dom, 166 s., ISBN 978-5-7510-0532-0.

Odchodzenie badaczy i teoretyków (nie tylko młodych) od problematyki ściśle bibliotecznej ma dramatyczne konsekwencje, życie bowiem nie toleruje próżni. Otóż w wytworzoną lukę wciskają się autorzy publikacji pustych, nieporadnych, pozbawionych sensu i jest to wyraźnie dostrzegalne zjawisko międzynarodowe. Trzeba o tym mówić i pisać, żeby obraz naszego dziedzinnego piśmiennictwa odpowiadał prawdzie (może nieciekawej, ale trudno), a przy okazji może chociaż częściowo uda się zredukować beczelność i pustosłowie.

W takiej mniej więcej intencji, przed czterema laty, sygnalizowałem koszmarną książkę Swietłany Gołowko. Z tym większym zażenowaniem, że to jest akademicka nauczycielka i mam ponure wyobrażenie, czym obdarowuje swoich studentów. Niestety, nie tylko ona. Teraz zaś zaprezentowała kolejną książkę, pod żadnym względem nie lepszą, a ku mojemu zdumieniu sygnowaną przez renomowane wydawnictwo. Otóż jest to bardzo smutne. Okazuje się bowiem (wszak nie tylko w Rosji), że nikt nie stawia przeszkód w publikowaniu na temat bibliotekarstwa żenujących dyrdymałów.

Gdyby nawet skwitować wzruszeniem ramion idiotyczny tytuł tej książki, który nic nie znaczy, to jednak trudno przeoczyć pokaźny, bogoojczyźniany wstęp, utrzymany w duchu sowieckich preambuł do naukowych publikacji. To była taka danina systemowa, polegająca na sławieniu bieżących uchwał partyjnych. Tym razem autorka sławi bez umiaru aktualne władze, chociaż całe rosyjskie piśmiennictwo bibliologiczne ubolewa nad kryzysem tamtejszego bibliotekarstwa. Można i tak.

Znaczną część tekstu zajmuje historyczny przegląd poszatkowanych faktów, mających charakteryzować sytuację książki i bibliotek w Rosji dawniej. Jest chaotyczny i sloganiarski, ale podkoloryzowany, pojedynczym zdarzeniom nadający nieuprawniony charakter powszechny. Wynika z niego, że w carskiej Rosji bibliotekarstwo i czytelnictwo rozwijało się imponująco. Tymczasem wiadomo, że tuż przed wybuchem I wojny światowej obowiązkiem szkolnym zdołano w Rosji objąć tylko 50% dzieci. No więc jaki to był rozkwit i czego? Rosyjska inteligencja, niekoniecznie liczna, była wprawdzie na najwyższym w świecie poziomie intelektualnym, ale tutaj mowa o bibliotekarstwie i czytelnictwie *m a s o y m*. Autorka zmierza do konkluzji, że przeszłość bibliotekarstwa powinna być modelem dla jego teraźniejszości i nawet serwuje scenariusze wystaw, podtrzymujące tę tezę. Komentarz nie nadaje się do druku.

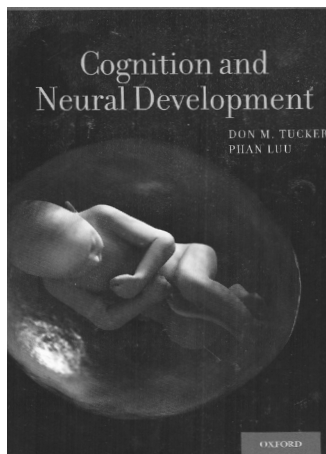
W rejestrze przypomnień pojawia się Mikołaj Rubakin. To postać istotnie ważna dla dziejów europejskiego bibliotekarstwa, ale nawet apologie muszą mieć swoje granice i sens. Tutaj tego nie ma. Rubakinowe zwrócenie uwagi na zróżnicowanie odbiorczych przetworzeń treści w odczytanych tekstach, było w swoim czasie odkrywcze i ważne, ale jakościowo miało się nijak do tego, co wkrótce potem wyartykułował Roman Ingarden. A poza tym określanie Rubakina jako bibliopsychologa ma już dzisiaj charakter głównie grzecznościowy. Z wykształcenia pedagog, nie miał najmniejszego pojęcia o ówczesnej burzliwej *e k s p l o z j i* nowych wtedy nurtów w psychologii: behawiorystycznego (Pawłow, Watson) i psychodynamicznego (Freud, Adler, Jung).

W dalszej części książki oferuje całe narzęcze sloganów na temat bibliotecznego marketingu i piaru, z naiwnymi propozycjami metodologicznymi (ulotka, wykonana według proponowanego scenariusza, musiałaby liczyć kilkadziesiąt stron) oraz umizgami (znowu) wobec władz. Zaś skądinąd słuszny postulat starań o społeczny sponsorat dla bibliotekarstwa, przetworzony na konkretne wskazówki postępowania, wygląda

jak bajka dla małych dzieci. I przez cały tekst, co kilka zdań, odbija się czkawką koszmarnie określenie *socjum*. Że to niby takie naukowe? Niech to socjum porwie.

Ale jeszcze gorszy – chociaż wydawałoby się, że to niemożliwe – jest ostatni segment książki, odnoszący się bezpośrednio do współczesnego bibliotekarstwa i już wszystko jedno, czy w Rosji, czy też poza Rosją. Mowa tam przez cały czas o rozwoju, a nawet rozkwicie, podczas gdy regres (nie tylko tam) widać gołym okiem. Długa wyliczanka zalet bibliotekarskiej profesji zdumiewa skalą naiwności, a proponowane bibliotekarzom tablice zawodowej samooceny wprawiają w osłupienie nawet mnie, chociaż myślałem, że wiem o bibliotekarstwie dużo. A na to wszystko nakładają się jeszcze ogłupiające schematy analiz i dociekań zawodowych, przygotowane na użytek studentów. Nie mam wątpliwości, że autorka zmusza ich do takiej pseudorefleksji w swojej praktyce dydaktycznej. Horror! Swoją drogą ciekawe, że wydawnictwo nikogo nie poprosiło o wykonanie recenzji tej książki; czyżby nikt nie chciał napisać?

To jest oczywiście publikacyjny knot. Ale teksty równie kiepskie lub niewiele lepsze spotykam dość często – mimo wstępnej preselekcji tego, co zamierzam czytać – i to jest namacalny symptom słabości dyscyplin, które uprawiamy. Wypowiadają się osoby, które o bibliotekach oraz o praktyce informacyjnej, coś usłyszały, jednak nie za dużo.

Z OBSZARÓW NEURONAUKI [****]

Don M. Tucker, Phan Luu (2012): *Cognition and neural development*. New York: Oxford University Press, 276 s., ISBN 978-0-19-983852-3.

Nie namawiam do przeczytania tej książki, jeżeli brakuje pogłębionej orientacji psychologicznej, bo to są na ogół rozważania ściśle dyscyplinarne, a nawet subdyscyplinarne (neuronaukowe), niekoniernie dla każdego klarowne. Natomiast zawarte tam opinie odnoszą się wprost lub pośrednio do zjawisk nam bliskich, dlatego warte są skrótowego zasygnalizowania.

Dwaj psychologowie z neurodiagnostycznego instytutu Electrical Geodesics w Eugen, USA (D. Tucker jest równocześnie profesorem w tamtejszym uniwersytecie), podjęli w tym tomie próbę zsyntetyzowania biologicznej i neurologicznej wiedzy o myśleniu i poznaniu – częściowo w oparciu o badania własne – odcinając się od koncepcji dualistycznych. W ich opinii umysł to mózg, a nie tylko jego funkcje (jak twierdzą dualiści) i podlega ogólnemu rozwojowi ontogenetycznemu, jakkolwiek z silnym udziałem intencjonalnej motywacji. I takie są podstawowe przesłanki efektywizacji oraz dyferencjacji ludzkiego poznania. Przedstawiają też przyczynowo-mechanistyczny model funkcjonowania mózgu, oraz teorię poziomów układu nerwowego. Ale co z punktu widzenia bibliologii oraz informatologii szczególnie użyteczne, to pogłębiona refleksja na temat procesów poznawczych w powiązaniu z (bliskimi nam) procesami komunikacji.

No więc – zdaniem autorów – poznanie, pojmowane jako uczenie się, jest postnatalnym zespołem procesów neurorozwojowych, kontynuacją rozwoju embrionalnego, chociaż realizuje się w kontakcie z rzeczywistością, więc nie tylko samoistnie. W ramach tej kontynuacji kształtuje się mózg z architekturą synaps, przy czym rozwojowi podlegają aktywizowane powiązania między tymi synapsami, natomiast nie używane – zanikają. Sama zaś ta aktywność ma związek z procesami komunikacji. W sensie neurofizycznym rezultat wygląda tak, że w następstwie świadomego sterowania procesami poznawczymi następuje rozrost płata czołowego mózgu, który wpływa na selektywną uwagę i na kontrolę zachowań. Wszystko jest więc wzajemnie powiązane.

W wewnętrznej kontroli nad procesami poznania uczestniczy cały mózg, jakkolwiek istnieje specjalizacja (lateralizacja) funkcji różnych jego obszarów. Biorą w niej udział impulsy pozaświadomościowe, pobudzające lub odstręczające, ale rolę podstawową odgrywa jednak regulacja świadoma, a wraz z nią motywująca lub demotywacyjna weryfikacja wysiłków i osiągniętych efektów. Treści (informacje) przejmowane z rzeczywistości, także z procesów komunikacji, podlegają konsolidacji z treściami, przyswojonymi już wcześniej (w czym istotną funkcję pełni wewnętrzny język mowy) i łącznie generują indywidualną wiedzę oraz stanowią przesłankę nastawień wobec kolejnych doświadczeń i przejmowanych treści. Z elastyczną możliwością zmian, jeśli nowe sygnały zewnętrzne tego wymagają.

Wszystko to składa się na ogólną supozycję, że procesy poznawcze oraz rozwój umysłowy, angażując całą neuronalną strukturę mózgu (w tym sensie są przyrodzone, naturalne), wymagają też jednak świadomej aktywności osobniczej, odpowiednio ukierunkowanej, stosownie umotywowanej i angażującej uwagę. To znaczy, że rozwój intelektualny, obok uwarunkowań biologicznych, wymaga intencjonalnego regulowania oraz motywacji, z emocjonalnym pobudzeniem włącznie.

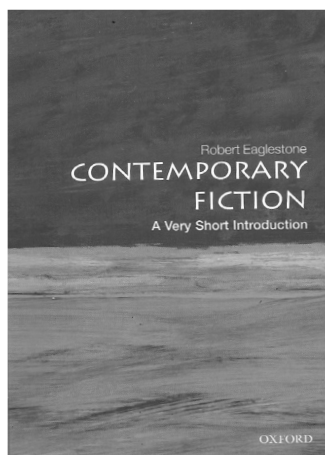
Wychodząc z takich założeń można dopowiedzieć jeszcze, że nie wszystkie procesy komunikacji, tak jak nie wszystkie języki (systemy semiotyczne), jednakowo skutecznie służą rozwiniętym procesom poznawczym. Autorzy nie wnikają w to głębiej, ale z niektórych sformułowań wynika, że w samoregulacyjnej kontroli wewnętrznej poznawania i myślenia, szczególnie ważny jest język mowy. Otóż jego obocznością, niejako koproduktom, jest język pisma i wobec semiotycznej różnorodności form komunikacyjnych, ma to swoje znaczenie.

Z szeregu doniesień badawczych, także własnych, autorzy wnioskuje, że elementy samokontroli procesów poznawczych pojawiają się u dzieci już w trzecim roku życia. Widzę w tym kolejne uzasadnienie dla postulowanych od niedawna praktyk wdrażania dzieci do udziału w różnych procesach komunikacyjnych, także czytelnicy (z pośrednictwem lektorskim), możliwie wcześnie. I są biblioteki, głównie publiczne, które takie formy wdrażające dla bardzo małych dzieci (przy obecności rodziców) organizują. Dawniej przyjmowano – w niejakim związku z opinią Williama Graya sprzed blisko stu lat – żeby cezurą biblioteczną inicjacji dzieci był wiek trzech lat. A już paradoksem jest fakt, że zmianę tego założenia spowodował w swoim czasie Noam Chomsky, wobec którego obaj autorzy omawianej książki są mocno krytyczni.

Intensywny rozwój samokontroli nad świadomością następuje nieco później, wraz z opanowaniem umiejętności myślenia abstrakcyjnego, więc między trzynastym a szesnastym rokiem życia. To jest przełomowy okres poznawczy, charaktery-

zujący się istotną zmianą nastawień i reguł rozumowania, wobec lat poprzednich, ale jeszcze bez w pełni rozwiniętej sprawności, cechującej osoby dorosłe. W tym przedziale wieku niezbędne są zatem inne, odrębne propozycje komunikacyjne i biblioteczne oferty.

Tymczasem akurat w Polsce (i zresztą nie tylko tu) sytuacja w tym zakresie nie jest zadowalająca. Komunikacyjna podaż dla nastolatków ma w dominującej mierze charakter komercyjny, naszpikowana jest gadżetami, a wyspecjalizowanych agend dla młodzieży w bibliotekach publicznych jest mniej niż mało. Nie tworzyliśmy ich przez całe dziesięciolecia i trudno to zmienić z dnia na dzień, mimo że istnieje taka potrzeba.

O LITERATURZE [*****]

Robert Eaglestone (2013): *Contemporary fiction. A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press, 114 s., ISBN 970-0-19-960926-0.

Mariaż paninformacjonizmu z fascynacją technologiami komunikacyjnymi sprawił, że z bibliologicznej refleksji prawie całkowicie wyparowało zainteresowanie funkcjonowaniem literatury pięknej – z natury rzeczy nieinformacyjnej – mimo, że jest to g ł ó w n y obszar oferty bibliotek publicznych, szkolnych oraz (częściowo) pedagogicznych. Zresztą nawet rozważania literaturoznawcze odno-
szą się do bieżących problemów istnienia literatury

lękliwie, z rezerwą, wyraźnie skonsternowane bezkarną erupcją bzdurnych dyrdymałów o kryzysie czytelnictwa. W tym kontekście, sygnalizowana tu publikacja przeglądowa (autor to profesor University of London) sama w sobie zresztą niezwykle ciekawa, należy do wyjątków. Ukazała się zaś w ramach rewelacyjnej oksfordzkiej serii „A very short introduction”, prezentującej w sposób syntetyczny a zarazem czytelny rozmaite dyscypliny naukowe i obszary dociekań badawczych, z perspektywy czasu bieżącego.

Inna sprawa, że seria zawiera świadome cygaństwo: żadne z seryjnych wprowadzeń nigdy nie jest krótkie. To są zawsze pełnowymiarowe, bądź nawet rozduęte, monografie. Złudzenie lapidarności osiągają sprytem. Przez kieszonkowy format oraz pomniejszenie czcionki poniżej granicy rozsądku, jak też w rezultacie odesłania interlinii w niebyt. Czytanie w tych okolicznościach jest psychofizyczną katorgą. Ale ze względu na uroki treści – zachęcam z całym przekonaniem.

Za gatunek, a właściwie nadgatunek, współcześnie dla literatury reprezentatywny, autor uważa powieść (jednak w terażniejszym, a nie w tradycyjnym kształcie) i właśnie o niej wypowiada się głównie. Wierząc w jej ogromne możliwości, bowiem tak naprawdę nie posiada granic (te gatunkowe są enigmatyczne, umowne, nieszczerne i zmienne), może zatem wszystko i — jeśli jest dobra – angażuje czytelników bez reszty; oferuje silną immersję. To ważne, przez wzgląd na to, czym się zajmuje. Otóż usiłuje odpowiedzieć na pytanie, kim właściwie jesteśmy.

Natomiast z obserwacji rynku literackiego wynika, że jest teraz za dużo powieści, nawet tych niezłych. Ciekawe, że w tej opinii Eaglestone podziela pogląd, jaki zasygnalizował Bridges na temat nadmiaru informacji. Widocznie w komunikacyjnym oceanie zaczynamy tonąć.

Współcześnie powieści, zresztą jak cała literatura, funkcjonują inaczej niż kiedyś, bez interpretacyjnego dookreślenia. Można odnosić je do obszaru wyobraźni twórców i to jest bezpieczne, lecz bezproduktywne. Bo kto z czytelników naprawdę rozpoznał i rozgryzł autorską wyobraźnię? Trzeba więc odwoływać się raczej do sprowokowanych przemyśleń własnych, kreować osobiste refleksje, te jednak są różne, zatem takie też muszą być interpretacyjne odczytania powieści: rozmaite.

Istotę powieści określa forma, całkowicie odmienna od form innych produktów pisarskich, chociaż sama nie jest ani jednolita, ani stała. Skoro zaś zmienia się, to i sposoby obchodzenia się z powieściami również ulegają wariantyzacji.

Z przeszłości przetrwała realistyczna umowa, nakazująca udawać, że powieść to okno na rzeczywistość prawdziwą i czytelnicy do tego przywykli. Ale w istocie literatura, a szczególnie powieść, to gra, a nie żadna replika czegokolwiek. Postmodernizm (czyżby Eaglestone zapomniał o romantyzmie?) zburzył więc tę upozorowaną relację i wysunął na plan pierwszy fikcję oraz wyeksplikował konieczność interpretowania powieści po swojemu. Kłopot polega na tym, że jednak zawsze są w nich jakieś skrawki realności, nieco tę fikcjonalność podważające, oraz jest pewien poziom ogólności. Tak to działa.

Poza tym zasysają się w nich ślady literackiej przeszłości. Są nawet opinie – w tym właśnie autorska – że oto w prozie współczesnej odzywają echa opowieści dawnych, niejednemu znanych, ale obecnie zreferowane inaczej. To hipoteza dosyć ryzykowna i osobiście nie dawałbym jej wiary. Wątpię, żeby literatura była produktem cyklicznym.

Powieść, proza, cała literatura razem, stanowi obecnie potężny system zagregowany. Krążą masy tekstów, są miliony czytelników i tysiące twórców, oraz, dopowiem, całe układy produkcji, promocji i dystrybucji. Trudno to ogarnąć i uporządkować.

Dawniej porządek narzucały gatunki, ale granice gatunków są nagminnie przekraczane i tworzy się literacki (a nawet ogólnopiśmienniczy) chaos. W każdym razie, obok literatury przyporządkowanej jeszcze gatunkowym regułom, funkcjonuje też literatura otwarta, bezstrukturalna, dlatego niełatwo rozeznąć się w tym wszystkim klarownie. Autor proponuje więc własną systematyzację, przynajmniej współczesnych powieści: poprzez przyporządkowanie ich do fabularnego czasu.

Otóż w prozie zawsze eksploatowano *p r z e s z ł o ś ć* i powieści, nazwane historycznymi (Eaglestone proponuje dla fabularnych wydarzeń cezurę 50 lat od terażniejszości) mają się nadal w obiegu dobrze. Świat zmienia się bowiem i to, co bywało dawniej, budzi obecnie zaciekawienie. Poza tym istnieje przekonanie, że przeszłość stanowi fundament dla terażniejszości; w jakimś sensie trzyma czas obecny w garści.

Oczywiście, nakłada się na to złudne przeświadczenie, że minioną rzeczywistość można w powieściach zreprodukować. To nieprawda, mit. Naddania, które tam są (bo muszą być), w znacznym stopniu do żadnej przeszłości nie przystają. To są imitacje, wykorzystywane przez autorów mniej lub bardziej świadomie – jak twierdzi autor – do zasygnalizowania minionej traumy. Minionej, zatem już nieobecnej, opanowanej, a to przynosi ogromną ulgę, jak wybudzenie z przykrego snu. I to sprzyja wzięciu.

T e r a ź n i e j s z o ś ć, drugi segment autorskiej klasyfikacji fabuł, objawia się w powieściach pośrednio, właśnie z tego powodu, że są fikcjonalne. Jednak nie da się powiedzieć, że jej w ogóle tam nie ma. Kiedyś odniesienia do rzeczywistości bieżącej miały służyć kształtowaniu narodowej świadomości, ale tak już nie jest. Aktualnie z jej tworzywa mają wykluczyć przesłanki dla wartości egzystencji indywidualnej, na co autor przywołuje szereg przykładów, opisując różne, świeże i najświeższe teksty prozatorskie.

Jednocześnie jednak daje się odczuć w powieściach piętno globalizacji, skojarzone z rozdzieleniem mentalnym i kulturowym. A to jest z kolei symptom ponury, zwiastujący rujnację i kryzys wartości. I ten smutny nurt zdaje się ostatnio w prozie światowej przeważać. Powieści teraz nagminnie odnoszą się do nieszczęść, do śmierci, oraz do zagłady – w wymiarze globalnym właśnie – ujawniając przy tym, że są wobec tego wszystkiego bezradne. I sygnalizują to z pokorą.

Ale oczywiście są jeszcze powieści, nawiązujące do p r z y s ł o ś c i, jakkolwiek przeważnie filtrowane przez wizje technologiczne. Takich zaś, które po prostu próbują bezpośrednio nawiązać do czasu przyszłego, jest wyraźnie mniej.

Flirt z technologią przejawia się głównie w nagromadzeniu gadżetów, natomiast znacznie rzadziej w pogłębionym myśleniu o rozwiniętej technologii oraz o jej skutkach. I na takim gruncie wyrastają dwie, niekoniecznie sprzeczne, sugestie. Takie mianowicie, że cała ta technologia to właściwie okrutne barbarzyństwo, oraz – że (na szczęście) nie wszystko od niej zależy. Konsekwencją są neoromantyczne nawoływania do zwrotu ku naturze, oraz idylliczne portrety pokoleń najmłodszych, mające uosabiać nadzieję.

Do tego samego nurtu Eaglestone zalicza jeszcze powieści, napisane (jego zdaniem) w nowej s t y l i s t y c e technologicznej. To mianowicie jest *proza-w-rozsypce*, wysoce poszatkwana, ale jednak pozlepiana śladowo różnymi wątkami lub akcesoriami wspólnymi. Otóż można mieć wobec takiej kwalifikacji istotne wątpliwości.

Autor odnosi się również do praktycznego obiegu powieści i opinie wyraża ciekawe, z jednym ewentualnie wyjątkiem – kiedy utożsamia książki wyłącznie z literaturą, innego piśmiennictwa nie zauważając. To jest jakby odwrócona reakcja na (sygnalizowany w tym omówieniu) paninformacjonizm.

Ale ma rację, że nagminnie myli się literackie wartości z sukcesami sprzedażnymi, stąd poplątanie ocen. Dlatego uważa, że rozumna promocja i wsparcie ze strony krytyki literackiej, jest dla szerokiego obiegu literatury (i zwłaszcza powieści) konieczne. Trzeba objaśniać, dlaczego jedne powieści mają uchodzić za dobre, a zaś inne nie, ale bez narzucania kategoriycznych interpretacji, oraz bez przesadnego celebrowania autorów. W realizacji tych zadań (jak pisze) najgorzej sprawuje się literaturoznawstwo akademickie. No cóż: uniwersytecki wykładowca literatury chyba wie co mówi.

Oraz dopowiada jeszcze, że jednak w sumie literatura nie istnieje w kawałkach. Stanowi zbiór, racjonalną kontynuację literackich dokonań minionych oraz punkt wyjścia dla dokonań przyszłych. Wymaga zatem zlepiającego uchowania, archiwizacji – w wymiarze globalnym, ogólnospołecznym oraz lokalnym. I wprawdzie słowo *biblioteki* nie pada, lecz to wszak o bibliotekach mowa.

Jacek Wojciechowski

Posiedzenie Prezydium Zarządu Głównego SBP

(Warszawa, 4 grudnia 2013 r.)

W posiedzeniu uczestniczyli: Elżbieta Stefańczyk – przewodnicząca SBP; członkowie Prezydium: Helena Bednarska, Sylwia Błaszczyk, Barbara Budyńska, Marian Butkiewicz, Mirosława Majewska, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Marzena Przybysz; zaproszeni: Stanisław Czajka – honorowy przewodniczący SBP, Małgorzata Dargiel-Kowalska, Anna Grzecznowska, Janusz Nowicki, Małgorzata Szmigielska.

Przewodnicząca SBP przywitała uczestników spotkania i przedstawiła proponowany porządek obrad:

1. Przyjęcie protokołu z posiedzenia Prezydium ZG SBP z dn. 27 września 2013 r.
2. Najważniejsze działania ZG SBP w okresie 27 września – 4 grudnia 2013 r.
3. Wybory w sekcjach, komisjach, zespołach działających przy ZG SBP.
4. Stan realizacji „Planu pracy na 2013 r.”.
5. Realizacja „Strategii SBP na lata 2010-2021”.
6. Sytuacja finansowa SBP.
7. Propozycje do „Planu pracy na 2014 r.”.
8. Sprawy różne.

Przewodnicząca SBP przedstawiła najważniejsze działania Stowarzyszenia w II połowie 2013 r., które obejmowały:

- rejestrację nowych władz i Statutu SBP w KRS,
- przeprowadzenie zmian i uzupełnień w składach redakcji oraz w radach redakcyjnych czasopism SBP,
 - warsztaty („Ochrona danych osobowych w bibliotece”, „Metody i techniki rozwiązywania sytuacji konfliktowych w pracy bibliotekarza”, „Fundraising w bibliotece, czyli jak pozyskać i zatrzymać sponsora”),
 - seminaria („Kto stoi za nowym Żmigrodzkiem?” podczas Targów Książki w Krakowie, „Opiekunowie polskich zbiorów za granicą” podczas Targów Książki Historycznej w Warszawie),
 - realizację konkursu „Historyczne wędrówki z biblioteką”,

- rozwój portalu sbp.pl (badania ankietowe i opracowanie wyników, prace nad unowocześnieniem grafiki, kontynuacja budowy archiwum cyfrowego SBP),
- opracowanie wniosków na dotacje z MKiDN, MNiSW,
- przygotowania do Jubileuszu 650 lat w służbie książki (folder, kalendarz, strona WWW),
- ankiety dotyczące prenumeraty czasopism SBP.

Stanowiska i opinie SBP:

- apel do MKiDN dotyczący uruchomienia dla bibliotek programu dofinansowania zakupu czasopism,
- pismo do MEN nt. projektu ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty,
- pismo do Sekretarza Generalnego Polskiego Komitetu ds. UNESCO nt. rekomendacji IFLA,
- pismo do MKiDN o ustanowienie 2014 r. Rokiem Czytelnika,
- apel do Kuratora Oświaty w Lublinie o wstrzymanie likwidacji 8 filii Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. KEN w Lublinie.

W kolejnym punkcie programu M. Przybysz omówiła wyniki wyborów zarządów sekcji i komisji ZG. Przewodniczącymi sekcji, komisji i zespołu w kadencji 2013-2017 zostali:

- Sekcja Bibliotek Muzycznych – Stanisław Hrabia (Biblioteka i Fonoteka Instytutu Muzykologii UJ w Krakowie),
- Sekcja Fonotek – Katarzyna Janczewska-Sołomko (Biblioteka Narodowa),
- Sekcja Bibliotek Naukowych – Kiriakos Chatzipentidis (Biblioteka Instytutu Psychologii, Uniwersytet Wrocławski),
- Sekcja Bibliotek Publicznych – Krzysztof Marcinowski (Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie),
- Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych – Iwona Smarsz (Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu),
- Sekcja Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych – Wiesława Budrowska (Biblioteka Pedagogiczna w Toruniu),
- Komisja Nowych Technologii – Lilia Marcinkiewicz (Książnica Pomorska w Szczecinie),
- Komisja Ochrony i Konserwacji Zbiorów – Beata Czekaj-Wiśniewska (Centralna Biblioteka Wojskowa w Warszawie),
- Komisja Odznaczeń i Wyróżnień – Ewa Stachowska-Musiał,
- Komisja Opracowania Rzeczowego Zbiorów – Aldona Borowska (Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Praga Południe m.st. Warszawy),
- Komisja Zarządzania i Marketingu – Maja Wojciechowska (Instytut Filologii Polskiej, Uniwersytet Gdański),
- Zespół ds. Bibliografii Regionalnej – Marzena Przybysz (Biblioteka Narodowa).

W najbliższym czasie odbędą się wybory w Sekcji Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych oraz w Komisji ds. Edukacji Informacyjnej.

Stan realizacji „Planu pracy w 2013 r.” omówiła E. Stefańczyk. „Plan pracy” uporządkowany został wg celów ujętych w Strategii SBP. Do najważniejszych działań należy zaliczyć projekt badania efektywności bibliotek oraz realizację grantu FRSI na rozbudowę portalu sbp.pl. W grudniu br. odbędzie się spotkanie z przedstawicielami FRSI w sprawie przedłużenia grantu dla Stowarzyszenia. Kolejną ważną kwestią dla SBP w 2013 r. była ustawa o bibliotekach. Jej projekt opraco-

wany przez SBP został przekazany do MKiDN, gdzie zaproponowano, aby był procedowany jako projekt społeczny. Zarząd Główny SBP podczas posiedzenia w dn. 27 września 2013 r. podjął decyzję, aby projekt procedować w trybie poselskiej inicjatywy ustawodawczej. Do okręgów SBP rozesłany został apel o przesyłanie nazwisk parlamentarzystów mogących wesprzeć Stowarzyszenie. Niestety, odpowiedzi nadsyłane ze struktur terenowych wskazują na małą liczbę sprzymierzeńców. Projekt ustawy został przekazany do Krajowej Rady Bibliotecznej, która ma wydać opinię. Po jej wydaniu podjęte zostaną dalsze starania o rozpoczęcie działań legislacyjnych.

Janusz Nowicki przedstawił stan realizacji planu wydawniczego na 2013 r. Do końca roku wydanych zostanie jeszcze kilka pozycji, w tym *Bibliotekarstwo* pod red. A. Tokarskiej, „Statut SBP” oraz „Biuletyn Informacyjny ZG SBP”.

Stan realizacji „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021” zreferowała J. Pasztaleniec-Jarzyńska. Nawiązała do ustawy o bibliotekach, która jest jednym z zadań ujętych w „Strategii”. Rozbieżność między stanem faktycznym a tym, co założono kilka lat temu spowodowała, że pewne zapisy w „Strategii” na temat ustawy należy zmodyfikować. Trzeba wzmocnić działania promocyjne i lobbujące w środowisku za projektem nowej ustawy. Kolejnym zadaniem ujętym w „Strategii”, którego realizacja nie pokrywa się z założeniami jest projekt systemu wypożyczeń międzybibliotecznych. System został opracowany przez M. Burchard, jednak środowisko nie wykazuje zainteresowania tym projektem. Należy więc podjąć próbę jego popularyzacji, np. w formie seminarium. Inny temat nie do końca zrealizowany to pragmatyka zawodowa. Wobec szeregu zmian i deregulacji nie można w chwili obecnej zakończyć zadania. Zadania ujęte w „Strategii”, które udało się w pełni zrealizować, to:

- badanie efektywności bibliotek,
- przygotowania do wprowadzenia Public Lending Right oraz zmian w prawie autorskim,
- akredytację profesjonalną SBP.

Sytuację finansową Stowarzyszenia przedstawiła A. Grzecznowska, dyrektor Biura ZG SBP. W stosunku do roku ubiegłego znacznie spadła sprzedaż książek i czasopism. Sytuację finansową ratowały do pewnego stopnia otrzymane granty; pod tym względem był to bardzo dobry rok. B. Budyńska zaapelowała, aby od stycznia rozpocząć zintensyfikowaną akcję zachęcania bibliotek do kupna czasopism Stowarzyszenia. Brak pieniędzy nie powinien być w tym przypadku przeszkodą, zwłaszcza jeśli chodzi o prenumeratę jednego tytułu. M. Majewska zauważyła, że nie tylko sprawy finansowe są przyczyną spadku zakupu czasopism i książek przez biblioteki. W środowisku brak jest zainteresowania doształcaniem zawodowym, a co za tym idzie księgozbiorem fachowym. Następnie głos zabrał St. Czajka. Stwierdził, że przyczyną pogorszenia się sytuacji finansowej Stowarzyszenia jest nie tylko słaba sprzedaż wydawnictw, ale również inne czynniki. Poziom miesięczników jest bardzo dobry, także plan wydawniczy na 2013 r. był atrakcyjny, jednak nie w pełni udało się go zrealizować. Biblioteki i bibliotekarze przestali kupować wydawnictwa fachowe. Na koniec swojej wypowiedzi podkreślił, że same dotacje nie będą w stanie uratować finansów SBP. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska zauważyła, że granty są głównie źródłem prestiżu dla Stowarzyszenia, ale nie finansują podstawowej działalności SBP, jaką są wydawnictwa.

Propozycje do planu pracy na 2014 r. przedstawiła E. Stefańczyk. Struktury SBP nadesłały do Biura ZG SBP propozycje szkoleń. Znalazły się tam takie tematy, jak:

- szkolenia fachowe (statystyka biblioteczna, opracowanie zbiorów specjalnych, bibliometria, dokumenty życia społecznego, komiks),
- praca z czytelnikiem (dzieci, młodzież, seniorzy, niepełnosprawni, bajkoterapia, edukacja medialna),
- szkolenia psychologiczne (stres, asertywność, wystąpienia publiczne),
- prawo (wizerunek, plagiat, prawa autorskie, ochrona danych osobowych),
- szkolenia informatyczne (blog, grafika, tworzenie stron, systemy prezentacji),
- pozyskiwanie środków finansowych (m.in. unijnych).

W 2014 r. planowane są ponadto: Forum Młodych Bibliotekarzy (Gorzów Wielkopolski), konferencja nt. architektury bibliotek (część warsztatowa przy współpracy z Instytutem Książki), spotkanie poświęcone działalności działów instrukcyjno-metodycznych w bibliotekach wojewódzkich.

Marzena Przybysz poinformowała, że również sekcje i komisje planują organizację konferencji tematycznych, m.in. Sekcja Bibliotek Muzycznych (Jubileusz 50-lecia) oraz Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych. Następnie swoje propozycje do „Planu pracy” przedstawił M. Butkiewicz. Dotyczyły one tematyki szkoleń, konferencji (*Bibliothecae, quo vadis? Biblioteki naukowe w nowym otoczeniu społeczno-komunikacyjnym, technologicznym i organizacyjnym*), publikacji (*Współczesny podręcznik bibliotekarstwa*) oraz propozycji do uwzględnienia na portalu (katalog fotograficzny współczesnych obiektów bibliotecznych w kraju i na świecie, prezentacja firm specjalizujących się w projektowaniu i budownictwie bibliotecznym). M. Szmigielska, red. naczelna portalu, zwróciła uwagę na zagadnienia prawne dot. udostępniania e-booków, jako temat warsztatów.

Propozycje do „Planu wydawniczego na 2014 r.” przedstawił J. Nowicki.

Mirosława Majewska poinformowała, że Zarząd Oddziału SBP w Warszawie na zebraniu w dn. 9 października 2013 r. jednogłośnie zdecydował o powołaniu Koła SBP przy Bibliotece Publicznej im. Zygmunta Jana Rumla w Dzielnicy Praga-Południe m.st. Warszawy. Planuje się, że Koło w zasięgu swojego działania obejmie, oprócz Dzielnicy Praga-Południe, także obszar Wesołej i Wawra.

Posiedzenie Prezydium ZG SBP

(Warszawa, 7 lutego 2014 r.)

W posiedzeniu uczestniczyli: Elżbieta Stefańczyk – przewodnicząca SBP, członkowie Prezydium: Sylwia Błaszczyk, Barbara Budyńska, Marian Butkiewicz, Mirosława Majewska, Marzena Przybysz; zaproszeni: Stanisław Czajka – honorowy przew. SBP, Anna Grzechnowska, Marta Lach, Janusz Nowicki, Małgorzata Szmigielska, Małgorzata Dargiel-Kowalska.

Spotkanie prowadziła Elżbieta Stefańczyk. Przewodnicząca SBP poinformowała o powołaniu Marty Lach na stanowisko zastępcy dyrektora Biura ZG SBP ds. wy-

dawnicznych. Następnie omówiła najważniejsze działania ZG SBP w okresie grudzień 2013 r. – luty 2014 r., zwracając szczególną uwagę na :

- warsztaty („Ochrona danych osobowych” 28 stycznia),
- ogłoszenie konkursów („Bibliotekarz Roku 2014”, „Mistrz Promocji Czytelnictwa 2014”, „Tydzień Bibliotek 2014” pod hasłem „Czytanie łączy pokolenia”, konkurs na plakat),
- badanie fokusowe dot. rozwoju portalu, 29 stycznia,
- granty i dotacje: złożono raporty końcowe z ubiegłorocznych zadań; SBP dostało dotację na projekt dot. tworzenia stron internetowych; złożono do MKiDN odwołania w sprawach wniosków wydawania: wkładki poświęconej jubileuszowi „650 lat w służbie książki” do „Bibliotekarza”, dodatku „Świat Książki Dziecięcej” do „Poradnika Bibliotekarza”, realizacji XI edycji Tygodnia Bibliotek,
- spotkania: Zespołu ds. badania efektywności bibliotek nt. projektu „Analiza Funkcjonowania Bibliotek” (20 grudnia 2013) oraz współpracy z GUS (28 stycznia 2014); Komitetu Organizacyjnego Jubileuszu „650 lat w służbie książki” (17 stycznia 2014); V posiedzenie Forum Prawa Autorskiego w MKiDN,
- prace Komisji Akredytacji Profesjonalnej SBP (szkolenie „Asertywność w kontakcie z użytkownikiem” organizowane przez firmę szkoleniową TRAKT z Czarnego Błota k. Torunia),
- sprawy wydawnicze.

Następnie B. Budyńska przedstawiła projekt „Planu pracy ZG SBP na 2014 r.” Główny nacisk położony będzie na:

- realizację znowelizowanej „Strategii SBP” i „Programu działania SBP na lata 2013-2017”,
- działania rzecznicze dot. projektu nowej ustawy o bibliotekach,
- badanie efektywności bibliotek publicznych, pedagogicznych, naukowych,
- prowadzenie akredytacji profesjonalnej SBP różnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego bibliotekarzy,
- integrację środowiska bibliotekarskiego wokół spraw związanych z zawodem bibliotekarza i rozwojem bibliotek,
- doskonalenie zawodowe bibliotekarzy,
- przygotowania do jubileuszu 100-lecia SBP.

W dalszej części swojego wystąpienia B. Budyńska przedstawiła wykaz planowanych warsztatów i konferencji:

- ochrona danych osobowych, ochrona wizerunku,
- tworzenie prezentacji w programie Prezi,
- psychologiczne predyspozycje w zawodzie bibliotekarza,
- prowadzenie bloga,
- komiks w zbiorach bibliotecznych – obecność usprawiedliwiona czy nieusprawiedliwiona?
- aktywne formy pracy z młodym czytelnikiem,
- digitalizacja zbiorów; tworzenie opisów do publikacji w formie cyfrowej,
- statystyka biblioteczna,
- opracowanie zbiorów specjalnych w formacie MARC 21 – audiobooki, filmy DVD, e-booki, gry planszowe,
- budowa serwisu edukacyjnego dotyczącego tworzenia stron WWW dla bibliotek,
- kontrola zarządcza i analiza ryzyka w bibliotekach,

- bibliometria,
- „Biblioteka XXI wieku – nowoczesna architektura, pomysłowe aranżacje, funkcjonalne wyposażenie”,
- działalność działów instrukcyjno-metodycznych,
- 50-lecie Sekcji Bibliotek Muzycznych,
- niepełnosprawni w bibliotece,
- bibliografia regionalna,
- IX Forum Młodych Bibliotekarzy *Biblioteka – przystań bez granic*.

J. Nowicki przedstawił „Plan wydawniczy na 2014 r.”

Seria: „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”

1. B. Kamińska-Czubała: *Zachowania informacyjne w życiu codziennym*,
2. E. Jamróz-Stolarska: *Serie wydawnicze dla dzieci w latach 1945-1989*,
3. J. Wojciechowski: *Biblioteki w nowym otoczeniu*,
4. J. Muszkowski: – *Życie Książki* (reedycja we współpracy z Uniwersytetem Łódzkim),
5. Z. Gruszka (red.): *Jan Muszkowski: ludzie, epoka, książki. Tradycje i kontynuacje*,
6. Z. Gruszka (red.): *Oblicza polskiej bibliologii. Konteksty i transgresje*,
7. W. Kostecka, M. Skowera (red.): *Harry Potter – fenomen społeczny, zjawisko społeczne, ikona popkultury*,
8. J. Jasiewicz, E. B. Zybert (red.): *Rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka*,
9. M. Janiak (red.): *Informacja Naukowa: bazy danych, biblioteki cyfrowe, repozytoria*,
10. G. Gmiterek: *Twitter i okolice*.

Seria: „Biblioteki – Dzieci – Młodzież”

1. Stanisława Niedziela: *Zwierzyniec literacki*,
2. G. Lewandowicz-Nosal, K. Kujawa, A. Krawczyk: *Katalog książek do bibliotek dla dzieci 2010-2013*,
3. I. Podlasińska: *Dysleksja czyli czytelnik oporny*,
4. Danuta Świerczyńska-Jelonek: *Literatura w procesie dojrzewania*,
5. Joanna Papuzińska-Beksiak: *Mój nowy bajarz*.

Seria: „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”

1. A. Arkabus: *Mam 6 lat i gonię świat*,
2. A. Trembowiecki: *Dygitalizacja w praktyce. Poradnik*,
3. W. Matras: *Biblioterapia. Poradnik*,
4. B. M. Morawiec: *Blog w bibliotece*.

Seria: „Literatura dla dzieci i młodzieży. Studia”

1. W. Kostecka (red.): *Literatura dziecięca wobec wyzwań współczesności*,
2. J. Ignatowicz: *Zapomniane, zapamiętane*,
3. *Tove Jansson. Horyzonty twórczości* – praca zbiorowa (pokonferencyjna).

Poza seriami:

1. Ł. Kołodziejczyk: *Prywatność w Internecie – Nagroda Młodych SBP*,
2. B. Fabiańska: *Adaptacja MAK+ dla bibliografii regionalnej*.

Janusz Nowicki podkreślił, że Wydawnictwo idzie w kierunku rozwoju serii poradnikowej oraz nowej serii wydawanej z UW, dzięki której wchodzi w ściślejszą współpracę ze środowiskiem polonistycznym. Wszystkie publikacje wydane w ramach tej serii są dofinansowane. Zaproponował również wydanie „Przeglądu Bibliotecznego” w języku angielskim. St. Czajka zauważył, że miałyby to duże znaczenie dla kultury i promocji.

W kolejnym punkcie porządku obrad głos zabrała E. Stachowska-Musiał. Przedstawiła ustalenia i wytyczne zmierzające do zakończenia prac nad Bazą Członków SBP, m.in. zasady dostępu do bazy, prace dot. systematycznej aktualizacji danych, weryfikacji i uzupełniania bazy. Ustalono, że do przewodniczących okręgów i oddziałów zostanie wysłane pismo z informacją o harmonogramie prac. W terminie do 1 marca 2014 r. powinny zostać podjęte w okręgach i oddziałach uchwały w sprawie powołania administratorów bazy w poszczególnych strukturach. Uchwały będą przesyłane do Biura ZG SBP i na tej podstawie osoby uprawnione otrzymają komplet dokumentów dot. ochrony danych osobowych, w tym upoważnienie. Po podpisaniu dokumentów administratorzy prześlą je do Biura, dopiero wtedy Administrator Bezpieczeństwa Informacji Bazy Członków SBP wdroży przyznane uprawnienia.

Prezydium podjęło Uchwałę Nr 1/2014 powołującą Zespół ds. Bazy Członków SBP w składzie: Sylwia Błaszczuk (przewodnicząca), Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Monika Sówka-Cychner, Ewa Stachowska-Musiał, Łukasz Stochniał.

Następnie omówiono kwestie archiwizacji dokumentów SBP. Zespół ds. Archiwum SBP, który został powołany 27 września 2013 r. opracował następujące dokumenty:

- instrukcję kancelaryjną dla Biura ZG SBP,
- instrukcję w sprawie organizacji i zakresu działania składnicy akt Biura ZG SBP,
- instrukcję kancelaryjno-archiwalną dla zarządów okręgów, oddziałów i kół SBP,
- jednolity rzeczowy wykaz akt dla SBP.

Jednogłośnie zostały przyjęte uchwały:

- Nr 2/2014 w sprawie rozwiązania Oddziału SBP w Ciechanowie,
- Nr 3/2014 w sprawie rozwiązania Oddziału SBP w Ostródzie,
- Nr 4/2014 w sprawie zmiany adresu siedziby Oddziału SBP w Warszawie.

Sytuację finansową Stowarzyszenia omówiła A. Grzecznowska, dyrektor Biura ZG SBP. W styczniu odnotowano spory przychód ze sprzedaży książek, jednak cały czas systematycznie spada sprzedaż czasopism, co ma zasadniczy wpływ na bilans finansowy. Brak wyników odwołań w sprawie dotacji z MKiDN w ramach programów operacyjnych.

Ostatnią z omawianych spraw był projekt nowego konkursu „Koło dla Bibliotek” zgłoszony przez R. Wojtczaka z Zarządu Okręgu Dolnośląskiego SBP. Celem konkursu jest aktywizacja kół SBP na rzecz podnoszenia prestiżu zawodu bibliotekarza, integracji środowiska zawodowego bibliotekarzy, budowania poprawnych relacji z wszystkimi szczeblami władz samorządowych i państwowych. Pomysł był zgłoszony na KZD. Członkowie Prezydium stwierdzili, że formuła konkursu jest niejasna, ponieważ trudno będzie rozdzielić działanie danej biblioteki od aktywności koła.

Warsztaty

– 28 stycznia 2014 r. w Biurze ZG SBP w Warszawie odbyły się warsztaty „Ochrona danych osobowych w bibliotece”. Ich celem było omówienie obowiązujących przepisów, nakreślenie praw i obowiązków pracowników i czytelników biblioteki wynikających z ustawy o ochronie danych osobowych. Dzięki spotkaniu uczestnicy uzyskali podstawową wiedzę z zakresu ochrony danych osobowych oraz wytycznych dotyczących ochrony danych osobowych w bibliotekach publicznych. Zajęcia oparte były głównie na dyskusjach i ćwiczeniach, których celem jest przekazanie dość trudnej i specyficznej wiedzy w ciekawy i przystępny sposób. Warsztaty poprowadziła Sylwia Czub-Kiełczewska (Instytut Książki), redaktor naczelna BIP-u, koordynator realizacji przepisów o ochronie danych osobowych w warszawskim oddziale Instytutu Książki.

– 13 lutego 2014 r. miały miejsce warsztaty „Biblioblog – blogger w pigułce. Warsztaty tworzenia bloga bibliotecznego dla początkujących”. Pokazywały one w jaki sposób biblioteka, bibliotekarze i inni mogą promować się za pomocą bloga, jak przyciągnąć czytelników, jak organizować platformę informacyjną, a jednocześnie zaistnieć w sieci tworząc swoją „wirtualną wizytówkę”. Uczestnicy warsztatów dowiedzieli się m.in. od czego i jak zacząć prowadzić blog, jakie panują zasady w blogosferze i jak skutecznie wypromować się w sieci. Różnorodny charakter, przeznaczenie i możliwości wykorzystania biblioblogów są ważne dla bibliotek z małych i większych miejscowości, które często nie posiadają środków finansowych na promowanie swojej działalności. W trakcie warsztatów prowadząca przekazała rady i triki, dzięki którym łatwiej trafić do dużego grona czytelników. Pokazała, że blogi biblioteczne są również dobrą ścieżką w zdobywaniu doświadczeń zawodowych, doskonaleniu wiedzy i warsztatu pisarskiego.

Swoim blogerskim doświadczeniem podzieliła się redaktor naczelna i autorka bloga bibliotecznego *Lustro Biblioteki*, Barbara Morawiec.

Nowości Wydawnictwa SBP

– Pod koniec grudnia wydany został podręcznik *Bibliotekarstwo*. Pod redakcją dr hab. Anny Tokarskiej (książka dostępna w sklepie SBP na portalu http://www.sbp.pl/wydawnictwa/produkt?produkt_id=216).

Podręcznik adresowany jest do bibliotekarzy praktyków, osób kształcących się w zakresie bibliotekarstwa i zainteresowanych tą tematyką oraz studentów kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo w dyscyplinie bibliologia i informatologia. Do tej pory ukazało się niewiele podręczników z tej dziedziny o charakterze naukowym, wśród całościowych można wymienić dwa: Bibliotekarstwo naukowe pod red. Adama Łysakowskiego (1956) oraz dwukrotne wydanie Bibliotekarstwa pod red. prof. Zbigniewa Żmigrodzkiego (1994,

1998). Obecne wydanie przygotowane zostało przez liczny zespół autorów, zaproszonych z wielu ośrodków od Krakowa po Gdańsk. (...) Zaplanowane jest jako kompendium wiedzy, które w lapidarny i, mam nadzieję, motywujący do dalszych, samodzielnych poszukiwań sposób umożliwi uzyskanie odpowiedzi na temat aktualnego stanu bibliotekarstwa, ale także kierunków jego rozwoju w przyszłości. (...)

W kompozycji całości podręcznika przedmiotem analizy będą zagadnienia bibliotek i bibliotekarstwa w perspektywie bibliotekoznawczej (bibliologicznej), począwszy od miejsca biblioteki w przestrzeni informacyjnej i systemie kultury w dobie globalizacji społeczeństw, do jej projektowania, jako przestrzeni bibliotecznej i architektonicznej (budownictwo biblioteczne, projektowanie i aranżacja wnętrz, design) zgodnie z zasadami zarządzania wizerunkiem organizacji i budowania jej jakości. (...) Wśród omawianych zagadnień wiele dotyczy wypracowanych norm i standardów bibliotecznych, niektóre problemy nadal są dyskutowane w środowisku bibliotekarskim, zatem prezentowane tu opinie są stanowiskiem ich autorów.

Ze wstępu dr hab. Anny Tokarskiej

– W serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” wkrótce ukaże się książka Elżbiety Jamróz-Stolarskiej *Serie literackie dla dzieci i młodzieży w latach 1945-1989*.

Historia książki dla młodego odbiorcy jest stosunkowo krótka. Jej korzenie sięgają co prawda XVII wieku, jednak prawdziwy rozkwit literatury i edytorstwa dla dzieci i młodzieży nastąpił, zarówno w Polsce, jak i na świecie, dopiero w drugiej połowie XIX stulecia. Książki dla młodych czytelników należą od końca tego wieku do najwyraźniej wyróżnionych składników ruchu wydawniczego. (...)

Jednym z celów publikacji było sporządzenie możliwie kompletnej bibliografii serii z zakresu literatury pięknej dla dzieci i młodzieży. Niezwykle ważny okazał się przeprowadzony z autopsji opis poszczególnych tomów serii, który w wielu przypadkach pozwolił skorygować nieścisłości i błędy w opisach bibliograficznych przejętych z różnych źródeł. Kolejny etap prac polegał bowiem na dotarciu do jak największej liczby książek, które ukazały się w seriach zakwalifikowanych do utworzonej bazy danych. Następnie metodą analizy i porównań scharakteryzowano formę edytorską i szatę graficzną poszczególnych serii.

W książce zgromadzono także bogaty materiał ikonograficzny dokumentujący serie dla młodych czytelników wydane w Polsce Ludowej. Jest to niezwykle ważne dla kolejnych badań książek dziecięcych z drugiej połowy XX wieku, ponieważ ulegają one stopniowej degradacji, w związku z czym są stale wycofywane z bibliotek. Nieocenionym źródłem na tym etapie okazały się zbiory Muzeum Książki Dziecięcej w Warszawie oraz księgozbiory Biblioteki Narodowej, a także bibliotek wrocławskich: Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Biblioteki Uniwersyteckiej, Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz wielu filii Miejskiej Biblioteki Publicznej.

Fragmety ze wstępu autorstwa Elżbiety Jamróz-Stolarskiej.

Opracowanie: Małgorzata Dargiel-Kowalska,
Małgorzata Woźniak

Tekst wpłynął do Redakcji 6 marca 2014 r.

Rok 2013

Akademickie ośrodki informacji naukowej i bibliotekoznawstwa

Wzorem lat ubiegłych w zeszycie pierwszym „Przeгляdu Bibliotecznego” publikujemy Kronikę życia naukowego akademickich ośrodków informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, odnotowując tym samym najważniejsze informacje dotyczące awansów zawodowych, problematyki prac badawczych, tematyki konferencji krajowych i zagranicznych, zmian kadrowych i osób, które zmarły w 2013 r. Po raz pierwszy do współpracy zaprosiliśmy również zakłady, niestety, informacje uzyskaliśmy tylko od jednego. Liczymy na to, że w kolejnym roku dołączą pozostałe. Mamy nadzieję, że i tym razem przedstawione w Kronice wydarzenia spotkają się z Państwa zainteresowaniem, a być może staną się inspiracją do dalszego rozwijania działalności badawczej naszych akademickich ośrodków bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Jak zwykle, bardzo serdecznie dziękujemy za współpracę gronu korespondentów z instytutów, katedr i zakładu, bez których zaangażowania, Kronika nie powstałaby. W tym roku są nimi:

mgr Robert Brzóska (Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Uniwersytet Warszawski – IINiSB UW),

dr Sabina Cisek, dr Małgorzata Janiak, dr Piotr Lechowski, dr Magdalena Wójcik, mgr Gabriela Bednarska, Karolina Piaśnik (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński – IINiB UJ),

dr hab. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu – IINiB UMK w Toruniu),

dr Joanna Gomoliszek (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy – KINiB UKW w Bydgoszczy),

dr Anita Has-Tokarz (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – IBiIN UMCS w Lublinie)

dr Ligia Henczel-Wróblewska (Zakład Informacji Naukowej, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu – ZIN UAM w Poznaniu)

dr Izabela Krasińska (Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach – IBiD UJK w Kielcach),

dr Michał Rogoż (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie – IINiB UP w Krakowie),

mgr Aleksandra Szubert (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Łódzki – KBiIN UŁ),

dr hab. Katarzyna Tałuc (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski – IBiIN UŚ),

dr Agnieszka Wandel (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego – IINiB UWf).

AWANSE NAUKOWE

PROFESURY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Prof. dr hab. ANDRZEJ LINERT (Uniwersytet Jagielloński) – nominacja profesorska. Recenzenci: prof. dr hab. Emil Orzechowski, prof. dr hab. Ewa Kosowska, prof. dr hab. Roman Taborski, prof. dr hab. Eleonora Udalska; data nominacji: 9 września 2013 r.

Prof. dr hab. ADAM PAWŁOWSKI (Uniwersytet Wrocławski) – nominacja profesorska. Recenzenci: prof. dr hab. Walery Pisarek, prof. dr hab. Władysław Miodunka, prof. dr hab. Stanisław Gajda i prof. dr hab. Zygmunt Vetulani; data nominacji: 2 lutego 2013 r.

Prof. dr hab. JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK (Uniwersytet Warszawski) – nominacja profesorska. Recenzenci: prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert, prof. dr hab. Barbara Stefaniak, prof. dr hab. inż. Henryk Rybiński i prof. dr hab. Wiesław Babik; data nominacji: 26 lutego 2013 r.

HABILITACJE

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr hab. ZDZISŁAW GĘBOŁYŚ (Uniwersytet Śląski): rozprawa habilitacyjna *Biblioteki mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej* (Katowice 2012). Recenzenci: dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieńkowska; dr hab. prof. UWf Krzysztof Walczak; prof. dr hab. Zbigniew Żmigrodzki; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 21 maja 2013 r. (Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem rozprawy było przedstawienie stanu bibliotek mniejszości niemieckiej w Polsce w okresie międzywojennym, ich znaczenia w kultywowaniu tradycji i podtrzymywaniu tożsamości Niemców mieszkających w granicach państwa polskiego. Poszczególne części rozprawy dotyczą: liczebności, rozmieszczenia i statusu mniejszości niemieckiej; warunków politycznych, ekonomicznych, organizacyjnych funkcjonowania bibliotek mniejszości niemieckiej. Następnie omówiono typy bibliotek. Szczegółowo scharakteryzowano formy gromadzenia zbiorów, strukturę rzecz-

wą księgozbiorów, a także zasięg czytelnictwa użytkowników bibliotek. W osobnych częściach przedstawiono status bibliotekarza w okresie międzywojennym oraz system wsparcia bibliotek mniejszości niemieckiej ze strony państwa niemieckiego. W rozprawie poruszono także problem roli bibliotek niemieckich w stosunkach polsko-niemieckich. Rozważania zamyka syntetyczne omówienie stanu bibliotek innych mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej Polskiej.

Dr hab. ARTUR JAZDON (Biblioteka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): rozprawa habilitacyjna *Wydawcy poznańscy 1815-1914. Kształtowanie środowiska i repertuaru wydawniczego* (Poznań 2012). Recenzenci: prof. dr hab. Oskar Stanisław Czarnik; dr hab. Anna Maria Gruca; dr hab. prof. UŚ Edward Różycki; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 26 lutego 2013 r. (Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem rozprawy było przedstawienie historii rozwoju ruchu wydawniczego w Poznaniu w latach 1815-1914. W pierwszej części rozprawy zaprezentowano w układzie chronologicznym rozwój 226 podmiotów (osób fizycznych i firm) zajmujących się zawodowo produkcją i rozpowszechnianiem książek. Uwzględniono również działania grup wydawców niezawodowych; redakcji czasopism; różnego rodzaju towarzystw; organów administracji państwowej; związków wyznaniowych. Druga część rozprawy zawiera analizę produkcji wydawniczej w ujęciu statystycznym. Badania tego typu pozwoliły na określenie struktury tematycznej miejscowej produkcji wydawniczej i jej adresata. W dalszej części przedstawiono instrumenty kształtowania polityki wydawniczej (formy mecenatu społecznego, konkursy, formy upowszechniania informacji o wydawanych książkach, np. recenzje) oraz stosowane działania promocyjne. Rozważania uzupełniają aneksy zawierające m.in. szczegółowy wykaz poznańskich firm wydawniczych.

Dr hab. TOMASZ KRUSZEWSKI (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): rozprawa habilitacyjna *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji* (Toruń 2012). Recenzenci: prof. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz, prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert, dr hab. Maria Próchnicka, dr hab. prof. UW Bogumiła Staniów; data kolokwium: 8 października 2013 r.; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 8 października 2013 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Głównym celem rozprawy było opisywanie i analizowanie biblioteki w kontekście kulturowym i społecznym. Autor uznał, że biblioteka posiada oczywisty wymiar materialny i funkcjonalny. Jednak dostrzegł też drugi składnik biblioteki: kulturową nadbudowę, tzw. ducha, aurę biblioteki, która budowała wizerunek oraz tożsamość instytucji. Zatem biblioteka to znak (tekst kultury), który umieszczony jest w świecie symboliki – w kulturze człowieka. Właśnie to kulturowe, ale też społeczne tło było scenografią instytucji analizowanej w książce. Oba zasoby: materia i duch, byt i kultura wzajemnie się przenikają i warunkują swoje istnienie. Analiza jednego z nich wymaga odwoływania się do drugiego. Istota tkwi jednak w proporcjach oraz przyczynowości. Autor założył, że to „duch”, czyli kultura symboliczna biblioteki, kreuje jej codzienną rzeczywistość. Za podstawową przyjął tezę, że aby biblioteka w pełni działała, potrzebna jest narastająca w czasie warstwa symboliczno-kulturowa. Stąd założenie o prawie harmonii między organizacją biblioteki a jej wartościami kulturowymi.

Dr hab. RENATA PIASECKA-STRZELEC (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach): rozprawa habilitacyjna *Polskie agencje prasowe w latach 1944-1972. Upowszechnianie i reglamentacja informacji, działalność propagandowa* (Kielce 2012). Recenzenci: prof. zw. dr hab. Urszula Jakubowska, prof. zw. dr hab. Tomasz Mielczarek, prof. zw. dr hab. Stanisław Michalczyk, dr hab. prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu Mirosław Golon; data kolokwium: 19 czerwca 2012 r.; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 19 czerwca 2012 r. (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wydział Humanistyczny).

Abstrakt rozprawy: Rozprawa to studium historyczno-prasoznawcze poświęcone roli, jaką odgrywały agencje prasowe w obiegu i reglamentowaniu informacji w Polsce w latach 1944-1972, ze szczególnym uwzględnieniem działalności propagandowej. Problematyka badawcza została ukazana w szerszym kontekście, uwzględniającym specyficzne uwarunkowania związane z przynależnością Polski do krajów realnego socjalizmu. Zakres chronologiczny opracowania podyktowany jest dynamiką funkcjonowania powojennych agencji prasowych, co szczególnie w przypadku daty końcowej, nie pokrywa się z periodyzacją PRL. W rozdziale pierwszym zawarte są informacje wprowadzające w zasadniczą problematykę badawczą, dotyczące m.in.: komunistycznej koncepcji informacyjnej służby prasowej, uniwersalnego modelu agencji prasowych funkcjonujących w warunkach ustroju socjalistycznego oraz charakterystyki agencji prasowych działających w europejskich i pozaeuropejskich krajach socjalistycznych. W dwóch kolejnych rozdziałach przedstawiono rozwój agencji prasowych w Polsce w latach 1944-1972 z uwzględnieniem profilu, form działalności, miejsca w systemie prasowym oraz roli, jaką odgrywały w systemie oficjalnej propagandy partyjno-państwowej. Rozdział ostatni ukazuje tematykę komunikatów agencyjnych zamieszczanych na łamach jawnych biuletynów Polskiej Agencji Prasowej, które w okresie PRL stanowiły podstawowe źródło informacji polskich środków masowego przekazu. Struktura tych informacji stanowi kalendarium celowo nagłaśnianych faktów i zjawisk społeczno-politycznych.

dr hab. MIECZYŚLAW SPRENGEL (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Zakład Informacji Naukowej), tytuł rozprawy: *Gospodarczo-polityczne współczesne relacje Australii z Japonią. Wzorzec dla stosunków międzynarodowych w regionie Azji i Pacyfiku* (Kraków 2012). Recenzenci: prof. dr hab. Ewa Oziewicz, prof. dr hab. Ewa Latoszek, prof. dr hab. Andrzej Wojtyna, prof. dr hab. Tomasz Budnikowski, data kolokwium: 24 października 2013 r.; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 24 października 2013 r. (Szkola Główna Handlowa w Warszawie).

Abstrakt rozprawy: Głównym celem rozprawy było ukazanie relacji gospodarczych i politycznych na przestrzeni lat 1945-2010, przedstawienie tych relacji i szczegółowych elementów staje się wzorcem modelowym dla stosunków międzynarodowych w regionie Azji i Pacyfiku. Szczególną uwagę zwrócono na materiał źródłowy i bibliograficzny, który pozwolił określić nowy wymiar stosunków dwustronnych. Całkiem prawdopodobne, że doświadczenia z przeszłości posłużą jako doskonały przykład do kreowania stosunków odpowiadających nowoczesnym wyzwaniom. Ponadto powiązanie trzech paradygmatów: konstruktywizmu, neoliberalizmu i neorealizmu pozwala na znalezienie wielu elementów wspólnych w bilateralnych relacjach między Australią a Japonią. Zatem praca ma również charakter teoretyczny.

DOKTORATY**(porządek alfabetyczny osobowy)**

Dr SYLWIA GAJOWNIK (Uniwersytet Śląski): rozprawa doktorska: *Baśń na współczesnym polskim rynku wydawniczo-księgarskim (po transformacji ustrojowej)*. Promotor: prof. zw. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz. Recenzenci: prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel; dr hab. Katarzyna Tałuć; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 26 marca 2013 r. (Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem pracy było ukazanie zmian, jakie zaszły na rynku wydawniczo-księgarskim po 1989 r. oraz przedstawienie, przy uwzględnieniu nowych uwarunkowań społeczno-politycznych, tendencji rozwojowych w baśniopisarstwie. Poszczególne części rozprawy poświęcono: analizie rynku wydawniczo-księgarskiego po 1989 r.; prezentacji poglądów polskich i zagranicznych badaczy na temat baśni; omówieniu reprezentatywnych przykładów baśni klasycznych, regionalnych, narodowych i nowoczesnych. W dalszej części skoncentrowano się na zagadnieniach typograficznych dotyczących współczesnych edycji baśni. Rozprawę zamykają rozważania na temat inicjatyw wspierających popularyzację książki dla dzieci oraz omówienie form wykorzystujących tekst literacki, czyli filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

Dr MAGDALENA KARCIARZ: (Biblioteka Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej we Wrocławiu) rozprawa doktorska pt. *Biblioteki niepaństwowych szkół wyższych w Polsce w latach 1990-2010: powstanie, rozwój, perspektywy*. Promotor: dr hab. prof. UW r Bogumiła Staniów, recenzenci: prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel (UMK), dr hab. prof. UW r Krzysztof Walczak; data obrony: 11 lutego 2013 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 26 lutego 2013 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Kluczowym celem dysertacji było przedstawienie bibliotek niepaństwowych szkół wyższych w Polsce od momentu ich powstania od 1990 po 2010 r., a także możliwych kierunków rozwoju i zmian. Podjęte badania stanowią pierwszą w tak szerokiej perspektywie próbę opisu kondycji tych instytucji, ich roli w krajowym systemie bibliotecznym, miejsca w systemie kształcenia, a także wpływu na umacnianie sektora uczelni niepaństwowych na rynku edukacji. Praca przedstawia wyniki badań ilościowych (w oparciu o dane GUS, bazy danych, dane ankietowe) i jakościowych (wywiady bezpośrednie z kadrami zarządzającą oraz pracownikami). Wyniki badań prezentowane w pracy mogą być wykorzystane przy ocenie sektora uczelni niepaństwowych jako elementu rynku edukacyjnego. Wpływać też mogą na podniesienie jakości usług świadczonych przez te instytucje.

Dr SEBASTIAN D. KOTUŁA (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): rozprawa doktorska pt. *Komunikacja bibliologiczna wobec World Wide Web*. Promotor: prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek, recenzenci: dr hab. Maria Juda, prof. UMCS; dr hab. Małgorzata Kisilowska, data obrony: 20 marca 2013 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 27 marca 2013 r. (Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny).

Abstrakt rozprawy: W rozprawie podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: jak zmienia się model i przedmiot (książka) komunikacji bibliologicznej, gdy jest realizowany w środowisku WWW z pełnym wykorzystaniem możliwości sieci i hipertekstu. Tym samym podjęto rów-

niez próbę wykazania ciągłości i związków obecnej w bibliologii koncepcji komunikacji zo-niskowanej wokół książki z rozwiązaniami będącymi konsekwencją zaistnienia nowego środowiska (hipertekstowego i multimedialnego WWW) i formy komunikacji (sieciowej). W rezultacie przedstawiono i poddano analizie oraz charakterystyce własne (autorskie) propozycje modeli cyfrowej komunikacji bibliologicznej i sieciowej komunikacji bibliologicznej.

Dr JOLANTA MAZUREK (Biblioteka Kórnicka): rozprawa doktorska pt. *Spoleczne funkcje polskich bibliotek cyfrowych w początkowym okresie ich rozwoju*. Promotor: dr hab. prof. UAM Mirosław Górny, recenzenci: dr hab. prof. UMK Ewa Głowacka, dr hab. prof. UW r. Marta Skalska-Zlat; data obrony: 11 lutego 2013 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 26 lutego 2013 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem rozprawy było ustalenie funkcji bibliotek cyfrowych oraz określenie czynników, które je kształtują. Autorka postawiła tezę, że powszechny i praktycznie nieograniczony dostęp do zasobów piśmienniczych w postaci cyfrowej zmienia zasadniczo styl pracy ich użytkowników i wywołuje istotne zmiany w ich świadomości kulturowej; w tym kontekście możliwe jest poznanie kształtowania się funkcji bibliotek cyfrowych. Na materiał źródłowy pracy złożyły się: polska i zagraniczna literatura przedmiotu, statystyki obrazujące działanie polskich bibliotek cyfrowych, sondaże przeprowadzone wśród użytkowników bibliotek cyfrowych i korespondencja z nimi. Rozważania szczegółowe objęły: przedstawienie rzeczywistego poziomu i sposobu wykorzystania bibliotek cyfrowych i ich wizerunku w społeczeństwie; analizę funkcji pełnionych przez biblioteki cyfrowe (w podziale na funkcje: naukową, edukacyjną i ogólnokulturową), prezentację czynników kształtujących funkcje bibliotek cyfrowych.

Dr DOROTA CHŁOPKOWSKA, obecnie SIWECKA (IINiB UW r.): rozprawa doktorska pt. *Kształtowanie się światowego modelu informacji bibliograficznej. Programy i projekty (1950-2010)*. Promotor: dr hab. prof. UB Jadwiga Sadowska, recenzenci: prof. dr hab. Elżbieta Gondek (UŚ); dr hab. prof. UW r. Marta Skalska-Zlat; data obrony: 4 czerwca 2013 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 11 czerwca 2013 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Rozprawa stanowi próbę przedstawienia i podsumowania zjawisk, jakie wystąpiły w bibliografii (rozumianej jako zbiór rekordów) na forum międzynarodowym w latach 1950-2010. Model informacji bibliograficznej ewoluował w tym czasie od etapu „narodowego”, poprzez fazę ujednoczenia i normalizacji w skali międzynarodowej, do stadium globalizacji. Istotny był przy tym wpływ uwarunkowań technologicznych, które prowadziły do zmian w zakresie formy opisu bibliograficznego, postaci bibliografii oraz organizacji pracy nad nią. Poszerzeniu uległy granice bibliografii jako dyscypliny. Ponadto ze względu na użytkowników zmierza się do wielostronnych ujednoczeń i uproszczeń w bibliografii. Analizie poddano rekomendacje pokonferencyjne, wytyczne opracowane przez organizacje międzynarodowe oraz normy krajowe i międzynarodowe. Podsumowano kilkudziesięcioletnią działalność organizacji i instytucji, które odegrały istotną rolę w tym zakresie (IFLA, ISO, UNESCO, Biblioteka Kongresu, Biblioteka Brytyjska).

Dr ANNA WAŁEK (Biblioteka Główna PWr): rozprawa doktorska pt. *Biblioteki wobec idei otwartego dostępu do zasobów nauki*. Promotor: dr hab. prof. UB Jadwi-

ga Sadowska, recenzenci: dr hab. prof. UW Katarzyna Materska; dr hab. prof. UW Marta Skalska-Zlat; data obrony: 25 czerwca 2013 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 2 lipca 2013 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Rozprawa omawia znaczenie idei otwartego dostępu do zasobów nauki dla zadań i działalności informacyjnej bibliotek. Wyróżnia się dwie zasadnicze strategie tworzenia zasobów typu Open Access (OA): publikowanie otwartych czasopism oraz tworzenie otwartych repozytoriów. Obie one mają wpływ na działalność i zadania bibliotek, które realizują ideę OA, tworząc biblioteki cyfrowe oraz współtworząc repozytoria jako przedsięwzięcia równoległe do tradycyjnych zasobów dokumentów. Idea OA jest ponadto nowym etapem realizacji tradycyjnych usług bibliotecznych, wspomagającym działalność informacyjną oraz mogącym wpłynąć na modyfikację dotychczasowych funkcji bibliotek. Analizie poddano piśmiennictwo krajowe i zagraniczne, opisano stan faktyczny rozwoju bibliotek cyfrowych i repozytoriów w Polsce. Omówiono również udział środowiska bibliotekarskiego w tworzeniu podstaw i założeń ruchu OA, prawne uwarunkowania otwartego dostępu oraz typy zasobów udostępnianych w modelu OA.

Dr ZUZANNA WIOROGÓRSKA (Uniwersytet Charles de Gaulle – Lille 3, Uniwersytet Warszawski): rozprawa doktorska pt. *Shaping information literacy for enhancing the use of scientific journals. Comparative study on academic users' behaviour*. Promotorzy: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata, prof. Widad Mustafa El Hadi, recenzenci: dr hab. Ewa Głowacka; prof. Fabrice Papy, data obrony: 29 listopada 2013 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 26 lutego 2014 r. (Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny).

Abstrakt rozprawy: Celem badań omówionych w rozprawie było: przedstawienie zagadnienia edukacji informacyjnej (ang. *information literacy*) z perspektywy dotychczasowych prac w tym zakresie, w szczególności prowadzonych we Francji i w Polsce, ocena doświadczeń, wiedzy i umiejętności francuskich i polskich słuchaczy studiów doktoranckich w zakresie korzystania z zasobów czasopism naukowych, udostępnianych przez biblioteki akademickie oraz przygotowanie programu edukacyjnego skierowanego do doktorantów, opartego na międzynarodowych standardach edukacji informacyjnej, którego głównym celem jest zwiększenie wykorzystania czasopism naukowych. W rozdziale pierwszym, na podstawie literatury przedmiotu przedstawione zostały wypracowane dotychczas koncepcje i modele edukacji informacyjnej, interpretacja związanych z nią problemów badawczych i terminologii stosowanej do ich opisu w polskim i francuskim piśmiennictwie przedmiotu oraz stan badań w tej dziedzinie w Polsce i we Francji. Omówione w następnym rozdziale badanie porównawcze francuskich i polskich doktorantów miało na celu zweryfikowanie hipotezy o niskim wykorzystaniu czasopism naukowych przez doktorantów oraz znalezienie odpowiedzi na pytanie, jakie działania powinni podjąć bibliotekarze i wykładowcy, aby je zwiększyć. W badaniu wykorzystane zostały trzy metody: ankietowe badanie sondażowe, obserwacja i teoria ugruntowana. Ankietowe badanie sondażowe wybrano jako metodę najbardziej odpowiednią w dotarciu do dużej liczby badanych. Ankieta bazowała na kwestionariuszu – najpopularniejszym narzędziu badawczym wykorzystywanym w naukach społecznych. Kwestionariusz składał się z 27 pytań. Obserwacja to klasyczna metoda stosowana w badaniach społecznych. Jest to metoda bezpośrednia, jednokierunkowa. W przypadku niniejszej rozprawy zastosowano metodę ukrytej obserwacji uczestniczącej. Teoria ugruntowana to jakościowa metoda badawcza, zakładająca rozwijanie teorii na podstawie systematycznie zbieranych i analizowanych danych, a nie w oparciu o przegląd piśmiennictwa i definiowanie hipotez. W niniejszym badaniu zastosowano teorię ugruntowaną w celu sprawdzenia,

czy ta metoda może mieć zastosowanie w badaniu porównawczym potrzeb informacyjnych francuskich i polskich użytkowników bibliotek. Prośba o udział w badaniu ankietowym skierowana została do wszystkich 3789 doktorantów zarejestrowanych obecnie na studiach doktoranckich prowadzonych przez różne wydziały na Uniwersytecie Warszawskim (łącznie 1771 doktorantów) i w pięciu szkołach doktorskich prowadzonych na trzech uniwersytetach w Lille: Lille 1, Lille 2 i Lille 3 (łącznie 2018 doktorantów). Badania porównawcze przeprowadzone zostały na próbie 578 doktorantów (317 francuskich i 261 polskich), którzy wypełnili ankietę online. Głównymi wnioskami z badań dotyczącymi przyczyn ograniczonego wykorzystywania zbiorów czasopism naukowych przez tę grupę użytkowników bibliotek akademickich są: brak wyspecjalizowanej edukacji informacyjnej, skierowanej do doktorantów (w przypadku Polski) oraz brak promocji czy popularyzacji edukacji informacyjnej wśród doktorantów i wykładowców, którzy mogliby zachęcać studentów do uczestniczenia w szkoleniach (w przypadku Francji). Główną rekomendacją w przypadku Uniwersytetu Warszawskiego jest rozwinięcie oferty szkoleń z zakresu edukacji informacyjnej dla doktorantów, a w przypadku Uniwersytetu Lille – bardziej efektywna promocja istniejącej oferty szkoleń. W dwóch kolejnych częściach rozprawy przedstawiono problemy i podejścia do projektowania programów edukacji informacyjnej, a na podstawie wyników przeprowadzonych badań porównawczych i przedyskutowanych zagadnień pedagogicznych zaproponowano zarys szkolenia z zakresu edukacji informacyjnej dla doktorantów. Program skierowany jest do studentów I roku, będących na początku swojej pracy badawczej.

Dr MAGDALENA WÓJCIK (Uniwersytet Jagielloński): rozprawa doktorska pt. *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki*. Promotor: dr hab. Maria Próchnicka, recenzenci: dr hab. prof. UMK Ewa Głowacka; dr hab. Małgorzata Kisilowska, data obrony: 9 maja 2013 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 22 maja 2013 r. (Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej).

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem pracy jest sposób wykorzystania środowiska Internetu, w tym szczególnie Web 2.0, w działalności usługowej polskich instytucji książki. Głównym celem przeprowadzonych badań było określenie zakresu i form wykorzystania mediów społecznościowych w działalności usługowej instytucji książki w Polsce, z naciskiem na pokazanie różnic w sposobie ich wykorzystania przez instytucje komercyjne i niekomercyjne. Badania własne zostały przeprowadzone w oparciu o założenia metody mieszanej, zakładającej zintegrowanie w obrębie jednego projektu badawczego elementów analizy ilościowej i jakościowej. Zgodnie z przyjętymi założeniami przeprowadzono badanie ankietowe wytypowanych bibliotek publicznych oraz księgarni i wydawnictw o profilu ogólnym lub literackim, wsparte wywiadem z przedstawicielami badanych instytucji. Analizie ilościowej poddano zakres i formy wykorzystania mediów społecznościowych w działalności instytucji książki, analiza jakościowa pozwoliła wyjaśnić przyczyny zaobserwowanych zjawisk i wskazać kierunki dalszych zamian. W rezultacie przeprowadzonych badań: zidentyfikowano zakres i formy wykorzystania środowiska Internetu i mediów społecznościowych do prowadzenia działalności informacyjnej, promocyjnej i handlowej polskich instytucji książki, wskazano różnice w sposobie wykorzystania Internetu i mediów społecznościowych przez komercyjne i niekomercyjne instytucje książki w Polsce oraz wyjaśniono ich przyczyny, jak również opracowano propozycję strategicznych rozwiązań w zakresie wykorzystania mediów społecznościowych w pracy instytucji książki.

PRACE, PROJEKTY I GRANTY BADAWCZE (porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

**INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I DZIENNIKARSTWA,
UNIwersytet JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH**

Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła. T. 6, Czasopisma i efemeryczne gazety warszawskie (grant zespołowy MNiSW NN 103 096738); kierownik: prof. dr hab. Danuta Hombek (IBiD UJK w Kielcach); członkowie zespołu: dr hab. Wojciech Kęder (IH UP JPII w Krakowie), dr Barbara Dąbrowska (IBiD UJK w Kielcach), dr Klaudia Socha (KEiNP UJ w Krakowie); termin realizacji: 30 marca 2010 – 29 marca 2013 r.

**INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ,
UNIwersytet MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE**

Bibliofilstwo w Polsce w okresie wczesnonowożytnym; finansowanie: grant wydziałowy dla młodej kadry i doktorantów finansowany z budżetu jednostki; kierownik/wykonawca: dr Grażyna Piechota; termin realizacji: grudzień 2013 r.

Katalog wystaw jako komunikat; finansowanie: grant wydziałowy dla młodej kadry i doktorantów finansowany z budżetu jednostki; kierownik/wykonawca: mgr Agnieszka Kida-Bosek; termin realizacji: grudzień 2013 r.

Komunikacja bibliologiczna wobec World Wide Web; finansowanie: grant wydziałowy dla młodej kadry i doktorantów finansowany z budżetu jednostki; kierownik/wykonawca: dr Sebastian D. Kotuła; termin realizacji: grudzień 2013 r.

**INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ,
UNIwersytet ŚLĄSKI**

Normalizacja europejska w zakresie informacji naukowej i technologii informacyjno-komunikacyjnych; finansowanie: projekt Narodowego Centrum Nauki; konkurs: Preludium 1; Nr grantu: PP-0211-005-1-01; kierownik projektu: dr Anna Matysek; wykonawca: dr Anna Matysek; termin realizacji: 1 grudnia 2011 – 30 listopada 2013 r.

Zautomatyzowane systemy informacyjne dotyczące orzeczeń sądowych; finansowanie: projekt Narodowego Centrum Nauki; konkurs: Preludium 1; Nr grantu: PP-0211-004-1-01; kierownik projektu: mgr Honorata Zarębska; wykonawca: mgr Honorata Zarębska; termin realizacji: 1 grudnia 2011 – 30 listopada 2013 r.

**INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOLOGII,
UNIwersytet MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU**

Czasopisma grudziądzkie w dwudziestolecu międzywojennym; finansowanie: grant promotorski finansowany z budżetu jednostki; kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Jacek Gzella/mgr Marcin Żynda; termin realizacji: 2013 r.

Czasopisma z zakresu nauki o literaturze polskiej wydawane w Krakowie w latach 1945-1989; finansowanie: grant promotorski finansowany z budżetu jednostki; kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Grażyna Gzella/mgr Milena Śliwińska; termin realizacji: 2013 r.

Kwerenda źródłowa toruńskich czasopism wydawanych w okresie dwudziestolecia międzywojennego; finansowanie: grant promotorski finansowany z budżetu jednostki; kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Jacek Gzella/mgr Piotr Rudera; termin realizacji: 2013 r.

Open Source'owe systemy zarządzania treścią jako platforma realizacji elektronicznych usług bibliotecznych; finansowanie: grant promotorski finansowany z budżetu jednostki; kierownik/wykonawca: dr hab. Ewa Głowacka, prof. UMK/mgr Dominik Piotrowski; termin realizacji: 2013 r.

**INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA,
UNIwersytet Jagielloński**

Biblioteka Jagiellońska – opracowanie dziejów od 1775 r. do 1918 r.; instytucja realizująca: Biblioteka Jagiellońska; współpartnerzy: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ, Archiwum UJ, Instytut Historii UJ, Archiwum Nauki PAN i PAU, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, Centrum Badań Bibliografii Polskiej Estreicherów w Krakowie; finansowanie: Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, moduł 1.1 (nr projektu: 11H 11 023480); kierownik projektu: dr Piotr Lechowski; termin realizacji: luty 2012 – luty 2017 r.

Harmonizacja zarządzania dydaktyką na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (HaZarD); finansowanie: Program Operacyjny Kapitał Ludzki (projekt nr UDA-POKL-04.01.01-00-089/11-00); koordynatorzy z ramienia Uniwersytetu Jagiellońskiego: dr hab. Maria Próchnicka, dr Małgorzata Janiak; termin realizacji: wrzesień 2012 – sierpień 2014 r.

SYNAT (Utworzenie uniwersalnej, otwartej, repozytoryjnej platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy); finansowanie: Program strategiczny – Interdyscyplinarny system interaktywnej informacji naukowej i naukowo-technicznej, finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (nr umowy SP/1/1/77065/10); współpartnerzy (spoza UJ): ICM Uniwersytet Warszawski; Politechnika Warszawska; ACK CYFRONET; Biblioteka Narodowa; IChB PAN PCSS; Instytut Łączności PIB; Instytut Podstaw Informatyki PAN; MIM Uniwersytet Warszawski; NASK; Polsko-Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych; Politechnika Wroclawska; Uczelnia Łazarskiego; Uniwersytet Kardynała S. Wyszyńskiego; Wojskowa Akademia Techniczna; WETI Politechnika Gdańska; koordynator z ramienia Uniwersytetu Jagiellońskiego: dr hab. Maria Próchnicka; termin realizacji: lata 2010-2013.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA,
UNIwersytet PEDAGOGICZNY im. KEN W KRAKOWIE

Nowe technologie – nowe kompetencje; finansowanie: projekt finansowany ze środków Unii Europejskiej; utworzono 5 kierunków studiów podyplomowych w tym m.in. prowadzoną przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP w Krakowie Architektura informacji i użyteczności przestrzeni informacyjnych; kierownik: prof. dr hab. Jacek Migdałek, koordynator: dr Stanisław Skórka; termin realizacji: 1 kwietnia 2013 – 31 marca 2015 r.

Rynek wtórny książki w Polsce: korzenie – uwarunkowania – praktyka – perspektywy (kształtowanie się księgarskiego rynku wtórnego po 1989 r., jego formy, funkcjonowanie i rola w procesie upowszechniania książki na tle przemian społeczno-ekonomicznych); finansowanie: grant habilitacyjny Narodowego Centrum Nauki nr 2011/03/B/HS2/03908; kierownik: dr Grzegorz Nieć; termin realizacji: 30 sierpnia 2012 – 29 sierpnia 2015 r.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA,
UNIwersytet WROCLAWSKI

Chronologiczna baza danych polskich tekstów prasowych z lat 1945-1954, opisanych metadanymi na poziomie morfosyntaktycznym (zadanie jest częścią projektu Polska część infrastruktury naukowej CLARIN ERIC. Wspólne zasoby językowe i infrastruktura technologiczna); finansowanie MNiSW decyzja nr 6358/1A/119/2013); koordynator projektu na Uniwersytecie Wrocławskim: prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji: lata 2013-2015.

Dzieci sieci 2.0 – kompetencje komunikacyjne młodych; finansowanie: grant MKiDN w ramach programu „Obserwatorium Kultury”, projekt realizowany przy Ośrodku Badań i Analiz Społecznych, nr projektu 03221/13/FPK/DMP); członkini zespołu badawczego: dr Renata Piotrowska (konceptualizacja zmiennych wykorzystanych w badaniach, koncepcja metodologiczna, przygotowanie narzędzi, analiza i interpretacja zebranych danych, raport); termin realizacji: marzec-grudzień 2013 r.

Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja; finansowanie: grant MNiSW – Narodowy Program Rozwoju Humanistyki; wykonawca: dr Halina Rusińska-Giertych (dostarczanie informacji o drukach, które wyszły z tłoczni zakonnych; decyzja nr 11H 11 021280); termin realizacji: lata 2012-2016.

Encyklopedia Książki; finansowanie: Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, moduł badawczy 1.1, decyzja nr 0005/FNiTP/H11/80/2011; kierownik: prof. dr hab. Anna Migoń; okres realizacji: 36 miesięcy.

Encyklopedia Książki Kaliskiej; finansowanie: grant Urzędu Miejskiego w Kaliszu; zespół autorów-specjalistów z Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu; wykonawca: dr hab. prof. UW r Krzysztof Walczak; termin realizacji: styczeń 2011 – grudzień 2013 r.

Kultura książki polskiej we Lwowie w okresie Oświecenia; finansowanie: projekt badawczy własny NCN, umowa nr 4053/B/H03/2011/40; kierownik: dr Halina Rusińska-Gierzych; termin realizacji: 15 kwietnia 2011 – 14 kwietnia 2014 r.

Nauka w polskim dyskursie prasowym w latach 1975-2005: analiza naukometryczna, cechy genologiczne i funkcjonalne; finansowanie: projekt badawczy NCN, nr umowy UMO-2012/05/N/HS2/03135; kierownik: Anna Łach; termin realizacji: 15 marca 2013 – 14 maja 2014 r.

Mieczysław Gębarowicz (1893-1984), uczonek i opiekun narodowych dóbr kultury; finansowanie: projekt badawczy własny NCN, umowa nr 0661/B/H03/2010/38; kierownik: dr hab. Maciej Matwijów; termin realizacji: 16 marca 2010 – 16 marca 2013 r.

Odrodzenie irlandzkiej książki etnicznej i publikacje w języku irlandzkim w kulturze nowego państwa; finansowanie: projekt badawczy własny NCN, umowa nr ODW-4056/B/H03/2011/40; kierownik: dr Anna Cisko; termin realizacji: 12 października 2011 – 11 października 2014 r.

Polska czy żydowska? Tożsamość kulturowa książki literackiej na przykładzie serii wydawniczych przekładów z języków hebrajskiego i jidysz; finansowanie: projekt nr 2207/M/II-NIB/12 wyłoniony do finansowania w ramach konkursu wewnętrznych projektów badawczych na Wydziale Filologicznym; kierownik: Monika Jaremków, promotor: prof. dr hab. Anna Migoń; termin realizacji: 2012 – marzec 2013 r.

Status przekładu w polisystemie „peryferyjnej” literatury dziecięcej. Perspektywa porównawcza na przykładzie literatury włoskiej i polskiej; finansowanie: projekt badawczy własny KBN nr NN 103 398740; kierownik: dr Katarzyna Biernacka-Licznar (UWr), współrealizator dr hab. prof. UWr Bogumiła Staniów; termin realizacji: lata 2011-2013.

Sztuka czerni i bieli. Kultura książki w twórczości Leona Urbańskiego; finansowanie: projekt badawczy własny MNiSW, umowa nr 2143/B/H03/2009/36; kierownik: dr Ewa Repucho; termin realizacji: 13 maja 2009 – 12 maja 2014 r.

Żydowska literatura piękna w polskim repertuarze wydawniczym XX wieku (edycje książkowe przekładów z języka hebrajskiego i jidysz); finansowanie: projekt badawczy NCN, nr umowy UMO-2012/05/N/HS2/03112; kierownik: Monika Jaremków; termin realizacji: 15 marca 2013 – 14 czerwca 2015 r.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH, UNIwersytet Warszawski

Badania nad działalnością prymasa Stanisława Karnkowskiego jako męża stanu i duchownego; kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina; termin realizacji: styczeń-grudzień 2015 r.

Bibliograficzna baza danych światowego językoznawstwa slawistycznego i Sybislaw; finansowanie: Towarzystwo Naukowe Warszawskie; realizacja: Instytut Sławistyki PAN; wykonawca: dr Maria Przastek-Samokowa; termin realizacji: 1993 r. – kontynuacja.

Bibliologia i informatologia na świecie (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina; termin realizacji: lata 2013-2014.

Biblioteki klasztorne w średniowieczu (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Jerzy Kaliszuk; termin realizacji: lata 2013-2014.

Budowa i funkcjonowanie biblioteki, kultura czytelnicza w Szkole Narodowej Polskiej w Paryżu (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Iwona Pugacewicz; termin realizacji: lata 2013-2014.

„Clavis scriptorum et operum Medii Aevi Poloniae” – słownik autorów i tekstów powstałych w średniowiecznej Polsce; finansowanie: grant NPRH nr 11H 12 019881; kierownik: dr Jerzy Kaliszuk; termin realizacji: lata 2012-2017.

Działania paryskich mediów na rzecz kształtowania nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego; kierownik/wykonawca: dr Iwona Pugacewicz; termin realizacji: wrzesień 2014 r.

Działanie instytucji organizującej ruch wydawniczy i księgarski w latach 50. XX wieku w Polsce (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Agnieszka Chamera-Nowak; termin realizacji: lata 2013-2014.

Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja; finansowanie: Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, Moduł 1.1; umowa nr 0073/FNiTP/H11/80/2011; wykonawca: mgr Dorota Pietrzakiewicz; termin realizacji: lata 2012-2016.

Encyklopedia Książki; finansowanie: Narodowy Program Rozwoju Humanistyki; realizacja: Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny; grant nr 11H 11 009580; kierownik projektu: prof. dr hab. Anna Migoń; wykonawca: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata (współredaktor działu Książka (dokument) w środowisku informacyjnym); wykonawca: dr Marcin Roszkowski (opracowanie haseł do encyklopedii); wykonawca: dr hab. Małgorzata Kisilowska; termin realizacji: lata 2011-2014.

E-participation – proponowane rozwiązania komunikacyjne a zachowania informacyjne obywateli współuczestniczących w procesach sprawowania władzy: stan obecny a możliwości rozwoju (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik/wykonawca: dr Anna Mierzecka-Szczepeńska; termin realizacji: lata 2013-2014.

Europejskie systemy informacyjne (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Marta Grabowska; termin realizacji: lata 2013-2014.

e-Urząd – Biblioteka – Obywatel. Biblioteki jako pośrednicy w dostępie do informacji i usług publicznych; finansowanie: konkurs: SONATA 2, panel: HS 2, 2011; grant NCN nr UMO-2011/03/D/HS2/01124; kierownik projektu: dr Mariusz Luterek; wykonawcy: dr Justyna Jasiewicz, dr Anna Mierzecka-Szczepeńska, dr Marcin Roszkowski; termin realizacji: 9.08.2012 – 8.10.2015 r.

Ewaluacja ex-ante kujawsko-pomorskiego regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020; finansowanie: Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu; realizacja: Agrotec; wykonawca: dr Mariusz Luterek; termin realizacji: maj 2013 – marzec 2014 r.

Ewaluacja wybranych projektów realizowanych w ramach Priorytetu XIII „Infrastruktura szkolnictwa wyższego” Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013; finansowanie: Narodowe Centrum Badań i Rozwoju; realizacja: Agrotec; wykonawca: dr Mariusz Luterek; termin realizacji: 2013 r.

Formy i metody pracy w bibliotekach publicznych i szkolnych (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Dorota Grabowska; termin realizacji: lata 2013-2014.

Gospodarka informacyjna (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik/wykonawca: dr Justyna Jasiewicz; termin realizacji: lata 2013-2014.

Historia fotografii i bibliografii (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Adam Nowak; termin realizacji: lata 2013-2014.

Historia nauki polskiej 1944/52-1989, tom X. Część I (ogólna); finansowanie: Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, moduł badawczy 1.1; Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego; realizacja: Instytut Historii Nauki PAN im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów; wykonawca: dr hab., prof. UW Jacek Puchalski (Biblioteki w życiu naukowym PRL i poza Krajem w latach 1939-1989); termin realizacji: lata 2013-2014.

Implementacja narzędzi analitycznych Google Analytics dla Bibliologicznej Biblioteki Cyfrowej (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Zdzisław Dobrowolski; termin realizacji: lata 2013-2014.

Informatologia: próba rewizji wybranych elementów modelu poznawczo-badawczego (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kaspepek; termin realizacji: lata 2013-2014.

Koncepcje autora w kontekście prawa autorskiego i własność intelektualnej (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Teresa Świąćkowska; termin realizacji: lata 2013-2014.

Inwentarz archiwum Instytutu Literackiego Kultura; finansowanie: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego; realizacja: Biblioteka Narodowa, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych; kierownik projektu – Maria Wrede; wykonawca: mgr Dorota Pietrzekiewicz (Przygotowanie inwentarza w formie bazy danych materiałów archiwalnych związanych z działalnością Jerzego Giedroycia i innych osób tworzących zespół paryskiej „Kultury” – inwentarzem objęte są wszystkie dokumenty związane z wydawnictwami IL); termin realizacji: lata 2012-2016.

Katalogi online bibliotek polonijnych (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Seweryn Dobrzelewski; termin realizacji: lata 2013-2014.

Kompetencje cyfrowe nauczycieli i wykorzystanie nowych mediów w szkolnictwie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym – diagnoza. Projekt badawczy realizowany przez Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga, (program Obserwatorium Kultury; grant MKiDN nr 9074/13/DMP); koordynator/kierownik/wykonawca: dr Justyna Jasiewicz; termin realizacji: 2013 r.

MEDIA_STYCZNI. Diagnoza kompetencji medialnych i informacyjnych w Polsce; wykonawca dr hab. Małgorzata Kisilowska; termin realizacji: lata 2013-2014.

Książka w kulturze polskiej. Książka w instytucjach polskich w kraju i za granicą (X-XX wieku) (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Anna Kamler; termin realizacji: lata 2013-2014.

Kultura informacji – wybrane zagadnienia (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. Małgorzata Kisilowska; termin realizacji: lata 2013-2014.

Leksykografia jedno i dwujęzyczna (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Marek Iwanowski; termin realizacji: lata 2013-2014.

Ludzie starzy i starość na ziemiach polskich od XVIII w. do 1989 r. (na tle porównawczym); projekt badawczy realizowany przez Wydział Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego; (grant nr N N108 256639); kierownik: prof. Andrzej Szwarc; wykonawca: prof. Dariusz Jarosz; termin realizacji: 26.10.2010 – 25.10.2013 r.

Możliwości wykorzystania mikrobloggingu w działalności bibliotek (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik/wykonawca: dr Grzegorz Gmiterek; termin realizacji: lata 2013-2014.

Od e-government do e-governance: rola nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych w usprawnianiu procesów decyzyjnych i twórczych w sektorze publicznym (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik/wykonawca: dr Mariusz Luterek; termin realizacji: lata 2013-2014.

Ontologie bibliograficzne (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik/wykonawca: dr Marcin Roszkowski; termin realizacji: lata 2012-2013.

Opracowanie systemu komputerowego Rzeczywistości Rozszerzonej przeznaczonego do zastosowania w oprogramowaniu edukacyjnym dedykowanym przedmiotom ścisłym; finansowanie: Narodowe Centrum Badań i Rozwoju; Grant nr 10; Konkurs „Innowacje Społeczne”, przyznany konsorcjum w składzie: CTAdventure Sp. z o.o. (lider), IINiSB UW, Smart_Lab, Fundacja MOST; wykonawca: prof. dr hab. B. Sosińska-Kalata, dr Mariusz Luterek, dr Marcin Roszkowski; termin realizacji: 1.11.2013 – 31.12.2015 r.

Polityka wydawnicza Jerzego Giedroycia w latach 1946-2000; wykonawca: dr Małgorzata Ptasńska; termin realizacji: lata 2013-2012.

Polskie dziedzictwo edukacyjne w dziewiętnastowiecznym Paryżu; kierownik/wykonawca: dr Iwona Pugacewicz; planowany termin realizacji: czerwiec/ lipiec 2014.

Problemy społeczne historii PRL (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Dariusz Jarosz; termin realizacji: lata 2013-2014.

Recepcja etyki informacyjnej w środowisku bibliotekarzy i pracowników informacji; (Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny, opieka nad rozprawą doktorską mgr Moniki Halasz-Cysarz); promotor: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; termin realizacji: lata 2013-2014

Rejestracja księgozbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego; finansowanie: Departament Dziedzictwa Kulturowego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego; koordynator: dr hab., prof. UW Jacek Puchalski; wykonawca: mgr Elżbieta Maruszak; termin realizacji: lata 2006-2014.

Repertorium Chronicarum (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Jacek Soszyński; termin realizacji: lata 2013-2014.

Repertorium Chronicarum; finansowanie/realizacja: Mississippi State University i Uniwersytet Warszawski; współkierownik projektu: dr hab., prof. UW Jacek Soszyński (internetowa baza danych rękopisów zawierających kroniki średniowieczne o zasięgu ogólnosięwiatowym (<http://www.chronica.msstate.edu/>); termin realizacji: od 2000 r. – bezterminowo (kontynuacja).

Rynek książki w Polsce po 1945 (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Marek Tobera; termin realizacji: lata 2013-2014.

Shaping information literacy for enhancing the use of scientific journals: a comparative study on academic users' information behaviour; finansowanie: umowa bilateralna – Convention internationale de cotutelle de these między Lille-3, Geriico i Uniwersytetem Warszawskim, Wydział Historyczny, grant promotorski rozprawy doktorskiej Zuzanny Wiorogórskiej; promotor: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; termin realizacji: obrona 29.11.2013 r.

Systemy bezpieczeństwa informacji i zasobów bibliotecznych; finansowanie: Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny, opieka nad rozprawą doktorską mgr Wojciecha Kulińskiego; promotor: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; termin realizacji: lata 2013-2014.

Teoretyczne podstawy organizacji wiedzy (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; termin realizacji: lata 2013-2014.

Udział bibliotek w życiu współczesnych obywateli ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w tworzeniu i zabezpieczaniu dziedzictwa kulturowego, etnicznego i narodowego (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert; termin realizacji: lata 2013-2014.

Użytkownicy bibliotek z dysfunkcjami (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Bożena Karzewska; termin realizacji: lata 2013-2014.

Użytkownicy informacji – potrzeby, zachowania i kompetencje informacyjne (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UW Katarzyna Materska; termin realizacji: lata 2013-2014.

Web 2.0 jako przestrzeń informacyjna i komunikacyjna dla profesjonalistów informacji; Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny, opieka nad rozprawą doktorską mgr Pauliny Milewskiej; promotor: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; termin realizacji: lata 2013-2014.

Współczesna książka dla dzieci i młodzieży (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Michał Zająć; termin realizacji: lata 2013-2014.

Zbiory i działalność: Instytutu Naukowego Badania Komunizmu w Warszawie 1930-1939; Instytutu Naukowego Badania Zagadnień Wschodu 1939-1940; Działu Społecznego Biblioteki m.st. Warszawy, 1941-1945; kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Jacek Puchalski; termin realizacji: lata 2013-2014.

Znaki własnościowe; finansowanie: Departament Dziedzictwa Kulturowego MKiDN; wykonawca: mgr Elżbieta Maruszak; termin realizacji: lata 2006-2014.

Z problematyki językowego obrazu świata (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Maria Przastek-Samokowa; termin realizacji: lata 2013-2014.

Życie kulturalne i polityczne emigracji polskiej po II wojnie światowej 1945-1989; wykonawca: dr Małgorzata Ptasieńska (Polskie uchodźstwo w Szwajcarii po II wojnie światowej); termin realizacji: lata 2012-2013.

KATEDRA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ, UNIwersytet ŁÓDZKI

Słownik pracowników książki polskiej. Suplement 4; finansowanie: Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, grant nr 11H 11006180 ; kierownik: dr Magdalena Rządłkowska; termin realizacji: lata 2012-2016.

Studia podyplomowe dla nauczycieli w zakresie drugiego przedmiotu – informacji naukowej i bibliotekoznawstwa oraz posługiwania się nowymi technologiami ICT i językiem obcym; finansowanie: grant nr POKL.09.04.00-10-007/10-00 Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet IX. Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działanie 9.4. Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty; kierownik: dr Grzegorz Czapnik; termin realizacji: 1 września 2011 – 31 marca 2013 r.

Koło naukowe jako forma zwiększania konkurencji studentów na rynku pracy; finansowanie: grant dla młodych naukowców Uniwersytetu Łódzkiego, umowa 545/355; kierownik: dr Zbigniew Gruszka; termin realizacji: lata 2012-2013.

„Życia książki” Jana Muszkowskiego (nowa edycja); finansowanie: grant dla młodych naukowców Uniwersytetu Łódzkiego; kierownik: dr Zbigniew Gruszka; termin realizacji: maj – grudzień 2013 r.

**KATEDRA INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOLOGII,
UNIwersytet KAZIMIERZA WIELKIEGO W BYDGOSZCZY**

Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja; finansowanie: Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, grant nr 11H 11021280, uzyskany przez Polskie Towarzystwo Historyczne; współpartnerzy: Biblioteka PAN w Gdańsku; Instytut Archeologii i Etnologii PAN we Wrocławiu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu; Polska Akademia Nauk Biblioteka Kórnicka; Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Historyczny, Katedra Muzykologii; Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny; Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Nauk Humanistycznych; Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Oddział w Tarnowie, Wydział Teologiczny; kierownik: prof. dr hab. Marek Derwich (Instytut Historyczny, Uniwersytet Wrocławski); wykonawcy: zespół z instytutów naukowych, bibliotek i innych (dane na stronie www.kasaty.pl), z ramienia KINiB UKW – dr Aldona Chlewicka; termin realizacji: lata 2012-2016.

Rola katowickiej Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych w powojennej ochronie zbiorów bibliotecznych w Polsce; finansowanie: grant nr DEC-2011/03/B/HS2/05446 Narodowego Centrum Nauki; kierownik: dr hab. prof. UKW Ryszard Nowicki; termin realizacji: lata 2012-2015.

**ZAKŁAD INFORMACJI NAUKOWEJ, UNIwersytet im. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU**

Polacy w kulturze Piemontu w XIX wieku i w pierwszych dekadach XX wieku; finansowanie: Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, grant nr 11H11 029080; kierownik/wykonawca: dr Ligia Henczel-Wróblewska (ZIN UAM); termin realizacji: luty 2012 – maj 2014 r.

Sites of memory: heritage of the memory – memory of the heritage; finansowanie: Strategiczny Grant Wyszehradzki, realizowany w ramach Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego w latach 2012-2015; kierownik: prof. dr hab. Jaromir Jeszke (UAM); członek zespołu badawczego: dr Ligia Henczel-Wróblewska (ZIN UAM).

**KONFERENCJE KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE
(porządek chronologiczny)**

MARZEC

Co mnie kręci w Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwie? Organizacja: Koło Naukowe Bibliotekoznawców przy Katedrze Informacji Naukowej i Bibliologii (UKW Bydgoszcz) oraz Koło Naukowe Specjalistów Informacji przy Instytucie Informa-

cji Naukowej i Bibliologii (UMK Toruń); zakres problemowy: motywy wyboru studiów z zakresu bibliologii i informatologii, inspirujące tematy z toku studiów jak: ochrona zbiorów bibliotecznych, informacja florystyczna w polskich bibliotekach, cenzura, książka artystyczna, dokument elektroniczny w aktach prawnych; miejsce i termin: Bydgoszcz, 6 marca 2013 r.

KWIECIEŃ

Czytać czy nie czytać. Organizacja: Studenckie Koło Naukowe Bibliotekoznawców UŁ; zakres problemowy: czytelnictwo w Polsce, e-booki, czytelnictwo bestsellerów, motywy czytelnicze, przyszłość książki, czasopisma elektroniczne, biblioteki i repozytoria cyfrowe, e-learning, problematyka niepełnosprawnych odbiorców książki; miejsce i termin: Łódź, 15 kwietnia 2013 r.

Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian. Organizacja: IINiSB UW, Polska Sekcja International Society for Knowledge Organization – ISKO PL; zakres problemowy: szeroka gama teoretycznych i praktycznych aspektów nowoczesnych usług informacyjnych, ich organizacji i zarządzania, ewaluacji, wykorzystywania oraz stosowanych w nich metod i technologii; miejsce i termin: Warszawa, 15-16 kwietnia 2013 r.

Z dziejów książki i prasy. Stan badań za lata 2010-2013. Organizacja: KINiB UKW; zakres problemowy: rola książki i bibliotek na przestrzeni dziejów, książka dawna, czasopiśmiennictwo, biblioteki polskie, księgoznawstwo, rola książki i prasy w kulturze, cenzura w II RP, prasa lokalna, dzieje księgozbiorów, warsztat historyka książki, prasoznawstwo, bibliografie, kultura książki i prasy w ciągu wieków, ruch wydawniczy i księgarski w Polsce, formy promocji prasy i książki; miejsce i termin: Lubostrzeń, 22-23 kwietnia 2013 r.

MAJ

Biblioteko, promuj się sama! Organizacja: Koło Naukowe Bibliotekoznawców przy Katedrze Informacji Naukowej i Bibliologii (UKW Bydgoszcz); zakres problemowy: przewodniki po bibliotekach online i tradycyjnych, promocja czytelnictwa (rodzaje), Dyskusyjne Kluby Książki, strony WWW bibliotek, prasa lokalna a biblioteki, PR małych bibliotek, idealny przewodnik po mojej bibliotece; miejsce i termin: Bydgoszcz, 13 maja 2013 r.

Jan Muszkowski: ludzie, epoka, książki. Organizacja: KBiIN UŁ; zakres problemowy: Jan Muszkowski: uczyony, organizator życia naukowego, twórca teorii książki; interdyscyplinarność i pole badawcze bibliologii; perspektywy rozwoju dyscypliny i jej metodologii; bibliotekarstwo i nauka o książce w 1. połowie XX w.; życie naukowe i kulturalne w Łodzi w 1. połowie XX w.; biografistyka księgoznawcza; miejsce i termin: Łódź, 13-14 maja 2013 r.

Biblioteka w świecie cyfrowym. Kultura – Edukacja – Wychowanie informacyjne. Organizacja: IINiB UP, Zespół Szkół im. Walerego Goetla w Suchej Beskidz-

kiej, Muzeum Miejskie Suchej Beskidzkiej; zakres problemowy: edukacja informacyjna, obecność bibliotek w Internecie; digitalizacja zbiorów, globalna sieć komputerowa jako środowisko komunikacyjne bibliotekarzy, zachowania informacyjne a zarządzanie czasem, bezpieczeństwo użytkowników Internetu; miejsce i termin: Sucha Beskidzka, 17 maja 2013 r.

XI Ogólnopolski Festiwal Ekspresji Dziecięcej i Młodzieżowej; temat: Sztuka czytania. Organizacja: Centrum Ekspresji Dziecięcej przy Bibliotece Śląskiej w Katowicach; Biblioteka Śląska w Katowicach; Zakład Czytelnictwa IBiIN UŚ; Zakład Pedagogiki Twórczości i Ekspresji Dziecka, Wydziału Pedagogiki i Psychologii UŚ; Zakład Muzykoterapii Akademii Muzycznej w Katowicach; zakres problemowy: książka i tekst literacki jako inspiracja wypowiedzi dziecięcej; miejsce i termin: Katowice, 20-23 maja 2013 r.

Współczesny polski system medialny. Migracje do cyberprzestrzeni. Organizacja: IBiD UJK w Kielcach; zakres problemowy: wpływ nowych mediów na prasę, radio i telewizję, odbiór nowych mediów przez różne grupy użytkowników, zjawisko konwergencji mediów zarówno w ujęciu technologicznym, jak i zawartości, koncentracja własności medialnej wywołana przez postęp technologiczny, kształtowanie społeczeństwa informacyjnego na poziomie Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0. Konferencja zakończona została panelem dyskusyjnym z udziałem czynnych zawodowo ludzi mediów; miejsce i termin: Kielce, 21-22 maja 2013 r.

Biblioteki przyszłości, czyli co dalej...? Organizacja: Koło Naukowe IINiSB UW; zakres problemowy: biblioteki dzisiaj – biblioteki jutra?; bibliotekarz przyszłości – nowe zadania – nowe wyzwania; kształcenie kompetencji informacyjnych i medialnych; nowoczesne zbiory i usługi biblioteczne; miejsce i termin: Warszawa, 23 maja 2013 r.

II Międzynarodowa Konferencja Naukowa-Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Bibliotekarz 2.0 – nowoczesność na bazie tradycji. Organizacja: Biblioteka Główna UP oraz IINiB UP; zakres problemowy: tendencje rozwoju zawodu bibliotekarza w kontekście potrzeb użytkowników; trendy w zakresie kształcenia pracowników informacji, rola bibliotek w rozwoju naukowym wyższych uczelni oraz społeczności lokalnych, oczekiwania „pokolenia Google” wobec bibliotek, biblioteki w dostępie mobilnym; miejsce i termin: Kraków, 23-24 maja 2013 r.

CZERWIEC

I Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych. Organizacja: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, IINiB UP; zakres problemowy: biblioteki pedagogiczne w zmieniającym się środowisku informacyjnym, zbiory specjalne w księgozbiorach księżnic pedagogicznych, metody i formy pracy ze współczesnym czytelnikiem/użytkownikiem, specyfika pracy bibliotek pedagogicznych, medialny i kulturotwórczy charakter bibliotek pedagogicznych; miejsce i termin: Kraków 13-14 czerwca 2013 r.

Homo communicativus. Współczesne oblicza komunikacji i informacji. Organizacja: IINiB UMK w Toruniu; zakres problemowy: wymiana poglądów na temat człowieka i jego roli w dobie konwergencji mediów, a zwłaszcza integracji wiedzy z takich obszarów, jak: multimedia, zarządzanie informacją, psychologia i socjologia komunikacji, informatyka, kognitywistyka, językowe strategie komunikacyjne czy mass media. Konferencji towarzyszyła wystawa „Przestrzenie wiedzy”, której celem było ukazanie nowoczesnych trendów wizualizacji wiedzy. W jej ramach uczestnicy mogli zapoznać się z mapami wizualizacyjnymi ilustrującymi m.in. obszary przenikania się różnych dyscyplin naukowych w Polsce i na świecie, powiązania między autorami publikacji naukowych czy najbardziej aktualne tematy dyskusji podejmowane przez wirtualne społeczności; miejsce i termin: Toruń, 24-25 czerwca 2013 r.

LIPIEC

Młodzi specjaliści w dziedzinie informacji na rzecz porozumienia, 21 International Students' Summer Seminar. Organizator: IINiSB UW; zakres problemowy: praca nad pomysłami ograniczenia konfliktów międzynarodowych na tle braku dostępu do wiarygodnego i szybkiego źródła informacji w kontekście relacji polsko-litewskich; jaką rolę absolwenci kierunków związanych z informacją mogliby odegrać w ograniczeniu nieporozumień na tym tle; miejsce i termin: Warszawa – Jarocin, 22-28 lipca 2013 r.

WRZESIEŃ

Nowe możliwości i perspektywy współpracy środowiska bibliotekarskiego z Instytutem Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego [seminarium]. Organizatorzy: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Okręg Małopolski; zakres problemowy: możliwości i uwarunkowania kształcenia bibliotekarzy po wdrożeniu krajowych ram kwalifikacji w Instytucie INiB UJ, praktyczne sposoby wykorzystania potencjału jednostek naukowo-dydaktycznych w bibliotekarstwie, współpraca z bibliotekami i bibliotekarzami w strategii rozwoju Instytutu INiB UJ, profesjonalna oferta Instytutu INiB UJ dla bibliotek; miejsce i termin: Kraków, 13 września, 2013 r.

PAŹDZIERNIK

Strategiczny wywiad rynkowy. Konferencja i warsztaty dla studentów. Organizatorzy: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, EY Polska, PMR, Strategic and Competitive Intelligence Professionals, oddział Polska; zakres problemowy: wstęp do strategicznego wywiadu rynkowego, oczekiwane przez pracodawców umiejętności infobrokerskie, zbieranie wymagań w procesie wywiadu rynkowego, efektywna prezentacja wyników badań; miejsce i termin: Kraków, 14 października 2013 r.

Czas przemian – Czas wyzwań. Rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka. Organizacja: IINiSB UW; zakres problemowy: jakie kompetencje są dziś każdemu niezbędne i jaką rolę w procesie ich kształtowa-

nia mogą odegrać biblioteki oraz inne ośrodki informacji; miejsce i termin: Warszawa, 10-11 października 2013 r.

Homo legens czy homo consumens? Czytelnik i książka w XXI wieku. Organizacja IBiIN UMCS w Lublinie; zakres problemowy: podjęcie dyskusji nad tożsamością czytelnika w społeczeństwie konsumpcyjnym, kondycją współczesnego czytelnictwa w szerokim kontekście kulturowym oraz dokonanie diagnozy stanu kultury czytelniczej na początku XXI w. w następujących obszarach tematycznych: czytelnik w kulturze konsumpcyjnej, „pokolenie Google” wobec książki i czytania, e-czytelnik, e-książka, e-czytanie, czytelnik i książka w cyberprzestrzeni, współczesne zachowania i praktyki czytelnicze, modele i sytuacje czytania, zainteresowania, mody i trendy czytelnicze, subkultury czytelnicze, metody badań potrzeb czytelników/użytkowników, współczesny rynek książki, rola bibliotek i mediów w inicjowaniu i rozwoju kultury czytelniczej; miejsce i termin: Lublin, 24-25 października 2013 r.

XII FORUM Informacji Naukowej i Technicznej; temat: Społeczeństwo – informacja – innowacje. Wyzwania ery cyfrowej. Organizacja: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowe przy współpracy Międzynarodowego Towarzystwa Organizacji Wiedzy; zakres problemowy: informacja i technologia informacyjno-komunikacyjna w wymiarze historycznym, współczesnym i perspektywicznym; miejsce i termin: Zakopane, 24-27 października 2013 r.

LISTOPAD

Informacja w świecie współczesnej komunikacji. Organizacja: Koło Naukowe Studentów INIB UJ, Instytut INIB UJ; zakres problemowy: chaos informacyjny, informacja w komunikacji naukowej, nowe zawody informacyjne, organizacja informacji i wiedzy, przepływ informacji w kulturze, problemy odbioru informacji, rozwój społeczeństwa informacyjnego, transfer informacji w gospodarce; miejsce i termin: Kraków, 15 listopada 2013 r.

GRUDZIEŃ

Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej. W setną rocznicę urodzin Profesora Karola Głombiowskiego. Organizacja: IINiB UWr; zakres problemowy: biblioteki w procesie komunikacji w ujęciu historycznym i współczesnym: przemiany/kształtowanie się modeli komunikacji w bibliotekach, biblioteki a otoczenie społeczne, biblioteka jako miejsce komunikacji społecznej (wykorzystanie przestrzeni społecznej biblioteki, badanie potrzeb użytkowników i nie użytkowników bibliotek, biblioteka jako „trzecie miejsce”) oraz narzędzie kształtowania i rozwijania kultury czytelniczej, medialnej, informacyjnej; książka jako środek komunikowania dawniej i dziś: funkcje komunikacyjne książki (rola różnych typów książki w procesie komunikowania), książka w systemie komunikacji społecznej i wobec innych środków przekazu społecznego, książka jako dziedzictwo kulturowe w systemie komunikacji lokalnej, regionalnej, globalnej oraz narzędzie upowszechniania kultury, wiedzy, nauki; miejsce i termin: Wrocław, 4-6 grudnia 2013 r.

Czytelnik – odbiorca – użytkownik informacji w procesie kształtowania kultury czytelniczej i informacyjnej. Organizacja: Koło Naukowe Bibliotekoznawców przy IBiIN UŚ; za-

kres problemowy: społeczny zasięg książki w Polsce: stan przeszły, obecny i perspektywy; przyczyny absencji czytelniczej; konsekwencje niskiego poziomu alfabetyzacji Polaków; rola biblioteki, szkoły i rodziny w doskonaleniu kompetencji czytelniczych i informacyjnych społeczeństwa polskiego; preferencje i wybory czytelnicze współczesnych Polaków; zmiany dotyczące zakresu pojęć: czytanie – czytelnictwo – czytelnik w kontekście rozwoju nowoczesnych technologii informacyjnych; miejsce i termin: Katowice, 5 grudnia 2013 r.

Pobierz wiedzę. Wyzwania dla edukacji w świetle badań kompetencji cyfrowych młodzieży i dorosłych. Organizacja: Fundacja Orange, IINiSB UW, Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga; zakres problemowy: jak sprawić, by cyfrowy świat stał się sojusznikiem uczniów i nauczycieli?, jak wzmacniać kompetencje cyfrowe? czego młodzi oczekują od dorosłych edukatorów, a czego dorośli mogliby dowiedzieć się od swoich podopiecznych?; miejsce i termin: Warszawa, 11 grudnia 2013 r.

ZMIANY KADROWE

(porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP w Krakowie: dr IWONA PIETRZKIEWICZ, zastępca dyrektora od 1 października 2013 r.

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UW: dr hab. BOŻENA KOREDZUK, prof. UW objęła stanowisko profesora w Uniwersytecie Wrocławskim. Recenzenci: prof. dr hab. Irena Socha, prof. dr hab. Anna Migoń; data objęcia stanowiska: 1 grudnia 2013 r.

ODZNACZENIA, NAGRODY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr GRZEGORZ GMITEREK (IINiSB UW w Warszawie) – Nagroda CLIO (II stopnia) Wydziału Historycznego UW, w kategorii Monografie i syntezy (*Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu. Biblioteka 2.0*, Warszawa 2012)

Dr GRZEGOSZ GMITEREK (IINiSB UW w Warszawie) – Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za 2012 r, w kategorii: podręczniki akademickie (*Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu. Biblioteka 2.0*, Warszawa 2012)

Dr ZBIGNIEW GRUSZKA (KBiIN UŁ) – Nagroda Naukowa SBP im. A. Łysakowskiego za 2012 r. w kategorii: prace o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym (*Przeгляд Biblioteczny: monografia*. Warszawa 2012)

Dr ANITA HAS-TOKARZ (IBiIN UMCS w Lublinie) – Nagroda zespołowa III stopnia Rektora UMCS w Lublinie za wyróżniającą się pracę na rzecz uczelni

Mgr LIDIA M. JARSKA (IBiIN UMCS w Lublinie) – Nagroda zespołowa III stopnia Rektora UMCS w Lublinie za wyróżniającą się pracę na rzecz uczelni

Dr hab. MAŁGORZATA KISIŁOWSKA (IINiSB UW w Warszawie) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę

Dr SEBASTIAN D. KOTUŁA (IBiIN UMCS w Lublinie) – Nagroda indywidualna III stopnia Rektora UMCS w Lublinie za wyróżniającą się pracę na rzecz uczelni

Dr hab. ZDZISŁAW KROPIDŁOWSKI, prof. UKW (KINiB UKW w Bydgoszczy) – Srebrny Krzyż Zasługi

Dr hab., prof. UW DARIUSZ KUŹMINA (IINiSB UW w Warszawie) – Odznaka Zasłużony dla Kultury Polskiej.

Dr MAGDALENA KWIATKOWSKA (KBiIN UŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

Dr JACEK LADORUCKI (KBiIN, UŁ) – Nagroda zespołowa I stopnia Rektora Uniwersytetu Łódzkiego za osiągnięcia w pracy dydaktycznej

Dr RENATA MALESZA (IBiIN UMCS w Lublinie) – Nagroda zespołowa III stopnia Rektora UMCS w Lublinie za wyróżniającą się pracę na rzecz uczelni

Dr hab., prof. UW KATARZYNA MATERSKA (IINiSB UW w Warszawie) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Prof. dr hab. ADAM PAWŁOWSKI – Nagroda Kolegium Rektorów Uczelni Wrocławia, Opola i Zielonej Góry im. prof. Józefa Dudka za działalność na rzecz integracji środowiska akademickiego

Dr hab. RENATA PIASECKA-STRZELEC (IBiD UJK w Kielcach) – Nagroda Rektora UJK

Dr hab., prof. UP MARIA PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ (IINiB UP w Krakowie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Dr GRAŻYNA PIECHOTA (IBiIN UMCS w Lublinie) – Nagroda zespołowa III stopnia Rektora UMCS w Lublinie za wyróżniającą się pracę na rzecz uczelni

Dr IWONA PIETRZKIEWICZ (IINiB UP w Krakowie) – Medal Komisji Edukacji Narodowej

Dr hab. prof. UW JACEK PUCHALSKI (IINiSB UW w Warszawie) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Dr STANISŁAW SKÓRKA (IINiB UP w Krakowie) – Medal Komisji Edukacji Narodowej

Prof. dr hab. HANNA TADEUSIEWICZ (KBiIN UŁ) – Nagroda Rektora Uniwersytetu Łódzkiego za osiągnięcia naukowo-badawcze – indywidualna I stopnia – za całokształt osiągnięć naukowych i dydaktycznych

Prof. dr hab. JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK (IINiSB UW w Warszawie) – Nagroda CLIO (II stopnia) Wydziału Historycznego UW, w kategorii Monografie i syntezy (*Wiedza i język informacyjny w paradygmacie sieciowym*. Warszawa 2011)

NEKROLOGI

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr Ewa Chuchro (1969-2013). Nekrolog został opublikowany w „Przeglądzie Bibliotecznym” 2013, z. 2, s. 269-272.

Dr hab., prof. UP w Krakowie HALINA KOŚCIEKA (1946-2013). Nekrolog został opublikowany w „Przeglądzie Bibliotecznym” 2013, z. 2, s. 276-277.

Dr EWA ŻGUTOWICZ (1950-2013), starszy wykładowca w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. W 1973 r. ukończyła studia bibliotekoznawcze na Uniwersytecie Wrocławskim. Całe swoje życie zawodowe związała z macierzystą uczelnią. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskała w 1981 r. na podstawie pracy pt. *Prasowa propaganda książki*, której promotorem był prof. dr hab. Jan Trzynałowski. Tematyka podjęta w rozprawie doktorskiej była bardzo nowatorska jak na przełom lat 70. i 80. w Polsce i została opublikowana w wyborze na łamach czasopisma naukowego „Przekłady i Opinie” (1982 nr 2/3, 1983 nr 3/4). Prowadziła badania naukowe koncentrujące się wokół problematyki bibliografii, uprawiane w ujęciu interdyscyplinarnym, ze wskazaniem na potrzebę znajomości źródeł informacji w szerokim kontekście naukowym i kulturowym. Drugim kręgiem Jej zainteresowań była reklama książki na łamach prasy. Starła się ukazywać tę problematykę w szerokim kontekście badań międzynarodowych, realizowanych w ramach kilkukrotnych wyjazdów stypendialnych do Niemiec (na zaproszenie Ebert-Stiftung). Badania te – obecnie odkrywane w nauce na nowo – prowadziła od lat 70. XX w., stając się ich prekursorką na gruncie polskim.

Publikowała artykuły, liczne recenzje, wywiady i sprawozdania w tak ważnych dla bibliologii i bibliotekoznawstwa czasopismach naukowych jak: „Studia o Książce” i „Roczniki Biblioteczne”, a także w czasopismach pokrewnych tematycznie „Zbliżenia Polska–Niemcy”, „Zbliżenia Interkulturowe”. Na szczególne wyróżnienie zasługuje artykuł Jej autorstwa *Bibliologiczna koncepcja nauki o informacji Paula Otleta* opublikowanym w „Studiach o Książce” (1977), który w polskim piśmiennictwie zajął ważne miejsce i pozostanie jako trwałe osiągnięcie naukowe. Kolejne pokolenia badaczy, zarówno bibliologów jak i informatologów, powołują się na tę pracę.

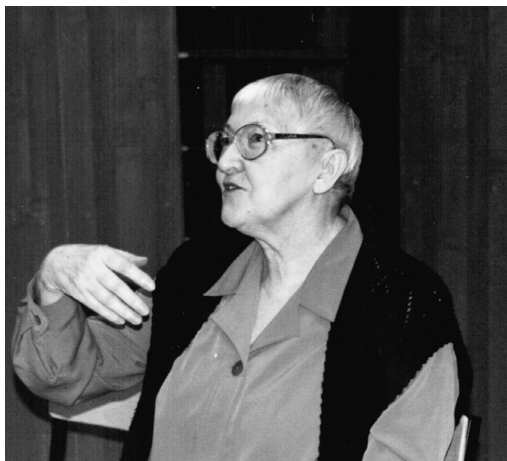
Swoje zainteresowania naukowe umiejętnie łączyła z dydaktyką, szczególnie w obszarze metodyki bibliograficznej, jej teorii i historii. Z pasją i oddaniem

dążyła do przekazania kolejnym rocznikom studentów bibliotekoznawstwa wiedzy o różnych spisach bibliograficznych, szczególnie mocno akcentowała potrzebę znajomości metodyki bibliograficznej jako niezbędnego warsztatu potrzebnego każdemu bibliotekarzowi i pracownikowi informacji. Była współautorką (z Piotrem Litwiniukiem) skryptu akademickiego *Bibliografia: przewodnik metodyczny do nauki przedmiotu* wydanego w 1979 r. a przeznaczonego dla studentów Zaocznego Studium Bibliotekoznawstwa oraz autorką przewodnika metodycznego dla nauczycieli bibliotekarzy *Bibliografia*, który ukazał się w 1984 r. w opracowaniu redakcyjnym Jadwigi Andrzejewskiej. Bardzo lubiana przez studentów, umiała ich zachęcić do podejmowania problemów związanych z bibliografią w pracach magisterskich. Wypromowała około stu magistrów, była też recenzentką licznych prac magisterskich.

W latach 2001-2012 pełniła funkcję kierownika dwóch Studiów Podyplomowych: Kwalifikacyjnych dla Bibliotekarzy i Kwalifikacyjnych dla Nauczycieli-Bibliotekarzy, prowadząc je z wielkim zaangażowaniem. Jej praca była doceniana i wysoko oceniana przez słuchaczy tych studiów.

Zmarła 19 listopada 2013 r. Została pochowana na Cmentarzu Grabiszyńskim we Wrocławiu.

Tekst wpłynął do Redakcji 2 marca 2014 r.

Aleksandra Wejman-Sowińska
(1941-2014)

W Nowy Rok 2014 zmarła w Zgierzu dr Aleksandra Wejman-Sowińska – wieloletni, zasłużony bibliotekarz i bibliotekoznawca Uniwersytetu Łódzkiego. Urodziła się 19 marca 1941 r. w Zgierzu; matka była ekspedientką sklepową, ojciec instruktorem rolniczym. Mając zaledwie rok, straciła ojca zamordowanego w 1942 r. w obozie koncentracyjnym, w 1953 r. zmarła matka po długiej chorobie. Odtąd małą Olą opiekowała się w trudnym powojennym czasie rodzina.

W 1958 r. Aleksandra Wejman otrzymała świadectwo maturalne w zgierskim liceum i podjęła naukę w Studium Nauczycielskim w Łodzi. Rok później została przyjęta na Uniwersytet Warszawski, gdzie studiowała polonistykę, uzyskując w 1964 r. magisterium. Przez kilka miesięcy tegoż roku, nie mając żadnej pomocy finansowej, zatrudniła się w Spółdzielni Pracy „Ingos” w Warszawie. Przypadek zrzucił, że już od 1 listopada otrzymała posadę w Bibliotece Głównej Polskiej Akademii Nauk na stanowisku bibliotekarza w Dziale Katalogu Rzeczowego, następnie w Dziale Gromadzenia Zbiorów. Nie zatrzymała się w Warszawie na dłużej, bowiem w następnym roku przeniosła się do Zgierza, gdzie Jej mąż artysta-plastyk Jerzy Sowiński otrzymał mieszkanie. W 1964 r. (1 września) rozpoczęła pracę

jako bibliotekarz, wkrótce starszy bibliotekarz w Branżowym Ośrodku Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej Centralnego Laboratorium Chłodnictwa w Łodzi i odtąd związała się zawodowo z tym miastem. W latach 1965-1969 dokształcała się w zakresie informacji naukowej, kończąc w Warszawie stosowne kursy i szkolenia. W 1969 r. Aleksandra Wejman-Sowińska zamieściła w materiałach pokonferencyjnych swą pierwszą publikację *Branżowe Ośrodki Informacji Technicznej i Ekonomicznej w Łodzi* (współautor D. Przybysz), która zapoczątkowała Jej zainteresowania badawcze.

W 1971 r. ukończyła Podyplomowe Studium Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Od 15 kwietnia tegoż roku została zatrudniona w połączonej Bibliotece Instytutu Techniki Ciepłej i Chłodnictwa Politechniki Łódzkiej na stanowisku starszego bibliotekarza, a 1 stycznia 1972 r. awansowała na stanowisko kustosza. Dobre przygotowanie zawodowe i znajomość języka rosyjskiego spowodowały, że z dniem 1 maja 1973 r. powierzono Jej kierownictwo Pracowni Dokumentacji i Wydawnictw; później kierowała Pracownią Upowszechniania Informacji Branżowego Ośrodka INTE, pełniąc jednocześnie funkcję zastępcy kierownika Ośrodka. Była też członkiem Kolegium Redakcyjnego i redaktorem technicznym czasopism: „Biuletyn Centralnego Laboratorium Chłodnictwa”, „Przegląd Dokumentacyjny. Chłodnictwo” oraz „Komunikaty w Postępie Technicznym w Chłodnictwie”. W „Biuletynie” zamieściła Katalog czasopism zagranicznych znajdujących się w Bibliotece Branżowego Ośrodka Informacji Technicznej i Ekonomicznej [...] za lata 1962-1974 (1975 nr 3-4, s. 93-127; współaut. J. Kosatka). W 1977 r. Wejman-Sowińska przeniosła się do Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, obejmując 16 lipca stanowisko kustosza w Oddziale Opracowania Rzeczowego Zbiorów. Stale doskonaląc się zawodowo, ukończyła w 1979 r. kurs w Instytucie Podwyższania Kwalifikacji Pracowników Informacji w Moskwie. Od 1 sierpnia 1980 r. Pani kustosz została kierownikiem Sekcji Katalogu Przedmiotowego w Oddziale Opracowania Rzeczowego Zbiorów BUŁ. W styczniu 1981 r. złożyła z pozytywnym wynikiem egzamin na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego przed Komisją ministerialną i jeszcze w tymże roku awansowała na stanowisko kustosza dyplomowanego. Pracując w Bibliotece Uniwersyteckiej prowadziła od 1979 r. zajęcia z przysposobienia bibliotecznego dla studentów I roku, a od 1979 r. opiekowała się również praktykami studentów bibliotekoznawstwa, prowadziła z nimi zajęcia w zakresie opracowania zbiorów bibliecznych. W 1984 r. była przez kilka miesięcy wicedyrektorem Biblioteki UŁ. Od 1 października 1984 r. podjęła pracę w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ na stanowisku starszego wykładowcy. Z tą uniwersytecką placówką związała się już do końca życia. Przez 30 lat prowadziła zajęcia dydaktyczne na studiach stacjonarnych, zaocznych i podyplomowych, angażując się niezmiernie aktywnie i emocjonalnie w kształcenie młodzieży i działalność organizacyjną Katedry.

Równocześnie Aleksandra Wejman-Sowińska realizowała się w pracy naukowej, której wyniki ogłaszała na łamach periodyków: „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum”, „Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej”, „Zagadnienia Informacji Naukowej”. Artykuły poświęcała zakładowym ośrodkom informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej i ich bibliotekom, automatyzacji bibliotek, metodom rozpowszechniania informacji. Kilka lat badań doprowadziło Panią Magister do zakończenia i przedstawienia rozprawy doktorskiej *Zakładowe ośrodki informacji*

naukowej, technicznej i ekonomicznej w Łodzi w latach 1945-1985. Historia, organizacja, działalność Radzie Wydziału Filologicznego UŁ, która wyznaczyła recenzentów (prof. Zofia Gaca-Dąbrowska, Uniwersytet Wrocławski i prof. Hanna Tadeusiewicz, Uniwersytet Łódzki). Po uzyskaniu pozytywnych opinii, złożeniu przepisowych egzaminów i przyjęciu obrony, Rada Wydziału podjęła 26 września 1992 r. uchwałę o nadaniu mgr Aleksandrze Wejman-Sowińskiej stopnia doktora. Opiekunem tej chlubnej rozprawy był prof. Bolesław Świdorski. 1 października 1993 r. Pani Doktor została awansowana na stanowisko adiunkta.

Od 1 października 2004 r., po dr Bogumile Karkowskim, kierowała niezmiennie do przejścia na emeryturę w 2013 r. Podyplomowym Studium Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Na wszystkich typach studiów prowadziła wykłady, konwersatoria, proseminaria i semina magisterskie i licencjackie. Wykładała naukę o informacji, językach informacyjno-wyszukiwawczych, bibliografii, źródłach informacji, podstawach heurystyki informacyjnej. Była bardzo kompetentnym i opiekuńczym promotorem; wypromowała 50 magistrów i licencjatów bibliotekoznawstwa. Jej zajęcia cieszyły się dużym zainteresowaniem, a Ona sama uznaniem i sympatią studentów, bo też poświęcała im wiele uwagi, cierpliwości i troski, mawialiśmy, że ich „rozpieszcza”. W latach 2007-2008 dr A. Wejman-Sowińska była organizatorem i kierownikiem Studiów Podyplomowych dla nauczycieli w zakresie ICT, języków obcych oraz drugiego przedmiotu, współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i budżetu państwa. Cieszyły się one dużym zainteresowaniem nauczycieli. Od 2003 r. wykładała w trybie prac zleconych w Centrum Doskonalenia i Edukacji we Włocławku oraz od 2006 r. w Kujawskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Pani Doktor wiele wysiłku wkładała w organizowanie i opiekę nad praktykami studentów bibliotekoznawstwa, kierowała praktykami zawodowymi od 1985 r., nawiązując kontakty z wieloma bibliotekami naukowymi i publicznymi w Łodzi i w miastach regionu, co przysparzało kandydatów na studia. Doceniana przez władze Wydziału Filologicznego UŁ, została w 2002 r. pełnomocnikiem dziekana ds. pedagogicznych praktyk studenckich na kierunku filologia polska, specjalność – bibliotekoznawstwo. Od 1994 r. przez blisko 10 lat organizowała dla studentów i pracowników Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ oraz dla całego środowiska bibliotekarskiego Łodzi wykłady pracowników naukowych Instytutów Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa oraz bibliotek naukowych różnych miast polskich (m.in. Kalisz, Kraków, Lublin, Toruń, Warszawa, Wrocław). Była to dobra promocja łódzkiej placówki akademickiego kształcenia bibliotekarzy. W latach 1995-1999 była członkiem Rady Programowej czasopisma „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” wydawanego przez Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej.

Aleksandra Wejman-Sowińska od 1999 r. była członkiem Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzenia postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej przy Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego (wcześniej Ministerstwo Edukacji Narodowej). Zaproszona do pełnienia funkcji sekretarza Komisji przez przewodniczącą prof. dr hab. Hannę Tadeusiewicz, wywiązywała się ze swych obowiązków znakomicie. Bardzo sprawna organizacyjnie, perfekcyjnie przygotowywała materiały na posiedzeniu Komisji w Łodzi (w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ) i na egzaminy w różnych ośrodkach aka-

demickich (Kraków, Olsztyn, Opole, Poznań, Wrocław). Pomagała kandydatom do egzaminu w każdej sprawie, czuwała nad przebiegiem prac Komisji, zyskując uznanie jej członków. Była recenzentką dorobku wielu osób, składała w Ministerstwie rzetelne sprawozdania z prac Komisji za kolejne kadencje; publikowała je w „Przełądzie Bibliotecznym”. Ostatnie sprawozdanie przygotowała za lata 2011-2013.

Liczne obowiązki organizacyjne, dydaktyczne, kierownicze nie wyłączyły dr A. Wejman-Sowińskiej z kontynuowania prac badawczych po uzyskaniu stopnia doktora w 1992 r. Nadal publikowała artykuły, sprawozdania, przyczynki. W latach 1993-2008 zamieściła na łamach czasopism naukowych ponad 20 tekstów (w tym dwa w języku rosyjskim) oraz jedną książkę. Artykuły, częściowo pokłosie rozprawy doktorskiej, dotyczyły zakładowych i branżowych ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, bibliotekoznawstwa, praktyk zawodowych studentów i innych zagadnień. Drukowała je w „Biuletynie Głównej Biblioteki Lekarskiej” (1993, nr 358, s. 116-119; 1994, nr 349, s. 99-102, 105-108; 1999 nr 358, s. 103-108), w „Rocznikach Bibliotecznym” (1994, z. 1-2, s. 13-38), w wydawnictwie „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Librorum” (1995, nr 6, s. 143-183; 1997, nr 7, s. 73-105). W tym okresie Dr Wejman-Sowińska interesowała się również homeopatią i źródłami informacji w odniesieniu do niej. Wynikiem Jej studiów są artykuły publikowane m.in. w „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” oraz książka zatytułowana *Wiarygodność źródeł informacji w odniesieniu do homeopatii. Analiza krytyczna* (Łódź 2008), w której Autorka zweryfikowała wiele błędów w literaturze przedmiotu. Aleksandra Wejman-Sowińska brała udział w przygotowywaniu Podręcznego słownika bibliotekarza (Warszawa 2011), do którego napisała ok. 350 haseł, współpracowała z redakcją *Encyklopedii wiedzy o książce* (nowe wydanie w przygotowaniu). Znaczące miejsce w dorobku Pani Doktor zajmują wystąpienia z referatami na ogólnopolskich konferencjach naukowych; były to m.in. Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej (1993, 1995, 1997, 1999, 2005, 2007) oraz sympozja i konferencje organizowane przez Bibliotekę Politechniki Łódzkiej, Bibliotekę Uniwersytecką i Katedrę Bibliotekoznawstwa UŁ (1998, 2005, 2007, 2008).

W uznaniu zasług dla UŁ otrzymała czterokrotnie nagrodę Rektora (1995, 1998, 2004, 2007) oraz nagrody ministerialne (2002, 2005, 2008, 2011). W 2007 r. została uhonorowana Medalem Komisji Edukacji Narodowej za szczególne osiągnięcia dla oświaty i wychowania.

Ta wielość i różnorodność dokonań zawodowych, naukowych, organizacyjnych i dydaktycznych sprawiły, że dr Aleksandra Wejman-Sowińska była znana i ceniona w łódzkim i polskim środowisku bibliotekarskim i bibliotekoznawczym. Otwartość na ludzkie sprawy, łatwość w nawiązywaniu kontaktów zyskały Jej wielką sympatię pracowników Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej i Biblioteki UŁ oraz studiującej młodzieży. Z prawdziwym żalem pożegnaliśmy Ołę na małym zgierskim cmentarzyku 9 stycznia 2014 r. Serdecznie oddana Koleżanka odeszła szybko i niespodziewanie. Pozostała dobra pamięć i liczne kondolencje nadesłane z Łodzi i Polski.

Hanna Tadeusiewicz

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. Zasady ogólne

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłanego do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. Zasady szczegółowe opracowania artykułu

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Praca zbiorowa

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w czasopiśmie

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ion Science and Technology, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review“ accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review“ kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. General guidelines

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting** and **guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of funding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. Detailed guidelines for paper preparation

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

Books

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Collective works

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Journal papers

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Papers in collective works

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Electronic journal papers

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [accessed on: 11.12.2001]. Available on WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [accessed on: 11.03.2003]. Available on WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

Document from the website of an institution, organization or individual

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [accessed on: 25.01.1996]. Available on WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [accessed on: 25.11.1996]. Available on WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 - Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [accessed on: 14.12.2004]. Available on WWW : <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW:<<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

OGÓLNOPOLSKI PORTAL BIBLIOTEKARSKI

WWW.SBP.PL

- najświeższe wiadomości,
- gorące dyskusje,
- Archiwum Cyfrowe,
- Katalog staży i praktyk,
- specjalistyczna księgarnia,
- porady prawne,
- scenariusze zajęć dla bibliotek,
- baza bibliotek.

Zapraszamy do współpracy i kontaktu z redakcją:

redakcja.portal@sbp.pl

22 608-28-25

/StowarzyszenieBibliotekarzyPolskich

/SBP_pl

Drodzy czytelnicy!

PORTAL SBP jest dla Was. Korzystajcie z niego AKTYWNIE!

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 825-50-24, (22) 608-28-26
- faksem – (22) 825-53-49
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: Credit Agricole Bank Polska S.A. 46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP

Cena prenumeraty na 2014 r. – 184 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2013
Nakład 470 egz. Ark. wyd. 10,7. Ark. druk. 10
Łamanie: Robert Lis
Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii
ul. Piłsudskiego 2A, 05-270 Marki, www.c-p.com.pl
e-mail: biuro@c-p.com.pl, tel. (22)497-66-55

